

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

**НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
В НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ
(2000–2018)**

Київ 2019

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]"2000/2018"

НЗ54

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 8 від 10.12.2019)

Відповідальний редактор
В. М. Горовий

Рецензенти:

Г. І. Ковальчук, д-р іст. наук, проф.
І. М. Мишак, д-р іст. наук, проф.

Авторський колектив:

В. М. Горовий (керівник проекту), В. М. Горовий (передмова, розд. 1.1, 1.2 за участю
О. П. Желай), В. В. Струнгар, Т. П. Дубас (розд. 1.3), М. Б. Закіров (розд. 2.1.1),
Л. А. Чуприна (розд. 2.1.2), Л. Й. Костенко (розд. 2.1.3), Ю. М. Половинчак (розд. 2.2),
С. В. Полтавець (розд. 2.3), К. В. Лобузінa (розд. 3.1), Н. Ф. Самохіна (розд. 3.2),
С. С. Гарагуля (розд. 3.3), Л. В. Коновал (розд. 3.4), Л. В. Гарбар (іменний покажчик).

Роботу виконано за рахунок коштів бюджетної програми «Підтримка розвитку
пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230)

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]"2000/2018"

ISBN 978-966-02-9154-6 (друк.)
ISBN 978-966-02-9155-3 (електрон.)

© В. М. Горовий, В. В. Струнгар,
К. В. Лобузінa та ін., 2019
© Національна академія наук України,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕЧНИЙ СЕГМЕНТ У РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУСПІЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	9
1.1. Формування суспільної затребуваності в трансформації бібліотечної діяльності	9
1.2. Організація наукової, інформаційно-аналітичної діяльності в підрозділах НБУВ, орієнтованих на дистанційне використання електронних інформаційних ресурсів	26
1.3. Становлення та розвиток консолідованого інформаційного ресурсу інформаційно-аналітичних структур НБУВ	88
РОЗДІЛ 2. СІАЗ, НЮБ І ФПУ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ ЕЛЕКТРОННИМИ РЕСУРСАМИ	124
2.1. СІАЗ в організації обслуговування користувачів електронними ресурсами	124
2.1.1. Інформаційно-аналітична діяльність	124
2.1.2. Оперативне інформування користувачів	172
2.1.3. Відділ бібліометрії і наукометрії в аналізі вітчизняної наукової діяльності	196
2.2. Електронні ресурси НЮБ у національному інформаційному просторі	206
2.3. Фонд президентів України в інформаційно- аналітичній діяльності.....	228
РОЗДІЛ 3. РОЗБУДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО (2008–2018 рр.)	257
3.1. Діяльність відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж (2009 р.), Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій (2015 р.), Інституту інформаційних технологій (2016 р.).....	257

3.2. Відділ наукової організації електронних інформаційних ресурсів Інституту інформаційних технологій НБУВ.....	293
3.3. Відділ наукового формування національних реферативних ресурсів Інституту інформаційних технологій НБУВ	301
3.4. Відділ технологій електронного науково-інформаційного обслуговування Інституту інформаційних технологій (2008–2018 рр.)	306
3.5. Онлайн-комплекс баз даних і знань порталу НБУВ	314

ВИДАННЯ ЦЕНТРУ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ (2000–2018 рр.)	327
---	------------

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	337
-------------------------------	------------

ПЕРЕДМОВА

Розвиток процесу суспільної інформатизації, впровадження в суспільну практику електронних інформаційних ресурсів стає однією з найбільш помітних і суттєвих рис сучасної цивілізації. Зростаючі обсяги продукованої суспільством інформації, удосконалення інструментів управління інформаційними потоками, щодалі глибше проникнення нової інформації в соціальну структуру суспільства і розширення доступу до неї все більшої кількості людей відкрили нові можливості в реалізації продуктивних сил суспільства. Ефективне використання цих продуктивних сил обумовлює необхідність наукового осмислення змісту і особливостей прояву інформаційних процесів на якісно новому рівні їх відображення, починаючи від розвитку процесів сучасного інфотворення, вдосконалення інформаційних обмінів, акумуляції і структуризації суспільно значущих інформаційних ресурсів аж до визначення оптимальних підходів до організації їх ефективного використання в конструктивному поєднанні вже напрацьованої поколіннями інноваційної інформації.

На нинішньому етапі розвитку сучасного суспільства з розвитком електронних інформаційних технологій набувають особливої затребуваності проблеми наукового осмислення процесів ефективного використання інформаційних ресурсів в інтересах розвитку як традиційно існуючих соціальних структур, так і бурхливо створюваних в умовах інтенсифікації і вертикальних, і горизонтальних інформаційних обмінів серед нових соціальних утворень, різних як за тривалістю існування, призначенням, так і за формами свого прояву аж до віртуального включно.

Серед основних проблем розвитку інформаційної сфери сучасного суспільства є також проблеми, у комплексі окреслені магістральним завданням кардинального піднесення ефективності використання суспільно значущих інформаційних ресурсів, що значною мірою визначає рівень життєздатності суспільства. У руслі цієї проблематики є питання наукового обґрунтування організованого, на рівні держави, а також громадських організацій, бізнесових та інших структур

суспільства, наукових установ, ЗМІ, соцмереж та іншого інформаційного виробництва в оптимальному для затрат суспільної енергії режимі.

Предметом наукового аналізу і розвитку є також на сьогодні вже розвинутий у гібридний механізм процес забезпечення інформаційними ресурсами системи соціальних структур і всіх окремих користувачів, як з допомогою використання традиційних інформаційних носіїв, так і з розвитком дуже різноманітної мережі електронних соціальних комунікацій. При всьому цьому на національному рівні набувають особливого значення стратегічні соціальні інформаційні комунікації, що, з розвитком електронних інформаційних технологій, набувають значення каркасної системи сучасного розвитку національного інформаційного простору.

Проблема ефективного використання суспільно значущих інформаційних ресурсів в інтересах національного розвитку пов'язана також із вдосконаленням процесу управління використанням необхідних для еволюції суспільства інформаційних ресурсів. У цьому процесі значну роль мають відігравати комп'ютеризовані бібліотечні установи і в національному масштабі – їх об'єднання. Згідно із зростаючими суспільними запитами, вони залишаються основними центрами консолідації, структурування і збереження інформаційних ресурсів на рівні нації, держави. Традиційні їх функції розширюються сьогодні аналізом глобальних інформаційних ресурсів і відбором для комплектування власних фондів, згідно із суспільними запитами, необхідної для національного розвитку зарубіжної інформації, комплектуванням ресурсами національного інфотворення. У сучасних комп'ютеризованих бібліотеках, пов'язаних інтернет-комунікаціями з користувачами, відбувається тематичний відбір, попередній аналіз масивів інформації у фондах для задоволення запитів корпоративних користувачів, реалізації планів національного розвитку. При цьому широкого поширення набувають дистанційні технології інформаційного обслуговування, відбувається розвиток інтерактивного спілкування в режимі «замовник – інформаційний працівник».

Посилення попиту на інформацію розвитку за межами традиційного читацького кола бібліотек у середовищі бізнесу, політики, владних структур, у рамках розвитку громадянського суспільства помітно змінює акценти в діяльності бібліотечних закладів. Вони дедалі більше набувають ознак загальносуспільних інформаційних центрів широкого призначення. Наявний уже досвід трансформації провідних бібліотечних установ України відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення свідчить, що бібліотеки стають ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами

всіх категорій вітчизняних користувачів. Як показує сучасна бібліотечна практика, і в тому числі досвід Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, нові технології дають змогу вирішити два важливих завдання відповідно до запитів сучасного суспільства: суттєво вдосконалити якість обслуговування читачів у бібліотеці і розширити сферу інформаційного обслуговування користувачів за межами бібліотек.

Найявний досвід свідчить, що впровадження електронних інформаційних технологій у бібліотечну сферу стає переконливим аргументом на користь бібліотек у дискусії про їх значення для сучасного суспільства в умовах розвитку інформаційних інтернет-послуг. Сучасні бібліотеки поступово стають ефективною ланкою між глобальними масивами електронної інформації і сучасним користувачем. З урахуванням його запитів вони можуть відшукувати суспільно значущу інформацію, комплектувати нею свої фонди, готувати її до ефективного використання і успішно задовольняти існуючі запити.

Найбільш популярним контраргументом проти використання сучасних форм бібліотечної роботи в глобальному інформаційному просторі є розвиток пошукових систем для відбору інформації за формальними ознаками, включаючи й семантичні, започатковані ще всередині минулого століття (С. Бар-Хіллел, Р. Карнап)¹. Однак користування виключно комп'ютерними пошуковими системами є процесом, популярним серед користувачів-початківців лише на старті інформатизаційних процесів, коли одержаний у процесі роботи з інформацією результат не має особливого значення. Пізніше, коли зростає значення ефективного, безпомилкового використання нової інформації, електронний відбір набуває ролі допоміжної. Завершальна робота з інформацією переходить до інформаційних працівників-аналітиків, які створюють на базі зібраного матеріалу інноваційні продукти розвитку, керуючись крім формальних ознак одержаної інформації міркуваннями стратегії функціонування соціальної структури, міркуваннями соціально-політичного характеру, творчими спонуканнями та ін.

Створюючи тематичні бази електронної інформації відповідно до суспільних запитів, інформаційні працівники бібліотек мають можливість при комплектуванні фондів враховувати такого роду потреби, сприяти ефективному використанню змістовно найбільш потрібної інформації. При якісному комплектуванні фондів користувач звільняється від необхідності попереднього аналізу громіздких маси-

¹ Bar-Hillel, Y. and Carnap R. Semantic Information. London : Butterworth Sci. Publ. 1953. pp. 147–157.

вів інформації, не має справи також із неякісною, двозначною і необ'єктивною інформацією.

Таким чином, професіонали – інформаційні працівники набувають навиків успішної роботи з масивами електронної інформації, а професіонали в економічних структурах, органах державної влади, у науці та ін. мають можливість продуктивно використовувати найновішу інформацію, не заглиблюючись у постійно ускладнювану специфіку трансформації інформаційних технологій.

Досвід бібліотечної роботи в умовах розвитку інформатизації в Україні свідчить про те, що вітчизняна бібліотечна система може стати також ефективним інструментом у боротьбі з негативними глобальними інформаційними впливами. Адже вона у своїх фондах зберігає той ресурс культурних, духовно-ціннісних надбань попередніх поколінь нашого народу, що має стати надійним дороговказом у вітчизняному інформаційному виробництві, утвердженні суспільних ідеалів, консолідації українського суспільства.

Наукове обґрунтування розвитку інформатизації в умовах національного інформаційного простору, осмислення одержаних результатів при використанні і традиційних, і новітніх електронних технологій в Україні має суттєве значення у забезпеченні суспільного прогресу, сприятиме зростанню ефективності інформаційних процесів, що є важливим показником суспільної трансформації сучасних націй і держав.

БІБЛІОТЕЧНИЙ СЕГМЕНТ У РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУСПІЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

1.1. Формування суспільної затребуваності в трансформації бібліотечної діяльності

З початку нинішнього тисячоліття в підвищенні ефективності суспільних перетворень дедалі більше зростає значення процесу організації використання напрацьованої суспільством інформації, зближення цього процесу безпосередньо з його перетворювальною діяльністю. При цьому дедалі більшого значення в продуктивному використанні інформаційних ресурсів набуває організація діяльності відповідних інформаційних центрів, у яких зберігається вже напрацьована в минулому суспільно значуща інформація, акумулюються продукти нового інфотворення, здійснюється підготовка до практики впровадження інформаційних ресурсів розвитку.

У системі таких центрів провідне місце продовжують займати бібліотечні установи – основні центри інформаційного обслуговування населення в минулому столітті. І хоча темпи комп'ютеризації наявної бібліотечної системи в Україні істотно відстають від темпів загальної комп'ютеризації суспільства, впровадження електронних інформаційних технологій на сьогодні не відповідає інтенсивності інформаційних обмінів у мережі інформаційних комунікацій, оцифрування фондів – з огляду на значну вартість цього процесу – відбувається повільно, однак ця система залишається важливим елементом інформаційного комплексу сучасної України. З розвитком комп'ютеризації вона набуває дедалі більшого значення. Найбільше це стосується системи наукових бібліотек, що обслуговують суспільство інформацією найвищої якості – науковою інформацією. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є науково-дослідним інститутом НАН України з вивчення проблем інформатизації, розвитку соціальних інформаційних комунікацій, автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, центром розроблення, вивчення і впровадження сучасних технологій бібліотечно-інформаційного забезпечення науки та суспільної практики.

Новий етап трансформації структур НБУВ, пов'язаних з організацією обслуговування електронними інформаційними ресурсами користувачів як у приміщенні бібліотеки, так і за її межами, з розвитком дистанційного обслуговування, з початку 2000-х років, відбувався відповідно до розвитку суспільної затребуваності в суспільному використанні електронних інформаційних ресурсів. Ця усвідомлена суспільна затребуваність в Україні відображалася в розвитку відповідної правової бази для регламентації функціонування національної інфосфери.

Відображенням загальноцивілізаційної тенденції розвитку інформаційної сфери постіндустріального, інформаційного суспільства в Україні стало прийняття з кінця 1990-х – початку 2000-х років корпусу правових актів стосовно розвитку суспільної інформатизації. Ця тенденція була обумовлена розвитком глобалізаційних процесів на основі бурхливого впровадження електронних інформаційних технологій, комп'ютеризації всіх сфер суспільної діяльності, що сприяло залученню до активної участі в інформаційних процесах масового користувача в усіх верствах населення. Вона проявилася в актуалізації питання державного регулювання сфери інформатизації.

Роль держави у створенні, використанні, захисті та розвитку національних інформаційних ресурсів було конкретизовано на засіданні Ради національної безпеки і оборони України, рішення якої було введено в дію Указом Президента України від 21 липня 1997 р. № 663 «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони від 17 червня 1997 року “Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин”». Цим Указом було поставлено насамперед завдання реформування системи державного управління процесами інформатизації державних органів. Крім того, Указ визначив основні напрями державного регулювання сфери інформатизації:

- формування правового поля інформатизації;
- розбудова спеціальних телекомунікаційних та інформаційних систем;
- створення національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки;
- формування національної інформаційної інфраструктури ¹.

¹ Указ Президента України від 21 липня 1997 р. № 663/97 «Про Рішення Ради національної

За основними напрямками державного регулювання процесів інформатизації, згаданими вище, а також деякими іншими документами, розробленими в наступному, 1998 р., з участю провідних фахівців України, представників державних органів було розроблено Національну програму інформатизації. Вона набула певної конкретизації після прийняття Верховною Радою законів України «Про Національну програму інформатизації», «Про концепцію Національної програми інформатизації», Постановою Верховної Ради України «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації».

Виконання Програми забезпечувалося відповідними постановами Кабінету Міністрів України: «Про Генерального державного замовника Національної програми інформатизації» від 7 квітня 1998 р. № 470, «Про керівника Національної програми інформатизації» від 27 квітня 1998 р. № 560, «Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації» від 31 серпня 1998 р. № 1352, «Про затвердження порядку локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання Національної програми інформатизації» від 16 листопада 1998 р. № 1815, «Про затвердження переліку державних замовників завдань (проектів) Національної програми інформатизації на 1999 рік» від 22 березня 1999 р. № 431.

Національна програма інформатизації визначила стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення¹. Для розвитку бібліотечної сфери в Україні, особливо для організації обслуговування різних категорій користувачів електронною інформацією дороговказом стали визначені Програмою основні напрями інформатизації:

- розроблення політики та організаційно-правового забезпечення інформатизації;
- формування національної інфраструктури інформатизації;

безпеки і оборони від 17 червня 1997 року “Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин”». *Рада нац. безпеки і оборони України : веб-сайт*. URL: <http://www.mbo.gov.ua/documents/4.html>.

¹ Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР «Про Національну програму інформатизації». *Офіц. вісн. України*. 1998. № 10. 26 берез. С. 5–14.

- інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки й оборони;
- інформатизація процесів соціально-економічного розвитку;
- інформатизація пріоритетних галузей економіки;
- інформатизація фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю;
- інформатизація соціальної сфери;
- інформатизація в галузі екології і використання природних ресурсів;
- інформатизація науки, освіти й культури;
- міжнародне співробітництво ¹.

Для вдосконалення рівня інформатизації секторів освіти, охорони здоров'я, надання соціальних послуг тощо Указом Президента України від 6 грудня 2001 р. «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року “Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України”» та відповідним дорученням Кабінету Міністрів України на Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України було покладено координаційну діяльність щодо створення Концепції національної інформаційної політики та інформаційної безпеки України. Ця Концепція визначала на тривалу перспективу зміст державної інформаційної політики, метою якої є досягнення якісно нового рівня інформаційного забезпечення розвитку суспільства в постіндустріальний період. Вона охоплювала всі сфери життєдіяльності в процесі їх розвитку в напрямі до нового інформаційного суспільства, містила стратегію та принципи розвитку системи інформатизації.

Система закладених у ній ідей вказувала на шляхи розв'язання проблем, пов'язаних:

- із творенням, систематизацією, обробленням, зберіганням і використанням інформації в масштабах держави;
- удосконаленням управління інформацією як найважливішим ресурсом соціально-економічного, політичного й культурного розвитку, налагодження системи збереження, вивчення та раціонального використання інформаційних ресурсів відповідно до запитів суспільства;

¹ Там само.

– з розвитком міжнародного співробітництва в інформаційній сфері, утвердженням інформаційного суверенітету України; із забезпеченням рівня інформаційної безпеки, що характеризується достатньою захищеністю національних інтересів в інформаційній сфері від зовнішніх і внутрішніх загроз для забезпечення нормального життя й розвитку особи, суспільства, держави;

– із забезпеченням зростання активності України в міжнародному інформаційному просторі, реалізацією програм наповнення українського сегмента міжнародного інформаційного простору якісною, суспільно значущою інформацією; з адаптацією зарубіжних інформаційних ресурсів відповідно до суспільних потреб в Україні;

– з науково-інформаційним забезпеченням діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, економічних структур, наукових, культурно-освітніх закладів, громадських організацій; із забезпеченням конституційних прав і свобод громадян в інформаційній сфері, постійним удосконаленням суспільних механізмів забезпечення відкритості інформаційної політики – важливої передумови формування демократичного суспільства й правової держави в Україні;

– з розширенням можливостей для оволодіння сучасними інформаційними технологіями, їх використання у виробництві, навчанні, побуті дедалі більш широких мас користувачів, представників усіх верств населення; із становленням інформаційної освіти, розвитком системи інформаційних наук, поширенням інформаційної культури; з розвитком фундаментальних наукових досліджень, розробленням вітчизняних інформаційних і телекомунікаційних технологій та засобів їх реалізації; удосконаленням підготовки відповідних наукових й інженерних кадрів;

– з удосконаленням правового поля процесу інформатизації¹.

Практичне значення Концепції відповідно до її реалізації визначалося рівнем приросту інформаційного потенціалу українського громадянського суспільства й держави, успіхами у вирішенні завдань своєчасного та рівноправного входження в інформаційне суспільство.

¹ Указ Президента України від 6 грудня 2001 р. № 1193/2001 «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року “Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України”». *Рада нац. безпеки і оборони України : веб-сайт*. URL: <http://rainbow.gov.ua/documents/22.html>.

Треба зазначити, що виконання всіх накреслень, що були передбачені прийнятими документами, пов'язано не лише із суспільною готовністю до перетворень, наявністю не нижче мінімальної кількості фахівців відповідної кваліфікації, не лише вдосконаленням правового поля, регламентацією суспільних відносин на новому інформаційному рівні їхнього розвитку. Велике значення, крім того, має також рівень загального науково-технологічного розвитку суспільства, а також матеріально-технічна база інформатизації.

До того ж завдяки дедалі більш відчутному впливу процесів глобалізації рівень розвитку кожного з наведених факторів впливає нині не стільки на темпи просування на шляху інформатизації, скільки на визначення тієї ролі, яку відіграватиме в ієрархії нового інформаційного суспільства наша, як і будь-яка інша сучасна держава й нація.

Колектив НБУВ – провідної наукової бібліотеки в країні, наукового центру розвитку інформаційних технологій – у контексті задоволення зростаючих суспільних запитів на обслуговування інформаційними ресурсами під керівництвом генерального директора академіка О. С. Онищенко активізував свою роботу в трьох основних напрямках діяльності: у підвищенні ефективності традиційного бібліотечного обслуговування шляхом комп'ютеризації всіх основних процесів для прискорення обслуговування читачів у бібліотечних залах, розвитку процесу комплектації електронною інформацією фондів і представлення її читачам на комп'ютеризованих читачьких робочих місцях, на порталі НБУВ та на сайті Центру досліджень соціальних інформаційних комунікацій, а також для розвитку дистанційних форм обслуговування користувачів електронною інформацією – як спеціалізованих, орієнтованих на корпоративних замовників, так і призначених для використання масовим користувачем на бібліотечних сайтах. При цьому набували нового рівня розвитку всі основні напрями діяльності НБУВ – науковий, інформаційно-аналітичний та інформаційний. Відповідні організаційні принципи трансформації бібліотечної діяльності були зафіксовані в статутних документах НБУВ, розроблених під керівництвом академіка О. С. Онищенко керівниками основних напрямів бібліотечної діяльності: членом-кореспондентом Л. А. Дубровіною, професором В. М. Горовим, заступником генерального директора Л. В. Мухом, вченим секретарем Т. Л. Кулаковською, керівником юридичного підрозділу

НБУВ Ю. С. Калініною та ін. – у 1997 р.¹, з необхідними змінами у 2009 р.² і в чинному на сьогодні Статуті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (у редакції 2017 р.)³.

У процесі вдосконалення статутних документів НБУВ конкретизувалися напрями наукової діяльності національної наукової бібліотеки як наукового центру НАН України, зокрема у сфері дослідження можливостей використання електронних інформаційних технологій у суспільному прогресі, трансформації бібліотечної сфери в контексті цього інноваційного процесу, розвитку дистанційних технологій новітнього бібліотечного обслуговування і їхнього соціального впливу на постійно зростаючу аудиторію користувачів, відображення глобальної інформатизації суспільства на соціальній сфері його життя, удосконалення інформаційної безпеки нації та держави в умовах інформаційних протистоянь постіндустріального суспільства тощо.

Статутні документи НБУВ відображали також процес впровадження нових форм бібліотечної діяльності у сфері надання доступу до фондів бібліотек та ознайомлення користувачів з масивами нової, насамперед електронної інформації, продукованої і в національному інформаційному просторі України, і в масивах інформації глобального інформаційного простору. Така діяльність розвивалася у формі інформаційно-аналітичних видань, орієнтованих як на спеціальні категорії користувачів (органи державної влади, національний бізнес, політичні структури суспільства, наукові колективи тощо), так і на широкого користувача, предметом інтересу якого є проблематика загальнонаціонального розвитку. Науково-інформаційна та науково-аналітична діяльність у загальнобібліотечному вимірі розглядається як робота із впровадження наукових результатів у практику інформаційного забезпечення українського суспільства, популяризація нових наукових здобутків. Ці нормативні документи орієнтували також на структурне вдосконалення, оптимізацію підрозділів бібліотеки, що розвивали наукові

¹ Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Затверджено розпорядженням Президії Академії наук України. Київ, 1997.

² Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Затверджено розпорядженням Президії Академії наук України від 11.12.2009 р. № 747. Київ, 2009.

³ Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Затверджено розпорядженням Президії Академії наук України від 14.06.2017 р. № 383. Київ, 2017.

дослідження в інформаційній сфері суспільства та здійснювали інформаційно-аналітичну діяльність.

Процесу розвитку обслуговування користувачів електронними інформаційними ресурсами сприяли також і певні зовнішні фактори, що надали поштовх розвитку електронних інформаційних технологій. У 1999 р. в Україні було зафіксовано припинення процесу падіння ВВП. У 2001 р. його приріст становив 9,1 %, промислового виробництва – 14,2 %¹. Пожвавлення в економіці, по-перше, сприяло розвитку ринку інформаційних послуг в Україні, розширенню попиту на інформацію в економічних структурах, громадських організаціях. По-друге, хоча і невеликий, але все ж розвиток матеріальної бази сприяв збільшенню кількості учасників процесу інформатизації. Відповідно до зростаючої необхідності в Україні збільшувалася кількість програмувальників, регулювальників, ремонтників комп'ютерної техніки, різко збільшувалася кількість користувачів і в усіх сферах суспільного життя. По-третє, пожвавлення в економічній сфері України сприяло зростанню зацікавленості цією сферою бізнес-структур технологічно розвинутих країн, що привнесло певний імпульс у розвиток інформаційних технологій у нашій країні. Ці обставини були орієнтуючими факторами для визначення нових орієнтирів до розвитку бібліотечної діяльності.

Український сегмент мережі Інтернет виник на межі тисячоліть. Офіційно домен UA було зареєстровано в грудні 1992 р. Незважаючи на несприятливу економічну ситуацію останнього десятиріччя, інтернет-технології в Україні розвивалися досить швидко. Уже на початку 2000 р. послуги доступу до мережі Інтернет користувачам домену UA вже надавало 207 провайдерів, серед яких можна назвати й загальновідомі великі компанії «Укртелеком» та «Інфоком»².

Крім Києва, інтернет-технології в процесі розвитку інформатизації активно впроваджуються в Дніпропетровському, Харківському, Одеському, Донецькому регіонах. У великих містах цих регіонів спостерігаємо найбільшу присутність провайдерських центрів. Така концентрація їх значною мірою пояснюється змістовим наповненням сайтів. В українському

¹ Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ : Інформ.-видав. центр Держкомстату України, 2002. С. 3.

² Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки XX ст.). Київ : Наук. думка, 2001. С. 468–469.

сегменті мережі Інтернет, як свідчать дослідження, найбільш поширеною є інформація про діяльність підприємств, організацій і банків. На жаль, поряд із цим інформація про діяльність владних структур, процес демократичних перетворень, культурне оновлення тощо на сайти в Інтернеті, у систему інтернет-видань потрапляє в значно менших обсягах, що негативно впливає на процес формування міжнародного іміджу суверенної України.

Значною мірою розвиток інтернет-технологій в Україні, незважаючи на серйозні економічні проблеми, пояснюється також збереженням на цьому етапі досить високого освітнього рівня членів суспільства, збереженою з минулого системою наукових й освітніх закладів, тобто пояснюється, використовуючи сучасну термінологію, наявністю істотного інтелектуального капіталу. На сьогодні ці технології являються основою розвитку всієї традиційної системи виробництва, систематизації, збереження і використання інформації. Вони стали основою наповнення інформаційних баз усіх рівнів, дали змогу ефективно розв'язати проблему збереження та управління стрімко зростаючими обсягами інформації. Незважаючи на відчутні проблеми фінансування процесу інформатизації, в Україні сформувалося бачення оптимальних шляхів її розвитку та здійснюються певні кроки щодо реалізації найважливіших проектів.

У середовищі фахівців важливим вважається збалансований розвиток усіх видів комунікацій (оптоволоконних, супутникових, телефонних та ін.), орієнтованих на поступове переведення до використання технологій цифрових мереж обслуговування як основного напрямку формування системи національних інформаційних баз і систем зв'язків між ними, на підтримку процесів демократизації в суспільстві, створення телекомунікаційних систем інформаційної взаємодії особи з державними та громадськими структурами всіх рівнів. Експерти в цьому напрямі вже досить широко практикують досвід українських технологів, напрацьований у процесі суспільного обговорення важливих подій, тем.

Особливу роль у суспільних перетвореннях, а стосовно інформаційних баз суспільства – у виробництві та поширенні оперативної інформації, що стосується всіх сторін життя людей, відіграє система засобів масової інформації. Крім згадуваних уже інтернет-видань, сьогодні комп'ютерні технології використовують усі види ЗМІ, об'єднуючи їх таким чином подібними

технологічними процесами, сприяючи таким чином взаємодоповненню, взаємодії, підвищенню якості інформування.

Традиційні друковані періодичні видання в сучасній Україні протягом останнього десятиріччя безумовно втратили популярність газет радянського періоду. В. М. Литвин пояснював це тим, що «більшість газет є збитковими і не можуть вкладати достатніх ресурсів у свій розвиток. Вартість виробництва газети є надзвичайно високою, водночас купівельна спроможність населення – низька. На початок 2000 р. в Україні було зареєстровано 10 тис. 226 періодичних видань»¹. Серед них таких, що витримують режим щоденного виходу, менше половини. Чимало зареєстрованих газет, особливо це стосується видань невеликих партій, виходять час від часу, лише в періоди виборчих кампаній і якихось важливих для видавців подій. Варто зазначити, що переважна більшість цих видань в інформаційних базах сучасної України відіграє локальну роль. Вони не представлені в електронному вигляді в Інтернеті або ж представлені частково, з порушенням періодичності у зв'язку з фінансовими проблемами, відсутністю технологічних можливостей і просто відсутності відповідної мотивації у видавців.

Варто зауважити також, що хоча сигнал телеканалу УТ-1 на сьогодні покриває 98 % території України, однак це не свідчить про його відповідну популярність, дієвість. Бідність виражальних можливостей, малоефективна кореспондентська сітка, відповідний фінансовому забезпеченню розвиток творчого потенціалу журналістів, слабка оперативність у висвітленні подій тощо не робить цей канал дійсно першим за значенням в Україні. Малопомітним він є і в глобальному інформаційному просторі. Тому намагання нинішнього уряду реформувати головний український телеканал видається абсолютно закономірним.

Важливим засобом впливу на систему комерційних каналів радіо й телебачення має бути державне регулювання тенденцій розвитку електронних ЗМІ відповідно до визначеної Концепції та засобів правового регулювання в інтересах розвитку загальноукраїнської і всієї системи інформаційних баз нашого суспільства. Однак на сьогодні відповідні документи розробляються повільно, впровадження їх натикається на вже усталені, продиктовані стихійною ринковою конкуренцією правила гри. Можна погодитися

¹ Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.). С. 463.

з точкою зору О. В. Зернецької, яка стверджує, «що телебачення не стало інструментом гармонізації відносин у суспільстві (вони цілком визначені у світі: вироблення і поширення ідеалів, моделей поведінки, стандартів соціального буття), не сприяє соціалізації особистості»¹.

Джерелами виробництва інформації, що відображає життя суспільства й забезпечення нею українських інформаційних баз та українського сегмента міжнародного інформаційного простору, є система інформангентств в Україні. Їхня загальна кількість – понад 30 установ. Зокрема, Державне інформаційне агентство України має особливий статус офіційного агентства. Поряд з ним найбільш помітними, впливовими й технічно оснащеними є «Інтерфакс-Україна», УНІАН, що працюють на рівні, який задовольняє не лише українських споживачів, а і вимоги міжнародного інформаційного простору.

Удосконалення технологічної бази виробництва та поширення інформації на території України сприяло появі не лише регіональних інформаційних агентств, а й інших, певною мірою прирівнюваних до них джерел оперативної електронної інформації, які спонсорують зацікавлені державні органи, громадські організації, економічні структури. Згідно зі створеною Службою інформаційно-аналітичного забезпечення (далі – СІАЗ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського інформаційною картою, у кожній з областей наявно по кілька десятків таких інформаційних джерел. Вони працюють з різною періодичністю, до якості їхньої роботи можна висловити сьогодні чимало претензій, проте безпосередньо факт їхнього розвитку свідчить про позитивний процес об'єктивного росту ринку інформаційних послуг в Україні, розвитку суб'єктів цього ринку, що саме по собі є багатообіцяючим симптомом уже для недалекого майбутнього.

З розвитком електронних інформаційних технологій істотно урізноманітнілася, чисельно збільшилася джерельна база комплектування бібліотечних установ. Обсяги інформації в інформаційних обмінах у національному інформаційному просторі зростали високими темпами. Тому й комплектування фондів бібліотечних установ як інформаційних центрів нового суспільства, оперативне обслуговування новою інформацією зростаючої кількості

¹ Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. С. 313–314.

користувачів потребувало нового наукового обґрунтування, розроблення нових методик практичної діяльності, нових організаційних форм діяльності бібліотек як інформаційних центрів постіндустріального суспільства.

Удосконалення інформаційних обмінів на міждержавному рівні при впровадженні дедалі більш ефективних електронних технологій став більш рельєфно відображати наявні протистояння економічних, політичних та інших інтересів. При цьому значення інформаційного фактора підноситься до того рівня, коли вони стають важливим елементом гібридних воєн або самостійним фактором впливу в міжнародних відносинах, набувають якостей інформаційної війни, у якій результат може бути досягнутий без проведення бойових операцій традиційними засобами.

Як зазначає ряд українських дослідників, гібридна війна в російсько-українських відносинах розпочалася з «касетного скандалу», продовжувалася конфліктною ситуацією, пов'язаною з протистоянням з приводу о. Тузла, газовими міждержавними проблемами 2007 і 2009 р., діаметрально різним ставленням до «Майданів» 2004 та 2013 р., окупацією Криму і військовими діями на Сході України¹. У зв'язку із цими обставинами проблеми інформаційної безпеки в інформаційному просторі України набули особливої гостроти, що було відображено в ряді правових актів. Особливо важливими для трансформаційних процесів у бібліотечній сфері стали укази Президента України «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади»², «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави»³, «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі»⁴, «Про заходи щодо вдо-

¹ Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від майдану до східного фронту (оцінки, підходи, інтерпретації) : монографія. Переяслав-Хмельницький : КСВ, 2016. С. 130–142; Романенко Ю., Климовский С. Первая гибридная. Когда Россия начала войну против Украины? *Хвиля*. 2015. 10.03. URL: <http://hvylya.net/analytics/politics/pervaya-gibridnaya-kogda-rossiya-nachala-voynu-protiv-ukrainyi.html>; Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. URL: <http://www.visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2015/04/20.pdf> та ін.

² Указ Президента України від 14 липня 2000 р. «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади». *Уряд. кур'єр*. 2000. № 128.

³ Указ Президента України від 10 квітня 2000 р. «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U582_00.html.

⁴ Указ Президента України від 31 липня 2000 р. «Про заходи щодо розвитку національної

сконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки»¹, а також Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи “Електронний уряд”»². З урахуванням стрімкого розвитку інформаційних процесів сучасності їхню безпекову специфіку на сьогодні в інформаційному просторі України найбільш повно відображено в Доктрині інформаційної безпеки України, що «визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері»³. Доктрина орієнтує працівників інформаційної сфери України на реалізацію «державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв’язаної нею гібридної війни». У документі підкреслюється зростаюче значення сучасної інфосфери як одного з найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. При цьому наголошується на необхідності розвитку всіх складових інформаційного простору: інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури та інформаційних технологій, що в сучасних умовах є важливими чинниками піднесення рівня й темпів соціально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку. У зв’язку із цим «застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства», у якому звертається увага на використання інформаційних технологій, пов’язаних з організацією використання стратегічного нарративу. Інформаційно-аналітичні продукти, що окреслюються цим поняттям, мають відповідати найвищим вимогам стосовно якості вихідних для їх підготовки матеріалів, відображати рівень узагальнення реальності, відповідний стратегічним викликам, і бути організованими максимально ефективно для

складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі». *Уряд. кур’єр*. 2000. № 143.

¹ Указ Президента України від 06.12.2001 р. № 1193/2001 «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки» від 31 жовтня 2001 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U1193_01.html.

² Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи “Електронний уряд”». *Офіц. вісн. України*. 2003. № 9. Ст. 378.

³ Указ Президента України № 47/2017 «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України”». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

розв'язання стратегічних проблем розвитку. Про актуальність цієї Доктрини як продукту теоретичних напрацювань, стимульованого розгортанням гібридної війни проти України, свідчить той факт, що цей документ став платформою для нових досліджень у сфері організації національної інформаційної безпеки.

Із стрімким розвитком інформаційних процесів сучасності, електронних інформаційних технологій зростала суспільна затребуваність змін у бібліотечному середовищі. У зв'язку із цим зазнавав постійних уточнень базовий закон щодо нормування бібліотечної діяльності. Введений у дію Верховною Радою в 1995 р. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»¹ вдосконалювався в редакціях від 2000 р., 2001, 2002, 2003, 2004, 2007 р., 2008, 2012, 2014, 2015 і 2016 р. Треба зазначити, що поряд із здійснюваними змінами в Законі в його тексті знайшли усталене відображення важливі для НБУВ як національної бібліотеки положення про статус та основні орієнтири її розвитку. Зокрема, важливим для перспектив розвитку НБУВ є положення про Статус Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вона «є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації» (ч. 1 ст. 7 Закону)².

У Законі підкреслюється загальнодержавне значення бібліотек з таким статусом як важливої складової частини інформаційної системи держави, потужного фонду вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів, що є національним культурним надбанням українського народу, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави. У процесі розвитку електронних інформаційних технологій у національному інфопросторі, масового інфотворення на основі електронних інформаційних технологій набувають особливо важливого

¹ Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР «Про бібліотеки і бібліотечну справу». *Відом. Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 7. Ст. 45.

² Закон України від 21.05.2009 р. № 1388-VI «Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”». *Ліга: Закон : інформагентство*. URL: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/T091388.html.

значення положення Закону, що орієнтують користувачів на ефективне використання фондів бібліотек у задоволенні найрізноманітніших потреб суспільства, базових національних інформаційних ресурсів, які сприяють розвитку науки, освіти, культури, міжнародному співробітництву у формуванні та використанні глобальних інформаційних ресурсів.

Для структурних підрозділів НБУВ, що орієнтовані на активне використання електронних інформаційних ресурсів і в читальних залах бібліотеки, і, що особливо важливо, у дистанційному обслуговуванні корпоративних користувачів (це розширює ареал використання бібліотечного потенціалу обслуговування в масштабах країни й закордоном), особливого значення набувають положення Закону про необхідність взаємодії бібліотек «з підприємствами, установами та організаціями, які мають бази даних та діяльність яких пов'язана із створенням, збиранням, обробкою, накопиченням та збереженням інформації», їх співробітництво з підприємствами, установами й організаціями в рамках державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, а також на основі укладених угод¹. Таким чином, наявна законодавча база створює умови для подальшого розвитку бібліотек, трансформації їх в умовах розвитку електронного інформаційного середовища в повноправні й необхідні складові сучасної інформаційної системи українського суспільства, заснованої на електронних інформаційних технологіях, системи, що є базовим інформаційним елементом національного розвитку, важливим елементом процесу розвитку інформатизації українського суспільства.

Процес глобальних перетворень у масштабах сучасної цивілізації здійснюється на основі розвитку інформаційних ресурсів і засобів їх використання в усіх регіонах світу. У сукупності ці ресурси й засоби їх використання становлять глобальний інформаційний простір, що перебуває в процесі прискореного розвитку та задає загальний темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації й держави.

У період входження до постіндустріального, інформаційного етапу розвитку суспільства особливістю основних загальноцивілізаційних процесів є раніше невідома активізація двох основних діалектично взаємопов'язаних

¹ Там само; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури». *Відом. Верховної Ради (ВВР)*. 2016, № 10.

тенденції еволюції інформаційних процесів. Одна з них полягає в збільшенні кількості та зміцненні інформаційних зв'язків глобального значення, що у своїй сукупності створюють умови для функціонування глобального інформаційного простору. Сьогодні цей простір, доступний завдяки наявним технічним можливостям для будь-якої людської спільності, і є основою зростаючої єдності, цілісності людства. Треба, однак, зазначити, що абсолютизація розвитку цієї тенденції призводитиме і вже призводить поряд з позитивними факторами інформаційних обмінів до широкого безконтрольного впливу негативних тенденцій глобалізації, серед яких одним з найбільш істотних є загроза загальної уніфікації всіх сфер людської діяльності.

Інша тенденція пов'язана з переходом до того етапу розвитку кожної із соціальних інформаційних баз у їхній суспільній ієрархії, коли вони завдяки вдосконаленню системи партнерських зв'язків з глобальним інформаційним простором і системою горизонтальних зв'язків, у тому числі з розвитком соціальних мереж, набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації й дедалі активнішого прояву в інформаційній сфері діяльності як самостійного суб'єкта та об'єкта інформаційних впливів¹.

Розвиток інформатизації, що є відповіддю на об'єктивний процес ускладнення та урізноманітнення сучасних викликів середовища в процесі еволюції людства, є його закономірною реакцією на зростаючу складність еволюційної проблематики. Вдосконалення соціальної структури нового інформаційного суспільства, зростаюче відображення в його інформаційній діяльності інтересів різних його соціальних груп, зростаючі запити на нове інфотворення – усе це обумовило розширення й урізноманітнення системи суспільно значущих джерел інформаційних ресурсів, інформаційних баз їх збереження, структуризації та організації використання.

Темпи суспільної еволюції завжди перебували в залежності від її інформаційного розвитку. Тут треба зазначити, що ця залежність не є прямою, оскільки визначається не загальними обсягами продукованої інформації, а лише суспільно значущою її частиною, тією, що сприяє розвитку суспільства й особи як основної його соціальної складової. Саме в суспільно зна-

¹ Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія. Київ, 2005. С. 25.

чушому вимірі інформаційний розвиток визначає еволюційний рівень націй і держав, інноваційну складову їх загальнокультурного поступу.

У процесі становлення суверенної державності та демократичної організації суспільного життя зазнала докорінних перетворень уся система українських інформаційних комунікацій і джерел їх наповнення інформаційним ресурсом. У ній відбулися сутнісні структурні перетворення, значно змінився характер циркуляції інформації в суспільстві, з'явилися нові особливості в наповненні нею всіх центрів збереження інформаційних ресурсів. При серйозних економічних проблемах молодій державі структура інформаційних центрів суверенної України спочатку повільно, а потім швидше почала зазнавати організаційно-технологічного впливу з боку економічних, політичних та інших суспільних структур передових країн світу, з боку міжнародних організацій, у комплектуванні інформаційними ресурсами дедалі більш активну участь стали брати великі міжнародні інформаційні фірми, що спеціалізуються на торгівлі найновішою інформацією в різних галузях знання.

Принципових змін зазнавала система загальноукраїнських інформаційних комунікацій і центрів збереження інформації, оскільки змінилося значною мірою їхнє призначення. Завдання провінційного керування радянських часів змінилися завданнями суверенного державного будівництва, національного розвитку, докорінних суспільних перетворень на шляху демократизації суспільства, трансформації соціалістичної за змістом економіки в економіку ринкову, розв'язання масштабних соціальних проблем перебудовного періоду тощо. Усе це потребувало підвищення національного контролю за перебудовою системи інформаційних комунікацій і наповнення їх новою, сучасною інформацією, створення системи нових інформаційних баз, налагодження принципово нової системи каналів зв'язку між базами та глобальним інформаційним простором, організації нових структур, що спеціалізуються на виробництві, обробленні, збереженні, аналізі й поширенні інформації, підготовці кадрів – інформаційних працівників різних спеціальностей.

1.2. Організація наукової, інформаційно-аналітичної діяльності в підрозділах НБУВ, орієнтованих на дистанційне використання електронних інформаційних ресурсів

Бібліотечні установи виконують функції акумуляції та організації використання інформаційних ресурсів, напрацьованих усіма видами інформаційних технологій на всіх етапах суспільного розвитку. Управління ж інформаційними ресурсами здійснюється на основі використання їхніх змістовних характеристик. Саме процес ефективного актуального донесення змісту інформації користувачу, інформації якісної, актуальної для розв'язання проблем сучасного суспільного розвитку є на сьогодні важливою складовою наукових досліджень процесу глобальної інформатизації. І ця складова органічно властива саме розвитку сучасної бібліотечної сфери в період освоєння нею електронних інформаційних технологій. Цей аспект досліджень доповнює систему наукових розробок, що стосуються осмислення змісту інформаційних особливостей постіндустріального суспільства, соціальних, економічних, політичних та інших наслідків глобальної інформатизації, перспектив трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань. Тому СІАЗ, НЮБ, ФПУ, підрозділи НБУВ, що займаються дистанційним і традиційним обслуговуванням користувачів електронними інформаційними ресурсами, рішенням вченої ради НБУВ об'єднано в Центр досліджень соціальних комунікацій. Усі ці структури у своїх наукових дослідженнях акцентують увагу саме на організації якісного змістового забезпечення користувачів достовірною інформацією, необхідною для суспільного розвитку.

У зв'язку з цим трирічною плановою темою «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України (1999–2001)» Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – служба) НБУВ під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, кандидата філософських наук, старшого наукового співробітника В. М. Горюшого (вчений секретар по веденню планової теми, завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидат історичних наук О. В. Ворошилов) було досліджено особливості аналізу новітніх інформаційних масивів, організації бібліотечної наукової та науково-інформаційної роботи, спрямо-

ваної на вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади необхідними матеріалами для аналізу ситуації в регіонах, на підвищення якості управлінських рішень щодо розв'язання проблем регіонального життя. У зв'язку із цим було проведено вивчення характеру запитів владних структур щодо інформаційного забезпечення з регіональних проблем і визначення кола необхідних для цього регіональних видань, розроблено форми організації інформаційно-аналітичних продуктів для дослідження особливостей ситуації в регіонах України та створення на цій основі ряду баз даних, опрацьовано питання практичної реалізації взаємовідносин СІАЗ НБУВ із владними структурами всіх рівнів стосовно ситуації в регіонах України на основі дистанційних інформаційних технологій.

Істотним внеском у розроблення цієї теми стали публікації В. М. Горового про значення бібліотечних структур у формуванні «фабрик думки» в Україні ¹, процес удосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій ²; публікації Р. Н. Жангожі про структурування інформаційного поля в контексті формування національно-державної політики ³; О. В. Ворошилова – про досвід здійснення політологічних досліджень в умовах бібліотечної структури ⁴; праці Л. В. Присяжної про використання періодичної преси інформаційно-аналітичних оглядів з економічної проблематики ⁵; С. П. Кулицького – про використання потенціалу наукової бібліотеки для забезпечення владних структур економічною інформацією ⁶ та ін.

¹ Горовий В. М. Фабрики думки: нелегке прищеплення в Україні. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2001. Вип. 7. С. 6–13.

² Горовий В. М. Зростаюча роль інформаційно-аналітичних служб у поширенні наукових знань. *Соціокультурні чинники розвитку інтелект. потенціалу укр. сусп-ва і молоді : наук.-практ. та методолог. матеріали конф.* Київ : Знання, 2001. Вип. 1. С. 307–313.

³ Жангожа Р. Центрально-азиатський вектор євразійства. *Антологія. Євразійська ідея і сучасність*. М. : РУДН, 2002. С. 216–227.

⁴ Ворошилов О. Інформаційні підрозділи бібліотек в обслуговуванні владних структур: політологічний аспект. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 43–50.

⁵ Присяжна Л. Використання періодичної преси для підготовки інформаційно-аналітичних оглядів з економічної тематики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 110–114.

⁶ Кулицький С. П. Використання потенціалу наукової бібліотеки для економічного аналізу інформації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 68–76; Кулицький С. П.

У контексті розв'язання цих проблем було проведено змістовний аналіз періодичних джерел інформації, визначено коло видань з найбільш повним кваліфікованим відображенням суспільно значущої інформації щодо репрезентації специфіки розвитку регіонів України. На цій основі організовано підготовку інформаційно-аналітичних документів, що відображають основні аспекти розвитку ситуації в регіонах України, орієнтують управлінські структури в масивах відповідної інформації. Було також організовано постійне наповнення відповідних тематичних баз даних. Вивчено досвід роботи та налагоджено обмін відповідною інформацією з інформаційно-аналітичними структурами органів державної влади на місцях. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення комунікативних засобів та укомплектування інформаційних служб програмно-технічними засобами.

Для реалізації цієї НДР з 2001 р. згідно з рекомендаціями Адміністрації Президента України Служба інформаційно-аналітичного забезпечення організувала видання комп'ютерного журналу «Україна: події, факти, коментарі» (свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358. Редактор – академік О. С. Онищенко). Це видання було задумано як результативний матеріал постійного аналізу зростаючих масивів електронної інформації суспільно-знавчої тематики, періодичне видання для орієнтації користувачів у процесі висвітлення та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній і соціальних сферах, проблемах ефективності державотворчого процесу в Україні. Особлива увага у виданні приділялася матеріалам з регіональної проблематики.

Протягом 2001 р. видано 34 номери цього журналу. Листом Адміністрації Президента журнал «Україна: події, факти, коментарі» було рекомендовано до розповсюдження в усіх регіональних структурах виконавчої влади. Організувавши з ними зворотний зв'язок, служба з'ясувала їхні побажання та рекомендації щодо поліпшення якості цього інформаційного продукту. Журнал знайшов зацікавленого читача в усіх облдержадміністраціях, більшості райдержадміністрацій і в міськдержадміністраціях.

Електронні технології та використання потенціалу наукової бібліотеки для задоволення інформаційних потреб суб'єктів економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 48–59.

У розвиток цієї теми служба продовжувала видання бюлетеня щоденного оперативного аналітичного огляду близько 20 вітчизняних інтернет-видань «Резонанс», у якому також була рубрика «Життя регіонів».

Протягом виконання планової теми працівниками СІАЗ налагоджувалося постійне співробітництво з управлінськими структурами, у тому числі регіональними. Удосконаленню якості дослідницької діяльності, інформаційно-аналітичного обслуговування сприяло налагодження зворотного зв'язку з користувачами щодо уточнення тематики науково-інформаційної діяльності, форми подання матеріалу, джерельної бази, найбільш цікавої замовникам.

З метою поліпшення системи дистанційного обслуговування користувачів електронними каналами зв'язку, зокрема забезпечення оперативного доступу в регіонах працівників органів державної влади та місцевого самоврядування до інформаційних ресурсів, було проведено систематичну роботу щодо розширення бази електронних адрес управлінських структур шляхом регулярного моніторингу офіційних веб-сайтів регіональних органів державної влади та місцевих органів самоврядування; аналізу розділу «Україна. Адміністративно-територіальний устрій» на офіційному порталі Верховної Ради України (URL: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/dov/zmist.html>); постійно уточнювалися e-mail – адреси користувачів цієї категорії в період їх активних змін, пов'язаних з розвитком електронної інформаційної мережі. Крім того, здійснювався систематичний перегляд та аналіз отримуваної від управлінських структур інформації.

Досвід реалізації бібліотечними фахівцями-аналітиками НБУВ інформаційно-аналітичного супроводу має важливе значення в забезпеченні ефективної комунікації влади та громади задля прогресивного суспільного розвитку, оскільки передбачає:

- своєчасне широке донесення в регіони урядових рішень і дій з неупередженими роз'ясненнями й коментарями;
- у рамках бібліотечного моніторингу вироблення експертних висновків щодо політичної ситуації/суспільної реакції/певних проблем для вироблення ефективних управлінських рішень владними інституціями;
- використання електронних каналів комунікації: сайтів місцевих органів державної влади та самоврядування для забезпечення науковою достовірною інформацією місцевих громад;

– вивчення інформаційних запитів дистантних користувачів, зокрема представників місцевих владних інституцій і громадських структур для ефективнішого змістового наповнення бюлетенів матеріалами регіональної тематики, включення гострих питань у загальносуспільний дискурс тощо.

Таким чином, у процесі виконання цієї НДР було досліджено підходи до освоєння зростаючих масивів нової інформації, що дедалі більше включали в себе разом з продукцією вітчизняних видавництв (української періодики) поширення зарубіжної друкованої продукції, до розвитку принципово нових джерел інформування – інтернет-видань, продукції аналітичних центрів тощо. Було вироблено механізми аналізу регіональних пресових видань та інших джерел інформації, встановлено зв'язки з інформаційно-аналітичними структурами в регіонах, що дало можливість створити відповідні постійно поповнювані бази даних, використання яких дало можливість не лише інформувати органи державної влади щодо ставлення засобів масової інформації до проблем суспільного життя в регіонах, а і відслідковувати динаміку процесів, що відбуваються, що, у свою чергу, сприяло покращенню якості прогнозних матеріалів. Видання ж журналу «Україна: події, факти, коментарі» та розповсюдження його в місцевих держадміністраціях покращило оперативне інформування органів державної влади з актуальних питань суспільного життя.

Динаміку зростання кількості корпоративних користувачів, на постійній основі обслуговуваних журналом «Україна: події, факти, коментарі» (періодичність – два рази на місяць) та щотижневими тематичними інформаційно-аналітичними бюлетенями протягом минулих 2001–2010 рр., наведено в таблиці.

За результатами наукової діяльності підрозділів було опубліковано 20 наукових статей, видано понад 280 інформаційно-аналітичних матеріалів. Проміжні результати проведених досліджень оприлюднювалися на ряді наукових конференцій, зокрема на Міжнародній науковій конференції «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів XXI століття» (НБУВ, жовтень 2000 р.).

Треба зазначити, що під час роботи над темою служба досить тісно координувала свою діяльність з рядом наукових установ, зокрема Інститутом стратегічних досліджень, Інститутом українсько-російських відносин, Ки-

ївським національним університетом культури та мистецтв, Слов'янським університетом, Міжвідомчим науково-дослідним центром з питань боротьби з організованою злочинністю при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України.

Таблиця

Динаміка зростання кількості електронних адрес усіх дистантних користувачів аналітичних підрозділів НБУВ

Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість e-mail	145	228	320	380	435	510	531	540	820	958

У процесі виконання теми наукових досліджень «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства (2012–2015)» було з'ясовано ставлення громадськості до перебігу реформ в Україні, оцінювання нею ефективності управлінських рішень; вивчалася специфіка ефективного використання інформації в умовах значного розвитку нових інформаційних ресурсів, насамперед електронних, активізація в цьому процесі бібліотек як нових інформаційних центрів сучасного суспільства, вивчення процесу тематичного групування наявної в розпорядженні суспільства інформації щодо актуальної суспільнознавчої проблематики, відображення цього процесу в розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, орієнтованої на забезпечення управлінських структур та інших категорій користувачів; також було досліджено зарубіжний досвід щодо інформаційного забезпечення управлінських рішень та оцінювання прийнятності його для українського суспільства.

У науково-методологічному плані розглядався розвиток основних жанрів інформаційно-аналітичних продуктів у процесі задоволення запитів користувачів, їх подальше удосконалення за допомогою активного зворотного зв'язку.

Це дослідження було виконано науковим колективом, очолюваним керівником Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, заступником генерального директора НБУВ, кандидатом

філософських наук, старшим науковим співробітником В. М. Горючим. Основні напрями дослідження очолювали: завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидат історичних наук Т. Ю. Гранчак; завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ Л. А. Чуприна; завідувач відділу технологій електронної обробки інформації Н. С. Вітушко; завідувач відділу фонду ООН Б. П. Якушко; завідувач відділу довідково-бібліографічного обслуговування, кандидат історичних наук Т. В. Добко; завідувач відділу міжбібліотечного науково-інформаційного сервісу В. М. Чуприна; завідувач відділу організації та використання документального фонду Фонду президентів України (далі – ФПУ), кандидат біологічних наук Н. В. Танатар; завідувач відділу пошуку та обліку документів Фонду президентів України, кандидат історичних наук І. А. Павлуша.

У процесі проведення дослідження було вивчено вплив розвитку інформатизації на всі сфери суспільного життя в Україні, процеси реформування українського суспільства; вивчено основні напрями вдосконалення його інформаційно-аналітичного забезпечення бібліотечними установами; роль і місце цих установ у формуванні інформаційного простору в процесі розбудови української державності. Дослідження проводилося на базі узагальнення інноваційного компоненту бібліотечного інформаційного виробництва, що характеризується широким використанням комп'ютерних технологій, можливостей Інтернету.

У цьому контексті заслуговує на увагу досвід наукової та науково-практичної діяльності спеціальних структур НБУВ із введення в суспільний обіг інформації щодо організації підготовки широкого асортименту синтезованих інформаційно-аналітичних продуктів для задоволення запитів різних категорій користувачів. Підготовка такого роду видань у режимі «інформація на базі інформації» стала відповіддю на суспільні потреби у вдосконаленні аналізу змістовних характеристик інформаційних ресурсів для забезпечення ефективного використання їх комбінацій при вирішенні різнопланових завдань суспільного розвитку, в організації ознайомлення за допомогою відповідних аналітичних розробок користувачів з наявною тематикою бібліотечних фондів, співвідносною з проблематикою розвитку. Розвиток такого роду діяльності сприяв широкому введенню в суспільний обіг інформації, зосередженої в бібліотечних фондах, ефективному використанню ресурсів сучасних інформаційних потоків, формуванню нових ви-

дів інформаційних послуг, нових інформаційних продуктів для наповнення інформаційного простору на нинішньому етапі його розвитку. Аналіз цього досвіду став основою для окреслення тенденцій удосконалення форм бібліотечної діяльності в умовах інформатизації.

Під час проведення дослідження підтверджено перспективи розвитку бібліотечних установ на комп'ютеризованій матеріально-технічній основі як важливої складової системи інформатизації суспільства, успішне входження їхніх інформаційно-аналітичних структур у процес інфотворчої діяльності, доведено зростаюче значення видавничої діяльності у сфері бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів для ефективної орієнтації суспільної думки в інформаційних масивах, у їх продуктивному використанні.

Інформаційно-аналітичні служби бібліотек активно входять у процес інфотворчої діяльності суспільства. Вони стають досить ефективним і, як свідчить уже практика, перспективним у своєму розвитку суб'єктом інформаційних обмінів у структурі суспільства. Його перспектива обумовлюється, по-перше, постійним розширенням інформаційного простору, подальшим зростанням обсягів інформації, що актуалізує питання її структуризації та ефективного управління інформаційними масивами; по-друге, опорою на вже напрацьовані значні обсяги інформації, що зосереджені у фондах бібліотек; по-третє, доступом і зростаючими можливостями в управлінні масивами електронної інформації, що продукується у всьому світі.

Дослідження засвідчило, що з розвитком інформаційних процесів, зумовлених об'єктивною потребою сучасного розвитку, зміст діяльності бібліотечних установ в управлінні суспільно значущими інформаційними ресурсами істотно розширюється, потребує розвитку поряд з традиційними формами роботи та активного включення цих установ у систему суспільних інформаційних обмінів на етапах вибору оптимального ресурсу до використання, підготовки інформації до продуктивного втілення її змісту в практику, удосконалення доступу користувачів до суспільно значущої інформації на основі розвитку дистанційних технологій.

Розвиток цієї діяльності обумовлено тим, що, по-перше, у зв'язку з ускладненням соціальної структури суспільства, що відбувається прискореними темпами, розвиток демократичних інститутів зростає обсяг запи-

тів на інформацію, необхідних саме в цій сфері розвитку сучасного українського суспільства. По-друге, впровадження ринкових засад в економіці країни, їхній розвиток обумовлює зростаючі потреби в правовій, економічній, а також політичній інформації практично всіх категорій працівників сфери бізнесу. По-третє, розвиток демократичних процесів є базою для прискорення циркуляції актуальної суспільно значущої інформації, що стосується внутрішнього розвитку самовдосконалення суспільства, особливо серед активних учасників політичного процесу. Нові запити на інформацію виникають серед інших категорій населення у зв'язку з розвитком інноваційних процесів, реформами освіти, певними трансформаціями в культурному житті тощо.

Характерною особливістю ситуації на цьому етапі розвитку бібліотечної сфери при цьому є те, що у зв'язку з прискоренням темпів суспільного життя основна маса потенційних користувачів інформаційних ресурсів бібліотеки відчуває значний дефіцит часу, який необхідний для роботи з інформацією. Вони часто змушені відмовлятися від традиційних бібліотечних послуг (прийти в читальний зал і ознайомитися з необхідною літературою), змушені покривати дефіцит інформації хоча й менш ефективними, але більш доступними можливостями задоволення інформаційних потреб, насамперед через Інтернет, а також шляхом створення власних спеціалізованих бібліотек чи інформаційних структур.

Результати проведеної в межах дослідження роботи дали підстави для висновків про те, що істотні зміни в діяльності бібліотек під впливом зростаючих суспільних запитів на основі впровадження електронних інформаційних технологій обумовлюють необхідність уточнення змісту сучасної інформаційно-аналітичної діяльності. У зв'язку зі зростанням акцентів у діяльності бібліотек, пов'язаних насамперед з дистанційним обслуговуванням системи суспільних інститутів, соціальних структур суспільства, ефективність їхньої діяльності дедалі більшою мірою залежатиме від впровадження активних форм роботи, пов'язаних з відбором необхідної для замовника інформації, підготовки її для використання в найбільш зручній для нього формі, здійсненні змістовного аналізу, окреслення перспектив розвитку теми тощо. Практика свідчить, що найбільш ефективними для вирішення такого комплексу завдань є інформаційно-аналітичні форми роботи. Їхня продуктивність підвищується з оперативною доставкою, швидким реагуванням на корекцію змісту замовлення. Таким чином забезпечується

успішна співпраця із замовником з огляду на кінцевий результат співробітництва.

Досвід інформаційно-аналітичного, інформаційного обслуговування управлінських структур та інших категорій користувачів засвідчив, що для забезпечення ефективного обслуговування корпоративних, найбільш суспільно значущих категорій користувачів сучасної бібліотеки потрібним є постійний соціологічний моніторинг, інтерактивне спілкування, виявлення тенденцій відповідних змін у запитах користувачів і вироблення у зв'язку із цим дієвих методик обслуговування.

Підхід до нового якісного етапу організації бібліотечної діяльності, пов'язаного із впровадженням дистанційних форм обслуговування практично необмеженої кількості користувачів, впровадженням активних форм роботи (що характеризуються активізацією бібліотечних працівників у використанні інформаційних ресурсів, здійсненням ними аналізу масивів інформації, підготовкою та первинним упорядкуванням її згідно з тематичними замовленнями, виробництвом власних інформаційно-аналітичних продуктів і тощо) в умовах входження в інформаційний етап розвитку суспільства, зумовлює необхідність переосмислення частини усталених методичних підходів до організації цього виду діяльності в бібліотеках, введення в неї як важливого елемента вивчення потреб сучасних користувачів, оцінювання своєї діяльності з їхніх позицій.

При цьому якщо інформаційна діяльність є своєрідною сигнальною системою в процесі розвитку інформаційної сфери суспільства, системою, що працює в режимі «сьогодні на сьогодні», то аналітична за своїм призначенням має реагувати на прояв глобальних процесів (зміна клімату, світова економічна криза, епідемії, екологічні проблеми загальноцивілізаційного значення тощо), а також відчутних для України проблем розбудови суспільства, реалізації інноваційних завдань, демократичних перетворень, осмислення інших ситуацій, пов'язаних з відображенням загальних закономірностей розвитку процесів і явищ. Стратегічні проблеми є атрибутом розвитку в економічних структурах, наукових центрах, політичних та інших громадських об'єднаннях, в усіх соціальних структурах суспільства. Їх розв'язання потребує відповідного інформаційного ресурсу, відповідної його організації, набуття бібліотечними працівниками відповідних знань і навиків.

Таким чином, проблема ефективної організації наявних інформаційних ресурсів для використання відповідно до сучасних суспільних потреб у розвитку демократизації значною мірою пов'язана з ефективністю діяльності бібліотек, традиційних місць збереження інформаційних надбань суспільства. Перспективи розвитку інформаційного ресурсу України значною мірою пов'язані з активізацією в процесі інформатизації суспільства потенційних можливостей системи бібліотечних установ, зі зростаючим значенням інформаційних технологій у житті суспільства. Їхнім стратегічним завданням є введення в активний суспільний обіг національних інформаційних ресурсів, що зберігаються в бібліотечних фондах, розширення участі в обробленні зростаючих інформаційних потоків, задоволенні інформаційних запитів усіх категорій користувачів. При цьому зі зростанням значення науково-інформаційного ресурсу людства дедалі більшого суспільного значення набуває доступ до нього, розкриття в інтересах суспільства. І в цій справі саме активна інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як сучасних інформаційних центрів має дуже велике значення. Відповідно до сучасних вимог вони також зазнають масштабних трансформаційних змін у всіх сферах своєї діяльності. Відбувається поступове перетворення цих бібліотек на науково-інформаційні центри, які не лише накопичують фонди наукової та іншої інформації, обслуговують цими фондами потреби суспільних інститутів, а є також активними виробниками у сфері інформаційного виробництва.

Водночас аналіз питання розвитку бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства засвідчує необхідність подальшого вдосконалення практики аналізу матеріалів ЗМІ, інших інформаційних джерел, що стосуються процесів демократичних перетворень в Україні, інших актуальних питань життя українського суспільства, урізноманітнення відповідних інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на різні категорії користувачів, а також подальшого розширення вкладу бібліотечних установ у процесі інформатизації суспільного життя.

На базі вивчення запитів основних груп користувачів інформаційно-аналітичною продукцією СІАЗ, досвіду відповідної діяльності інших вітчизняних бібліотечних установ досліджено основні тенденції формування запитів на такого роду продукти, що дає змогу з певним випередженням розробляти тематику, визначати оптимальні форми подачі матеріалів,

добиватися дедалі більш ефективного використання в суспільних інтересах інформаційного ресурсу НБУВ. Динаміка розвитку корпоративних форм дистантного обслуговування користувачів протягом реалізації планової теми наводиться нижче. Наукова робота працівників СІАЗ та відділів Фонду президентів України забезпечила відповідні теоретичні узагальнення, що знайшли своє відображення у виступах на наукових конференціях і в реалізації планів публікаційної діяльності.

З урахуванням запитів користувачів протягом звітного періоду було проведено роботу з визначення специфіки розвитку інформаційних та аналітичних жанрів продукції СІАЗ, підготовленої на основі широкого використання електронної інформації. Вироблено оптимальні форми та терміни доставки електронних продуктів дистантним замовникам. Відповідно до суспільних запитів значно розширено тематичний асортимент продуктів НБУВ. Істотну зацікавленість замовників викликали тематичні цикли матеріалів, що відображають ставлення різних категорій громадян до діяльності владних структур, прогнози на наступний тиждень і найближчу перспективу в політичному житті країни, проблеми національної безпеки, неправомірних рейдерських атак на промисловість України, ситуації, пов'язані із вступом до ВТО та ін.

Звіт за 2014 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 2 тис. 806;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 341;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 465.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 395 електронних адрес УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 946 електронних адрес	Центральні органи влади – 22 електронні адреси Регіональні органи влади – 1 тис. 443 електронні адреси
Усього – 1 тис. 341	Усього – 1 тис. 465

Звіт за 2013 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
 НЮБ, ФПУ – 2 тис. 821;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 276;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 545.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 395 електронних адрес УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 881 електронна адреса Усього – 1 тис. 276	Центральні органи влади – 16 електронних адрес Регіональні органи влади – 1 тис. 443 електронні адреси Члени Конституційної Асамблеї – 86 електронних адрес Усього – 1 тис. 545

Звіт за 2012 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
 НЮБ, ФПУ – 2 тис. 645;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 158;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 487.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 409 електронних адрес УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 749 електронних адрес Усього – 1 тис. 158	Центральні органи влади – 18 електронних адрес Регіональні органи влади – 1 тис. 383 електронні адреси Члени Конституційної Асамблеї – 86 електронних адрес Усього – 1 тис. 487

Помітний внесок у роботу з інформування владних структур було зроблено працівниками відділу довідково-бібліографічного обслуговування ¹, відділу міжбібліотечного наукового сервісу ² та відділу Фонду ООН ³. У процесі роботи над плановою темою серед науково-практичних результатів звертає на себе увагу також робота працівників відділів Фонду Президентів України, що сприяє діяльності Секретаріату Президента України та утвердженню теоретичного обґрунтування інституту президентства в структурі суспільної свідомості в Україні.

Результати досліджень було узагальнено в ряді наукових публікацій. У цьому контексті було підготовлено В. М. Горючим монографічне дослідження «Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства» ⁴, у якому розглядалася інформаційна основа суспільного розвитку на етапі постіндустріальних перетворень і бібліотечна система як соціальний механізм управління інформаційними ресурсами, механізм забезпечення ефективного використання інформації розвитку в суспільному прогресі. У рамках цього планового дослідження, зокрема, В. М. Горючий розглядав також проблеми, пов'язані з процесом удосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій; Т. Ю. Гранчак – роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в демократичному процесі ⁵, використання інформації інтернет-видань як засобу підвищення

¹ Звіт про НДР «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» (заклучний). Київ, 2006. С. 38–40; Звіт про НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства» (заклучний). Київ, 2009. С. 36–38; Звіт про НДР «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (заклучний). Київ, 2012. С. 30–33.

² Звіт про НДР «Інформаційно-аналітичне забезпечення...» (заклучний). С. 40–42; Звіт про НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек...» (заклучний). С. 30–35; Звіт про НДР «Інформаційно-аналітичний чинник подолання...» (заклучний). С. 25–27.

³ Звіт про НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек...» (заклучний). С. 39–42; Звіт про НДР «Інформаційно-аналітичний чинник подолання...» (заклучний). С. 34–37.

⁴ Горючий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія. Київ, 2005. 300 с.

⁵ Гранчак Т. Ю. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 24–35.

ефективності управлінської діяльності¹, розглядала дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації²; С. П. Кулицький – розвиток інформаційного обслуговування бібліотеками суб'єктів економічної діяльності³; Ю. М. Половинчак – специфіку використання матеріалів соціологічних досліджень у роботі інформаційно-аналітичних центрів наукових бібліотек⁴; О. В. Ворошилов – діяльність інформаційних підрозділів бібліотек в обслуговуванні політологічних запитів владних структур⁵; Н. С. Вітушко – використання інтернет-інформації як джерела формування сучасного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту⁶; Л. А. Чуприна розглядав оперативну інтернет-інформацію як чинник глобалізаційних впливів в інформаційній сфері⁷ та ін.

Науково-практичне значення дослідження полягало в налагодженні на базі одержаних у процесі дослідження даних стійкого оперативного інформування центральних і регіональних владних структур, інших користувачів інформаційно-аналітичними продуктами про актуальні проблеми суспільного життя та ставлення до них різних категорій населення, у вдосконален-

¹ Гранчак Т. Ю. Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 7–10.

² Гранчак Т. Ю. Дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2009. Вип. 23. С. 233–244.

³ Кулицький С. П. Електронні технології та використання потенціалу наукової бібліотеки для задоволення інформаційних потреб суб'єктів економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2008. Вип. 21. С. 48–59.

⁴ Половинчак Ю., Бондаренко В. Специфіка використання матеріалів соціологічних досліджень у роботі інформаційно-аналітичних центрів наукових бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2008. Вип. 21. С. 82–89.

⁵ Ворошилов О. В. Інформаційні підрозділи бібліотек в обслуговуванні владних структур: політологічний аспект. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2002. Вип. 8. С. 43–50.

⁶ Вітушко Н. Інтернет-інформація як джерело формування сучасного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2009. Вип. 23. С. 257–268.

⁷ Чуприна Л. А. Оперативна інтернет-інформація як чинник глобалізаційних впливів в інформаційній сфері. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2008. Вип. 21. С. 313–319.

ні форм інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, узагальненні практичного досвіду, у тому числі й зарубіжного суспільного інформування.

Проведена науково-дослідна робота підтверджує важливість своєчасного, високоякісного і всеохоплюючого інформаційно-аналітичного забезпечення управління процесами реформування українського суспільства та значний потенціал у розвитку цієї діяльності системи бібліотечних установ. Підвищення інтересу основних категорій замовників до матеріалів з аналізом громадської думки стосовно ефективності роботи управлінських структур, дієвості законотворчого процесу, політичної, економічної, соціальної ситуації в регіонах постійно актуалізує проблему поповнення створеної СІАЗ інформаційної карти областей і, таким чином, обумовлює швидке зростання обсягів оброблюваної інформації. Такий процес необхідний, оскільки він забезпечує підвищення повноти явищ суспільного життя, удосконалює базу для аналітичної роботи, вироблення достовірних прогнозів і висновків. У зв'язку із цим набуває особливої гостроти проблема впровадження відповідних електронних технологій відбору та оброблення інформації.

Актуальним завданням системи інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ має стати подальший розвиток активних форм співпраці з користувачами, розвиток дистантних форм обслуговування, продовження роботи із вдосконалення форм інформаційно-аналітичної роботи з урахуванням використання електронної інформації, підготовка максимально ефективних для використання продуктів бібліотечної інформаційної діяльності.

Практика свідчить також про нагальну потребу подальшого вдосконалення методики відбору електронної інформації для фондів НБУВ, що є ресурсом діяльності для інформаційно-аналітичних структур, з глобального інформаційного простору, системи крупних зарубіжних системних баз. Для НБУВ ця робота має бути підпорядкована насамперед потребам інформаційно-аналітичного забезпечення процесу реалізації економічних, політичних та інших програм національного масштабу. Науково-практичну діяльність у межах планової теми було відображено також у ряді публікацій: у посібнику Т. В. Добко, М. А. Чиж, О. М. Василенко «Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування»¹;

¹ Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування : посібник / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 92 с.

у статтях В. М. Горового про нові підходи до комплектування фондів бібліотек глобальними інформаційними ресурсами¹, про трансформацію традиційних бібліотек в інформаційні центри постіндустріального суспільства²; Я. О. Чепуренко – про Фонд президентів України як бібліотечно-архівну колекцію³; Г. Г. Нежурбіди – про архіви інтернет-ресурсів у національних бібліотеках, принципи їх формування і тенденції розвитку⁴ та ін.

Учасники розроблення науково-дослідної теми в рамках інформаційно-аналітичного обслуговування різних категорій користувачів постійно публікували відповідні матеріали в електронному журналі «Україна: події, факти, коментарі» та в інформаційно-аналітичному бюлетені «Резонанс»⁵.

Удосконалення роботи бібліотечних установ у контексті розвитку наукової та інформаційно-аналітичної діяльності було продовжено дослідженням планової теми «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства (2007–2009)». Актуалізація процесу інформаційного забезпечення суспільної організації в Україні обумовила в рамках цієї теми вивчення інформаційних запитів демократичних перетворень, удосконалення практики аналізу матеріалів ЗМІ щодо процесів демократичних перетворень, розроблення інформаційно-аналітичних продуктів на цю тематику, орієнтованих на різні категорії користувачів, у тому числі в регіонах, удосконалення організації забезпечення інформаційно-аналітичними матеріалами суб'єктів демократичних перетворень у регіонах, розширення бібліотечної складової в процесі інформатизації суспільного життя.

¹ Горовий В. Комплектування бібліотек у контексті впливу глобальних інформаційних процесів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2005. Вип. 14. С. 7–20.

² Горовой В. Библиотеки как информационные центры постиндустриального общества. *Б-ки нац. акад. наук: функционирования, тенденции развития : науч. практ. и теор. сб.* Киев, 2005. Вып. 3. С. 9–17.

³ Чепуренко Я. Фонд президентів України як бібліотечно-архівна колекція. *Бібл. вісн.* 2002. № 4. С. 2–11.

⁴ Нежурбида Г. Архивы интернет-ресурсов в национальных библиотеках: принципы формирования и тенденции развития. *Электрон. информ. ресурсы: пробл. формирования, обработки, распространения, защиты и использования*. Киев, 2003. С. 39–41.

⁵ Перелік статей, опублікованих по темі НДР. *Звіт «Про науково-дослідну роботу, інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» (заключний) / Схвалено рішенням вченої ради НБУВ. Протокол № 10 від 18.12.06 р. Київ, 2006.*

Роботу було виконано під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, керівника СІАЗ, кандидата філософських наук В. М. Горового (організатори дослідної роботи за напрямками: завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидат історичних наук Т. Ю. Гранчак; завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ Л. А. Чуприна; завідувач відділу технологій електронної обробки інформації Н. С. Вітушко; завідувач відділу міжбібліотечного науково-інформаційного сервісу В. М. Чуприна; завідувач відділу довідково-бібліографічного обслуговування, кандидат історичних наук Т. В. Добко; завідувач відділу фонду ООН Б. П. Якушко; директор Фонду президентів України кандидат історичних наук В. М. Удовик; завідувач відділу організації та використання документального Фонду президентів України, кандидат біологічних наук Н. В. Танатар).

Метою роботи було вивчення в умовах розвитку демократизації суспільства зростаючих запитів громадян України щодо доступу до політологічної інформації, визначення оптимальних підходів для використання електронних інформаційних технологій інформаційно-аналітичного супроводу діяльності демократичних інститутів в Україні, підвищення ролі й місця бібліотечних установ у формуванні інформаційного простору, активізація участі бібліотечних інформаційно-аналітичних структур у системі інформаційно-аналітичного супроводу демократичних перетворень.

У процесі виконання науково-дослідної роботи було встановлено, що з розвитком інформаційних процесів, зумовлених об'єктивною потребою сучасного розвитку, зміст інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек істотно розширився.

По-перше, у зв'язку з ускладненням соціальної структури суспільства, що відбувається прискореними темпами, та розвитком демократичних інститутів зростає обсяг запитів на інформацію, необхідних саме в цій сфері розвитку сучасного українського суспільства. По-друге, впровадження ринкових засад в економіці країни, їх розвиток обумовлює зростаючі потреби в правовій, економічній, а також політичній інформації практично всіх категорій працівників сфери бізнесу. По-третє, розвиток демократичних процесів є базою для прискорення циркуляції актуальної суспільно значущої інформації, що стосується внутрішнього розвитку самовдосконалення суспільства – особливо серед активних учасників політичного процесу. Нові запити на інформацію виникають серед інших категорій населення

у зв'язку з розвитком інноваційних процесів, реформами освіти, певними трансформаціями в культурному житті.

Характерною особливістю сучасної ситуації при цьому є те, що у зв'язку з прискоренням темпів суспільного життя основна маса потенційних користувачів інформаційних ресурсів бібліотеки відчуває значний дефіцит часу, необхідного для роботи з інформацією. Вони часто змушені відмовлятися від традиційних бібліотечних послуг (прийти в читальний зал й ознайомитися з необхідною літературою), покривати дефіцит інформації хоча й менш ефективними, але більш доступними можливостями задоволення інформаційних потреб, насамперед через Інтернет, а також шляхом створення власних спеціалізованих бібліотек чи інформаційних структур.

Слід зазначити, що протягом 90-х років минулого століття та певною мірою і до сьогодні Інтернет усе ж таки як джерело оперативної інформації в Україні на цьому етапі розвитку інформаційних процесів для більшості користувачів виграє конкуренцію з бібліотечними установами. Основною причиною цього є наслідки глибокого економічного спаду в державі, що спричинив обвальне зменшення фінансування бібліотечних установ, втрату ними через економічні негаразди більшої частини традиційних читачів, фактично зменшення соціальної затребуваності на бібліотечну діяльність. Це призвело до різкого технологічного відставання якраз у період освоєння електронних інформаційних технологій. У результаті інформаційне значення, культурно-освітній авторитет бібліотек у суспільстві значно знизилися.

Нині зі зростаючою складністю завдань, що постають перед Україною в сучасному глобалізованому світі, з актуалізацією необхідності демократичних перетворень наявна мережа бібліотек залишається тим резервом, модернізація якого, виведення на рівень задоволення сучасних запитів інформаційного обслуговування може не лише повернути належне культурно-освітнє значення бібліотек. Вони можуть стати ефективним суспільним інструментом демократизації, задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів.

Істотні зміни в діяльності бібліотек під впливом зростаючих суспільних запитів на основі впровадження електронних інформаційних технологій обумовлюють необхідність уточнення змісту сучасної інформаційно-аналітичної діяльності. У зв'язку з розширенням акцентів у діяльності бібліотек, пов'язаних насамперед з дистанційним обслуговуванням систе-

ми суспільних інститутів, соціальних структур суспільства, ефективність їхньої діяльності дедалі більше залежатиме від впровадження активних форм роботи, пов'язаних з відбором необхідної для замовника інформації, підготовки її для використання в найбільш зручній для нього формі, здійсненням змістовного аналізу, окресленням перспектив розвитку теми тощо. Продуктивність інформаційно-аналітичних форм бібліотечної роботи підвищується з оперативною доставкою актуальної достовірної інформації, швидким реагуванням бібліотечних структур на корекцію змісту замовлення, здійснювану користувачами. Таким чином забезпечується успішна співпраця із замовником з огляду на кінцевий результат співробітництва. Такий підхід сприяє підвищенню рівня одного з найважливіших для сучасного суспільства показників – ефективного використання інформаційних ресурсів, що в кінцевому результаті є показником ефективності розвитку суспільства.

Для забезпечення ефективного обслуговування корпоративних, найбільш суспільно значущих категорій користувачів сучасної бібліотеки потрібним є не лише постійний соціологічний моніторинг, а і виявлення тенденцій відповідних змін у запитах користувачів, оновлення у зв'язку із цим методик обслуговування.

Підхід до нового якісного етапу організації бібліотечної діяльності, пов'язаного з впровадженням дистантних форм обслуговування практично необмеженої кількості користувачів, впровадженням активних форм роботи (що характеризуються активізацією бібліотечних працівників у використанні інформаційних ресурсів, здійсненням ними аналізу масивів інформації, підготовкою та первинним упорядкуванням її згідно з тематичними замовленнями, виробництвом власних інформаційно-аналітичних продуктів тощо) в умовах входження в інформаційний етап розвитку суспільства зумовлює необхідність переосмислення частини усталених методичних підходів до організації цього виду діяльності в бібліотеках, введення в неї як важливого елемента вивчення потреб сучасних користувачів, оцінювання бібліотечними інформаційними працівниками своєї діяльності з їхніх позицій.

В останніх публікаціях інформаційно-аналітична діяльність поки що розглядається як цілісне поняття, що певною мірою було виправданим на початковому етапі розвитку цього напряму роботи. Однак сьогодні специфіка як інформаційних, так й аналітичних жанрів у галузі електронних

інформаційних технологій потребує більш детального розгляду. Розвиток жанрової багатоманітності в цій діяльності, зафіксований дослідженням, сприяє вдосконаленню якості обслуговування різних категорій користувачів, врахуванню при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів специфіки їх сприйняття кожною із цих категорій. Як свідчить практика СІАЗ, врахування цієї специфіки є дуже корисним і при комплектації фондів електронними ресурсами, структуруванні матеріалів інформаційних баз і при підготовці власних інформаційних продуктів на замовлення користувачів.

Якщо інформаційна діяльність є своєрідною сигнальною системою в процесі розвитку інформаційної сфери суспільства, системою, що працює в режимі «сьогодні на сьогодні», то аналітична за своїм призначенням має реагувати на прояв глобальних процесів (зміна клімату, світова економічна криза, епідемії, екологічні проблеми загальноцивілізаційного значення та ін.), а також відчутних для України проблем розбудови суспільства, реалізації інноваційних завдань, демократичних перетворень, осмислення інших ситуацій, пов'язаних з відображенням загальних закономірностей розвитку процесів і явищ. Стратегічні проблеми є атрибутом розвитку в економічних структурах, наукових центрах, політичних та інших громадських об'єднаннях, у всіх соціальних структурах суспільства. Їх розв'язання потребує відповідного інформаційного ресурсу, відповідної його організації, набуття бібліотечними працівниками відповідних знань і навиків.

Зміст аналітичної діяльності зводиться до аналізу, служить аналізу, стоюється аналізу.

Сучасне, з урахуванням практики цього виду діяльності, уявлення про аналітичну діяльність, однак, не зводиться до прийомів розчленування предмета аналізу на складові, а містить у собі й процедуру синтезу, що є процесом уявного об'єднання різних сторін, частин об'єкта дослідження у єдине ціле. І також варто додати, що служить формуванню уявлення про це єдине ціле, тенденції його змін і впливу на навколишнє середовище.

Таким чином, проблема ефективної організації наявних інформаційних ресурсів для використання відповідно до сучасних суспільних потреб у розвитку демократизації значною мірою пов'язана з ефективністю діяльності бібліотек, традиційних місць збереження інформаційних надбань суспільства. Перспективи розвитку інформаційного ресурсу України знач-

ною мірою пов'язані з активізацією в процесі інформатизації суспільства потенційних можливостей системи бібліотечних установ, зі зростаючим значенням інформаційних технологій у житті суспільства. Їхнім стратегічним завданням є введення в активний суспільний обіг національних інформаційних ресурсів, що зберігаються в бібліотечних фондах, розширення участі в обробленні зростаючих інформаційних потоків, задоволення інформаційних запитів усіх категорій користувачів.

При цьому зі зростанням значення науково-інформаційного ресурсу людства дедалі більшого суспільного значення набуває доступ до нього, розкриття його потенціалу в інтересах суспільства. І в цій справі саме активна інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як сучасних інформаційних центрів має дуже велике значення. Останнє пов'язано не лише з накопиченням нової суспільно значущої інформації у фондах, представленням у традиційних формах інформації фондів відповідно до потреб користувачів і суспільних інститутів, а пов'язано й з активною діяльністю щодо впровадження нових, дистанційних форм обслуговування, власної активізації у сфері інформаційного, інформаційно-аналітичного, наукового виробництва.

Водночас аналіз розвитку бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства вказує на необхідність подальшого вдосконалення практики аналізу матеріалів ЗМІ, інших інформаційних джерел, що стосуються процесів демократичних перетворень в Україні, інших актуальних питань життя українського суспільства, урізноманітнення відповідних інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на різні категорії користувачів, а також подальшого розширення внеску бібліотечних установ у процеси інформатизації суспільного життя.

У процесі реалізації планової теми встановлено зміцнення зв'язку між суспільними перетвореннями й попитом на інформацію. Зростання громадянської активності протягом останніх років дає підстави для прогнозування відповідної суспільної потреби також і на інформаційно-аналітичну продукцію НБУВ та інших бібліотечних установ. Для вдосконалення цього виду діяльності необхідним є подальше вивчення процесу демократичних перетворень в Україні у відображенні всіх видів ЗМІ, удосконалення методик аналізу їхніх матеріалів і забезпечення синтезованими інформаційно-аналітичними продуктами користувачів.

Результати проведеного дослідження сприяли виявленню закономірності, пов'язаної з урізноманітненням, збільшенням кількості як корпоративних, так й індивідуальних дистантних користувачів. У зв'язку з цим зафіксовано розвиток двох напрямів обслуговування електронними інформаційними ресурсами користувачів: спеціальне обслуговування (обслуговування тематичними матеріалами, підбірками інформації окремих користувачів) та підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів, орієнтованих для широкого використання.

Вважаємо за необхідне включення бібліотечних установ:

– у систему розвитку електронних форм управління суспільними процесами, удосконалення демократизації по лінії «управлінські структури – громадяни»;

– до проведення постійного аналізу процесу ставлення громадян, громадських організацій до діяльності управлінських структур;

– до акумуляції матеріалів, їх аналізу і використання в управлінській сфері, у тому числі у сфері організації безпеки економічної діяльності в Україні, проблем рейдерства та інших резонансних для суспільства ситуацій.

Подальше вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності потребує:

– постійного вивчення запитів користувачів;

– налагодження співпраці, зворотного зв'язку з корпоративними користувачами;

– розвитку договірних відносин із замовниками, що є важливим кроком на шляху до активізації діяльності бібліотечних установ на ринку інформаційних послуг.

Для поліпшення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ в умовах подальшого розвитку демократичних процесів в українському суспільстві актуальним є також виконання таких завдань:

– активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;

– впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ у майбутньому, урізноманітнення, удосконалення активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів, активізація бібліотек як сучасних інформаційних центрів та утвердження на інформаційних ринках у період їх становлення;

– проведення роботи з оцифрування фондів бібліотек, оперативного введення в суспільний обіг насамперед тієї їхньої частини, що є гостро необхідною для розв’язання актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних духовно-ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців;

– налагодження ефективної координації діяльності бібліотечних установ, а в подальшому інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та інших центрів у роботі із задоволення суспільних запитів на інформацію, у реалізації без зайвого дубляжу процесу оцифрування фондів, збагачення їх новими інформаційними ресурсами, освоєння ефективних форм інформаційно-аналітичної діяльності, організація дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах впливів глобального інформаційного простору;

– професійне вдосконалення бібліотечних працівників, організація підготовки фахівців, необхідних для забезпечення вимог сучасних інформаційних процесів.

За підсумками проведеного дослідження було обґрунтовано висновки про перспективи розвитку двох основних напрямів обслуговування електронними інформаційними ресурсами користувачів: спеціальне обслуговування (обслуговування тематичними матеріалами, підбірками інформації окремих користувачів) та підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів, орієнтованих на широке використання.

У зв’язку із цим видається необхідним залучення бібліотечних установ до:

– системи розвитку електронних форм управління суспільними процесами, удосконалення демократизації по лінії «управлінські структури – громадяни»;

– аналізу ставлення громадян, громадських організацій до діяльності управлінських структур;

– акумуляції матеріалів та їх аналіз і розповсюдження в управлінській сфері щодо питань безпеки економічної діяльності в Україні, проблеми рейдерства та інших резонансних і надзвичайних ситуацій у суспільстві.

Подальше вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності потребує:

– постійного вивчення запитів користувачів;

– налагодження співпраці, зворотного зв'язку з корпоративними користувачами;

– розвитку договірних відносин із замовниками, що є важливим кроком на шляху до активізації діяльності бібліотечних установ на ринку інформаційних послуг.

Для вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ також на часі виконання таких завдань:

– впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;

– об'єднання українських електронних інформаційних ресурсів у єдину мережеву систему, у якій буде налагоджено ефективну координацію діяльності бібліотечних установ, а в подальшому інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та інших центрів у роботі із задоволення суспільних запитів на інформацію, у реалізації без зайвого дублювання процесу оцифрування фондів, збагачення їх новими інформаційними ресурсами, освоєння ефективних форм інформаційно-аналітичної діяльності, організація дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах впливів глобального інформаційного простору;

– удосконалення професійної компетенції бібліотечних працівників, організація підготовки фахівців, необхідних для забезпечення вимог сучасних інформаційних процесів.

У практиці розвитку інформаційного забезпечення системи сучасних українських соціальних інформаційних баз може бути використаний наявний резерв – розгалужена система бібліотечних та інших культурно-освітніх установ, що протягом тривалого часу були, певною мірою є і нині і зі зміцненням матеріальної бази можуть бути і в майбутньому важливою ланкою в процесі інформатизації українського суспільства.

Результати науково-дослідної роботи, здійснюваної в межах виконання теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства», дають змогу окреслити найбільш перспективні в контексті суспільних змін напрями трансформації бібліотек та їхніх функцій, підвищення якості та ефективності їхніх інформаційних й аналітичних продуктів. Такі продукти, затребувані різними категоріями користувачів, і є, по суті, формою ефективного введення в обіг потрібних

суспільству масивів інформації, доступ до якої сучасним користувачам через дефіцит часу та, як правило, незначні навички самостійної роботи з великими обсягами інформації без ефективних посередників, інформаційних фахівців-аналітиків є ускладненим.

Апробували одержані результати у фахових та інформаційно-аналітичних виданнях. Основні результати дослідження відображено в працях Т. Ю. Гранчак про роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі¹ та про дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації²; у розділі В. М. Горового в Національній доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» про актуальні завдання формування єдиного вітчизняного інформаційного простору³; у розвідці О. В. Ворошилова про діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ, спрямовану на забезпечення запитів користувачів⁴; праці С. П. Кулицького про дистантне використання бібліотечних ресурсів як чинник удосконалення інформаційно-аналітичного супроводу розвитку української економіки⁵; праці Ю. М. Половинчак і В. І. Бондаренко про специфіку використання матеріалів соціологічних досліджень у роботі інформаційно-аналітичних центрів наукових бібліотек⁶; розвідці Л. В. Присяжної про функціональний аналіз моделей комунікацій для інформаційного забезпечення органів державної влади⁷; праці Л. А. Чуприни

¹ Гранчак Т. Ю. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі.

² Гранчак Т. Ю. Дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 233–244.

³ Горовий В. М. Актуальні завдання формування єдиного вітчизняного інформаційного простору. *Соц.-екон. стан України: наслідки для народу та держави : нац. доповідь*. Київ, 2009. С. 481–498.

⁴ Ворошилов О. В. Діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ із забезпечення запитів користувачів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 156–163.

⁵ Кулицький С. П. Дистантне використання бібліотечних ресурсів як чинник удосконалення інформаційно-аналітичного супроводу розвитку української економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 246–256.

⁶ Половинчак Ю., Бондаренко В. Специфіка використання матеріалів соціологічних досліджень у роботі інформаційно-аналітичних центрів наукових бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 82–89.

⁷ Присяжна Л. Функціональний аналіз моделей комунікацій для інформаційного забезпечення

про оперативну інтернет-інформацію як чинник глобалізаційних впливів в інформаційній сфері ¹ та в інших матеріалах. Помітний внесок у розроблення досліджуваної теми зробили працівники ВДБО Т. В. Добко, С. М. Горбань, О. В. Карплюк, А. М. Колесніченко, Н. І. Моїсеєнко, В. Ю. Радченко, М. А. Чиж, які брали участь у підготовці «Енциклопедії сучасної України» (Т. 7–9) ².

Результати цих досліджень були апробовані на щорічних міжнародних наукових конференціях, семінарах, круглих столах тощо.

Варто також зазначити, що проведена наукова розвідка сприяла розширенню аудиторії користувачів науковою та інформаційно-аналітичною продукцією авторів згаданої теми. Поряд з управлінськими структурами всіх рівнів, науковими установами, громадськими організаціями протягом звітного періоду значно збільшилася кількість корпоративних замовників на продукцію служби серед промислових та підприємницьких структур. На час завершення теми загальна кількість постійних корпоративних замовників СІАЗ у всіх регіонах України становить 958, у тому числі економічних структур – 423. Удосконалення якості співробітництва з корпоративними замовниками було стимулювано відповідними договірними відносинами з УСПП, Державною службою зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, посольствами, науковими установами та іншими організаціями.

У процесі вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності було виявлено стійку тенденцію до урізноманітнення, збільшення кількості як корпоративних, так й індивідуальних дистантних користувачів. У зв'язку з цим було підтверджено виявлену закономірність про розвиток двох напрямів обслуговування електронними інформаційними ресурсами користувачів: спеціальне обслуговування (обслуговування тематичними матеріалами, підбірками інформації окремих користувачів, насамперед корпоративних) та підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів, орієнтованих на широке використання.

органів державної влади. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 211–217.

¹ Чуприна Л. А. Оперативна інтернет-інформація як чинник глобалізаційних впливів в інформаційній сфері. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. С. 313–319.

² Енциклопедія сучасної України. Т. 7–9 / НАН України, Координаційне бюро Енциклопедії сучасної України. Київ, 2007–2009.

Плановою темою досліджень у 2010–2012 рр. розглядалася проблема використання інформаційно-аналітичного чинника подолання кризових явищ в українському суспільстві. Розгляд цієї теми був обумовлений накладенням негативних процесів світової економіки і відповідно в глобальних політичних процесах на всі аспекти суспільного життя в Україні, зростаючою необхідністю в інформаційній підтримці управлінських структур, вітчизняного бізнесу, громадських організацій для забезпечення процесу прийняття ефективних суспільно значущих рішень.

У процесі дослідження було проаналізовано джерельну базу в системі ЗМІ з питань вивчення кризових явищ і їхніх наслідків у суспільному житті України, розроблялись наукові підходи аналізу глобальних інформаційних потоків та процесів вітчизняного інфотворення, пов'язаних із відображенням кризових явищ і їх подоланням у різних сферах суспільного життя, вироблялись науково-практичні заходи щодо вдосконалення підготовки інформаційно-аналітичної продукції, пов'язаної з антикризовою тематикою, та організації її продуктивного включення в систему оновлюваних (під впливом впровадження електронних інформаційних технологій) соціальних комунікацій.

Дослідження проводилось під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, доктора історичних наук, старшого наукового співробітника В. М. Горового. Основні напрями цієї роботи здійснено під керівництвом досвідчених фахівців: завідувача відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидата історичних наук Т. Ю. Гранчак, завідувача відділу технологій електронної обробки інформації Н. С. Вітушко, завідувача відділу аналізу періодичної преси В. Ю. Вовк, завідувача відділу оперативної інформації СІАЗ Л. А. Чуприни, завідувача відділу міжбібліотечного науково-інформаційного сервісу В. М. Чупріної, завідувача відділу довідково-бібліографічного обслуговування, кандидата історичних наук Т. В. Добко, завідувача відділу фонду ООН Б. П. Якушка та директора Фонду президентів України, кандидата історичних наук В. М. Удовика.

Під час проведеного дослідження узагальнено дані про зростаючий вплив у процесі глобалізації економічних, політичних та інших процесів світової еволюції і відповідно глобального інформаційного простору на суспільне життя в Україні, обґрунтовано положення про необхідність вивчення зростаючих впливів загальноцивілізаційних тенденцій до світової

інтеграції, впливів глобальних проблем на життя українського суспільства. У зв'язку з цим в інфосфері сучасної України набувають зростаючого значення соціальні інформаційні комунікації – канали забезпечення необхідною для суспільної еволюції інформацією. Цій стороні дослідження була присвячена авторська монографія В. М. Горового «Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс»¹. У ній розкривається зростаюче соціальне значення комунікаційної складової національного інформаційного простору в умовах глобальної інформатизації як необхідного елемента механізму забезпечення функціонування всіх складових інформаційного процесу, необхідного для сучасного розвитку інформаційного виробництва, збагачення базових масивів інформації загальносуспільного значення та соціальних інформаційних баз усіх складових соціальної структури суспільства новими ресурсами, задоволення інформаційних запитів усієї системи користувачів національними інформаційними ресурсами й ресурсами глобально інформаційного простору, забезпечення якісного доступу до інформації всім категоріям населення, а також сприяння можливості інфотворення, самовираження в інформаційній сфері суспільної діяльності всім громадянам у процесі становлення демократичного суспільства.

Прояв глобальної тенденції, пов'язаної з інформатизацією, впровадженням електронних інформаційних технологій в українському суспільстві збігся з періодом корінної внутрішньосуспільної реконструкції, перебудовою суспільних відносин на ринкових засобах, розбудовою нової Української держави – із процесом, що супроводжувався економічною кризою, масовим зубожінням, слабкою суспільною затребуваністю найбільш підготовленої до освоєння нових технологій частиною населення України.

Сучасна техніко-технологічна основа інформатизації обумовлює необхідність вироблення сучасних підходів до осмислення можливостей виробництва нової, використання наявної суспільно значущої інформації на якісно новому рівні ефективності. На рівні, що не декларативно, а на практиці забезпечить використання інформаційних ресурсів як визначального фактора розвитку, оновлення продуктивних сил сучасного су-

¹ Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія. Київ, 2010. 356 с.

пільства на нинішньому етапі його розвитку. Дуже важливим у процесі цього осмислення є розвиток уявлень про наповнення системи сучасних інформаційних комунікацій ресурсом, що відображає зарубіжні тенденції еволюції, у тому числі й негативні, про вплив цієї інформації на інфопростір в Україні.

У згаданій монографії також ідеться й про можливу активізацію бібліотек у вітчизняному інфопросторі. У процесі інформатизації вони дедалі більше відіграють роль своєрідних банківських центрів системи суспільного інформаційного обігу. Розпочатий у багатьох бібліотечних установах процес оцифрування фондів на традиційних носіях дає змогу вводити в суспільний обіг значні обсяги раніше мало використовуваних ресурсів. Популяризація фондів бібліотек на сучасному технологічному рівні стає ймовірним фактором орієнтації для національного інформаційного виробництва в підтримці традицій вітчизняної науки, культури, а також може відігравати стабілізаційну роль у системі соціальних інформаційних комунікацій у процесі насичення їх новою інформацією, входження через систему цих інформаційних каналів інформації глобального інформаційного простору. У матеріалах дослідження зазначається, що в процесі розвитку своєї діяльності з обслуговування різних категорій користувачів, у тому числі зростаючої їх комп'ютеризованої частини, бібліотечні установи мають змогу виконувати три групи завдань:

- відбір, структурування, підготовка до ефективного використання інформації, продукованої у процесі вітчизняного інфотворення;

- аналіз інформаційних ресурсів, пов'язаних із задоволенням актуальних запитів українських користувачів у глобальному інформаційному просторі;

- введення в суспільний обіг необхідних суспільству, особливо в період кризових проявів, інформаційних ресурсів із бібліотечних фондів; ресурсів, що відображають національну традицію в розв'язанні суспільно значущих проблем.

Усі ці види ресурсів при забезпеченні точного відбору відповідно до запитів користувачів сприяють нейтралізації кризових явищ, прогнозно-аналітичному передбаченню ймовірного розвитку подій, використанню наявного досвіду при реагуванні на них, забезпеченню багатоваріантності виконання актуальних завдань, що стоять перед суспільством.

Організація сучасної бібліотечної діяльності на основі електронних інформаційних технологій, розвиток дистантних форм обслуговування користувачів, використання програмних продуктів у комп'ютерних технологіях, що сприяють ефективному аналізу великих інформаційних масивів, дають підстави для узагальнення підходів до організації ефективного інформаційно-аналітичного обслуговування суспільних структур, що зазнають найбільшого впливу кризових явищ.

Значний внесок у розроблення планової теми зробила Т. Ю. Гранчак своїм монографічним дослідженням «Бібліотека і політична комунікація»¹. У цій авторській розвідці висвітлено участь бібліотек і їхніх інформаційно-аналітичних структур у процесах політичної комунікації, проаналізовано можливості бібліотечних установ в оптимізації та підвищенні ефективності цих процесів з метою забезпечення стабільного розвитку держави й суспільства, розглянуто соціально-політичний та інформаційний аспекти політичної комунікації, особливості її функціонування, закономірності й тенденції розвитку, окреслено пріоритетні напрями розвитку діяльності бібліотек у системі політичної комунікації.

Основні публікації авторського колективу за проблематикою теми (понад 140 наукових праць), що характеризують важливі напрями розвитку суспільства в умовах прояву кризових явищ та суспільної діяльності з їх нейтралізації відображено в збірнику «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (вип. 26, 30, 32, 33), а також у журналі «Україна: події, факти, коментарі» та періодичних ЗМІ.

Істотним внеском у розроблення планової теми стали публікації О. В. Ворошилова «Розвиток бібліотечних установ в Україні: тенденції та перспективи»²; Ю. М. Половинчак «Бібліотечні консорціуми – перспектива XXI століття: світовий досвід та вітчизняні реалії»³; В. Е. Пальчук «Сучасні інформаційно-аналітичні структури бібліотек як інтелектуально-

¹ Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 481 с.

² Ворошилов О. Розвиток бібліотечних установ в Україні: тенденції та перспективи. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 54–62.

³ Половинчак Ю. Бібліотечні консорціуми – перспектива XXI століття: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 51–61.

комунікативні підсистеми бібліотечно-інформаційної інфраструктури»¹; Л. А. Чуприни «Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины»² та ін.

Питання, пов'язані з темою дослідження, також розглядалися при розробленні інших актуальних проблем інформатизації. Вони відображені в колективних монографіях «Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій»³, «Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій»⁴, «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства»⁵, «Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства»⁶, «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища»⁷.

Для врахування характеристик кризових процесів важливим для замовників є відображення змісту великих масивів інформації, загальних тенденцій еволюції інформаційного ресурсу, що відображає перебіг суспільно значущих подій. На базі опрацювання таких масивів інформації СІАЗ НБУВ готувалися спеціальні тематичні періодичні видання, зокрема «Політичні технологи та технології» й «Аналітична думка в Україні», що знайшли зацікавленого користувача у вітчизняному інформаційному просторі. Зростала популярність тематичних видань Фонду президентів України –

¹ Пальчук В. Сучасні інформаційно-аналітичні структури бібліотек як інтелектуально-комунікативні підсистеми бібліотечно-інформаційної інфраструктури. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 31–41.

² Чуприна Л. Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины. *Укр.-македон. наук. зб.* Київ, 2011. Вип. 5. С. 247–262.

³ Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ, 2011. 154 с.

⁴ Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ, 2011. 232 с.

⁵ Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія. О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. Київ, 2011. 248 с.

⁶ Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія. О. С. Онищенко та ін. Київ, 2012. 254 с.

⁷ Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна, В. І. Попик та ін. Київ, 2012. 194 с.

«Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства» та «Україна у відгуках зарубіжної преси».

Виконання цих завдань пов'язане з необхідністю постійного моніторингу потреб користувачів, налагодження дієвого зворотного зв'язку з ними. Більш позитивним у зв'язку з цим стає досвід співдружності в інформаційній сфері, формалізований у відповідних договірних відносинах.

Практика свідчить про ефективність взаємної інтеграції в інформаційній сфері представників замовників та інформаційних представників бібліотечних установ, об'єднаних на час співробітництва спільною метою. Така співдружність, з одного боку, підвищує рівень професійної орієнтації в тематиці з урахуванням кінцевої мети пошуку в інформаційних ресурсах. З іншого боку, знімає необхідність галузевим фахівцям займатись невласливою їм за професійною орієнтацією діяльністю, пов'язаною з обробкою інформаційних ресурсів.

Переконливим прикладом конструктивності такого підходу стала співдружність колективу СІАЗ НБУВ та працівників УСПП з підготовки спільного бюлетеня електронної інформації «Безпека підприємництва». Також спільно з Державною службою зайнятості Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та фахівцями Міністерства соціальної політики України випускався бюлетень «Проблеми ринку праці». Цей бюлетень містить експертно-аналітичний висновок за результатами моніторингу висвітлення в центральних газетах питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості.

Важливим джерелом інформації про кризові явища в Україні, антикризові заходи управлінських структур, їхню ефективність для бібліотечних установ стали соціальні мережі. У процесі реалізації планової теми вивчено зміст цих джерел інформації, розроблено спеціалізовані видання для донесення суб'єктам антикризової боротьби основної змістовної палітри інформації з цієї проблеми. У бюлетенях «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» та «Соціальні мережі: резонансні теми тижня» розглядаються найважливіші теми, що хвилюють аудиторію соціальних мереж, відслідковується роль соціальних мереж як фактора формування громадянського суспільства, вплив цих мереж на бізнес і проблеми суспільної безпеки, аналізуються перспективи розвитку цієї форми суспільного спілкування.

Важливим аспектом реалізації планової теми є вивчення характерних проявів інформатизації в українському суспільстві, закономірностей та розвитку процесу в цілому. Цей напрям у дослідженнях, з одного боку, сприяє вивченню процесу прояву кризових явищ у вітчизняній інформаційній сфері, з іншого – формує перспективу вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності. Цей напрям досліджень відображається в бюлетені електронної інформації «Проблеми інформатизації».

Моніторингова робота в процесі дослідження дала змогу зробити висновки, що більшість вітчизняних ЗМІ використовує зарубіжні інформаційні ресурси без надання об'єктивних оцінок з точки зору національних інтересів. У зв'язку з цим в інформаційно-аналітичних виданнях бібліотечних установ має бути повністю використано принцип збалансованої подачі інформації з висвітленням різних точок зору, що в комплексі й формує об'ємну оцінку подій, що відбуваються.

Бібліотечні установи мають більше аналізувати інформаційні ресурси, орієнтовані на власне комплектування та пов'язані з макроекономічними, політичними, релігійними та іншими процесами розвитку суспільства. У цьому комплектуванні та активному використанні повною мірою мають бути задіяні нові інформаційні ресурси, продукovanі в інститутах НАН України, інших вітчизняних наукових, науково-дослідних установах, інформаційно-аналітичних структурах на зразок «фабрик думки» тощо. З іншого боку, набуває актуальності суспільна необхідність вивчення інформаційного ресурсу, що виробляється в соціальних інформаційних мережах, аж до блогерської інформації включно. Ці джерела інформації мають стати об'єктом для вивчення, відбору та комплектування бібліотечних установ як найоперативнішого, найдемократичнішого літопису суспільного життя.

Важливим напрямом бібліотечної діяльності є сприяння процесу розвитку національної системи електронного урядування в контексті вдосконалення взаємовідносин з усіма сферами життєдіяльності українського суспільства. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек мають можливість широко використовувати механізми зворотного зв'язку при вирішенні питань загальносуспільного значення для інформування управлінських структур про ефективність їхньої діяльності, про недостатньо охоплені цією діяльністю аспекти суспільного життя.

Аналіз діяльності бібліотечних установ у процесі розвитку інформаційного простору України свідчить про зростаючу важливість цього джерела суспільного інформування для наповнення якісними інформаційними продуктами вітчизняних соціальних інформаційних комунікацій. Проблема «вмонтованості» бібліотечних установ України в систему вітчизняних інформаційних комунікацій нерозривно пов'язана із сучасним техніко-технологічним забезпеченням діяльності бібліотек, удосконаленням професійного рівня інформаційних працівників бібліотек, зростанням фонду електронної інформації у бібліотечних установах. У межах цієї роботи бібліотекарі-аналітики відзначають значне зростання кількості електронних адрес місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що стали зацікавленими абонентами дистантної інформаційної системи НБУВ. Наочним прикладом цього є порівняння динаміки розвитку цієї системи обслуговування корпоративних користувачів у 2010–2012 рр.

Звіт за 2010 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
 НЮБ, ФПУ – 958;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 324;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 634.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 324 електронні адреси	Центральні органи влади – 34 електронні адреси Регіональні органи влади – 600 електронних адрес
Усього – 324	Усього – 634

У межах цієї роботи проаналізовано зміст науково-прикладних досліджень бібліотечної практики в царині формування та використання правових ресурсів (НЮБ), а також у галузі вивчення процесу вдосконалення управлінської діяльності (на прикладі інформаційного ресурсу про діяльність інституту президентства в Україні).

Звіт за 2011 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 1 тис. 328;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 323;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 005.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 323 електронні адреси	Центральні органи влади – 24 електронні адреси Регіональні органи влади – 981 електронна адреса
Усього – 323	Усього – 1 тис. 005

Звіт за 2012 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 2 тис. 645;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 158;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 487.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 409 електронних адрес УБА – 749 електронних адрес	Центральні органи влади – 18 електронних адрес Регіональні органи влади – 1 тис. 383 електронні адреси Члени Конституційної Асамблеї – 86 електронних адрес
Усього – 1 тис. 158	Усього – 1 тис. 487

Розглянуто зміст наукового доробку з оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності, а також матеріалів соціологічних досліджень для вдосконалення технологій застосування інформаційних ресурсів, необхідних для

інформаційного розвитку українського суспільства, для урізноманітнення і підвищення дієвості інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ, НІОБ і ФПУ. Було науково обґрунтовано необхідність подальшого розвитку напрямів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек з урахуванням отриманих даних із загальних тенденцій розвитку НТП, зростання суспільних запитів на інформаційну продукцію та закономірності розширення бібліотечної діяльності.

У процесі реалізації згаданої роботи доведено, що оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів пов'язана з результатом науково-прикладних досліджень з оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сферах (СІАЗ), бібліометричних технологій і наукометричних досліджень, а також у галузі вивчення управлінської діяльності, у тому числі інституту президентства. Результати цього аналізу служать базою організаційно-технологічних заходів для трансформації бібліотечної діяльності на інформаційному етапі розвитку суспільства.

Основні здобутки теоретичної думки в досліджуваній період пов'язані з вивченням мотивів, якими керуються окремі люди і їх об'єднання у взаємовідносинах постіндустріального суспільства (Д. Белл); окремих ознак нового інформаційного суспільства (Е. Тоффлер); розвитку соціальної структури нового суспільства, необхідності вдосконалення співвідношення в ньому гуманітарних, точних та природничих наук як умови забезпечення ефективності пізнавального процесу (І. Валлерстайн); зростаючих небезпек глобальних впливів на процеси національно-культурного розвитку в умовах розвитку нових інформаційних технологій (М. М. Моїсєєв); національних інформаційних процесів в умовах глобалізації (В. М. Горовий); впливу бібліотечних структур на розвиток політичних комунікацій (Т. Ю, Гранчак); підвищення ролі бібліотечних установ у розвитку національного інформаційного комплексу, системи соціальних комунікацій, зокрема соціальних мереж (цикл досліджень НБУВ); бібліометричних технологій та наукометричних досліджень; проблеми визначення сучасних критеріїв наукової діяльності, що знаходять відображення в розробках ряду зарубіжних наукових центрів, зокрема в спеціальних комітетах, створених Радою Міжнародного математичного союзу, Міжнародної ради з промислової та прикладної математики (ICIAM), Інституту математичної статистики (ISM) у США,

у Королівській академії мистецтв та наук Нідерландів, у Канадській федерації гуманітарних і соціальних наук та багатьох вітчизняних наукових центрів, серед яких – Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, напрацювання відділу бібліометрії та наукометрії НБУВ.

Використання названого наукового доробку у сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності дало підставу для наукового обґрунтування висновків:

- про зростаючий прояв загальноцивілізаційної закономірності щодо посилення глобальних інформаційних впливів на розвиток націй та держав;
- про провідну роль темпів і якості виробництва наукової інформації у сучасному ресурсі суспільного розвитку;
- про необхідність удосконалення інформаційно-аналітичної роботи бібліотечних установ, пов'язаної з донесенням до суспільства змістів сучасних інформаційних процесів, сприянням доступу до використання необхідних для розвитку інформаційних ресурсів.

На користь цих висновків свідчить те, що формування сучасної ієрархії держав, націй, інших соціальних утворень, які стають суб'єктами міжнародної діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства, залежить від конкретного внеску кожного із цих суб'єктів до загальноцивілізаційного розвитку, від ефективності національної, загальнодержавної системи науково-інформаційної діяльності, концентрації зусиль на перспективних для суспільства напрямках розвитку, удосконалення механізмів інформаційних обмінів, вироблення ефективних заходів у боротьбі з негативними інформаційними впливами, кібертероризмом та проявами інформаційних воєн у міждержавних відносинах.

Важливою складовою ефективності сучасних інформаційних обмінів є розробка теоретичних засад визначення ефективності наукових досліджень. Істотним внеском у розв'язання цієї проблеми є наукова робота відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ, результатом якої стала побудова інформаційно-аналітичної системи бібліометричного моніторингу та відстеження тенденцій розвитку вітчизняної науки. Під час проведення дослідження встановлено зростаючу залежність ефективності державного управління від якості інформаційного забезпечення та використання наявних ресурсів інформації в органах державної влади. Цей висновок набуває особливого

значення не лише у зв'язку з посиленням негативних інформаційних впливів, що заповнюють національний інформаційний простір недостовірною інформацією, дискредитують вітчизняні органи державної влади, порушують роботу засобів керування та інформаційних обмінів. Його значення також зростає через швидкий розвиток системи соціальних мереж – популярного і важливого джерела інформації для переважної більшості соціально активної частини населення.

Це джерело інформації, яке не контролюване «по вертикалі», може використовуватись як канал негативних інформаційних впливів. Його зміст ще недостатньо вивчається державою, і сама вона ще недостатньо в ньому проявляється, не сприяє використанню цього інструменту інформаційних обмінів в інтересах вітчизняної економічної, політичної, культурологічної та іншої діяльності.

Загалом функціонування владних структур в умовах інформаційної війни передбачає якісно новий організаційно-технологічний рівень роботи з новими масивами інформації, насамперед зарубіжної. Відповідно до прояву цієї тенденції відбувається переосмислення значення бібліотечних установ у системі сучасної інформаційної діяльності.

Важливою складовою дослідження стало вивчення ефективності використання можливостей провідних бібліотечних установ для роз'яснення змісту діяльності інституту президентства в практиці суспільних перетворень. На основі здійснення комплексного вивчення наукового доробку у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності президентських структур в Україні та провідних країнах світу підготовлено друковані й електронні версії реферативних, оглядових та інформаційних видань, що висвітлюють найбільш резонансні й актуальні питання суспільно-політичних подій в Україні, розгортання воєнно-політичного конфлікту в Східному регіоні, діяльності Президента України та президентських структур щодо мирного врегулювання кризових явищ у державі та втілення ключових реформ відповідно до «Стратегії розвитку-2020».

Наявний досвід трансформації провідних бібліотечних установ України відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення показує, що бібліотеки стають ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів. Однак це відбувається за таких умов:

– впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;

– фундаментальних змін у комплектуванні, опрацюванні та зберіганні бібліотечних фондів, нових принципів формування бібліотечних електронних ресурсів, особливої уваги до інформаційно-аналітичного ресурсу як власного продукту нової якості, виробленого самими бібліотеками як інформаційними центрами загальносуспільного значення;

– впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ у майбутньому, урізноманітнення, удосконалення активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів;

– проведення роботи з оцифрування фондів бібліотек, оперативного введення в суспільний обіг насамперед тієї їхньої частини, що є гостро необхідною для розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних духовно-ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців;

– вироблення стратегічних підходів, налагодження ефективного процесу відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації з інформаційних масивів соціальних медіа, глобального інформаційного простору загалом, комплектування ними наявної системи інформаційних баз і підготовка для ефективного використання українськими користувачами;

– об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональну інформаційну корпоративну систему.

Удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек сприяє:

– введенню в обіг національних інформаційних ресурсів із фондів бібліотек, що сприятиме підвищенню якісного рівня інформації у системі національних інформаційних комунікацій;

– оперативному відбору та представленню вітчизняним користувачам нової інформації глобального інформаційного простору, необхідної для суспільного розвитку;

– аналізу інформації соцмереж і використанню її для сучасного бібліотечного комплектування;

– тематичній організації інформаційних ресурсів для корпоративних користувачів як форми їх ефективного використання.

Покращення інформаційно-аналітичної діяльності в сучасних бібліотечних установах пов'язане з удосконаленням їхньої організуючої ролі в національному інформаційному просторі. Інформаційно-аналітична діяльність наукових бібліотек у сучасних умовах дедалі більшою мірою виконує науково-прикладну функцію їхньої наукової діяльності у сфері використання наукових та інших суспільно значущих інформаційних ресурсів у практиці національного розвитку. Активно розвиваючись із еволюцією сучасного інформаційного простору, інформаційно-аналітична робота бібліотек:

- розкриває зміст національних фондів інформації, що є культурним спадком минулих поколінь;

- розвивається як орієнтуюче начало в процесі подальшого нарощення, розвитку національних інформаційних ресурсів;

- є суспільним орієнтиром у змістовних характеристиках розвитку глобальних інформаційних процесів, національного інформаційного виробництва та в процесах внутрішніх і міжнародних інформаційних обмінів;

- сприяє орієнтації різних категорій вітчизняних замовників у сфері інформаційного обслуговування в процесах, пов'язаних із проблематикою політичного, економічного розвитку, участі вітчизняної науки в інноваційних процесах розвитку, вдосконалення соціальної структури суспільства та в ринкових формах обмінів інформаційними ресурсами;

- є ефективним інструментом застереження всіх категорій вітчизняних користувачів інформаційними ресурсами щодо проявів негативних інформаційних впливів у національному інформаційному просторі, орієнтації громадської думки на протистояння фактам зарубіжної інформаційної агресії.

Як показує досвід провідних бібліотечних установ, згадані напрями покращення інформаційно-аналітичної роботи є найбільш затребуваними в середовищі користувачів і їх використання найбільш перспективне в діяльності бібліотечних структур. Це варто враховувати в процесі вдосконалення, диференціації відповідних продуктів бібліотечної діяльності за призначенням, має відображатися в процесах її спеціалізації та гармонійно пов'язуватись із розвитком технологій тематичного відбору й підготовки затребуваних суспільними інститутами інформаційних ресурсів до продуктивного використання.

Публікаційний аспект виконання названої теми пов'язаний із виданням ряду монографічних досліджень і публікацій у фахових та інформаційно-аналітичних виданнях. Так, національні інформаційні процеси в умовах глобалізації розглянуто в монографічному дослідженні В. М. Горового¹. Розроблені в ньому положення базуються на узагальненні трансформацій сучасності, пов'язаній із розвитком електронних інформаційних технологій – революційного фактора сучасності: друга половина ХХ – початок ХХІ ст. характеризується різким зростанням темпів глобалізації. Це все відчутніше впливає на економічне, політичне, культурне життя і базується на різкому зростанні виробництва інформації, розвитку науки, якісно найвищого з відомих сьогодні інформаційних ресурсів. Саме цей ресурс у період динамічних глобальних перетворень стає найважливішим для людства і є його основним аргументом перед викликами сучасності, перспективним фактором подальшого суспільного розвитку.

Глобалізація пов'язана з розвитком інформаційних процесів і сприяє прискоренню соціальної трансформації, вивільненню творчого потенціалу дедалі більшої кількості людей для високопродуктивної праці, її інтелектуалізації, вибору оптимальних способів змін чи створення нових її технологічних варіантів, у тому числі й у самому інформаційному виробництві.

Посилення глобальних впливів є природним наслідком розвитку певних внутрішньосуспільних процесів, пов'язаних із якісним оновленням усередині суспільства, що забезпечує зростання внутрішнього потенціалу розвитку і відповідної інформаційної оснащеності. Ця оновлювана внутрішньосуспільна оснащеність сприяє вдосконаленню координації, ефективнішому використанню і розвитку соціальної структури суспільства для виконання глобальних завдань. У результаті наша цивілізація сьогодні і всі її крупні складові (держави, нації, наднаціональні союзи тощо) являють собою складні динамічні соціальні системи з мережею вертикальних і горизонтальних зв'язків між собою та з навколишнім середовищем. Енергетичний рівень цих зв'язків характеризується обсягами інформаційних обмінів. Зростаюча їх значущість стала підставою визнавати сучасний постіндустріальний етап розвитку суспільства як інформаційний. У зв'язку з цим

¹ Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 334 с.

сутність інформаційних процесів, проблеми управління ними нині стали предметами особливої уваги.

Інтеграційні суперечності на нинішньому етапі розвитку найбільш ре-
льєфно проявляються на рівні держав і націй, що відчувають загрозу втра-
ти своєрідності свого розвитку у зв'язку з поширенням масової культури,
тиском уніфікації на самобутні культури різних регіонів світу. Варто заува-
жити, що уніфікація культур, виробничої сфери, соціальних стандартів, яка
активно насаджується в наш час, є наслідком початкового процесу світової
інтеграції, при якому шляхом найменшого опору здійснюється уніфікація
рішень проблем, а не уніфікація постановки завдань, на яких потрібно зо-
середитися націям і державам. Уніфікація рішень реагування на проблеми
збіднює арсенал можливостей реагування і в перспективі є тупиковим
варіантом рішення, пов'язаного з розвитком у загальноцивілізаційному
масштабі.

У монографії зазначається, що одним з основних завдань сучасності є
вироблення такої моделі розвитку світу, яка передбачала б зняття проблеми
інтеграційних суперечностей через вдосконалення координації співробіт-
ництва над розв'язанням загальноцивілізаційних проблем на базі ефек-
тивного використання норм і цінностей, ресурсу національної своєрідно-
сті, напрацьованої багатовіковим досвідом народів світу. Виконання цього
завдання пов'язане саме з виробленням науково-методологічних підходів
до ефективного використання глобальних інформаційних ресурсів в інте-
ресах національного розвитку та збагачення цих ресурсів здобутками наці-
онального інфотворення.

Характерною особливістю сучасного розвитку глобальної інформа-
ційної бази є зростаюча необхідність забезпечення координуючої та нор-
мативної ролі наднаціональних, наддержавних структур як у глобальних
інформаційних процесах, так і в усіх інших міжнародних інформаційних
обмінах. При реалізації цієї функції, вочевидь, має зрости роль насамперед
гуманітарних структур ООН.

Сьогодні існує потреба посилення їхньої координаційної ролі в розви-
тку інформаційної діяльності інших міжнародних організацій. При цьому
повною мірою має використовуватись напрацьований, перевірений суспі-
льною практикою досвід утвердження демократичних принципів співісну-
вання на міждержавному рівні.

Водночас у сучасному глобалізованому світі життєздатність і перспективи розвитку кожної країни в кінцевому підсумку залежать від обсягів її внеску в розв'язання загальноцивілізаційних проблем, від реалізації можливостей її впливу на перебіг суспільного розвитку відповідно до цього внеску. Зростаюче значення інформаційних ресурсів в умовах прискорення трансформаційних процесів у сучасному суспільстві, зумовлених бурхливим науково-технічним розвитком, сприяє формуванню глобального інформаційного простору.

Цей простір розвивається під впливом удосконалення системи соціальних інформаційних комунікацій глобального значення. Відповідно до сучасних еволюційних процесів у цьому просторі на базі ринкових та інших соціальних механізмів формуються відповідні потреби, відбувається координація у виробництві нової інформації, вводяться в глобальний інформаційний обіг інформаційні ресурси, наявні уже в розпорядженні активних суб'єктів міжнародних інформаційних взаємообмінів.

Нині, у період становлення постіндустріального, інформаційного етапу розвитку суспільства, у такий спосіб формується нова ієрархія міждержавних відносин, заснованих на відповідних рівнях розвитку інформаційної діяльності, інформаційних технологій. Визначальним показником цієї ієрархії дедалі більше стає ефективність використання інформаційних ресурсів.

Для України входження в новий етап суспільного розвитку означає безальтернативну ситуацію, при якій лише вдосконалення організації використання інформаційної основи українського суспільства – об'єднаної системи вітчизняних інформаційних баз, а також розвитку інформаційного виробництва та систем соціальних інформаційних комунікацій, що в сукупності становлять ресурсну базу вітчизняного інформаційного середовища, може забезпечити належні позиції у міжнародному співробітництві. Цим, власне, і визначатиметься місце України в загальноцивілізаційній ієрархії.

У дослідженні підтверджується, що сьогодні в розпорядженні українського суспільства є сукупність різноманітних компонентів інформаційної інфраструктури: наявні інформаційно-аналітичні, бібліотечні, архівні та інші центри збереження й організації використання інформаційних ресурсів, наукові установи, структури, пов'язані з аналізом первинних масивів

інформації на зразок «фабрики думки», дослідні фонди, соціологічні центри – усі необхідні складові для виробництва суспільно значимої інформації для забезпечення всіх сфер суспільної діяльності, мережа соціальних інформаційних комунікацій, структури правотворчого регламентування інформаційної сфери.

Система соціальних інформаційних комунікацій у процесі суспільної інформатизації відіграє вирішальну роль. Ця система постійно вдосконалюється відповідно до зростаючих соціальних потреб на базі розвитку науково-технічного процесу. Сьогодні цей процес інтенсивного вдосконалення системи розвивається насамперед у двох основних напрямках: підвищення якості та інтенсивності циркуляції інформації у вже діючих каналах, а також у зв'язку з постійним ускладненням структури суспільства, множенням, удосконаленням наявних каналів у процесі організації доступу до інформації користувачів, для обслуговування нових соціальних структур, що створюються в процесі суспільної еволюції. Тісно пов'язаною зі вже згаданими питаннями є проблема ефективного використання нагромаджених знань за час історичного розвитку людства, інформаційних ресурсів, що зберігаються на різних, у тому числі складних для використання в системі сучасних комунікацій, носіях.

Водночас введення в суспільний обіг цієї інформації в обсягах, співмірних з обсягами виробництва нової інформації, є принципово важливим для суспільства, оскільки має забезпечувати відповідний орієнтир, спадкоємність наукових, моральних, у широкому значенні культурних традицій розвитку суспільства. Розв'язання цієї проблеми сьогодні неможливе без переосмислення ролі системи наявних вітчизняних інформаційних центрів у сучасних умовах, насамперед бібліотечних, підвищення їхнього значення в наповненні сучасних інформаційних комунікацій суспільно значущою інформацією, задоволення запитів громадян у доступі до неї.

Важливою складовою дослідження став науковий доробок кандидата наук із соціальних комунікацій Л. А. Чуприни, відображений в авторській монографії, у якій розглядалося використання оперативної інтернет-інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України¹.

¹ Чуприна Л. Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 208 с.

Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Л. М. Галаган в авторській монографії досліджувала питання взаємодії вищих органів державної влади в контексті розвитку інституту президентства ¹; кандидат наук із соціокомунікацій С. В. Горова – використання інтернет-ЗМІ як об'єкта бібліотечної інформаційної діяльності ². У наукових статтях В. І. Бондаренко розглядалися сучасні наукові підходи до питання про дистантне обслуговування користувачів бібліотек ³; О. Ю. Бусол – перспективи використання інформаційно-аналітичних систем у діяльності наукових підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського ⁴; Т. П. Дубас про тенденції розвитку видавничої діяльності наукових бібліотек у сучасному інформаційному середовищі ⁵ та ін.

Проблематика згаданого дослідження знайшла певні сторони відображення в колективних монографіях: «Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства» ⁶, «Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України» ⁷, «Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток» ⁸, «Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного

¹ Галаган Л. Вищі органи державної влади в Україні (1991–2012 рр.): формування та взаємодія : монографія. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 174 с.

² Горова С. В. Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності : монографія. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 208 с.

³ Бондаренко В. Дистантне обслуговування користувачів бібліотек: сучасні наукові підходи до питання. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 503–521.

⁴ Бусол О. Перспективи використання інформаційно-аналітичних систем у діяльності наукових підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 320–327.

⁵ Дубас Т. Видавнича діяльність наукових бібліотек у сучасному інформаційному середовищі: тенденції розвитку. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 341–350.

⁶ Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 220 с.

⁷ Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак та ін. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. 223 с.

⁸ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак та ін. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 191 с.

соціокультурного середовища»¹, «Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі»², «Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства»³.

Дослідження дали змогу зробити висновки, що для вирішення питань, пов'язаних з інформаційно-аналітичним забезпеченням системи дистантних замовників НБУВ на базі моніторингу ЗМІ необхідно групувати інформаційно-аналітичні продукти бібліотек відповідно до найбільш суспільно значущих напрямів розвитку українського суспільства. Таке групування дає можливість сконцентрувати увагу на перебігу основних подій, пов'язаних із виходом з минулого етапу економічної кризи, що сприяє задоволенню запитів користувачів, які найбільше зацікавлені у вирішенні проблемних питань.

Аналіз діяльності бібліотечних установ у процесі розвитку інформаційного простору України свідчить про зростаючу важливість цього джерела інформації для наповнення якісними інформаційними продуктами вітчизняних соціальних інформаційних комунікацій. Проблема «вмонтованості» бібліотечних установ України в систему вітчизняних інформаційних комунікацій нерозривно пов'язана із сучасним техніко-технологічним забезпеченням діяльності бібліотек, удосконаленням професійного рівня інформаційних працівників бібліотек, зростанням фонду електронної інформації у бібліотечних установах.

За даними моніторингових досліджень, вітчизняні ЗМІ використовують зарубіжні інформаційні ресурси без надання їм об'єктивних оцінок з точки зору національних інтересів, тож інформаційно-аналітичні видання бібліотечних установ мають збалансовано подавати інформацію із висвітленням різних точок зору, що в сукупності дасть об'ємну оцінку поточних подій.

¹ Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія. О. С. Онищенко та ін. Київ, 2014. 296 с.

² Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі : наук. доп. О. С. Онищенко, В. М. Горювий, В. І. Попик. Київ, 2014. 264 с.

³ Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства : монографія. О. С. Онищенко та ін. Київ, 2014. 260 с.

Звіт за 2013 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 2 тис. 821;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 276;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 545.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 395 електронних адрес УБА – 881 електронна адреса	Центральні органи влади – 16 електронних адрес Регіональні органи влади – 1 тис. 443 електронні адреси Члени Конституційної Асамблеї – 86 електронних адрес
Усього – 1 тис. 276	Усього – 1 тис. 545

Для вдосконалення методик аналізу сучасних інформаційних потоків бібліотечні установи мають аналізувати інформаційні ресурси, пов'язані з перебігом макроекономічних, найбільш загальних політичних та інших процесів розвитку суспільства. Для цього повною мірою мають використовуватись нові інформаційні ресурси, продукovanі в інститутах НАН України, інших наукових, науково-дослідних установах, інформаційно-аналітичних структурах на зразок «фабрик думки» тощо. З іншого боку, набуває актуальності суспільна необхідність вивчення інформаційного ресурсу, що продукується в соціальних інформаційних мережах, аж до блогерської інформації включно. Це джерело інформації має стати об'єктом для комплектування бібліотечних установ як найоперативнішого, найдемократичнішого літопису суспільного життя.

Науково-практична діяльність підрозділів, пов'язана з реалізацією теоретичного доробку, була відображена в динаміці числа корпоративних адресатів, які перебували на постійному забезпеченні тематичними періодичними виданнями СІАЗ, НЮБ та ФПУ. Наукові підрозділи НБУВ, спеціалізовані на використанні електронних інформаційних ресурсів (СІАЗ, НЮБ та ФПУ), у 2016–2018 рр. досліджували наукову проблему «Шляхи

підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів). Реалізація цієї теми передбачала дослідження процесу управління інформаційно-комунікаційними потоками в умовах впливу на національний інфопростір глобальних інформаційних ресурсів, розгляд шляхів удосконалення методик використання національних інформаційних комунікацій в умовах глобальних інформаційних впливів та виявлення основних напрямів оптимізації бібліотечної діяльності як чинника підвищення ефективності інформаційно-комунікаційних процесів національного інформаційного середовища.

Звіт за 2014 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
 НЮБ, ФПУ – 2 тис. 806;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 341;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 465.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 395 електронних адрес УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 946 електронних адрес	Центральні органи влади – 22 електронні адреси Регіональні органи влади – 1 тис. 443 електронні адреси
Усього – 1 тис. 341	Усього – 1 тис. 465

Наукова розвідка велася під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки В. М. Горового. Керівниками основних напрямів були: старший науковий співробітник відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник О. В. Ворошилов; завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент М. Б. Закіров; завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ, кандидат наук із соціальних комунікацій Л. А. Чуприна; завідувач відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ, кандидат технічних наук, лауреат Державної премії України в

галузі науки і техніки Л. Й. Костенко; керівник НЮБ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Ю. М. Половинчак; директор Фонду президентів України, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Л. М. Галаган.

Звіт за 2015 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 2 тис. 861;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 341;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 520.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 395 електронних адрес УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 946 електронних адрес Усього – 1 тис. 341	Центральні органи влади – 24 електронні адреси Регіональні органи влади – 1 тис. 496 електронних адрес Усього – 1 тис. 520

В умовах глобального розвитку інформатизації зростаюча увага до національної системи соціальних комунікацій обумовлюється такими основними причинами:

– по-перше, зростаюча складність завдань і прискорення темпів розвитку в загальноцивілізаційному вимірі обумовлює стрімкий розвиток трансформаційних процесів у соціальній сфері суспільства, що, зі свого боку, потребує відповідного інформаційного забезпечення і розвитку системи соціальних комунікацій;

– по-друге, глобалізаційні процеси на базі електронних інформаційних технологій сприяють підвищенню інтенсивності міждержавних відносин і не лише у сфері міжнародного співробітництва, а й у сфері протистоянь, протиборства, що, як показує практика, часто переходить в інформаційну війну. Соціальні інформаційні комунікації у такій війні стають і вагомим інструментом мобілізації національного інформаційного ресурсу протистояння, і об'єктом ворожого впливу на інфосферу суспільства;

– по-третє, ефективність функціонування соціальних інформаційних комунікацій прямо залежить від якості інформаційних ресурсів, використовуваних у сучасних інформаційних обмінах. Оскільки традиційним джерелом якісної інформації у суспільстві є бібліотеки, за умови їх оперативної комп'ютеризації і, відповідно, комплектації електронним ресурсом, ці установи можуть стати надійним, суспільно значущим джерелом наповнення інформаційних магістралей національного інформаційного простору якісною інформацією.

Звіт за 2016 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
НЮБ, ФПУ – 3 тис. 142;
ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 195;
ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 947.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 292 електронні адреси УСПП (центральный офіс) – одна електронна адреса УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 900 електронних адрес УБА (основна e-адреса) – одна електронна адреса Донецький інститут інформації – одна електронна адреса Усього – 1 тис. 195	Центральні органи влади – 22 електронні адреси Регіональні органи держави і самоврядування – 1 тис. 750 електронних адрес Тергромади – 175 електронних адрес Усього – 1 тис. 947

Під час глобальних загальноцивілізаційних перетворень на основі здобутків науково-технічного прогресу проявилися нові характерні особливості регіонального розвитку сучасної України. Вони породжують нову соціокультурну реальність постіндустріального суспільства. Ці перетворення полягають у передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси. Кінцевою метою такого перерозподілу владних повноважень є створення підґрунтя для вироблення

і реалізації ефективних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Звіт за 2017 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ, НЮБ, ФПУ – 3 тис. 274;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 290;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 984.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 292 електронні адреси УСПП (центральний офіс) – одна електронна адреса УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 995 електронних адрес УБА (основна e-адреса) – одна електронна адреса Донецький інститут інформації – одна електронна адреса Усього – 1 тис. 290	Центральні органи влади – 23 електронні адреси Регіональні органи держави і самоврядування – 1 тис. 702 електронні адреси Тергромади – 2 тис. 059 електронних адрес Усього – 1 тис. 984

Аналіз запитів дистантних користувачів СІАЗ, НЮБ, Фонду президентів НБУВ показує, що на регіональному рівні розвиток інформаційних процесів останніх років ув'язується із процесом здійснення реформ в системі адміністративно-територіального устрою, метою якого стала необхідність підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. У цьому процесі при умові задоволення запитів на електронну інформацію, при розвитку електронних інформаційних технологій створюються нові можливості управлінської діяльності для ефективного забезпечення процесів регулювання децентралізації, здійснення радикального перетворення організаційно-функціональних механізмів держави на основі оновлення відповідної правової бази, донесення змісту інновацій до всіх учасників цих перетворень.

Звіт за 2018 р.

Загальна кількість електронних адрес дистантних користувачів СІАЗ,
 НЮБ, ФПУ – 3 тис. 290;
 ВРІ – кількість e-mail абонентів: 1 тис. 290;
 ДОК – кількість e-mail абонентів: 2 тис.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване обслуговування керівників)
УСПП – 292 електронні адреси УСПП (центральний офіс) – одна електронна адреса УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 995 електронних адрес УБА (основна e-адреса) – одна електронна адреса Донецький інститут інформації – одна електронна адреса Усього – 1 тис. 290	Центральні органи влади – 33 електронні адреси Регіональні органи держави і самоврядування – 1 тис. 187 електронних адрес Тергромади – 780 електронних адрес Усього – 2 тис.

Нові можливості розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства пов'язані з якістю забезпечення ефективного доступу елементів соціальної структури, насамперед регіональної, до глобальних інформаційних ресурсів, сприяння бібліотек в організації самостійного використання цих ресурсів, самостійного інфотворення в інтересах власного розвитку та самостійного виходу на ринки інформаційної продукції. Ці можливості відповідно до закономірностей розвитку інформаційного суспільства створюють умови для розвитку самоорганізації регіонів, сприяють піднесенню загального творчого потенціалу нації, держави.

Одночасно при неналежній організації суспільних взаємовідносин цей процес може стати фактором прояву дезінтегративних тенденцій. В умовах нинішньої гібридної війни з північним сусідом цей процес може створювати певні фактори ослаблення загальнонаціональної стійкості, прояву негативних інформаційних, а разом із ними і всіх інших негативних впливів на життя регіонів. У процесі активізації свого впливу на регіони України російські інформаційні технологи намагаються враховувати нерівномір-

ність освоєння регіонами України електронних інформаційних технологій, специфіку інформаційних обмінів у них. Там, де рівень інформаційної культури не відповідає сучасним технологічним здобуткам, вони намагаються використовувати традиційні, апробовані вже в минулих протистояннях форми інформаційного впливу.

Важливим орієнтиром для всіх суспільних інститутів України, у тому числі й для системи бібліотечних установ, мобілізуючим документом для організації протидії інформаційній агресії стала введена в дію Доктрина інформаційної безпеки України ([URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017)). Вона орієнтує працівників інформаційної сфери на реалізацію «державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни». У документі підкреслюється зростаюче значення сучасної інфосфери як одного з найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. При цьому звертається увага на необхідність розвитку всіх складових інформаційного простору: інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури та інформаційних технологій, що в сучасних умовах є важливими чинниками піднесення рівня і темпів соціально-економічного, науково-технічного й культурного розвитку.

При вирішенні абсолютно необхідного завдання «побудови дієвої та ефективної системи стратегічних комунікацій» – скоординованого й належного використання комунікативних можливостей в інтересах держави – увага має приділятися змістовій складовій, орієнтованій на розвиток національного інформаційного простору, що відіграє основну роль в організації протистояння інформаційній агресії. Саме якісні параметри в системі інформаційних обмінів набувають у сучасних умовах вирішального значення. Успішне протистояння інформаційній агресії більшою мірою залежить від ефективності використання інформаційних ресурсів спротиву.

У процесі вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності СІАЗ, НЮБ та ФПУ постійно спостерігалось зростання числа дистантних користувачів НБУВ. Так, у 2010 р. розсилка електронних копій наукових інформаційно-аналітичних випусків охоплювала 958 e-mail дистантних користувачів, у 2011 р. – 1 тис. 328; у 2012 р. – 2 тис. 645; у 2013 р. – 2 тис. 821; 2014 р. – 2 тис. 806; 2015 р. – 2 тис. 861; 2016 р. – 3 тис. 142; у 2018 – 3 тис. 290.

Регіональні органи державної влади та місцевого самоврядування регулярно отримували випуски електронного журналу «Україна: події, факти, коментарі» та тематичних бюлетенів із відображенням понад десяти актуальних напрямів, підготовлених СІАЗ, НЮБ та ФПУ, оприлюднювали випуски бюлетенів на своїх сайтах для забезпечення доступу до цих матеріалів мешканців регіонів (див. рис. 1–5).

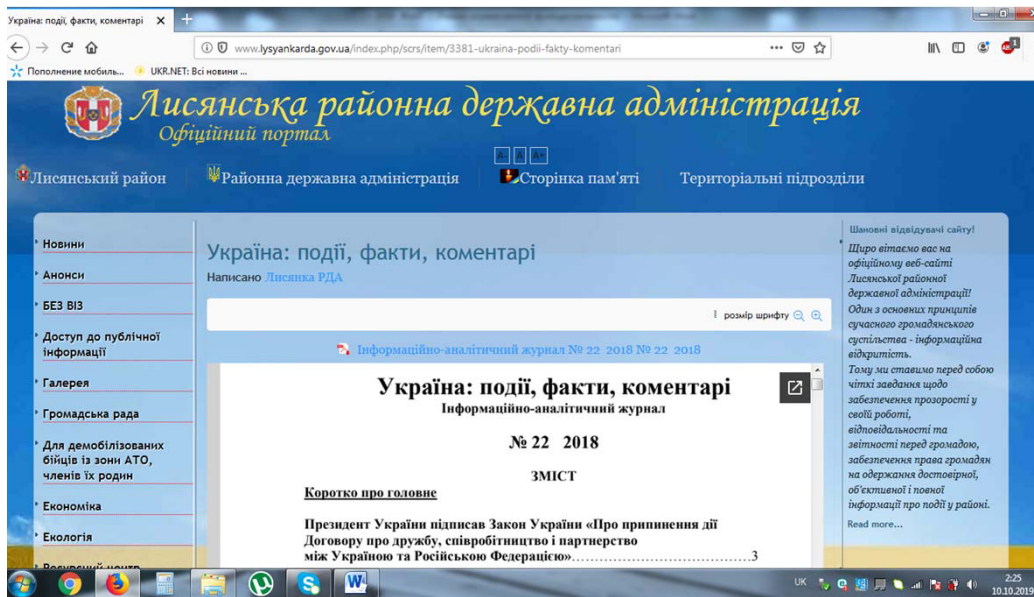

Рис. 1.2.1. Сайт Лисянської РДА, Черкаська область

Джерело: <http://www.lysyankarda.gov.ua/index.php/scrs/item/3381-ukraina-podii-fakty-komentari>

Позитивний досвід співпраці СІАЗ НБУВ з державними аналітичними центрами України з питань протидії інформаційній агресії з боку РФ свідчить про значний потенціал аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні. Зокрема, ідеться про можливість моніторингу та аналізу актуальних проблем суспільства на базі відкритих джерел інформації, фондів бібліотеки для потреб державних органів та, з іншого боку, поширення суспільно важливої інформації серед населення, розширення вільного доступу до неї користувачів бібліотеки, введення в си-

стему інформаційних обмінів інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на нейтралізацію зовнішніх негативних інформаційних впливів у національному інформаційному просторі.

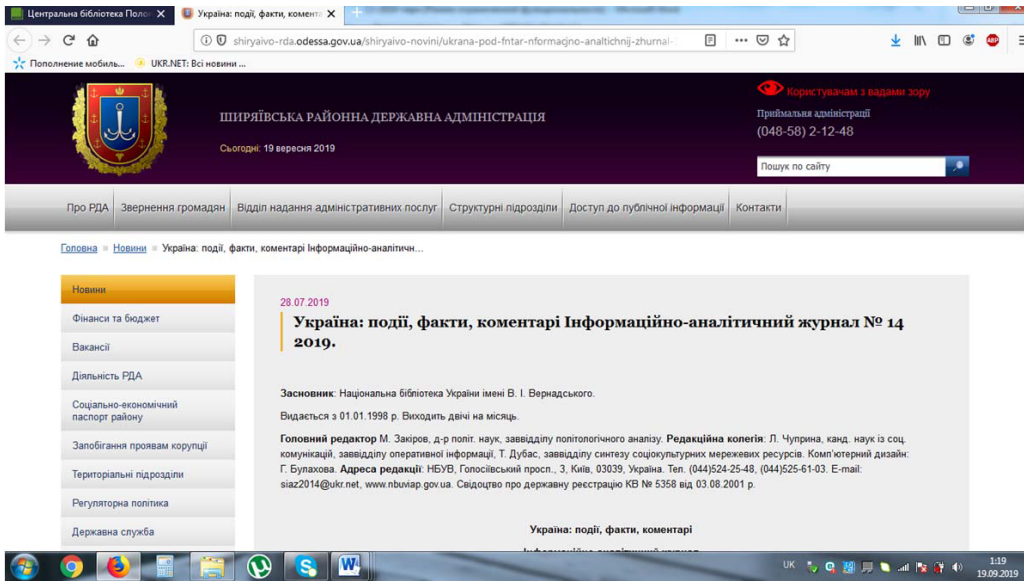

Рис. 1.2.2. Сайт Ширяївської РДА, Одеська область

Джерело: <http://shiryayo-rda.odessa.gov.ua/shiryayo-novini/ukrana-pod-fntar-nformacjno-analtichnij-zhurnal-14-2019>

Загалом управління зростаючими обсягами інформаційних (найперше електронних) ресурсів обумовлює необхідність активізації діяльності бібліотек як соціальних структур, що акумулюють та організують використання суспільно значущої інформації, у тому числі електронної в усій системі соціальних інформаційних комунікацій суспільства, також і в соцмережах. Без належної суспільної підтримки та модернізації бібліотечних інформаційних центрів реалізувати це завдання неможливо.

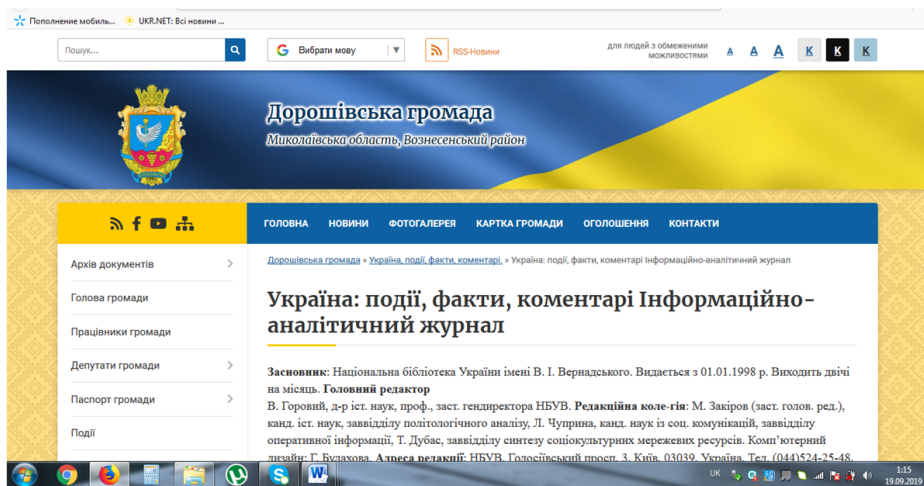

Рис. 1.2.3. Сайт Доросівської ОТГ, Миколаївська область
Джерело: <https://doroshivska-gromada.gov.ua/ukraina-podii-fakti-komentari-informacijnoanalitichnij-zhurnal-1538375744>

Рис. 1.2.4. Сайт Центральної бібліотеки Полонської міськради Полонської ОТГ, Хмельницька область.

Джерело: http://polonne-crb.at.ua/index/ukrajina_podiji_fakti_komentari/0-183

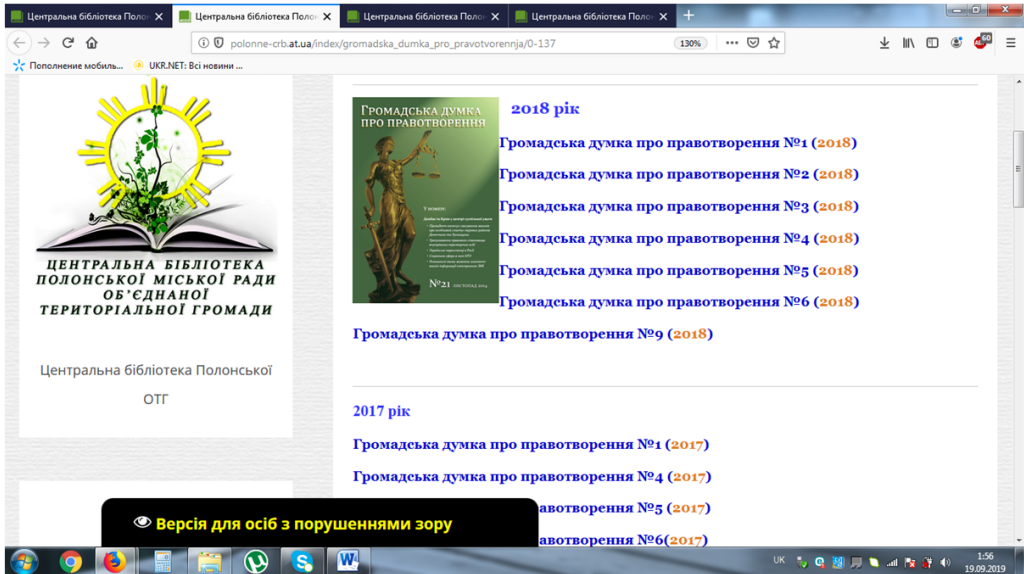

Рис. 1.2.5. Сайт Центральної бібліотеки Полонської міськради Полонської ОТГ, Хмельницька область

Джерело: http://polonne-crb.at.ua/index/gromadska_dumka_pro_pravotvorennja/0-137

Результати дослідження відображено в ряді колективних та індивідуальних монографій: «Електронні інформаційні ресурси в контексті основних інформаційних загроз»¹, В. І. Бондаренко «Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи»², С. В. Горової «Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення»³, Л. М. Галаган «Електронне урядування в контексті сучасних соціальних комунікацій в Україні»⁴, у публікаціях у

¹ Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики : монографія. Т. Гранчак, В. Бондаренко, С. Горова та ін. Київ, 2016. 324 с.

² Бондаренко В. І. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи : монографія. Київ, 2016. 268 с.

³ Горова С. В. Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення : монографія / наук. ред. О. С. Онищенко / НАН України, Нац б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 467 с.

⁴ Галаган Л. М. Електронне урядування в контексті сучасних соціальних комунікацій в Україні. Київ, 2018. 410 с.

фахових журнальних виданнях та випусках наукових праць («Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», вип. 43¹, вип. 46², вип. 48³, вип. 49⁴, вип. 50⁵). Матеріали дослідження знайшли своє відображення також у циклах колективних монографій: «Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж»⁶, «Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України»⁷, «Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору»⁸, «Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності»⁹, «Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні»¹⁰, «Розвиток інформаційної культури як умова єдності українського суспільства»¹¹, «Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій в загальноукраїнський контекст»¹²,

¹ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2016. Вип. 43.

² Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 46.

³ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48.

⁴ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2018. Вип. 49.

⁵ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 20. Вип. 50.

⁶ Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж : монографія. В. І. Попик, В. М. Горовий, О. С. Онищенко, А. В. Матвійчук та ін. Київ, 2015. 202 с.

⁷ Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України : монографія В. Горовий, О. Онищенко, В. Попик та ін. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 228 с.

⁸ Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору : монографія. О. Онищенко (кер. проекту), В. Горовий, В. Попик. Київ, 2015. 296 с.

⁹ Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності : монографія. В. Горовий (кер. проекту), О. Онищенко, В. Попик та ін. Київ, 2016. 202 с.

¹⁰ Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні. В. Попик (кер. проекту), О. Онищенко, В. Горовий та ін. Київ, 2016. 220 с.

¹¹ Розвиток інформаційної культури як умова єдності українського суспільства. О. Онищенко (кер. проекту), В. Горовий, Ю. Половинчак та ін. Київ, 2017. 277 с.

¹² Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій в загальноукраїнський контекст : монографія В. М. Горовий, О. С. Онищенко,

«Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України»¹ та в науковій доповіді «Інформаційні механізми нейтралізації негативних зарубіжних впливів на регіони України в умовах гібридної війни»².

У результаті дослідження зроблено обґрунтовані висновки про те, що Україна як суверенна держава на етапі становлення інформаційного суспільства продовжує створення ефективної, саморегулюючої організації безпеки національного інформаційного простору. Ця загальнонаціональна структура має здійснювати постійний моніторинг інформаційних небезпек, ефективно прогнозування тенденцій їх розвитку, координацію використання національного ресурсу, а в період інформаційної агресії забезпечувати надійну нейтралізацію інформаційних загроз вітчизняному інформаційному простору.

Нейтралізації негативних процесів, пов'язаних з інформаційною безпекою України, має сприяти реалізація положень Стратегії інформаційної реінтеграції Донбасу, розрахованої на період до 2020 р. Дуже важливим аспектом розробленого програмного документа, зокрема в культурологічному аспекті, є спрямованість дії не лише на мешканців окупованих територій Донбасу, а й на всіх громадян.

Для захисту національних пріоритетів, прав та інтересів громадян у соціальних мережах і блогосфері треба реалізувати комплекс взаємопов'язаних заходів правового, адміністративного, організаційного, наукового, технічного, інформаційного, пропагандистського плану, а також широко залучити до справи інституції громадянського суспільства, наукові установи, мережі сучасних бібліотек, широкий загал активних учасників соціальних комунікацій.

У зв'язку із цим бібліотечні установи й насамперед їхні інформаційно-аналітичні підрозділи, по-перше, мають акумулювати та організувати суспільний доступ до інформації, яка стосується нейтралізації і протидії інформаційному впливу, що несе загрозу національній безпеці України.

Ю. М. Половинчак, Л. М. Галаган та ін. Київ, 2017. 212 с.

¹ Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України : монографія О. Онищенко, В. Горвий, Л. Дубровіна та ін. Київ, 2018. 222 с.

² Інформаційні механізми нейтралізації негативних зарубіжних впливів на регіони України в умовах гібридної війни : наук. доп. Л. А. Дубровіна (кер. проекту), О. С. Онищенко, В. М. Горвий та ін. Київ, 2018. 72 с.

По-друге, забезпечити доступ до інформації, спрямованої на зміцнення почуття спільності між громадянами України – мешканцями тимчасово не-підконтрольних та підконтрольних територій Донецької та Луганської областей, а також між громадянами України з інших регіонів. Для цього треба вводити в систему інформаційних комунікацій переконливі матеріали для формування в свідомості громадян позитивного іміджу України; уявлень про позитивні тренди її розвитку; формування стійкого переконання серед мешканців Донецької та Луганської областей, що конфлікт, який відбувається в Україні з початку 2014 р. – це гібридна війна, яку веде Росія проти України; створення при використанні системи вітчизняних комунікацій інформаційного консенсусу в українців щодо всіх інших аспектів національного розвитку.

Водночас варто наголосити, що розвиток системи стратегічних комунікацій в Україні створює додаткові інституційні можливості для подальшого вдосконалення механізмів протидії російській інформаційній агресії і дає шанс науковим бібліотекам визначити своє місце в цій системі за умови вдосконалення їхніх можливостей як центрів інтелектуальної обробки інформації, підвищення якості інформаційних продуктів, сервісів та послуг.

Складність і важливість завдань, що постали перед нашим суспільством, потребують потужного імпульсу в розвитку новітніх форм співпраці наукових бібліотек та інформаційних центрів, дослідних інститутів, університетів, наукових товариств і асоціацій, а також у дієвій кооперації їхніх зусиль для реалізації масштабних науково-інформаційних проєктів. Щоб досягти успіху, вирішуючи завдання координації, кооперації та інтеграції у власному інформаційному середовищі, бібліотекам конче необхідно одночасно виходити за межі усталених напрямів діяльності й брати на себе функції значно ширшого характеру. Тож важливо осмислювати й реалізовувати функції бібліотечних установ у широкому колі освітніх, наукових, інформаційних, управлінських інституцій, недержавних інформаційних центрів і громадських ініціатив. У зв'язку із цим стає актуальною необхідність наукових досліджень з розглядом оптимального розміщення бібліотечних ресурсних центрів в інфраструктурній системі інформаційного суспільства, з визначенням ролі сучасних бібліотечних установ у зміцненні вітчизняних стратегічних комунікацій.

Звіт за січень 2018 р.

Відділ технологій електронної обробки інформації
 Загальна кількість е-адрес дистантних користувачів СІАЗ, НЮБ,
 ФПУ – 3 тис. 290;
 ВРІ – кількість абонентів: 1 тис. 290;
 ДОК – кількість абонентів: 1 тис. 984.

ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації)	ДОК (диференційоване забезпечення вищих органів державної влади)
УСПП – 292 електронні адреси УСПП (центральный офіс) – одна електронна адреса УБА (Українська бібліотечна асоціація) – 995 електронних адрес УБА (основна е-адреса) – одна електронна адреса Донецький інститут інформації – одна електронна адреса Усього – 1 тис. 290	Центральні органи влади – 23 електронні адреси РНБО – 10 електронних адрес Регіональні органи влади – 1 тис. 967 електронних адрес Усього – 2 тис.

Таким чином, протягом останніх двох десятиріч СІАЗ, НЮБ, ФПУ як наукові структури НБУВ займаються дослідженням проблематики, пов'язаної з вивченням процесів інформатизації в українському суспільстві, місця в цих процесах бібліотечних установ, насамперед наукових бібліотек, а також на практиці впроваджують результати своїх досліджень у розвитку інформаційно-аналітичної роботи, у дистантному обслуговуванні різних категорій користувачів: управлінських структур усіх рівнів, національного бізнесу, політичних структур, наукових установ, бібліотечної мережі в Україні. У процесі проведених досліджень було підтверджено необхідність технологічного забезпечення бібліотечних установ відповідно до вимог сучасного інформаційного, цифрового суспільства, їх суспільної активізації як важливих інформаційних центрів нової інформаційної системи, виникнення якої продиктовано світовою глобалізацією, її інформаційними технологіями, заснованими на впровадженні в систему інформаційних обмінів електронних інформаційних процесів.

Оновлені бібліотечні установи, технології функціонування яких мають найперше базуватися на використанні електронних інформаційних технологій, повинні стати сутнісними елементами національної інформаційної системи, що забезпечують акумуляцію, збереження і розвиток інформаційних ресурсів, необхідних для національного розвитку, сприяють підвищенню ефективності їх використання, стають активним елементом інформаційної безпеки в умовах інформаційної війни, мають важливе значення в розвитку соціокультурних процесів сучасності.

1.3. Становлення та розвиток консолідованого інформаційного ресурсу інформаційно-аналітичних структур НБУВ

У контексті інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, значного збільшення контенту та ресурсів, конвергенції різних типів медіа з початку ХХІ ст. невід'ємною складовою інформаційної діяльності бібліотек і їхніх аналітичних підрозділів стають портали, що надають нові можливості для забезпечення кращого доступу користувачам до бібліотечних фондів та кваліфікованої орієнтації в нових глобальних інформаційних ресурсах, необхідних для національного розвитку України. За допомогою підрозділів НБУВ, спеціалізованих на представленні користувачам сучасних електронних ресурсів, особливо – з розвитком Інтернету – відповідних ресурсів з мережевими включно, удосконалюється робота з наповнення інформаційного простору якісною інформацією, підвищення ефективності функціонування стратегічних інформаційних комунікацій. Бібліотечний портал протягом останніх десятиріч стає дійсно ефективною формою консолідованого інтерактивного представлення суспільно значущого інформаційного ресурсу бібліотек у національному інформаційному просторі, його продуктивним комунікаційним каналом. Проведені дослідження показують, що серед основних функцій веб-сайту бібліотеки на сьогодні найбільше значення мають:

– представницька функція, або функція позиціонування, що представляє собою презентацію успішного функціонування бібліотеки в умовах інтенсифікації інформаційних потоків;

- інформаційна функція, яка, за словами І. Г. Моргенштерна, є головною функцією сучасної бібліотеки в зборі, організації, донесенні до населення інформації;
- комунікаційна функція бібліотечного сайту, що полягає в забезпеченні можливості з'єднання між документом і користувачем, передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм та засобів за допомогою електронних технологій;
- навігаційна функція, яка базується на визначенні оптимальних шляхів пошуку та організації доступу до інформації;
- функція вивчення соціальної структури користувачів, спрямована на дослідження інформаційних запитів різних категорій користувачів бібліотек з метою оптимізації процесу відбору суспільно затребуваної інформації серед усього постійно зростаючого інформаційного масиву ¹.

Перераховані функції доповнюються тими, які визначає А. В. Струнгар, характеризуючи функції порталу як більш універсального за обсягами інформації та набором комунікативних засобів джерела інформування порівняно з веб-сайтами ²:

- інтеграційна – функція, яка, по-перше, формує механізми поєднання множини різноманітних джерел інформації та уніфікованого доступу до них, як-от: баз даних, каталогів тощо; по-друге, вирішує завдання інтеграції в портал різних програмних інструментів, надає можливості розширення його функціональності за рахунок додавання сервісів, при цьому різниця між додатками й сервісами полягає в тому, що додатки є окремо розробленими програмними продуктами, а сервіси спеціально розробляються як частина порталу;
- навігаційна функція – відображає індексування та пошук в інтегрованому інформаційному масиві порталу релевантної користувачеві інформації й прискорює пошук інформації за запитом;
- функція категоризації, яка дає змогу структурувати весь інформаційний простір порталу, визначити пов'язані між собою за змістом підмножини, що складаються з інформаційних одиниць – документів, описів

¹ Бондаренко В. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи : монографія. Київ, 2016. 278 с.

² Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03. Київ, 2016. 210 с.

об'єктів, баз даних тощо, що прискорює та підвищує якість управління контрольованими порталом масивами інформації;

– функція профілювання, удосконалення інформаційного обслуговування через використання зворотного зв'язку з користувачем, автоматичний аналіз користувацької поведінки під час взаємодії з порталом, персоніфікація під інтерес замовника наявних інформаційних ресурсів.

Протягом останнього десятиріччя відбувається активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, трансформація суспільних запитів відповідно до істотних змін у суспільній діяльності під впливом глобальної інформатизації, переорієнтації стратегій суспільного розвитку. Ці обставини обумовлюють суспільну потребу в розширенні функціональних можливостей порталів.

Більш інтенсивним стає зворотний зв'язок з користувачем; відбувається переважання мультимедійності як характерної особливості порталів, тобто представленості мультимедійного контенту (фотографії, відео, аудіо); ускладнюється структура наповнення порталів та урізноманітнюється їхній контент.

Зважаючи на специфіку використання інструментів сайтів у роботі з органами державної влади, політичними й економічними структурами, науковими установами та іншими категоріями користувачів, СІАЗ, НЮБ і Фонд президентів України активно розпочали інформування користувачів через свій спеціалізований сайт, пов'язаний з порталом НБУВ, у кінці 1990-х років. Перший варіант спеціалізованого сайту розроблявся творчою групою під керівництвом кандидата технічних наук В. А. Ясулайтіса. У процес удосконалення цього сайту значний внесок зробили О. В. Порхун, А. В. Вітушко та інші фахівці-комп'ютерники.

При цьому у зв'язку з трансформацією запитів читачів відбувається збільшення контенту сайту. У результаті всіх перерахованих факторів впливу на процес формування представництва інформаційно-аналітичних структур НБУВ відбувається трансформація його структури, виокремлюються спеціалізовані його напрями, що відображають характерні особливості технологічної організації інформації на сторінках сайту, і водночас публікація спільних наукових здобутків підрозділів Фонду президентів України, Національної юридичної бібліотеки (далі – НЮБ), Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади в рамках реалізації

планових тем. Рішенням вченої ради НБУВ ¹ науково-інформаційні ресурси сайту було об'єднано в спільний консолідований інформаційний ресурс «Центру досліджень соціальних комунікацій». Задоволення запитів читачів забезпечує навігація на офіційному ресурсі, яка здійснює шляхи пошуку до інформації та акумулює її. Водночас цей спеціалізований сайт виступає як комунікативний хаб, точка доступу до офіційних ресурсів інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ.

У 2013 р. творчою групою під керівництвом заступника генерального директора НБУВ з наукової роботи, доктора історичних наук, професора В. М. Горового та молодшого наукового співробітника відділу програмно-комунікаційних технологій СІАЗ А. В. Струнгара було розроблено портал «Центр досліджень соціальних комунікацій».

У 2013–2018 рр. координаторами веб-ресурсу «Центр досліджень соціальних комунікацій» було призначено заступника генерального директора НБУВ з наукової роботи, доктора історичних наук, професора В. М. Горового; керівника НЮБ, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Ю. М. Половинчак; завідувача аналітично-прогностичного відділу НЮБ, кандидата історичних наук Н. Г. Іванову; завідувача відділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ, кандидата наук із соціальних комунікацій В. В. Струнгар.

З урахуванням набутого протягом минулого десятиріччя досвіду розвитку сайту на нинішньому етапі його функціонування відбувається в таких напрямках:

- концентрація й систематизація інформації про всі сторони діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів;
- своєчасне забезпечення партнерів, замовників та користувачів повною й достовірною інформацією;
- забезпечення ефективної взаємодії підрозділів і служб;
- підвищення результативності роботи підрозділів та служб;
- інтенсифікація внутрішнього корпоративного інформаційного обміну;
- підвищення авторитету НБУВ як в Україні, так і закордоном ².

¹ Протокол № 11 від 3 листоп. 2015 р. засідання вченої ради Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2 с.

² Звіт про науково-дослідну роботу «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліо-

У процесі функціонування порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» вирішувалося широке коло завдань:

- надання єдиної персоніфікованої точки доступу до корпоративної інформації, інших зовнішніх і внутрішніх інформаційних ресурсів при обов'язковому дотриманні умов авторизації та твердого розмежування прав доступу;

- надання загальнокорпоративних функціональних сервісів, що автоматизують рутинні операції;

- забезпечення ефективних комунікацій й обміну досвідом між співробітниками та підрозділами НБУВ – за рахунок формування захищеного групового й персоніфікованого середовища інформаційної взаємодії на основі веб-технологій;

- нагромадження та утримання інтелектуального капіталу усередині НБУВ – створення передумов для перетворення корпоративної інформації в систему керування знаннями ¹.

Сьогодні відбувається оперативне представлення інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ та їхнього доробку на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій». Репрезентації самих підрозділів присвячена рубрика «Інформаційно-аналітичні структури», у якій детально представлено опис підрозділів, проектів, відділів і показується зв'язаність із сторінками соціальних медіа, що пов'язані з гіперпосиланнями представництв в інтерактивному просторі. Важливою характерною особливістю представленості інформаційно-аналітичних підрозділів на порталі є «видимість» – наявність даних про представленість у соціальних медіа на офіційному сайті ².

У 2013–2018 рр. відповідальними за змістове наповнення порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» було призначено завідувача відділу НЮБ, кандидата економічних наук Т. І. Горенко; завідувача відділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ В. В. Струнгар.

тек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів». Горовий В. М., Гранчак Т. Ю., Чуприна Л. А. та ін. Київ, 2015. 60 с.

¹ Там само.

² Струнгар В. Статистичний підхід до вивчення комунікації бібліотеки і користувача через соціальні медіа. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2015. No. III (11). Issue 67. pp. 80–84.

Щодо представлено на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій» доробку, то його можна класифікувати на інформаційно-аналітичні та наукові матеріали, який представляє понад 13 тис. 200 опублікованих матеріалів, з них 2 тис. 345 – наукових і 10 тис. 855 – інформаційно-аналітичних матеріалів.

Головна сторінка порталу дає можливість своїм користувачам отримати доступ до таких інформаційних ресурсів бібліотеки, як інформаційно-аналітичні проекти, монографії, наукові праці, виступи, коментарі та інтерв'ю «від першої особи», матеріали конференцій, інформаційно-аналітичні структури (СІАЗ, НЮБ та ФПУ); до наукового доробку партнерів, візуальної аналітики, інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки», спецпроекту «Інформаційна безпека» та ін.

Також портал підрозділів надає доступ до науково-інформаційних ресурсів Інтернету: сайтів офіційної інформації, посольств України, бібліотек й інформаційних центрів України, національних університетів України, газет, інтернет-видань та інформаційних агентств.

У рубриці «Інформаційно-аналітичні проекти» надається доступ до матеріалів, які орієнтовано на задоволення інформаційно-аналітичних потреб органів державної влади, громадських організацій, економічних структур, науковців. Так, рубрика дає можливість ознайомитися з такими матеріалами, як інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі» (головний редактор – М. Б. Закіров, доктор політичних наук, завідувач відділу СІАЗ); інформаційно-аналітичний бюлетень інтернет-ресурсів «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (відповідальний редактор – Л. А. Чуприна, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу СІАЗ); інформаційно-аналітичний бюлетень «Громадська думка про правотворення» (головний редактор – Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ, відповідальна за випуск Н. Г. Іванова, кандидат історичних наук, завідувач відділу НЮБ); інформаційний бюлетень «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» (головний редактор – Л. А. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ; заступник головного редактора – В. М. Горовий, доктор історичних наук, професор, заступник генерального директора НБУВ; редакційна колегія: Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ; відповідальна за випуск Н. Г. Іванова, кандидат

історичних наук, завідувач відділу НЮБ, В. І. Бондаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник НЮБ); інформаційно-аналітичний бюлетень «Шляхи розвитку української науки» (відповідальний редактор – Л. А. Чуприна, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу СІАЗ; упорядник – О. О. Натаров, молодший науковий співробітник СІАЗ); щотижневий огляд матеріалів ЗМІ «“Стратегія-2020”: практика суспільних перетворень» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальні за випуск: О. О. Трохименко, кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник ФПУ; Л. М. Степченко, молодший науковий співробітник ФПУ); щотижневий огляд матеріалів ЗМІ «“Стратегія-2020”: інформаційні технології в державному управлінні» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальний за випуск В. М. Удовик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник ФПУ); огляд матеріалів зарубіжних ЗМІ «Україна у відгуках зарубіжної преси» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальна за випуск С. М. Польовик, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу ФПУ); реферативний огляд зарубіжних інтернет-ресурсів «Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ) та ін. ¹.

Слід зазначити, що команда фахівців під керівництвом завідувача відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів НЮБ Т. П. Дубас займається науковим та літературним редагуванням інформаційно-аналітичних проєктів, а також комп'ютерне верстання видань координує та здійснює молодший науковий співробітник НЮБ Г. І. Булахова (рис. 1.3.1).

¹ Інформаційно-аналітичні проєкти. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=427. (Дата звернення: 1.10.2019).

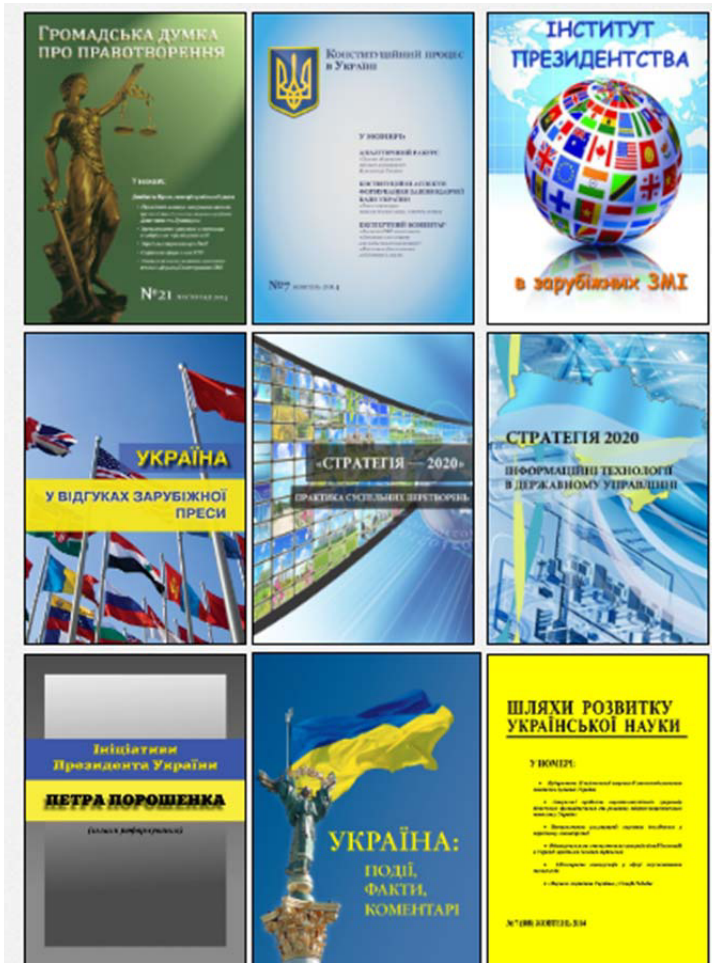

Рис. 1.3.1. Представленість інформаційно-аналітичних проєктів на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Наприклад, інформаційно-аналітичний бюлетень «Громадська думка про правотворення» (головний редактор – Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ; відповідальна за випуск Н. Г. Іванова, кандидат історичних наук, завідувач відділу НЮБ) висвітлює експертну оцінку вітчизняних і зарубіжних фахівців правових процесів в Україні, відобра-

жає загальні тенденції та реакції на процеси правотворення й застосування норм права в блогосфері, представляє аналітичні статті, записки, висновки, підготовлені безпосередньо співробітниками НЮБ та залученими експертами, що розкривають правові аспекти вирішення кризових питань, перспективи та прогнози тощо ¹. Репрезентативність інформаційно-аналітичного видання «Громадська думка про правотворення» на порталі представляє 120 повнотекстових випусків (рис. 1.3.2) ².

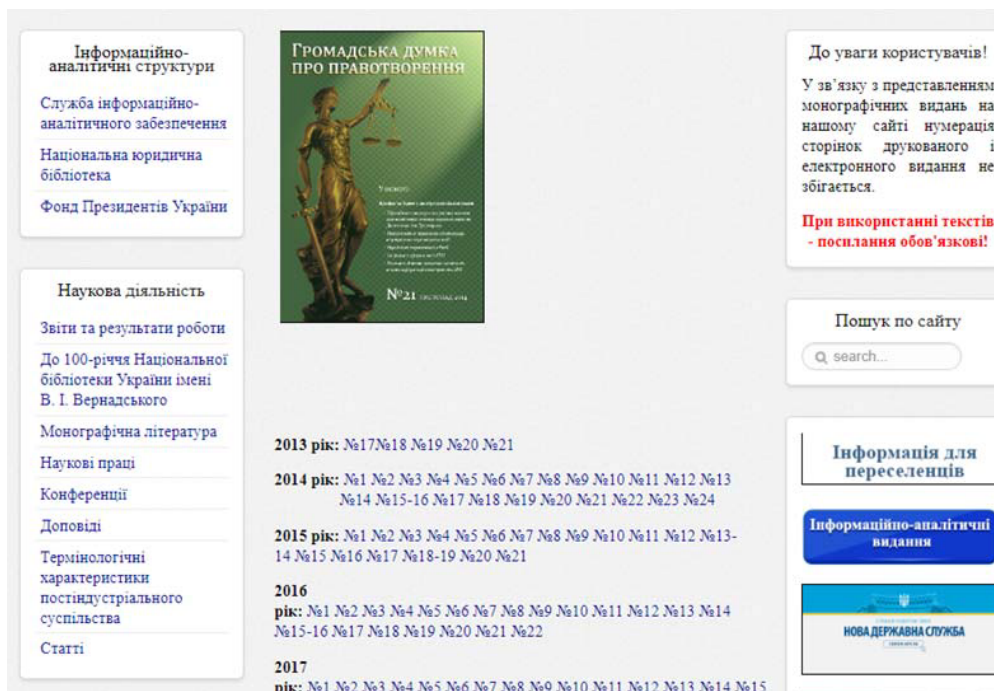

Рис. 1.3.2. Представленість інформаційно-аналітичного бюлетеня «Громадська думка про правотворення» на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

¹ Пестрцова О. О. Інформаційно-правове обслуговування в діяльності бібліотеки як соціально-комунікаційного центру : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03. Київ, 2019. 256 с.

² Громадська думка про правотворення. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=271. (Дата звернення: 1.10.2019).

Водночас інформаційний супровід системи конституційного реформування здійснюється шляхом видання бюлетеня інформаційно-аналітичних матеріалів «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності» (головний редактор – Л. А. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ; заступник головного редактора – В. М. Горовий, доктор історичних наук, професор, заступник генерального директора НБУВ; редакційна колегія: Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ; відповідальні за випуск: Н. Г. Іванова, кандидат історичних наук, завідувач відділу НЮБ, В. І. Бондаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник НЮБ), який орієнтовано на задоволення інформаційних запитів суддів Конституційного Суду, законодавців, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів ¹. На порталі представлено 65 повнотекстових випусків інформаційно-аналітичного видання «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності» (рис. 1.3.3) ².

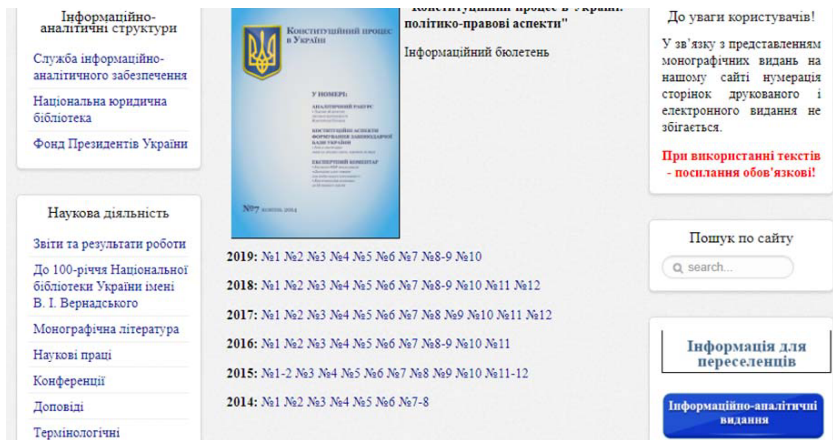

Рис. 1.3.3. Представленість інформаційно-аналітичного бюлетеня «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності» на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

¹ Пестрецова О. О. Інформаційно-правове обслуговування в діяльності бібліотеки як соціально-комунікаційного центру.

² Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=t=blog&id=31&Itemid=272. (Дата звернення: 1.10.2019).

Важливою для задоволення запитів користувачів є можливість переглянути в режимі онлайн будь-який проект, який представлено на порталі. Наприклад, популярною серед користувачів є рубрика «Анонси інформаційно-аналітичних видань» на порталі, у якій зосереджено анонси бюлетенів, статей та інших продуктів.

Загалом наукову діяльність підрозділів представлено на порталі певною системою, до якої віднесено звіти та результати роботи, монографічну літературу, наукові праці, конференції, доповіді, статті тощо.

Рубрика «Монографії» дає можливість отримати доступ користувачів до широкого спектра монографічної літератури (надається доступ до понад 41 повнотекстового матеріалу) за різними тематичними напрямками (рис. 1.3.4): сучасні інформаційні технології, бібліотекознавство в контексті розвитку інформатизації, проблеми забезпечення інформаційного суверенітету, особливості політичних процесів у контексті розвитку глобалізації, історія політичної думки, інформаційна безпека ¹. У розвитку рубрики «Монографії» на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій» взяли участь академік О. С. Онищенко; заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи, доктор історичних наук, професор В. М. Горювий; генеральний директор НБУВ, доктор історичних наук, професор Л. А. Дубровіна; керівник НЮБ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Ю. М. Половинчак; завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ, доктор політичних наук, доцент М. Б. Закіров; завідувач аналітично-прогностичного відділу НЮБ, кандидат історичних наук Н. Г. Іванова; старший науковий співробітник відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидат наук із соціальних комунікацій С. В. Горова; завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ, кандидат наук із соціальних комунікацій Л. А. Чуприна; старший науковий співробітник аналітично-прогностичного відділу НЮБ, кандидат наук із соціальних комунікацій В. І. Бондаренко та ін. Також структурні підрозділи надають доступ до 17 збірників наукових праць «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (за науковою редакцією доктора історичних наук, професора В. М. Горювого; відповідальні редактори: кандидат наук із соціальних комунікацій

¹ Монографії. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=403. (Дата звернення: 1.10.2019).

Л. А. Чуприна; кандидат історичних наук Н. Г. Іванова; доктор наук із соціальних комунікацій Т. Ю. Гранчак та ін.), які орієнтовано на широке коло працівників бібліотечно-інформаційної сфери, науковців і практиків у сфері соціальних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій (див. рис. 1.3.5) ¹. У збірниках розглядаються особливості функціонування соціальних інформаційних комунікацій; сучасні інформаційно-комунікаційні технології; бібліотеки в соціокомунікативних процесах сучасності; комунікаційні аспекти розвитку бібліотечної діяльності в глобальному інформаційному просторі; особливості впровадження в бібліотечну діяльність електронних інформаційних технологій.

Центр Інформаційно-аналітичні проекти **Монографії** Наукові праці Від першої особи Конференції НБУВ

Інформаційно-аналітичні структури

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення

Національна юридична бібліотека

Фонд Президентів України

Наукова діяльність

Звіти та результати роботи

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Монографічна література

Наукові праці

Конференції

Доповіді

Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства

Статті

Сучасні інформаційні технології

ISBN 978-966-02-8714-3

04.12.2018

Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України : [монографія] / О. Оніщенко, В. Горовий, Т. Дубровіна [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2018. – 222 с.

У монографії розглядаються основні напрями спільної культурної еволюції регіонів українського суспільства в умовах становлення євроінтеграційних орієнтирів розвитку об'єднаних процесів у рамках соціальних перетворень інформаційного суспільства.

ISBN 978-966-02-8323-7

25.10.2017

Горова С. В. Особа в інформаційному суспільстві: еволюція сьогодення / С. В. Горова ; наук. ред. О. С. Оніщенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – 467 с.

У монографії розглядаються проблеми адаптації людини до стрімкого розвитку інфосфери, аналізуються механізми вдосконалення процесу управління інформаційними ресурсами, підвищення ефективності їх використання в суспільній практиці. Вивчення цієї проблеми розширює перспективи вдосконалення діяльності бібліотечних установ в умовах глобальної інформатизації.

Пошук по сайту

Q search...

Інформація для переселенців

Інформаційно-аналітичні видання

НОВА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

В. М. Горовий Бібліотека в інформаційному суспільстві

Наукові події:

Рис. 1.3.4. Представленість монографічної літератури на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

¹ Наукові праці. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=409. (Дата звернення: 1.10.2019).

У зв'язку з тим що, згідно з наказом МОН України від 15.01.2018 р. № 32, однією з вимог до наукових фахових видань України є наявність веб-сайту видання з українським та англійським інтерфейсами ¹, було створено сторінку, пов'язану з генеральним порталом НБУВ, і здійснювалася підготовка матеріалів та опублікування їх на сайті наукового періодичного видання «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (URL: <http://np.nbu.gov.ua>), необхідних для реєстрації в міжнародних базах даних.

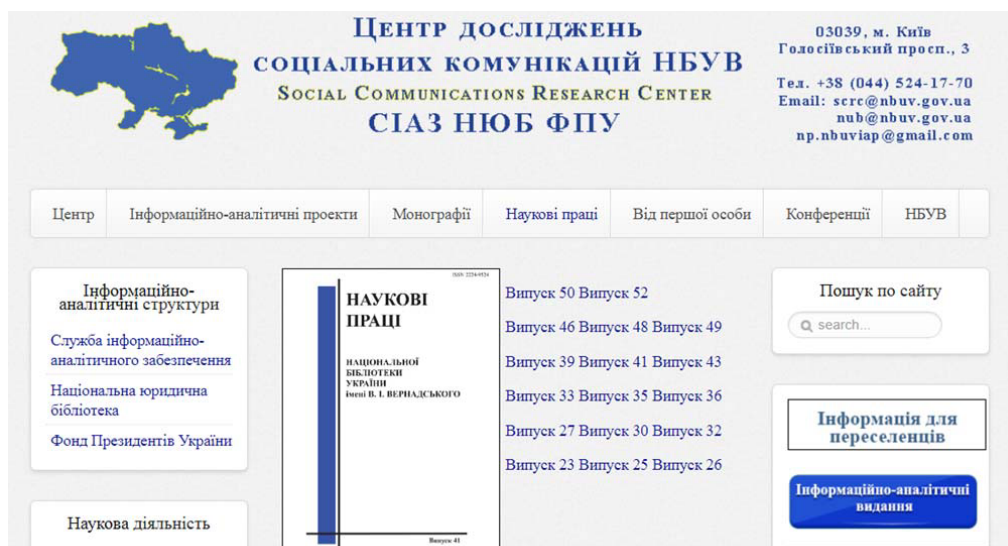

Рис. 1.3.5. Представленість збірників наукових праць на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Метою об'єктивної оцінки, класифікації та моніторингу наукових фахових видань є підвищення якості опублікованої в них наукової інформації та інтеграція цих видань до світового наукового простору ². Тому протягом

¹ Наказ від 15.01.2018 р. № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0148-18>. (Дата звернення: 1.10.2019).

² Там само.

останніх років велася активна робота, спрямована на представлення збірників наукових праць до наукових баз, зокрема Index Copernicus, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Scientific Indexing Services (SIS), Academic Resource Index (ResearchBib), WorldCat, CrossRef, Google Scholar, «Наукова періодика України», «Україніка наукова».

Наприклад, збірник наукових праць «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», станом на листопад 2019 р., індексується в науковій базі Index Copernicus і має показник оцінки наукових журналів Index Copernicus Value (ICV) за 2018 р. – 50,65, що показує рівень розвитку видання (рис. 1.3.6).

На сьогодні найбільш надійним і всесвітньо визнаним засобом ідентифікації й пошуку наукових даних, розмічених у мережі Інтернет, є ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier), або цифровий ідентифікатор об'єкта – сучасний стандарт позначення надання інформації в мережі Інтернет, який використовується всіма найбільшими міжнародними науковими організаціями і видавництвами ¹.

The screenshot shows the Index Copernicus interface for the journal 'Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського'. The page includes a navigation bar with 'INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL' and 'ICI World of Journals'. The main content area displays the journal's title, a cover image, and detailed metadata: English title 'Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine', ISSN '2224-9524, 2224-9516', GICID 'n/d', DOI '10.15407/np', Website 'http://np.nbuiv.gov.ua/en', Publisher 'Vernadsky National Library of Ukraine', Country 'UA', and Language of publication 'RU UK EN'. On the right, a green box indicates 'Indexed in the ICI Journal Master List 2018' with an ICV of 50.65. Below this, there are sections for 'Citations' (Reports 2010-2019), 'MSHE points 2019: n/d', and 'Archival ratings'. A footer contains a cookie policy notice and a 'Got it!' button.

Рис. 1.3.6. Представленість збірника «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» в науковій базі Index Copernicus

¹ Дубас Т. Представлення наукових видань у міжнародних наукометричних базах: видавничі стандарти. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 52. С. 339–349.

Також згідно з наказом МОН України від 15.01.2018 р. № 32 однією з вимог до наукових фахових видань України стає наявність ідентифікаторів DOI – їх наявність є необхідною умовою для включення видання в міжнародні наукометричні бази Scopus і Web of Science, тому було подано науковий доробок підрозділів на присвоєння ідентифікатора. У зв'язку із цим було розроблено внутрішню інструкцію відділу щодо отримання цифрового ідентифікатора об'єкта (DOI). З 2015 р. до сьогодні цифровий ідентифікатор об'єкта (DOI) отримало сім монографій, сім збірників наукових праць, 264 наукові статті.

Доступ до значного масиву анонсів, релізів і пострелізів щодо заходів представлено в рубриці «Конференції». Також представлення заходів супроводжується світлинами задля зацікавлення користувачів (рис. 1.3.7).

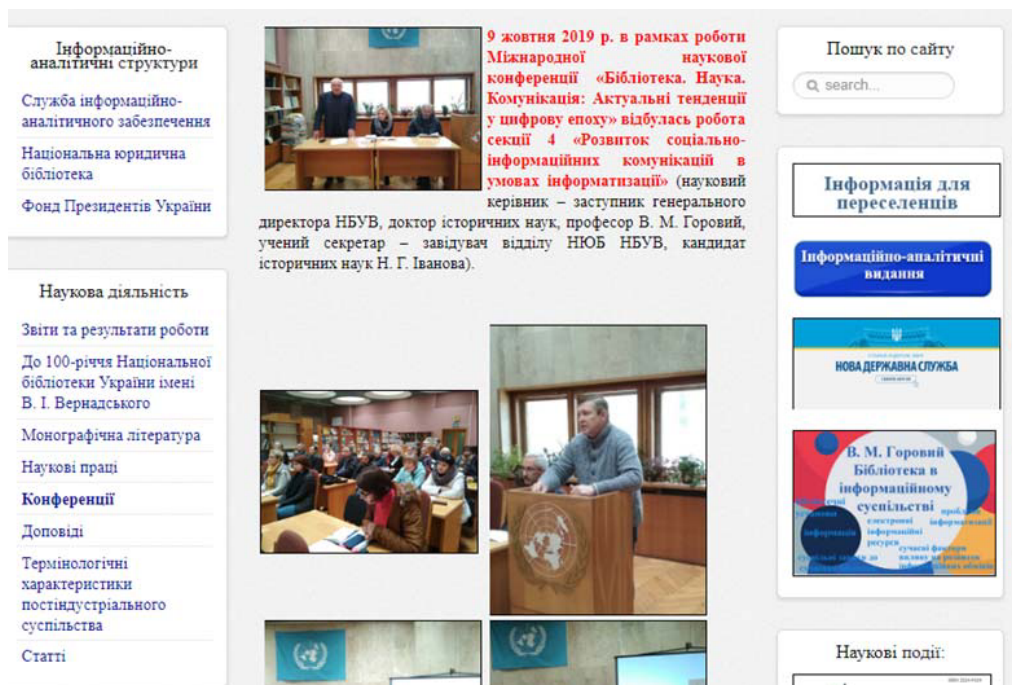

Рис. 1.3.7. Представленість повідомлення про роботу конференції на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Цікавою є рубрика «Від першої особи» на порталі, яка представляє інтерв'ю щодо питань судової реформи, бібліотечної справи, конституційного процесу, науки, страхової сфери. Наприклад, підрозділи на порталі інформують про бесіду із суддею Верховного Суду України М. В. Мазуром, яку провела С. Г. Закірова, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник НЮБ НБУВ, у якій розглядаються питання зміни правової системи України, особливостей роботи суду в зоні проведення АТО та інші особливості процесу реформування судової системи в Україні (див. рис. 1.3.8) ¹. У розвитку рубрики «Від першої особи» на порталі взяли участь академік О. С. Онищенко; заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи, доктор історичних наук, професор В. М. Горовий; кандидат історичних наук, старший науковий співробітник НЮБ НБУВ С. Г. Закірова; директор ФПУ, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник С. В. Полтавець та ін.

Важливими є повідомлення на порталі щодо наданих науково-експертних послуг фахівцями інформаційно-аналітичних структур. Наприклад, фахівці НЮБ регулярно надають коментарі щодо різних суспільно важливих проблем. Так, на порталі підрозділи повідомляють про те, що Ю. М. Половинчак, експерт Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ, надала коментар щодо електронних петицій в ефірі Українського радіо, та представляють гіперпосилання на повідомлення офіційного сайту радіо, де можна прослухати виступ експерта ² (див. рис. 1.3.9). У розвитку представлення науково-експертних послуг на порталі взяли участь керівник НЮБ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Ю. М. Половинчак; директор ФПУ, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник С. В. Полтавець; кандидат історичних наук, старший науковий співробітник НЮБ С. Г. Закірова; старший науковий співробітник НЮБ О. А. Аулін.

¹ Інтерв'ю з суддею Верховного Суду України М. Мазуром. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3290:suddya-verk-hovnogo-sudu-ukrajini-m-v-mazur-interv-yu-2&catid=105&Itemid=410. (Дата звернення: 1.10.2019).

² Половинчак Ю.: «Органи влади, до яких надійшла петиція, зобов'язані законом надати відповідь». *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2582:yuliya-polovinchak-organi-vladi-do-yakikh-nadijshla-petitsiya-zobov-yazani-zakonom-nadati-vidpovid&catid=8:golovni-temi&Itemid=350. (Дата звернення: 1.10.2019).

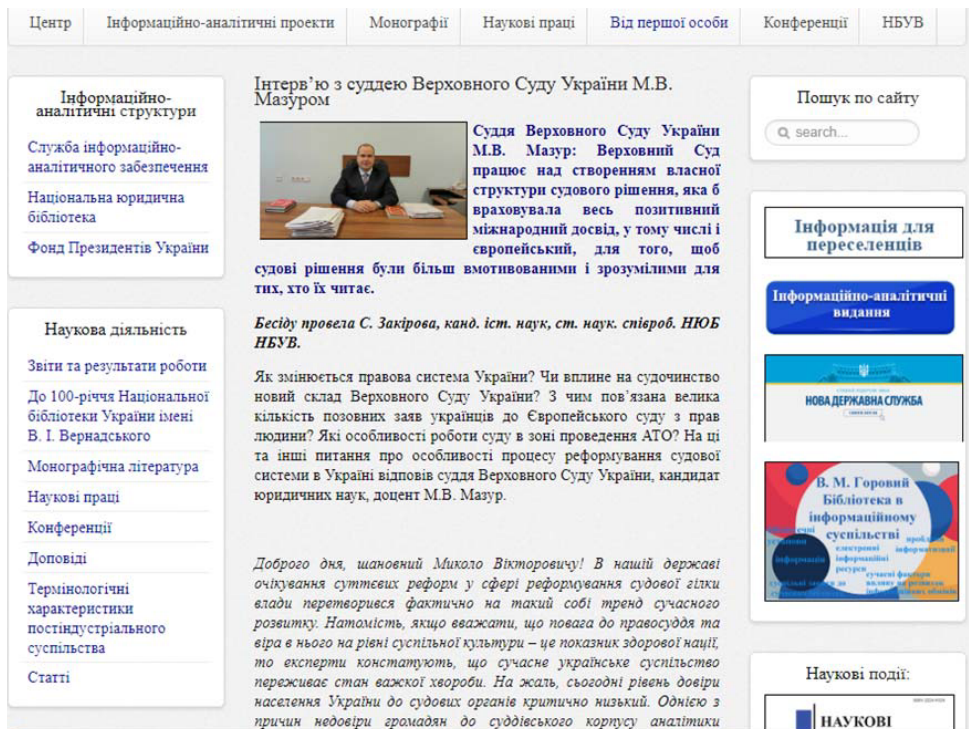

Рис. 1.3.8. Представленість інтерв'ю із суддею Верховного Суду України М. В. Мазуром на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Цікавою на порталі видається рубрика «Інфографіка», яка представляє аналітичні матеріали, підготовлені за методикою, розробленою для досліджень інформаційних потоків мас-медіа – сукупності повідомлень, спрямованих від джерела інформації до отримувача, організованих за певним принципом ¹. У розвитку рубрики «Інфографіка» взяли участь керівник НЮБ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Ю. М. Половинчак; молодший науковий співробітник НЮБ А. В. Берегель-

¹ Половинчак Ю. Методологія кількісно-змістовного аналізу інформаційних потоків. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4588:metodologiya-kilkisno-zmistovno-go-analizu-informatsijnikh-potokiv&catid=76&Itemid=387. (Дата звернення: 1.10.2019).

ський; молодший науковий співробітник НЮБ Т. В. Полтавець; молодший науковий співробітник НЮБ О. М. Саморукова.

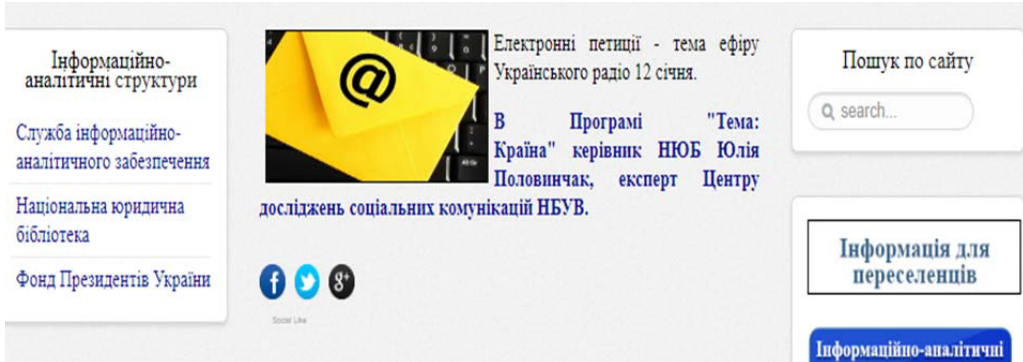

Рис. 1.3.9. Представленість повідомлення щодо надання Ю. М. Половинчак науково-експертної послуги на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Наприклад, одним з останніх на порталі представлено повідомлення про моніторинг інформаційного поля за темою: «Україна у фокусі іноземних ЗМІ» за період з 1 по 15 вересня 2019 р., що дало змогу виявити та проаналізувати 307 повідомлень. Моніторинг показав, що відібрані повідомлення в більшості є інформативними та мають нейтральну тональність. У цей період найбільш обговорюваною темою є обмін полоненими та повернення їх до України. Проблеми взаємовідносин України з Російською Федерацією, збройного конфлікту на Сході України, проблеми анексованого Криму також залишаються актуальними й часто обговорюваними в просторі іноземних ЗМІ. Досить активно обговорюють в іноземних ЗМІ проблеми газотранспортної системи та енергетичних ресурсів. Суспільно-правову ситуацію в Україні в цей досліджуваний період висвітлено зарубіжними медіа в незначному обсязі ¹.

Не можна не згадати про значну й потужну інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», до якої надається доступ на

¹ Берегелський А., Полтавець Т. Україна у фокусі іноземних ЗМІ (1–15 вересня 2019). *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 15 (180). С. 18–28. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/15.pdf>. (Дата звернення: 1.10.2019).

порталі і яка призначена для надання суспільству комплексу бібліометричних показників для цілісного уявлення про потенціал науки та якість освіти в Україні (рис. 1.3.10)¹. Проект започатковано у 2014 р. відділом бібліометрії та наукометрії СІАЗ НБУВ під керівництвом завідувача відділу, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Л. Й. Костенка.

Центр досліджень соціальних комунікацій
Social Communications Research Center
СІАЗ НБУВ ФПУ

03039, м. Київ
Головіцький просп., 3
Тел. +38 (044) 524-95-01
Email:
bibliometrics@ukr.net

Бібліометрика української науки
Бібліометричний профіль вченого - декларація про наукову діяльність

Пошук Аналітика Про проект

Пошук

Профілі науковців: Google Scholar - 50583, Scopus - 9460.
Індекс Гірша від Google Scholar оновлено 26.10.2019. Про зміни даних у Scopus просимо інформувати.

Прізвище	
Установа	Vci
Місто	Vci
Відомство	Vci
Галузь науки	Vci
Рубрика Google Scholar	Vci
Упорядкування за h-index	Google Scholar

Пошук Очистити

Рис. 1.3.10. Представленість інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки» на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

На сьогодні профілів науковців в інформаційно-аналітичній системі: Google Scholar – 50 тис. 583, Scopus – 9 тис. 462. У цій системі надається можливість пошуку профілів учених за прізвищем, установою, містом, відомством, галузями науки, рубрикою Google Scholar, упорядкуванням індексу Гірша. Також у системі представлено розподіл учених (за галузями наук, відомствами, містами, установами, індексом Гірша), рейтинг (відомств, установ, наукових колективів, періодичних видань) у Google Scholar та Scopus. Наприклад, якщо шукати профілі вчених Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та упорядкувати їх за індексом

¹ Бібліометрика української науки. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: <http://nbu-viאר.gov.ua/bpnu/index.php>. (Дата звернення: 1.10.2019).

Гірша, то лідерами в цій вибірці виступають О. С. Онищенко (h-index – 12), В. М. Горовий (h-index – 10), Л. А. Дубровіна (h-index – 10) (рис. 1.3.11) ¹.

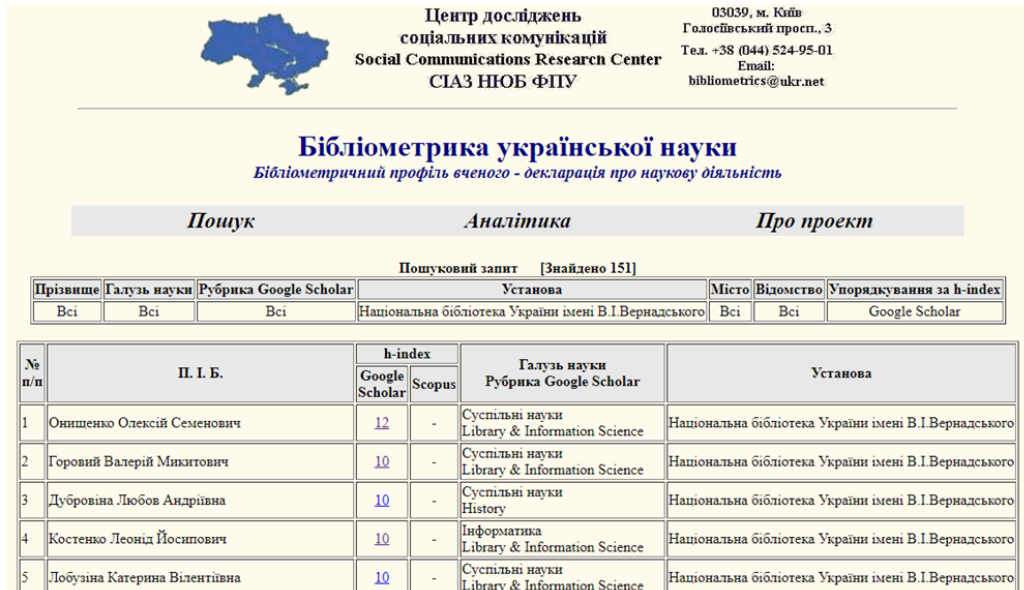

Рис. 1.3.11. Представленість профілів учених Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в системі «Бібліометрика української науки» на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Варто зазначити, що кількість цитувань наукових праць співробітників Центру досліджень соціальних комунікацій у науковій базі Google Scholar – понад 2 тис. 420. Індекс Гірша центру активно зростає.

Якщо першим критерієм оцінювання діяльності порталу було обрано представлення доробку підрозділів, то наступним виступає наповнення інформаційного простору якісною інформацією та структурування інтернет-інформації.

¹ Бібліометрика української науки. Бібліометричний профіль вченого – декларація про наукову діяльність. Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviar.gov.ua/bpnu/index.php?familie=&ustanova=314&gorod=0&vidomstvo=%C2%F1%B3&napryam=0&napryam_google=0&order=Google. (Дата звернення: 1.10.2019).

Тут важливими виступають функціональні можливості порталу: пошук інформації на порталі, представлення матеріалів на порталі, завантаження матеріалів і забезпечення зворотного зв'язку.

У 2013–2018 рр. відповідальним за технологічну підтримку порталу призначено старшого наукового співробітника відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидата наук із соціальних комунікацій А. В. Струнгара. З метою підвищення ефективності пошуку на ресурсі реалізовано сучасний модуль пошуку матеріалів на порталі. У його основі використовується допоміжний плагін системи управління сайтом Joomla. Модуль піддається вдосконаленню та доопрацюванню згідно з вимогами й потребами нових користувачів ¹.

Зручною та доступною для користувача є пошукова система, яка дає змогу здійснювати пошук наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів підрозділів бібліотеки на порталі. Наприклад, пошук можна здійснити за словом чи словосполученням; інструменти пошуку надають можливість вибірки матеріалів за датою, популярністю, алфавітом і категоріями; можна обрати сферу пошуку – категорії, контакти, статті, канали новин, веб-посилання та коментарі (рис. 1.3.12).

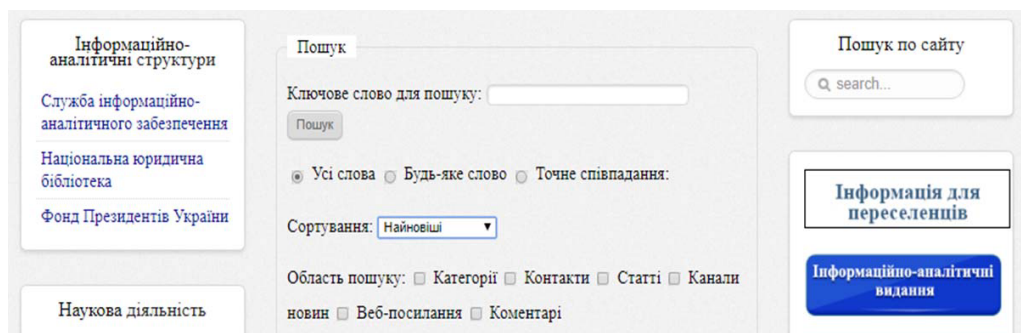

Рис. 1.3.12. Представленість пошукової системи на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

¹ Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03. Київ, 2016. 210 с.

Варто наголосити на тому, що кожний матеріал, який подається на портал, супроводжується певним набором даних: анотацією та ключовими словами, завдяки яким пошукові системи краще ідентифікують матеріали, подані на портал, та користувачі швидко знаходять їх. Наприклад, якщо шукати в пошуковій системі Google матеріал з назвою роботи «Вугільна промисловість України: стан і проблеми розвитку», то пошукова система відобразить представлений матеріал на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій» у першій позиції пошуку матеріалів (рис. 1.3.13).

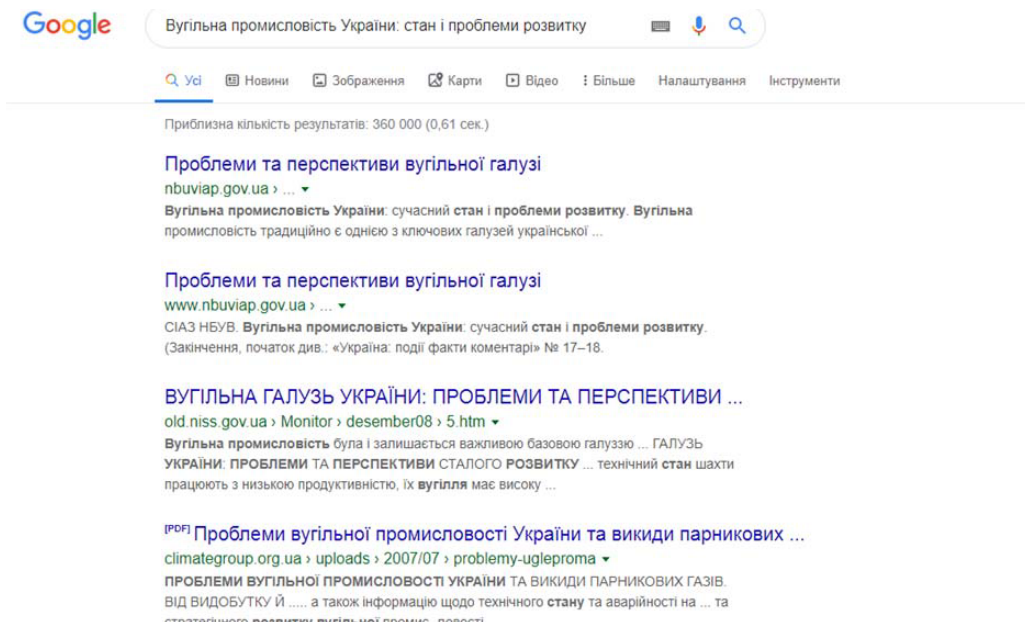

Рис. 1.3.13. Представленість пошуку матеріалу в пошуковій системі Google

Важливим у розвитку порталу інформаційно-аналітичних підрозділів виступає те, що всі матеріали, які представляються, є повнотекстовими – це надає змогу переглядати їх в онлайн-режимі 24/7. Тобто в цьому випадку портал виступає мережевою базою даних для співробітників бібліотеки, використовується внутрішньоорганізаційно для підтримання власної праці та для користувачів – задля задоволення своїх потреб. Примітно, що

навіть без реєстрації є онлайн-доступ до великого масиву матеріалів та іншої інформації, розташованої на порталі. Зокрема, на порталі підрозділів представлено понад 41 монографію, 17 збірників праць, 352 наукові статті, 1 тис. 806 інформаційно-аналітичних випусків, 2 тис. 027 аналітичних праць у повнотекстовому форматі. Тому впевнено можна сказати, що на сьогодні однією з характерних ознак розвитку порталу є його доступність – інформаційна величина, характеристика та кількісний показник інформаційного наповнення медіа-середовища. Привертає увагу те, що підрозділи бібліотеки надають можливість швидкого та зручного перегляду й завантаження матеріалів, у тому числі фото-, відео- та аудіоматеріалів. Наприклад, у рубриці «Бібліотечні інновації» (науковий доробок партнерів) надається доступ до доповіді «Проектна діяльність Кам'янець-Подільської централізованої бібліотечної системи як інструмент модернізації і фактор формування інноваційних змін», представленої на II Науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Інформаційні комунікації у сучасному світі» (доповідь подається у вигляді відеоматеріалу) (рис. 1.3.14).

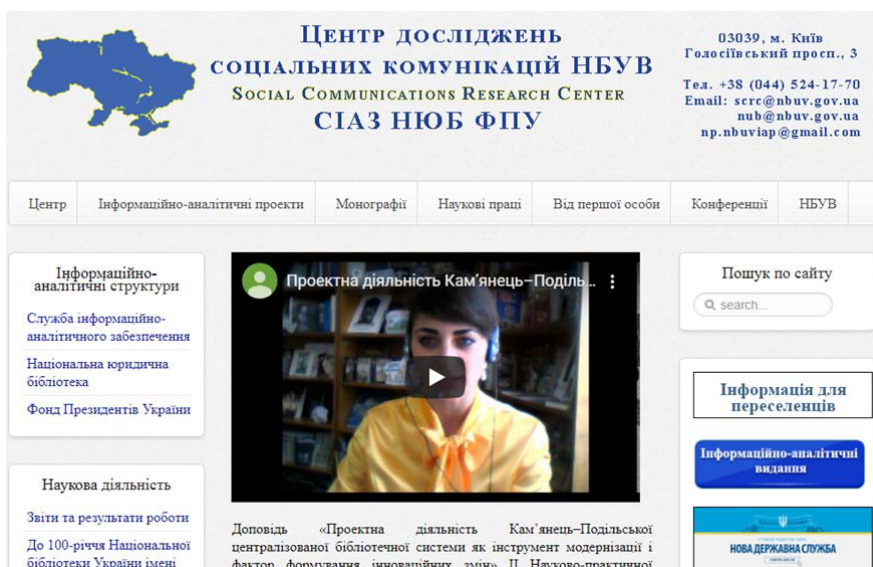

Рис. 1.3.14. Представленість відеоматеріалів на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Корисним є надання матеріалів щодо виступів науковців на конференціях у вигляді аудіоматеріалів – для прослуховування в тому числі тими користувачами, які не були присутні на заході. Крім того, на порталі є окрема рубрика «Галерея», яка представляє фотоматеріали щодо проведених заходів: наукової та громадської діяльності, віртуальних подорожей, виставок творчих робіт.

Корисним є використання інформаційно-аналітичними підрозділами технології подання матеріалів у вигляді слайд-шоу. Зокрема, головна сторінка portalу містить слайд-шоу, що постійно оновлюється та відображає важливі події, найактуальніші аналітичні та наукові матеріали зацікавлення користувачів. Крім того, зацікавленню користувачів сприяє реалізація технології відображення найактуальніших подій у вигляді світлин на порталі (на головній сторінці сайту). Зручність у використанні різних технологічних рішень породжує інтероперабельність як одну з характеристик portalу, що забезпечує взаємодію та функціонування з іншими продуктами без будь-яких обмежень доступу або реалізації набору функцій, що відповідають указаним або ймовірним потребам користувачів.

Окремим інструментом інтерактивності, що «генетично» пов'язаний з порталом гіперпосиланнями та окремими рубриками в структурі інформаційно-аналітичних підрозділів, можуть виступати представництва структур бібліотеки в соціальних мережах.

Так, сторінка НЮБ НБУВ (URL: <https://www.facebook.com/nllofua>) у соціальній мережі Facebook системно повідомляє про звіти й результати роботи; рекомендує монографічну літературу, наукові публікації, праці тощо; інформує про конференції. Такі дописи супроводжуються гіперпосиланнями на офіційний сайт інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ «Центр досліджень соціальних комунікацій» (URL: <http://nbuviar.gov.ua>). Крім того, на цій сторінці поширюються матеріали ЗМІ, що висвітлюють правову, політичну, суспільну, економічну інформацію, формується інтегрований електронний ресурс, що виступає як агрегатор якісної та актуальної інформації. Так, за жовтень 2015 р. на сторінці використано в публікаціях гіперпосилання на 25 різних ресурсів, серед яких офіційні сайти НЮБ, освітні, інформаційні, соціальні, правові, урядові, бібліотечні, наукові, літературні, видавничі веб-портали тощо. Тому бібліотека, зокрема й через інструменти соціальних медіа, виступає як утримувач інтелектуальних ресурсів

суспільства¹. Важливим складовим елементом мережі є інтерактивність, що характеризує ступінь взаємодії бібліотеки з користувачами. Критеріями можуть виступати вподобання (Likes), поширення (репости, ревіти, інші форми інтеракції залежно від мережі) та коментарі. Коментарі є найбільш інтерактивними, а тому перспективними елементами для аналізу контенту сторінки бібліотечного проекту².

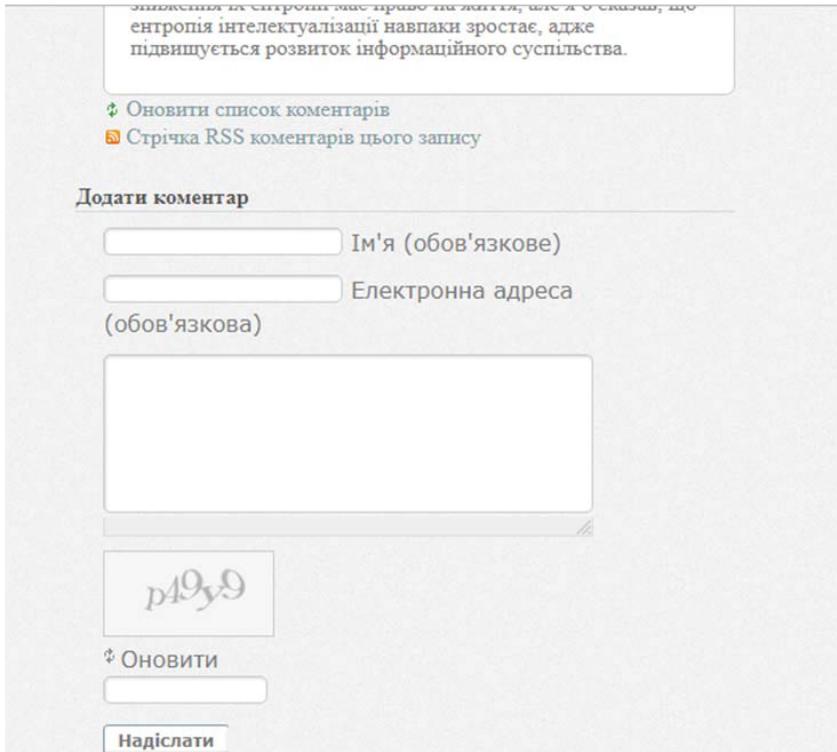
Окремою функціональною можливістю порталу, що зближує їх за інформаційно-комунікаційною складовою із соціальними мережами, можна назвати репости, які надають користувачам можливість поширювати повідомлення в інших мережах: Facebook, Twitter та Google+ (рис. 1.3.15).

Рис. 1.3.15. Репости повідомлень на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

¹ Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 46. С. 329–344.

² Струнгар В. Бібліотечні проекти в соціальних медіа як джерела бібліотекознавчих досліджень. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 371–381.

Коментарі можуть виступати провідним показником аналізу зворотного зв'язку бібліотеки з користувачами на порталах. Задля задоволення інформаційних потреб та ефективного зворотного зв'язку з користувачами на порталі інформаційно-аналітичних підрозділів надається функція коментування матеріалів з актуальних тем (рис. 1.3.16).

Зниження ентропії в системі має право на життя, але як і в світі, що ентропія інтелектуалізації навпаки зростає, адже підвищується розвиток інформаційного суспільства.

🔄 Оновити список коментарів
📄 Стрічка RSS коментарів цього запису

Додати коментар

Ім'я (обов'язкове)

Електронна адреса (обов'язкова)

🔄 Оновити

Рис. 1.3.16. Функція коментування на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Тому можна зробити висновок про те, що, згідно з еволюцією функціональних можливостей та стирання меж між статистичними й динамічними порталами, їм стає притаманна специфічна характеристика – гібридність, що надає можливість використовувати традиційні та новітні технології оброблення, презентації й просування інформації.

Одним з найважливіших показників розвитку порталу є комунікація з користувачами, а також оцінка ефективності зворотного зв'язку згідно із запитом користувачів. Залежно від мети та завдань бібліотеки ефективність може бути визначено за допомогою таких показників, як кількість і темп зростання кількості читачів представництва бібліотеки; кількість і зміст дописів сторінки бібліотеки; контентна взаємодія бібліотечної спільноти; взаємодія сторінки бібліотеки тощо ¹.

Задля аналізу запитів користувачів порталу ми скористалися методологією дослідження контенту бібліотечних представництв, яку запропонувала В. В. Струнгар у праці «Методологія дослідження контенту бібліотечних сторінок у соціальних медіа» ².

Сьогодні відбувається розширення видів контенту, відповідно зростання кількості конфігурацій його поєднання – аж до інтеграції різних типів медіа чи їхніх елементів. Така інтегрованість медіа (технологій і контенту) описується через поняття конвергентності як процесу злиття традиційних засобів масової інформації та комунікації у єдиний інформаційний ресурс ³. Тому спільна інформаційна природа порталів і соціальних медіа дає змогу використати представлену методологію.

Ресурси інформаційно-аналітичних підрозділів щодня відвідує до 27 тис. користувачів. Кількість користувачів порталу підрозділів демонструє стійку тенденцію до зростання – збільшується на 30 % у рік (рис. 1.3.17). Найпопулярнішою на порталі є рубрика «Анонси інформаційно-аналітичних видань» – до неї звертається 80 % користувачів, яким надається понад 5 тис. 418 анонсів праць, випусків та ін.

Доцільним видається оцінити публікації, які розміщено на сторінці бібліотеки, за інтерактивністю, що дає можливість оцінити ступінь взаємодії бібліотечної публікації на порталі з користувачами. Коментарі окремої публікації представництва бібліотеки можуть бути найголовнішим показником аналізу контенту бібліотеки. Наприклад, інформаційно-аналітичні підроз-

¹ Струнгар В. Методологія дослідження контенту бібліотечних сторінок у соціальних медіа. *Наук. пр. Нац. б-ки ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 43. С. 488–500.

² Там само.

³ Половинчак Ю. Конвергентні процеси в сучасному інфопросторі: трансформації текстів, практик, ієрархій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 46. С. 31–44. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/naukprazi/46.pdf>. (Дата звернення: 1.10.2019).

діли бібліотеки запропонували взяти участь в обговоренні актуального дослідження В. М. Горового, доктора історичних наук, заступника генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства» (повідомлення від 26.10.2017 р.)¹.

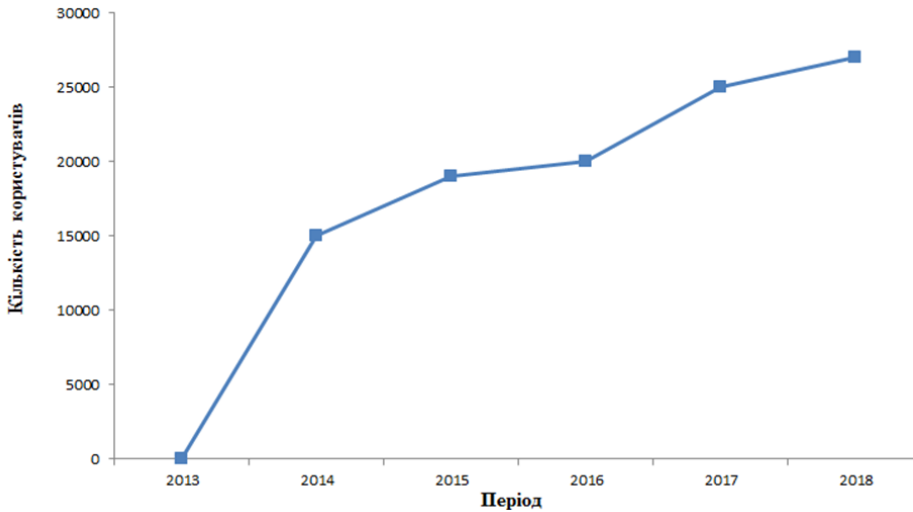

Рис. 1.3.17. Кількість користувачів ресурсів інформаційно-аналітичних підрозділів за 2013–2018 рр. (щоденно)

Ця публікація отримала від користувачів 999 переглядів та два відгуки. Представлені коментарі до публікації – текстові, виражають емоції та почуття; монологічні; зв’язані, що утворюють тематичний дискурс; тональність – позитивна. Загалом користувачі в коментарях позитивно відгукуються про публікацію та висловлюють свою думку щодо постіндустріального суспільства в термінологічному аспекті та інтелектуалізації знакових систем (див. рис. 1.3.18).

¹ Горовий В. М. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505. (Дата звернення: 1.10.2019).

**ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НБУВ**
SOCIAL COMMUNICATIONS RESEARCH CENTER
СІАЗ НЮБ ФПУ

03039, м. Київ
Голосівський просп., 3
Тел. +38 (044) 524-17-70
Email: scrc@nbuv.gov.ua
nub@nbuv.gov.ua
np.nbuvip@gmail.com

Інформаційно-аналітичні проекти

Монографії

Наукові праці

Від першої особи

Конференції

НБУВ

Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства

В. М. Горовий
Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства

Центр досліджень соціальних комунікацій пропонує взяти участь в обговоренні актуального дослідження Горового Валерія Микитовича, доктора історичних наук, заступника генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства». Нас дуже цікавить ваша думка! Обговорення дослідження

Постановка проблеми: Визначення співвідношення термінологічних характеристик соціальної організації сучасної цивілізації є важливим орієнтиром оптимізації наукових

Пошук по сайту

Інформаційно-аналітичні структури

а інформаційно-зачепокнення

альна юридична тека

Президентів України

кова діяльність

а результати роботи

рїччя Національної теки України імені

Інформація для переселенців

Інформаційно-аналітичні видання

НОВА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Коментарі 0 3

#2 **Тетяна** 03.02.2016, 14:22

Цікава тема. Досі привертає до себе увагу, незважаючи на кількість присвячених цьому питанню статей (напр., Ракитов А. І. Регулятивний мир: знання і обшество, основаное на знанях // Вопросы философии, 2005; Городецький О. О. Інформаціональне суспільство як об'єкт дослідження у політичній науці / Городецький О. О // Вєсник НТУУ "КПІ", 2011 р.; Кравиченко, Т. О. Становлення мережеого суспільства в умовах сучасності // Філософія науки: традиції та інновації, СумДПУ ім. А. С. Макарєнка, 2009; Степанов В. Ю. Інформаційне суспільство: концептуальний аспект філософії // Теорія та історія культури (філософські й культурологічні виміри), 2010; Ведмедєв М. М. Знання і людина: знання в суспільствах знання // Мультиверсум, Укр. центр духов. культури, 2006 та ін.). Я теж колись розглядала її окремі аспекти (інформаційне суспільство – суспільство знань) у монографії «Бібліотека і політична комунікація» (К., 2012, с. 387-389).

Щодо презентованої статті, то розглядаючи постіндустріальне суспільство в термінологічному аспекті, варто було згадати й «інформаціональне суспільство» Кастельса, адже сьогодні в науці маємо інформаціоналізм вже як міждисциплінарну дослідницьку традицію: «наносуспільство» (А. Давидов, В. Лук'янець та ін.), «технотронне суспільство» (З. Бжезинський), «суспільство ринку» (У. Бек, Е. Гідденс, К. Лав, Н. Луман та ін.).

#1 **Давид Мартинов** 03.02.2016, 18:39

Вище описана інтелектуалізація знакових систем шляхом зниження їх ентропії має право на життя, але я б сказав, що

Рис. 1.3.18. Коментарі до публікації В. М. Горового на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Іншими важливими показниками аналізу публікації на сторінці бібліотеки є тематична спрямованість і спрямованість за аудиторією, які також можна аналізувати на предмет кореляції між собою.

Наприклад, загалом публікації порталу за тематикою логічно систематизувати як наукові, бібліотечні, правові, суспільні, економічні тощо, що говорить про те, що вони орієнтовані як на широке коло працівників бібліотечної галузі, так і на користувачів різних сфер діяльності.

Проведений аналіз наукових та інформаційно-аналітичних праць на порталі за висвітленою тематикою за 2013–2018 рр. показав, що наукові праці присвячено питанням бібліотекознавства – 48 %, інформаційного простору – 25 %, інформаційно-аналітичної діяльності – 16 %, правових процесів – 7 %, політичних аспектів – 4 % (рис. 1.3.19).

Щодо інформаційно-аналітичних праць, які представлено на порталі підрозділів, то вони присвячені проблемам політичних процесів – 48 %, правових аспектів – 27 %, присвячені економічним питанням – 15 %, питанням суспільних процесів – 9 %, інформаційної сфери – 1 % (див. рис. 1.3.20).

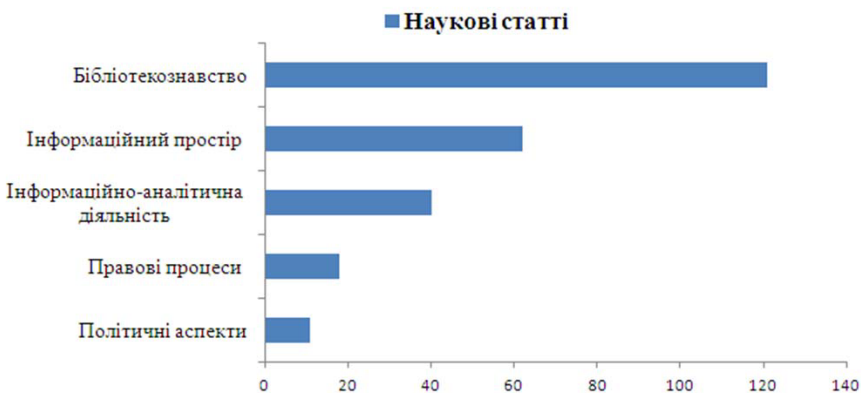

Рис. 1.3.19. Представленість наукових праць за висвітленою тематикою за 2013–2018 рр. на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Рис. 1.3.20. Представленість інформаційно-аналітичних праць за висвітленою тематикою за 2013–2018 рр. на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

За типом контенту публікації можуть характеризуватися як загальний текстовий контент, мультимедійний контент (фотографії, відео, аудіо), лінки (гіперпосилання на продукти й послуги, традиційні засоби масової інформації, інші посилання); такі специфічні тексти, як опитування чи події. Наприклад, аналіз публікацій Центру досліджень соціальних комунікацій на порталі (станом на листопад 2019 р.) за типом показав, що підрозділи бібліотеки використовують різний тип контенту, серед них домінуючими є світлина та лінки.

Цікавим аспектом дослідження бібліотечної сторінки є також аналіз аудиторії за географічною, професійною, віковою (за можливості) складовою та порівняння аудиторій офіційного сайту й інтерактивних представництв. Аналіз аудиторії надасть можливість виявити охоплення аудиторії офіційного порталу підрозділів бібліотеки.

Було проведено аналіз користувачів порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» за географічною складовою (за допомогою програми Google Analytics), який представив такі результати: найбільше користувачів, зокрема, з України (89,2 %), Росії (4,5 %), США (0,94 %), Німеччини (0,8 %), Польщі (0,7 %), Нідерландів (0,6 %), Великої Британії (0,31 %), Італії

(0,26 %), Франції (0,25 %). Для наочності наведемо візуалізацію отриманих результатів (рис. 1.3.21), у яких графічно показник аудиторії порталу варіюється від меншої до більшої кількості (світлий – темний колір).

Рис. 1.3.21. Аудиторія за географічною складовою порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій»

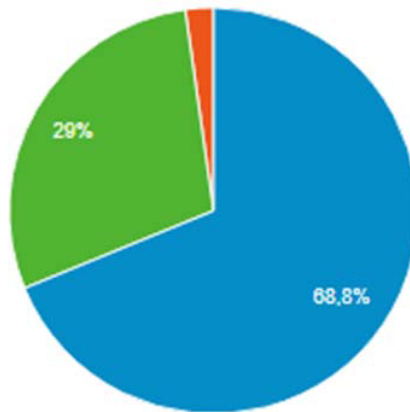

Рис. 1.3.22. Аналіз типів пристроїв, які популярні серед користувачів порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Також цікавим виявляється аспект аналізу типів пристроїв, які найпопулярніші серед користувачів порталу, що дасть змогу краще оптимізувати роботу порталу бібліотеки та залучити більше користувачів. Наприклад, у результаті аналізу порталу за допомогою програми Google Analytics виявилося, що користувачі порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» відвідують його за допомогою: комп'ютера – 68,78 %, мобільного телефону – 29,01 %, планшета – 2,22 % (див. рис. 1.3.22).

Портал зацікавлює також популярними інформаційно-аналітичними виданнями, які до вподоби користувачам: «Україна: події, факти, коментарі» (головний редактор – М. Б. Закіров, доктор політичних наук, завідувач відділу СІАЗ), «Шляхи розвитку української науки» (відповідальний редактор – Л. А. Чуприна, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу СІАЗ; упорядник – О. О. Натаров, молодший науковий співробітник СІАЗ); «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (відповідальний редактор – Л. А. Чуприна, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу СІАЗ); «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» (головний редактор – Л. А. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ; заступник головного редактора – В. М. Горовий, доктор історичних наук, професор, заступник генерального директора НБУВ; редакційна колегія: Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ; відповідальні за випуск: Н. Г. Іванова, кандидат історичних наук, завідувач відділу НЮБ, В. І. Бондаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник НЮБ); «Громадська думка про правотворення» (головний редактор – Ю. М. Половинчак, кандидат історичних наук, керівник НЮБ, відповідальна за випуск Н. Г. Іванова, кандидат історичних наук, завідувач відділу НЮБ); «Україна у відгуках зарубіжної преси» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальна за випуск С. М. Польовик, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу ФПУ); «“Стратегія-2020”: інформаційні технології в державному управлінні» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальний за випуск – В. М. Удовик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник ФПУ); «“Стратегія-2020”: практика суспільних перетворень» (головний редактор – С. В. Полтавець, кандидат політичних наук, директор ФПУ; відповідальні

за випуск: О. О. Трохименко, кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник ФПУ, Л. М. Степченко, молодший науковий співробітник ФПУ) (рис. 1.3.23).

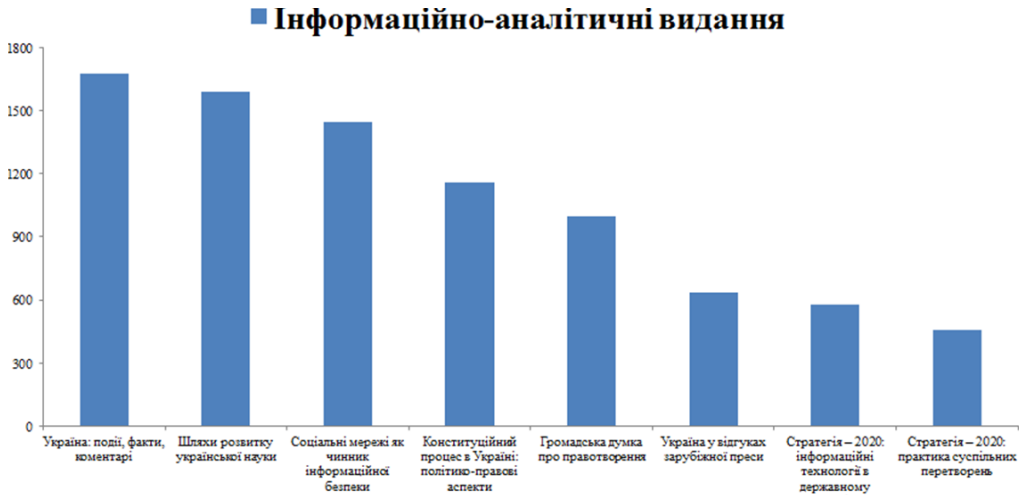

Рис. 1.3.23. Рейтинг зацікавленості інформаційно-аналітичними виданнями порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Щодо рейтингу зацікавленості монографічною літературою, то аналіз показав, що найбільше цікавить користувачів монографії, присвячені дослідженню актуальних проблем інформаційної безпеки, сучасних інформаційних технологій та особливостей політичних процесів у контексті розвитку глобалізації (див. рис. 1.3.24). До найпопулярніших наукових праць за весь період можна віднести: праці з питань національної науки, постіндустріального суспільства, інформаційного суспільства, бібліотечного аналітичного продукту, соціальних мереж, інформаційної діяльності та відбору інтернет-інформації. Наприклад, найбільшу зацікавленість у користувачів виявила наукова праця доктора історичних наук, професора В. М. Горового «Національна наука і національний інтерес»¹ (330 тис. 435 переглядів).

¹ Горовий В. М. Національна наука і національний інтерес. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1594:nacionalnaukaiinteres&catid=81&Itemid=415. (Дата звернення: 1.10.2019).

Водночас до найпопулярніших інформаційно-аналітичних праць за весь період можна віднести: праці щодо питань української євроінтеграції, нового Закону України «Про освіту», подвійного громадянства, електронного декларування, місцевих виборів, АТО та кіберзагроз. Так, найпопулярнішою на порталі виявилася аналітична праця І. О. Беззуб, молодшого наукового співробітника НЮБ НБУВ, «Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції»¹ (77 тис. 930 переглядів). Також популярною є представлена праця за кількістю цитувань у профілі наукової бази Google Scholar – 31 посилання на працю², що показує затребуваність інформаційно-аналітичних матеріалів в інформаційному просторі.

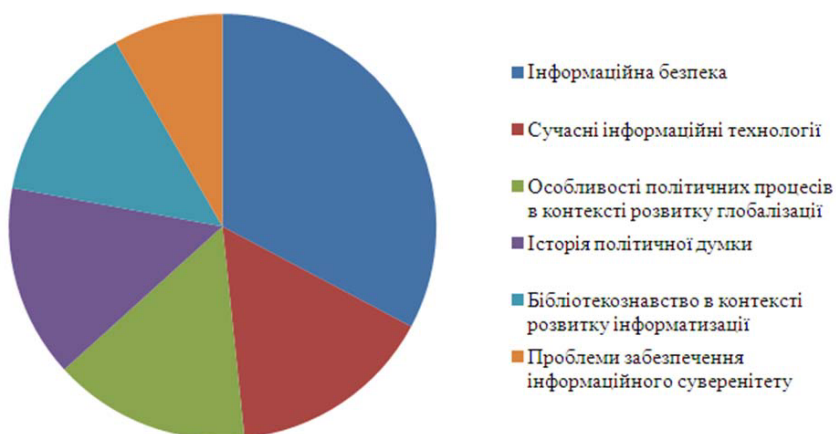

Рис. 1.3.24. Рейтинг зацікавленості монографічною літературою за тематикою на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій»

Отже, портал «Центр досліджень соціальних комунікацій» активно розвивається, є легким у користуванні, охоплює широке коло користувачів,

¹ Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. *Центр досліджень соц. комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350. (Дата звернення: 1.10.2019).

² Беззуб І. *Google Scholar*. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=-m0bomoAAAAJ&hl=uk>. (Дата звернення: 1.10.2019).

візуальні об'єкти полегшують навігацію порталом, надає повнотекстовий доступ до великої кількості видань, статей, аналітичних праць тощо.

До основних характерних властивостей portalу можна віднести: універсальність, інтерактивність, доступність, мобільність, комунікативність. Крім того, специфічними характеристиками порталів є також динамічність розвитку, інтероперабельність, реактивність технологічного розвитку, гібридність.

Перспективами розвитку portalу інформаційно-аналітичних підрозділів в інтерактивному медіа-середовищі визначено:

- створення єдиної інформаційно-аналітичної системи моніторингу науки на основі інтеграції її з науковими базами та порталом;
- посилення комунікаційної функції, що обумовлює більш інтенсивну взаємодію з користувачами й перехід від статичної до динамічної форми розвитку представництва;
- інтеграція рекомендаційних сервісів і portalу в консолідований інтерактивний каталог, створений для користувачів бібліотеки й підтримки своєї роботи;
- впровадження доступу до portalу за допомогою мобільної версії веб-сайту у зв'язку з активним розвитком мобільних технологій;
- адаптація portalу до версії, яка б надавала можливість представляти доступ до ресурсів категорії громадян з особливими потребами.

СІАЗ, НЮБ І ФПУ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ ЕЛЕКТРОННИМИ РЕСУРСАМИ

2.1. СІАЗ в організації обслуговування користувачів електронними ресурсами

2.1.1. Інформаційно-аналітична діяльність

Історично бібліотечні установи виконують функції акумуляції та організації використання інформаційних ресурсів, напрацьованих усіма видами інформаційних технологій на всіх етапах суспільного розвитку. При цьому керування інформаційними ресурсами здійснюється на основі використання їхніх змістовних характеристик. У сучасних реаліях глобальної інформатизації та розвитку світової мережі Інтернет процес ефективного донесення інформації користувачу, інформації якісної й актуальної для розв'язання поточних проблем суспільного розвитку стає важливою складовою наукових досліджень.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як провідна культурна, освітня, науково-інформаційна державна установа, що перебуває у віданні Національної академії наук України, серед основних напрямів наукової діяльності виокремлює вивчення інформаційно-технологічних проблем управління знаннями, питання становлення національного науково-інформаційного простору, проблеми розвитку інформаційного суспільства, глобальної інформатизації, соціальних комунікацій та інформаційної безпеки України. Зазначений напрям наукової діяльності НБУВ органічно властивий саме розвитку сучасної бібліотечної сфери в період освоєння нею електронних інформаційних технологій. Він істотно доповнює систему наукових розробок, що стосуються осмислення змісту інформаційних особливостей постіндустріального суспільства, соціальних, економічних,

політичних та інших наслідків глобальної інформатизації, перспектив трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань. Тому підрозділи НБУВ – СІАЗ, НЮБ, ФПУ, що займаються дистанційним і традиційним обслуговуванням користувачів електронними інформаційними ресурсами, було об'єднано в Центр досліджень соціальних комунікацій.

Наукові співробітники цих підрозділів у дослідженнях акцентують увагу на вивченні теоретичних і прикладних аспектів організації процесів ефективного донесення якісної інформації користувачам, зосереджують увагу на питаннях формування сучасного інформаційного простору та науково-аналітичних розвідках у соціально-політичній й економічній сфері.

У зв'язку із цим у рамках трирічної планової теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України (1999–2001)» Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ (далі – СІАЗ, служба) під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, кандидата філософських наук, старшого наукового співробітника В. М. Горового і вченого секретаря по веденню планової теми, завідувача відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидата історичних наук О. В. Ворошилова було досліджено особливості аналізу новітніх інформаційних масивів, організації бібліотечної наукової та науково-інформаційної роботи, спрямованої на вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади необхідними матеріалами для аналізу ситуації в регіонах, на підвищення якості управлінських рішень щодо розв'язання проблем регіонального життя. Було проведено вивчення характеру запитів владних структур щодо інформаційного забезпечення з регіональних проблем і визначення кола необхідних для цього регіональних видань; розроблено форми організації інформаційно-аналітичних продуктів для дослідження особливостей ситуації в регіонах України та створення на цій основі ряду баз даних; опрацьовано питання практичної реалізації взаємовідносин СІАЗ НБУВ із владними структурами всіх рівнів стосовно ситуації в регіонах України на основі дистанційних інформаційних технологій.

Істотним внеском у розроблення цієї теми стали публікації В. М. Горового про значення бібліотечних структур у формуванні «фабрик думки» в

Україні¹, процесу вдосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій; Р. Н. Жангожі – про структурування інформаційного поля в контексті формування національно-державної політики²; О. В. Ворошилова – про досвід здійснення політологічних досліджень в умовах бібліотечної структури³; Л. В. Присяжної – про використання періодичної преси інформаційно-аналітичних оглядів з економічної проблематики⁴ та ін.

У контексті розв'язання цих проблем було проведено змістовний аналіз періодичних джерел інформації, визначено коло видань з найбільш повним, кваліфікованим відображенням суспільно значущої інформації, що репрезентують специфіку розвитку регіонів України. На цій основі організовано підготовку інформаційно-аналітичних документів, що відображають основні аспекти розвитку ситуації в регіонах України, орієнтують управлінські структури в масивах відповідної інформації. Було також організовано постійне наповнення відповідних тематичних баз даних. Вивчено досвід роботи та налагоджено обмін відповідною інформацією з інформаційно-аналітичними структурами органів державної влади на місцях. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення комунікативних засобів та укомплектування інформаційних служб програмно-технічними засобами.

У плані реалізації планової наукової теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України» журнал «Україна: події, факти, коментарі», який видавався в електронній версії з 1.01.1998 р., відповідно до Указу Президента України від 17 лютого 2001 р. № 101/2001 «Про вдосконалення діяльності органів виконавчої влади з питань інформування населення», було зареєстровано як друковане видання (свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358, головний редактор – академік О. С. Онищенко). Робоче редагування журналу здійснював завідувач відділу політологічного аналізу О. В. Ворошилов. У підготовці аналітичних матеріалів брали актив-

¹ Горовий В. М. Фабрики думки: не легше прищеплення в Україні. *Бібл. вісн.* Київ, 2001. С. 45–54.

² Жангожа Р. Центральньо-азиатский вектор евразийства. С. 216–227.

³ Ворошилов О. Інформаційні підрозділи бібліотек в обслуговуванні владних структур: політологічний аспект. С. 43–50.

⁴ Присяжна Л. Використання періодичної преси для підготовки інформаційно-аналітичних оглядів з економічної тематики. С. 110–114.

ну участь співробітники СІАЗ: І. А. Вишневська, Є. О. Голодрига, С. Ф. Горбань, Т. Ю. Гранчак, С. П. Кулицький, Н. І. Омелянчик, Ю. М. Половинчак, В. М. Удовик та ін.

Це видання було створено з метою публікації актуальної суспільно значущої інформації, оглядів ЗМІ, аналітики, що відображає актуальні події в житті України та навколо неї, оціночних і прогнозних матеріалів, а також довідкової інформації, орієнтованої на управлінські структури. Значна увага у виданні приділялася також матеріалам з регіональної проблематики.

Протягом 2001 р. було видано 34 номери цього журналу. Листом Адміністрації Президента журнал «Україна: події, факти, коментарі» було рекомендовано до розповсюдження в усіх регіональних структурах виконавчої влади, організувавши зворотний зв'язок з якими, служба з'ясувала їхні побажання та рекомендації щодо поліпшення якості цього інформаційного продукту. Журнал знайшов зацікавленого читача в усіх облдержадміністраціях, більшості райдержадміністрацій і в міськдержадміністраціях по всій Україні.

У розвиток цієї теми з листопада 2001 р. служба розпочала видання щоденного оперативного аналітичного огляду «Резонанс», що охоплює близько 20 вітчизняних інтернет-видань і у якому також присутня рубрика «Життя регіонів». Наповнення огляду і випуск видання забезпечували співробітники СІАЗ: Т. Ю. Гранчак, О. Д. Рябоконт, А. Л. Потіха, Н. В. Тарасенко, І. О. Беззуб, Н. С. Вітушко, О. Я. Козуля та ін.

Протягом виконання планової наукової теми працівниками СІАЗ налагоджувалося постійне співробітництво з управлінськими структурами, у тому числі з регіональними. Удосконаленню якості дослідницької діяльності, інформаційно-аналітичного обслуговування сприяло налагодження зворотного зв'язку з користувачами в плані уточнення тематики науково-інформаційної діяльності, форми подання матеріалу, джерельної бази, найбільш цікавої замовникам.

Таким чином, під час виконання науково-дослідної роботи було вивчено підходи до освоєння зростаючих масивів нової інформації, що дедалі більше включали в себе поряд з продукцією вітчизняних видавництв українською періодикою поширення зарубіжної друкованої продукції, підходи до розвитку принципово нових джерел інформування – інтернет-видань, продукції аналітичних центрів тощо. Було вироблено механізми аналізу

регіональних пресових видань та інших джерел інформації, встановлено зв'язки з інформаційно-аналітичними структурами в регіонах, що дало можливість створити відповідні постійно поповнювані бази даних, використання яких створило можливість не лише інформувати органи державної влади з приводу ставлення засобів масової інформації до проблем суспільного життя в регіонах, а і відслідковувати динаміку процесів, що відбуваються, що, у свою чергу, сприяло покращенню якості прогнозних матеріалів.

За результатами роботи над темою «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України» було опубліковано 20 наукових статей і видано понад 280 інформаційно-аналітичних матеріалів. Проміжні результати проведених досліджень оприлюднювалися на ряді наукових конференцій, у тому числі й на Міжнародній науковій конференції «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів XXI століття», що відбулася в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського в жовтні 2000 р.

Треба зазначити, що під час роботи над темою служба досить тісно координувала свою діяльність з рядом наукових установ, зокрема з Інститутом стратегічних досліджень, Інститутом українсько-російських відносин, Київським національним університетом культури та мистецтв, Слов'янським університетом, Міжвідомчим науково-дослідним центром з питань боротьби з організованою злочинністю при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, а також з рядом інших установ.

У практичній площині роботи СІАЗ видання журналу «Україна: події, факти, коментарі» та розповсюдження його в місцевих держадміністраціях істотно покращило оперативне науково-аналітичне інформування органів державної влади з актуальних питань суспільного життя.

З урахуванням набутого досвіду та наукового доробку фахівці СІАЗ активно долучилися до виконання нової планової теми наукових досліджень «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства (2002–2006)».

У рамках реалізації дослідницьких завдань співробітниками служби вивчалася специфіка використання інформаційного продукту в процесі інформаційно-аналітичного забезпечення користувачів бібліотеки, у тому числі управлінських структур, з'ясовувалося ставлення громадськості до перебігу

реформ в Україні, оцінки нею ефективності управлінських рішень, а також вивчення зарубіжного досвіду щодо інформаційного забезпечення управлінських рішень та оцінювання прийнятності його для українського суспільства. З огляду на вимоги часу та специфіку напряму наукового пошуку співробітники СІАЗ виокремили питання вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності підрозділів НБУВ і розвиток футурологічної складової інформаційно-аналітичної діяльності як фактора суспільних перетворень.

У науково-методологічному плані фахівцями служби розглядався розвиток основних жанрів інформаційно-аналітичних продуктів у процесі задоволення запитів користувачів, їх подальше вдосконалення за допомогою активного зворотного зв'язку. Працівники СІАЗ продовжили успішно розпочату в попередні роки роботу із встановлення зв'язків з регіонами України. Зокрема, було налагоджено співробітництво з інформаційно-аналітичними підрозділами владних структур обласного рівня. Це співробітництво дало можливість у режимі реального часу уточнювати актуальну проблематику інформаційно-аналітичних продуктів служби, оперативно реагувати на потреби в зміні форм подання матеріалів тощо. З метою вивчення наявності електронних джерел інформації в кожній з областей було виконано роботу з підготовки інформаційної карти регіонів України. На базі створеної карти було розроблено каталог-довідник регіональних сайтів, що, у свою чергу, сприяло розширенню мережі інтернет-інформування інформаційними продуктами СІАЗ на місцях.

У рамках удосконалення й подальшого розвитку співпраці з регіональними владними структурами було налагоджено розповсюдження електронною поштою щоденного огляду інтернет-видань «Резонанс» та електронної версії інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі». Крім того, до зазначених уже знайомих і таких, що добре себе зарекомендували, видань було додано бюлетень «Прогнози».

Вдалим прикладом підвищення ефективності роботи і встановлення зворотного зв'язку СІАЗ із користувачами стала робота над удосконаленням огляду матеріалу, що подавався в інтернет-виданні «Резонанс». Так, за результатом аналізу відгуків, що надходили від замовників, було розроблено методика підготовки цього інтернет-видання в режимі «інформація на базі інформації» з урахуванням інтересів замовників і їхніх актуальних потреб у регіонах.

Поряд з розширенням роботи із центральними й регіональними владними структурами служба активно співпрацювала з різноманітними громадськими структурами. Зокрема, у рамках реалізації планової теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» здійснювалися різні форми інформаційного обміну з проблем оптимізації співробітництва у сфері малого та середнього бізнесу з Українсько-польським фондом «Квасневський – Кучма», громадською організацією «Українська національно-культурна автономія» (м. Новосибірськ), з громадською організацією «Арабський дім». Представники цих організацій узяли активну участь у Міжнародній науковій конференції «Професійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства», що відбулася в жовтні 2002 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Постійно здійснюється обмін інформаційно-аналітичною продукцією з Центром політичної кон'юнктури РФ.

Фахівці СІАЗ брали участь у науковому дослідженні за темою: «Вдосконалення організації і технології інформаційної індустрії». Результати цього дослідження було представлено на науковій конференції та підготовлено до публікації в «Наукових працях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»¹.

Серед пріоритетних напрямів наукового пошуку працівників СІАЗ важливе місце було відведено аналізу ставлення громадськості до перебігу реформ в Україні. Під час роботи за цим напрямом було з'ясовано, що одними з найвпливовіших ЗМІ на сьогодні є електронні, зокрема інтернет-видання, отже, одним з пріоритетних напрямів дослідження стало вивчення специфіки відображення суспільних процесів саме за допомогою цього виду ЗМІ та його впливу на перебіг цих процесів. Крім того, інтерактивний характер цього виду інформаційних ресурсів дає змогу оперативно отримувати зво-

¹ Кулицький С. П. Забезпечення наукового супроводу економічних реформ як напрям діяльності інформаційно-аналітичних центрів. *Б-ки та інформац. центри в системі наук. супроводу сусп. : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.)*. Київ, 2004. С. 56–58; Присяжна Л. В. Інформаційно-інноваційні технології забезпечення прийняття управлінських рішень. *Б-ки та інформац. центри в системі наук. супроводу сусп. : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.)*. Київ, 2004. С. 32–34; Чернявська Л. П. Технополіси і технопарки в задоволенні сучасних інформаційних запитів суспільства. *Б-ки та інформац. центри в системі наук. супроводу сусп. : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.)*. Київ, 2004. С. 44–46.

ротний зв'язок, адекватно аналізувати зміни в ситуації і своєчасно реагувати на них ¹.

Крім того, результати проведеної роботи дали підстави для висновку про значний ступінь політизації перебігу реформ в Україні, поширення політичних та іншого роду міфів і стереотипів, під впливом яких значною мірою відбувається формування загального інформаційного поля, причому практично поза зв'язком з офіційним ньюсмейкінгом. З огляду на це одним з важливих напрямів діяльності інформаційно-аналітичних структур сучасних бібліотек світу, у тому числі й Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського стала ідентифікація поширюваних стереотипів і продукування інформаційно-аналітичного продукту, здатного сприяти їх своєчасній нейтралізації ².

Також під час дослідження було висвітлено неоднорідне ставлення до перебігу економічних перетворень в Україні з боку різних політичних сил, що знайшло відображення у їхніх оцінках економічних аспектів діяльності уряду. З метою інформування органів державної влади всіх рівнів, наукових структур, політичних і громадських організацій про ставлення громадськості до економічних перетворень та ролі в них владних структур фахівцями СІАЗ було налагоджено інформування на декількох рівнях: режим «сьогодні на сьогодні» в економічній рубриці в бюлетенях оперативної інформації українських ЗМІ «Регіони сьогодні» та «Київ сьогодні»; оперативна інформація про актуальні події в економічній рубриці в огляді оперативної інформації електронних видань «Резонанс»; розгорнуті науково-аналітичні матеріали в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі» ³.

¹ Гранчак Т. Ю. Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 7–10.

² Горовой В. Н. Социальные информационные базы в процессе формирования общества, основанного на знаниях. *Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития : науч.-практ и теор. сб.* Киев, 2006. Вып. 4. С.16–26; Горовой В. М., Гранчак Т. Ю. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень. *Бібл. вісн.* 2006. № 6. С. 17–19; Половинчак Ю. М. Кримськотатарська проблема в політичному вимірі сучасності. *Україна: події, факти, коментарі.* Київ, 2004. № 17. С. 49–53; Тарасенко Н. В. Шляхи врегулювання політичної ситуації в Україні у висвітленні ЗМІ. *Україна: події, факти, коментарі.* Київ, 2004. № 19. С. 2–11.

³ Гранчак Т. «Ідеальна країна» Ю. Тимошенко. *Резонанс.* Київ, 2006. № 67. С. 5–11; Козуля О. Ставлення до «газової» угоди України з Росією та відставки уряду парламентом на правому фланзі

У процесі роботи над плановою науковою темою співробітниками служби було зафіксовано посилення уваги до всіх аспектів соціального життя України. У зв'язку із цим на замовлення Міністерства праці та соціальної політики, Фонду загальнообов'язкового страхування України на випадок безробіття та Державної служби зайнятості науковими співробітниками СІАЗ здійснювався постійний моніторинг висвітлення в ЗМІ питань зайнятості населення, ринку праці й діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та його виконавчої дирекції. Результати цієї роботи постійно публікувалися у виданнях СІАЗ¹. Цикли видань «Влада для громадян», що постійно видавалися СІАЗ спільно з Управлінням інформаційної політики та зв'язків з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України, розповсюджувалися засобами розсилки матеріалів Кабміну, виставлялися на сайтах обласних, міських і районних органів державної влади.

У плануванні наукової роботи фахівці СІАЗ враховували національний соціально-політичний тренд на активізацію Україною дій, спрямованих на прискорення її інтеграції у європейське співтовариство. У цьому контексті актуалізувалося вивчення відповідного зарубіжного досвіду як самостійного напрямку наукового пошуку, що має на меті вдосконалення організації інформаційного обслуговування на кращих світових зразках, впровадження інновацій, спрямованих на вдосконалення та забезпечення ефективності діяльності владних структур.

Усвідомлення нової ролі інформаційно-аналітичних служб у модерному соціокультурному середовищі спонукало зосередити наукові дослідження в таких напрямках: вивчення інформаційно-аналітичної діяльності, спрямованої на забезпечення інформаційних запитів владних структур у розвинутих зарубіжних країнах; вивчення організації та реорганізації служб,

політикуму. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2006. № 2. С. 27–36; Кулицький С. Аналіз проблем економічного розвитку України в контексті рішень позачергового з'їзду Українського союзу промисловців і підприємців. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2006. № 14. С. 13–22.

¹ Пухлій В. Зовнішня трудова міграція населення як чинник усталеного соціально-економічного розвитку: загальносвітовий досвід використання – уроки для України. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2004. № 11. С. 28–42; Кулицький С. П. Трудова міграція з України. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2004. № 16. С. 33–53.

орієнтованих на забезпечення інформаційних запитів органів законодавчої і виконавчої влади.

Під час дослідження науковці СІАЗ з'ясували, що у розвинутих країнах склалася розгалужена система інформаційно-аналітичного, довідково-бібліографічного, експертного забезпечення управлінських рішень на різних адміністративних рівнях. Інформаційні послуги надають не лише спеціальні підрозділи, сформовані в урядовому апараті, відомчі бібліотеки, а й незалежні наукові агентства та фонди, приватні консультативні фірми тощо.

Цікавий досвід з обслуговування владних структур накопичено у Канаді, Японії, Великій Британії, ФРН, Латвії, Литві, Білорусі, Російській Федерації. Давню історію та багатий досвід має Дослідна служба Конгресу, що діє в Бібліотеці Конгресу США. Результати його вивчення було висвітлено в ряді публікацій науковців НБУВ¹.

Важливою складовою науково-дослідної роботи СІАЗ є впровадження теоретичного доробку в практику створення якісного аналітичного продукту та забезпечення зворотного зв'язку для вдосконалення інформування дистантних замовників служби. Зокрема, враховуючи побажання Головної аналітичної служби Секретаріату Президента України, їй регулярно надавалися оперативні моніторинги інформаційного простору України та зарубіжних видань щодо основних тенденцій розвитку суспільно-політичної ситуації в країні. При цьому в моніторингових матеріалах проводився ґрунтовний аналіз інформації за рядом ознак, зокрема приділялася увага

¹ Горювий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства. Київ, 2004. 300 с; Горювий В. М. Роль інформаційно-аналітичних служб у поширенні наукових знань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. Київ, 2001. С. 167–173; Горювий В. М. Фабрики думки: нелегке прищеплення в Україні. *Бібл. вісн.* Київ, 2001; Горювий В. М. Процес вдосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 7–13; Горювий В. М. Комплектування бібліотек у контексті впливу глобальних інформаційних процесів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2005. Вип. 14. С. 7–20; Горювий В. М. Інформаційний глобалізм і перспективи національного розвитку. *Бібл. вісн.* Київ, 2003. № 2. С. 24–26; Гранчак Т. Ю. Еволюція вимог до професії бібліотечного працівника та її особливості на сучасному етапі розвитку суспільства. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2003. Вип. 11. С. 61–67; Гранчак Т. Ю. Бібліотекар як організатор і технолог інформаційної індустрії. *Бібл. вісн.* Київ, 2002. № 6. С. 9–13; Гранчак Т. Ю. Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 7–10.

тональності оцінок (позитив – негатив), типам носіїв інформації (електронні, друковані ЗМІ), регіональній належності (за областями), характеру інформації (офіційна інформація, повідомлення інформангентств, експертні оцінки та коментарі, журналістські матеріали), а також аналізувалися кількісні показники (частота згадувань певної теми загалом і в окремому ЗМІ, загальний обсяг відповідних матеріалів тощо).

Крім того, відповідно до побажань Вищого адміністративного суду України було організовано інформаційно-аналітичне супроводження процесу висвітлення в періодиці, електронних і друкованих ЗМІ питань, що пов'язані з предметом адміністративної юстиції. Також Службою інформаційно-аналітичного забезпечення було укладено договори щодо надання інформаційно-аналітичних послуг з Інститутом оперативної діяльності і державної безпеки.

На замовлення Українського союзу промисловців і підприємців фахівцями СІАЗ здійснювалася підготовка та надання інформаційно-аналітичних і моніторингових матеріалів за темою: «Економічна та політична ситуація в Україні у відображенні національних україномовних та російськомовних ЗМІ»; було видано п'ять випусків інформаційно-аналітичного бюлетеня на актуальну для нашої країни тему «Увага! Рейдери...», у якому висвітлювалася хроніка й основні тенденції процесу, реакція владних структур в Україні, зарубіжна практика, надавалися відповідні рекомендації тощо.

Також СІАЗ у постійному режимі співпрацював з підрозділами РНБО. На них були орієнтовані інформаційно-аналітичні матеріали, пов'язані з найбільш резонансними подіями в житті України¹, прогнозні матеріали, а також започаткований у зв'язку з наближенням вступу до СОТ бюлетень «ВТО, мы и Россия».

¹ Ворошилов О. В. Інформація про виведення ВМС України із Севастополя у контексті виборчої кампанії. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2004. № 10. С. 5–12; Ворошилов О. В. Проблема регіоналізації України в контексті майбутньої виборчої кампанії. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2004. № 1. С. 10–16; Половинчак Ю. М. Кримськотатарська проблема в політичному вимірі сучасності. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2004. № 17. С. 49–53; Потіха А. Депортація узбецьких біженців з України та реакція на цю подію. *Резонанс*. № 29. С. 6–17; Потіха А. Суспільно-політична ситуація в Криму напередодні виборів у висвітленні засобів масової інформації. *Резонанс*. 2006. № 13. С. 10–27; Половинчак Ю. Діяльність секретаря РНБОУ А. Кінаха в контексті українських зовнішньополітичних відносин. *Резонанс*. № 12. С. 13–20.

У цілому проведена науково-дослідна робота за плановою науковою темою: «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» підтвердила важливість своєчасного високоякісного і всеохоплюючого інформаційно-аналітичного забезпечення управління процесами реформування українського суспільства та значний потенціал у розвитку цієї діяльності системи бібліотечних установ.

За результатами роботи над темою фахівцями СІАЗ було опубліковано 25 наукових статей, виголошено понад 60 доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, видано понад 300 інформаційно-аналітичних матеріалів. Підсумком багаторічної дослідної роботи керівника СІАЗ, заступника генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського В. М. Горового став успішний захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук¹. У 2003 р. відбулася зміна в керівництві відділу політологічного аналізу. Завідувачем відділу було призначено кандидата історичних наук Т. Ю. Гранчак, а кандидат історичних наук О. В. Ворошилов, який керував відділом з 1995 р., перейшов на посаду старшого наукового співробітника.

Під час досліджень науковцями служби було виявлено підвищення інтересу основних категорій замовників до матеріалів з аналізом громадської думки стосовно ефективності роботи управлінських структур, дієвості законотворчого процесу, політичної, економічної, соціальної ситуації в регіонах.

Разом з тим вивчення інформаційного середовища в Україні в контексті реалізації планових завдань теми та зіставлення наявної ситуації в Україні зі світовим досвідом дало підстави констатувати, що основні суб'єкти українського ринку інформації – економічні структури, органи управління, громадські організації, наукові, науково-освітні установи – повністю ще не включені в ринкову форму циркуляції суспільної інформації. Тому актуальним завданням системи інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ є подальший розвиток активних форм співпраці з користувачами, розвиток дистантних форм обслуговування, продовження роботи щодо вдосконалення форм інформаційно-аналітичної роботи з урахуванням використання

¹ Горовий В. М. Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечного інформаційного потенціалу (1991–2006 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : спец. 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 392 с.

електронної інформації, підготовка максимально ефективних для використання продуктів бібліотечної інформаційної діяльності. У процесі реалізації планової теми було встановлено зміцнення зв'язку між суспільними перетвореннями та попитом на інформацію. Зростання громадянської активності в Україні та міжнародний досвід дав підстави для прогнозування відповідної суспільної потреби також і на інформаційно-аналітичну продукцію НБУВ та інших бібліотечних установ. Для вдосконалення цього виду діяльності необхідним є подальший розвиток систематичного вивчення соціально-політичних та економічних процесів в Україні у відображенні всіх видів ЗМІ, удосконалення методик аналізу їхніх матеріалів, забезпечення синтезованими науковими й інформаційно-аналітичними продуктами всіх видів користувачів.

Спираючись на результати науково-дослідної та інформаційно-аналітичної роботи попереднього періоду у 2007–2009 рр. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади розгорнула роботу в рамках нової планової наукової теми «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства», затвердженої постановою бюро Відділення історії, філософії та права НАН України від 13.06.06 р., пр. № 5. Під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, доктора історичних наук В. М. Горового та завідувача відділу політологічного аналізу, кандидата історичних наук Т. Ю. Гранчак спеціальний інформаційно-аналітичний центр СІАЗ НБУВ, що на той час успішно працював уже понад 15 років, продовжив роботу над розкриттям фондів найбільшої бібліотеки України за допомогою комплексу інформаційно-аналітичних продуктів в інтересах корпоративних користувачів на базі використання дистантних форм обслуговування.

Активно розроблювані фахівцями СІАЗ нові підходи використання та поширення інформації в загальному інформаційному полі сприяли створенню синтезованого науково-обґрунтованого інформаційного продукту, який був здатний максимально задовольняти інформаційні потреби користувачів на основі залучення сучасних інформаційних технологій. Поряд із цим істотне значення мав і здійснюваний співробітниками служби аналіз масивів спектральної інформації глобального інформаційного простору, відбір необхідних ресурсів в інтересах користувачів та поповнення інформаційних ресурсів бібліотеки актуальними інформаційно-аналітичними

матеріалами, що містяться у виданнях СІАЗ. Таким чином, інформаційні підрозділи НБУВ стають активними складовими процесу інформаційного виробництва, яке працює на потреби «науки без кордонів» та «освіти без кордонів», що забезпечують прискорення суспільного прогресу.

Крім того, поєднання наукової та прикладної складових у діяльності СІАЗ сприяє оперативному впровадженню в практичну діяльність результатів наукових досліджень, що в підсумку підвищує ефективність створеного інформаційного продукту. Зокрема, дослідження тих можливостей, які надає електронна інформація, більш інтенсивне задіяння її потенціалу сприяло визначенню та успішному використанню інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ найоптимальніших форм подання інформації і її структури, орієнтованих на якомога більш швидке сприйняття та осмислення користувачами.

Таким чином, за допомогою спеціальних інформаційних структур у НБУВ стало можливим ефективно розв'язання проблеми структуризації інформації з метою забезпечення дії принципу «кожному користувачу – потрібну йому інформацію».

Розвиток інформаційних продуктів і послуг відбувався в СІАЗ шляхом відповідного оброблення інформації первинних документів, що демонструє поступове збільшення наукоємності інформаційно-аналітичної діяльності служби. Синтезований інформаційний продукт надавав змогу охоплювати суть ситуації, виявляти причини її виникнення, визначати її вплив на суспільне життя, прогнозувати її можливий розвиток і сприяти розробленню механізмів керування нею.

У сучасний період розвитку інформаційного суспільства, процесів глобалізації успішне вирішення політичних, економічних, соціальних завдань дедалі більше залежить від оперативності, наукової обґрунтованості, зваженості рішень, які приймаються управлінськими структурами. Як свідчить світовий досвід, основою для прийняття таких рішень є інформаційно-аналітичне та прогнозне забезпечення.

Саме тому в публікаціях науковців СІАЗ, що розміщувалися в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі» (загалом протягом одного року виходило 23–24 номери журналу), інформаційному бюлетені «Резонанс» (протягом року – понад 90 випусків), особлива увага приділялася аналізу громадської думки стосовно реалізації на практиці

задекларованих владними структурами заходів щодо демократизації суспільного життя¹. Крім того, науковими співробітниками СІАЗ вивчався внесок у цей процес усіх гілок влади та органів державної влади й місцевого самоврядування в регіонах і їхнє відображення в інформаційно-аналітичних продуктах².

Продовжуючи успішну роботу попередніх років, інформаційно-аналітичні матеріали, уміщені в журналі, в електронному вигляді доводилися до відома понад 400 адресатів в обласних центрах, містах і районах України.

Для більш повного відображення перебігу демократичних перетворень на всій території України працівники служби продовжували вивчення різноманітних джерел електронної інформації в кожному з регіонів (сайтів обласних організацій провідних партій, місцевих періодичних видань тощо), що дало змогу забезпечувати випуск бюлетеня «Регіони сьогодні» (понад 100 випусків протягом року) з відображенням найважливіших подій суспільного життя з точки зору регіональних ЗМІ.

Аналіз найважливіших проблем суспільного життя столиці України у відображенні ЗМІ, з урахуванням важливості регіону, надавався в щоденних електронних бюлетенях «Київська влада сьогодні» (понад 200 випусків).

Внеском служби у вдосконалення зв'язків органів державної влади з громадськістю у сфері вдосконалення правових відносин у різних сферах суспільного життя стало видання спільно із Секретаріатом Кабінету Міністрів інформаційно-довідкового бюлетеня «Влада для громадян» (три випуски). Матеріали різних тематичних випусків цього бюлетеня для ши-

¹ Гранчак Т. Политический компромисс. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2007. № 8. С. 9–15; Ворошилов О. Коалиция национального единства в контексте досрочных парламентских выборов. *Резонанс*. Київ, 2007. № 40. С. 5–21; Козуля О. Парламентські вибори на Львівщині. *Резонанс*. Київ, 2007. № 74. С. 5–11; Потіха А. Новий оркестр для лівого маршу? *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2007. № 21. С. 10–18.

² Ворошилов О. В. Вдосконалення супроводу демократичних перетворень в Україні інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек. *Проблеми гармонізації традицій і новітніх бібліо-інформаційних ресурсів: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 7–8 жовт. 2008 р.)*. Київ, 2008. С. 34–37; Кулицький С. П. Інформаційно-аналітична діяльність як інструмент забезпечення сталого розвитку української економіки за умов глобалізації. *Глобальна модернізація і сталий розвиток: соці. імперативи і екон. стратегії: матеріали наук. конф. (Київ, 25 січ. 2008 р.)*. Київ, 2008. С. 45–48.

рокого розповсюдження виставляються на сайтах органів державної влади всіх рівнів.

Зарубіжні впливи на перебіг демократичних перетворень в Україні, аналіз механізмів реалізації цих впливів відображено в інформаційно-аналітичному бюлетені «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» (32 випуски протягом року). Бюлетень видавався за сприяння Інституту оперативної діяльності й державної безпеки.

На замовлення владних структур службою здійснено також підготовку інформаційно-оглядового видання «Інформаційна безпека: зарубіжний досвід» (13 ум.-др. арк.).

Оперативному реагуванню на важливі події суспільного життя різними категоріями замовників, насамперед владними структурами сприяв прогнозно-аналітичний бюлетень «Прогнози» (49 випусків). Служба продовжувала у своєму виданні «Експертно-аналітичний висновок моніторингу ЗМІ з питань зайнятості населення та ринку праці» (12 випусків) досліджувати перебіг процесів демократизації в соціальній сфері, що, зокрема, сприяло роботі органів державної влади щодо забезпечення реалізації права на працю.

Питання соціального захисту населення в українському суспільстві пов'язані з необхідністю розв'язання ряду проблем. На замовлення Держкомспоживстандарту фахівці СІАЗ розробили структуру, вивчили відповідні інформаційні джерела та розпочали випуск бюлетеня оперативної інформації «Проблеми споживчої політики у владному вимірі». Періодичність – двічі на тиждень (загалом вийшло 53 випуски). У ньому, зокрема, розглядалися питання вдосконалення державного контролю й нагляду на споживчому ринку, гармонізації вітчизняного законодавства, згідно з вимогами СОТ і ЄС, проблеми формування ринкових механізмів захисту прав споживачів, захисту національного ринку від фальсифікатів тощо.

Наукові співробітники СІАЗ продовжували випуск реферативного збірника матеріалів ЗМІ «Шляхи реформування української науки». З метою більш повного висвітлення розвитку взаємовідносин НАН України з іншими академіями наук та налагодження міжнародних наукових зв'язків, зміцнення зв'язків науки й освіти, впровадження результатів наукових досліджень, розвитку тісних зв'язків науки з виробництвом, а також удосконалення структури матеріалів збірника рубрику «Фактологічні аргументи з

життя науки» було поділено на такі підрубрики: «Міжнародне співробітництво», «Наукові зібрання, конференції, наради, семінари та інше», «Наукова діяльність у ВНЗ» та «Наука – виробництво».

Проблемна група з упорядкування матеріалів збірника також працювала над розширенням джерельної бази. Зокрема, крім використання матеріалів електронних ЗМІ (електронних періодичних видань, електронних версій друкованих ЗМІ, спеціальних інтернет-проектів), у роботі з підготовки інформації використовувалися сайти наукових установ та організацій, журнали, автореферати дисертацій, матеріали наукових конференцій тощо.

Одним з основних напрямів наукових досліджень фахівців СІАЗ є комплекс проблем, пов'язаний з удосконаленням практики аналізу матеріалів ЗМІ та розроблення методики підготовки інформаційно-аналітичних продуктів. Це обумовлювалося зростанням попиту на суспільно значущу якісну інформацію та розширенням можливостей оперативного отримання інформації з фондів сучасної бібліотеки споживачами¹.

Треба зазначити, що важливою позитивною ознакою наукової діяльності співробітників СІАЗ є синергія теорії та практики: можливість оперативного впровадження теоретичних розробок у практику інформаційно-аналітичної роботи, що, у свою чергу, дає змогу коригувати зміст і напрям подальших досліджень. Зазначений синергетичний ефект сприяє істотному покращенню результатів роботи, підвищує її затребуваність з боку користувачів. Зокрема, Службою інформаційно-аналітичного забезпечення впродовж 2008 р. було підготовлено матеріали на запити 600 користувачів, а у 2009 р. було вже 958 корпоративних замовників, серед яких міністерства, обласні, міські, районні держадміністрації, громадські організації, інформаційні центри в усіх регіонах України, ряд українських і зарубіжних посольств, підприємницькі структури тощо.

¹ Ворошилов О. В. Діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ із забезпечення запитів користувачів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 156–163; Горовий В. М. Оновлення бібліотек як фактор підвищення ефективності інформаційних ресурсів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 5–15; Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації і розвиток бібліотечної діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 7–25; Грінчак Т. Ю. Дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 233–244.

Треба наголосити, що діяльність СІАЗ як одного з підрозділів головної бібліотеки України має ряд переваг порівняно з іншими бібліотеками, головною з яких є доступ до величезних масивів інформації спеціальної літератури у фондах бібліотеки, періодичної преси як вітчизняних, так і зарубіжних видань. Разом з тим зазначена перевага зумовлює й порівняно вищу відповідальність за результати діяльності, оскільки рівнем своїх матеріалів СІАЗ має забезпечувати задоволення запитів загальнонаціонального виміру.

Інформаційна глобалізація та стрімкий розвиток світової мережі Інтернет, що відкриває доступ до електронних баз, є певним викликом для традиційних форм бібліотечної діяльності. Саме пошук адекватної відповіді на зазначений виклик є ще одним напрямом наукових досліджень співробітників СІАЗ. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади орієнтується на Інтернет та електронні ЗМІ як на один з найважливіших джерел інформації, оскільки саме постійне спостереження, збирання, оброблення цієї інформації дає найбільш оперативне уявлення про різні аспекти політичного, економічного та соціального життя. Такі матеріали особливо цінні для управлінських структур з огляду на необхідність організації колективного реагування на суспільні процеси.

У результаті досліджень і відпрацювання отриманих теоретичних висновків на практиці науковці СІАЗ визначили складові інформаційно-інноваційного масиву, що містить такі елементи: офіційну інформацію; довідкову інформацію; тематичні інформаційно-аналітичні продукти; прогнозно-аналітичні видання; науково-методичні матеріали, наукові дослідження з питань обґрунтування сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ.

Наукові розвідки працівників служби у сфері розвитку електронних інформаційних технологій та особливостей використання інформаційних ресурсів бібліотек систематизувалися й оприлюднювалися в наукових статтях, доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях¹. Науковці у своїх працях підкреслювали, що з розвитком

¹ Гранчак Т. Ю. Дистантні форми використання інформаційних ресурсів бібліотеки як фактор демократизації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 233–244; Кулицький С. П. Електронні технології та використання потенціалу наукової бібліотеки для задоволення інформаційних потреб суб'єктів економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України*

електронних інформаційних технологій, удосконаленням кваліфікації виробників інтернет-інформації створюваний інформаційний ресурс набуває дедалі більшого суспільного значення й затребуваності. Під час досліджень фахівці СІАЗ зауважили, що ресурс електронної інформації в глобальному інформаційному просторі має стати предметом вивчення бібліотечних установ і постійним компонентом комплектування їхніх фондів.

У процесі проведених досліджень і подальшого практичного застосування їхніх результатів у практику підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів було підтверджено правомірність висловлюваних раніше фахівцями СІАЗ гіпотези стосовно зростаючої ролі бібліотечних установ як активного посередника між глобальним інформаційним простором та дистантним користувачем. Важливе значення для вироблення стратегії розвитку бібліотек в інформаційну епоху має висновок, що вдосконалення практики аналізу електронної інтернет-інформації на основі жанрового урізноманітнення, зміцнення зв'язку із замовником, входження в режим орієнтовного прогнозування і вироблення рекомендацій для ефективного використання інформації є тим шляхом, на якому зміцнюється плідна співпраця інформаційних працівників та сучасних користувачів бібліотеки.

З метою збереження цікавості замовників інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ і розширення кола користувачів бібліотеки фахівці служби постійно працювали над удосконаленням тематики видань з урахуванням специфіки запитів владних структур у регіонах та інших користувачів. Зазначена робота була здійснювалася за трьома основними напрямками.

Перший напрям пов'язаний з наближенням тематики матеріалів СІАЗ до відображення основних подій, що впливають на життя українського суспільства. Зокрема, у зв'язку із впливом економічної кризи на життя українського суспільства організовано видання спеціальних щотижневих

ім. В. І. Вернадського. Київ, 2008. Вип. 21. С. 48–59; Кулицький С. П. Дистантне використання бібліотечних ресурсів як чинник удосконалення інформаційно-аналітичного супроводу розвитку української економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 246–256; Пальчук В. Підвищення ефективності взаємодії інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек з управлінськими структурами в контексті підготовки і введення в обіг суспільнокорисної інформації. *Бібл.-інформац. комплекс у контексті розвитку сусп.-ва знань : міжнар. наук. конф. (Київ, 6–7 жовт. 2009 р.)*. Київ, 2009. С. 45–48.

бюлетенів «Криза в суспільних вимірах», у яких розглядалася ефективність управлінської діяльності в Україні, публікувався соціологічний вимір кризових процесів, їхній вплив на соціальне життя, економіку України. У цих бюлетенях здійснювався огляд коментарів, експертних оцінок з цієї проблематики, систематизувався прогнозно-рекомендаційний матеріал, аналізувався досвід боротьби з кризою в зарубіжжі.

Щомісячний бюлетень «Экономическая безопасность в документах стран СНГ» давав уявлення замовникам, насамперед представникам підприємницького контингенту, управлінцям, про правове реагування на кризу в країнах СНД. У щотижневих бюлетенях «Політичні технологи та технології» знаходило відображення вплив зовнішніх політичних чинників на життя українського суспільства. Питання президентської виборчої кампанії в Україні, її оперативне відображення здійснюється в матеріалах щоденного випуску «Регіони сьогодні».

Другий напрям удосконалення тематики видань пов'язаний з організацією використання інформаційних ресурсів в інтересах конкретних замовників. Так, з урахуванням запитів управлінських структур було розширено тематику матеріалів як інформаційних, зокрема в щоденних випусках бюлетеня «Регіони сьогодні», так і аналітичних, зокрема у випусках бюлетеня «Резонанс», журналу «Україна: події, факти, коментарі», що стосуються діяльності владних структур у нинішній складний період життя українського суспільства. Різним аспектам організації правового забезпечення підприємницької діяльності, утвердження безпеки підприємництва, боротьби з рейдерством було присвячено бюлетень «Безпека підприємництва». Налагодженню ефективного обміну між науковцями з приводу розвитку національної академічної науки, розгляду суспільних викликів і потреб на наукові дослідження, формуванню перспективних напрямів наукової діяльності, а також проблемі вдосконалення взаємовідносин науки та влади, ефективності наукової діяльності присвячувався реферативний збірник матеріалів ЗМІ «Шляхи реформування української науки».

Третій напрям удосконалення тематики видань пов'язаний з узагальненням досвіду організації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур. Відповідні матеріали, орієнтовані на фахівців, інформаційних працівників різних сфер суспільної діяльності, публікувалися в спеціальних випусках «Наукових праць Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського» (три випуски), а також у журналі «Україна: події, факти, коментарі»¹.

За результатами роботи над темою: «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства» фахівцями СІАЗ було опубліковано 36 наукових статей, виголошено понад 90 доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, підготовлено 18 інформаційно-аналітичних, реферативних, оглядово-прогностичних видань (у тому числі електронних) у кількості 548 випусків. Дослідники дійшли висновку, що в сучасних умовах інформаційно-аналітична робота в бібліотеці в поєднанні з розвитком дистантних форм обслуговування користувачів, удосконаленням активних форм позиціонування бібліотечних структур на інформаційних ринках створює беззаперечні перспективи утвердження бібліотечної діяльності в суспільній практиці як важливого інструменту інформатизації в сучасній Україні.

Керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горюховий зосередив увагу на дослідженні значення інформаційних центрів для збереження напрацьованої минулими поколіннями інформації, знання, що витримало перевірку практикою і є основним національним скарбом нашого народу. Він дійшов висновку, що саме вони акумулюють необхідну суспільству для його розвитку інформацію, яка продукується в Україні та за кордоном. Такі центри в процесі інформатизації дедалі більшою мірою відіграють роль своєрідних банківських установ системи суспільного інформаційного обігу. У міру долучення до сучасних інформаційних технологій і дедалі більш широкого впровадження комп'ютеризації в українській державі таку роль поряд із

¹ Вітушко Н. Інтернет-інформація як джерело формування сучасного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 257–268; Горюховий В. Соціальні інформаційні комунікації і розвиток бібліотечної діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 7–25; Гранчак Т. Інформаційно-аналітичний супровід управлінських рішень з реалізації державної етнонаціональної політики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 139–155; Натаров О. Удосконалення системи користування ресурсами сучасної бібліотеки в забезпеченні права на свободу світогляду й віросповідання. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 122–128; Потіха А. Удосконалення методів обробки інформації та використання ЗМІ з метою більш ефективного задоволення інформаційних потреб дискантних користувачів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 280–288.

системою галузевих та інших спеціальних інформаційних баз більш упевнено відіграють бібліотечні установи. У монографії, виданій В. М. Горовим, за результатами досліджень розглянуто соціальні інформаційні комунікації, їхній зміст, особливості розвитку в процесі еволюції суспільства. Досліджено джерельну базу їх функціонування та перспективи розвитку як системи соціальних інформаційних баз та інфотворчих структур українського суспільства ¹.

За підсумками проведених досліджень і практичної роботи з інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та інших корпоративних замовників наукові співробітники СІАЗ виявили закономірність стосовно урізноманітнення, збільшення кількості як корпоративних, так і індивідуальних дистантних користувачів. У зв'язку із цим було висунуто гіпотезу, що в подальшому розвиватимуться два напрями обслуговування електронними інформаційними ресурсами користувачів: спеціальне обслуговування (обслуговування тематичними матеріалами, підбірками інформації окремих користувачів) та підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів, орієнтованих на широке використання. Також, на думку дослідників СІАЗ, видається за необхідне включення бібліотечних установ у систему розвитку електронних форм управління суспільними процесами по лінії «управлінські структури – громадяни».

На основі аналізу практичного досвіду виконання замовлень на інформаційно-аналітичну продукцію було виявлено, що подальше вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності потребує постійного вивчення запитів користувачів; налагодження співпраці, зворотного зв'язку з корпоративними користувачами; розвитку договірних відносин із замовниками, що є важливим кроком на шляху до активізації діяльності бібліотечних установ на ринку інформаційних послуг.

Поряд із цим наукові співробітники СІАЗ дійшли висновків, що для вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ необхідним є вирішення таких завдань: впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій; впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного

¹ Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. Київ, 2010. 230 с.

напряму розвитку бібліотечних установ у майбутньому; проведення роботи з оцифрування фондів бібліотек, оперативного введення в суспільний обіг насамперед тієї їх частини, що є гостро необхідною для розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання; об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональний банк даних, організація діяльності на цій основі Національної електронної бібліотеки України «Бібліотека-XXI», налагодження ефективної координації діяльності бібліотечних установ, а в подальшому інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та інших центрів у роботі із задоволення суспільних запитів на інформацію; організація дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах впливів глобального інформаційного простору; професійне вдосконалення бібліотечних фахівців, організація підготовки фахівців, необхідних для забезпечення вимог сучасних інформаційних процесів.

Наукову роботу співробітників СІАЗ у 2010–2012 рр. над плановою темою «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» було спрямовано на вивчення ролі інформаційного фактора в подоланні кризових явищ в українському суспільстві, з'ясування теоретичних підвалин подальшого вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ, з метою підвищення ефективності задоволення потреб користувачів і визначення шляхів модернізації бібліотечної діяльності відповідно до вимог часу та новітніх інформаційних технологій.

Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади під керівництвом заступника генерального директора НБУВ, доктора історичних наук, професора В. М. Горового та завідувача відділу політологічного аналізу СІАЗ, кандидата історичних наук Т. Ю. Гранчак було проведено аналіз джерельної бази в системі ЗМІ з питань вивчення кризових явищ і їхніх наслідків у суспільному житті України, висвітлено шляхи вдосконалення методик аналізу сучасних інформаційних потоків, пов'язаних з відображенням кризових явищ та їх подолання в різних сферах суспільного життя, досліджено форми й методи підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів, пов'язаних з антикризовою тематикою, а також принципи організації їх включення в систему сучасних соціальних комунікацій, орієнто-

ваних на користувачів в економічній і соціально-політичній сферах життя суспільства.

Наукові співробітники СІАЗ постійно використовували матеріали електронних і друкованих ЗМІ, а також монографічну літературу для відображення основних суспільно значущих процесів у сфері політичного, економічного та соціального розвитку. Паралельно із цим відбувався також і аналіз використовуваних масивів інформації. У результаті проведених досліджень було виявлено, що особливо актуальними були проблеми розвитку вітчизняної економіки, зокрема експертні оцінки економічної складової політики Президента України, питання приватизації стратегічних підприємств і перспективи реприватизації, курсові коливання, основні тенденції грошового обігу тощо ¹. Не меншу зацікавленість українського і світового істеблїшменту, спостерігачів та дослідників викликали також питання конституційного процесу, проблеми судової реформи, зміни виборчого законодавства, Податкового кодексу тощо ².

Під час роботи над плановою науковою темою відповідно до сформованих запитів від корпоративних користувачів службою аналізувалися також інформаційні масиви щодо вдосконалення антикризового законодавства країн СНД та відображення процесу забезпечення економічної безпеки в документах країн Співдружності ³.

¹ Ворошилов О. Экономическая составляющая обращения Президента В. Януковича к народу Украины в оценках политиков и экспертов. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 12. С. 17–26; Ворошилов О. Приватизация «Укртелекома»: цена вопроса и основные претенденты. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 22. С. 12–22; Кулицький С. Фактори формування курсу гривні та оцінка перспектив розвитку грошового обігу в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 1. С. 37–52; № 2. С. 29–34.

² Тарасенко Н. Зарубежный взгляд на украинские выборы. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 2. С. 15–29; Тарасенко Н. Скасування політреформи в Україні: аналіз можливостей та оцінки експертів. *Резонанс*. Київ, 2010. № 58. С. 7–23; Половинчак Ю. Податковий кодекс: спроба номер два. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 18. С. 13–19; Половинчак Ю. Конституційний реверс. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 19. С. 6–11; Потіха А. Ставлення опозиції до рішення Конституційного Суду щодо повернення до Конституції в редакції 1996 року. *Резонанс*. Київ, 2010. № 78. С. 6–15.

³ Тарасенко Н. Перспектива слияния НАК «Нефтегаз Украины» с российским «Газпромом» в оценках экспертов. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 18. С. 29–40; Тарасенко Н. Газовая отрасль Казахстана в контексте украинско-казахстанского сотрудничества. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 9. С. 28–42; Тарасенко Н. Нефтяной фактор украино-белорусских

У наукових публікаціях фахівців СІАЗ ґрунтовно досліджувалася система соціальних інформаційних комунікацій, їхній зміст та особливості розвитку в процесі еволюції суспільства¹. Особлива увага співробітниками служби приділялася питанням формування і впровадження інноваційної моделі економіки, зокрема основним напрямам забезпечення реалізації державної інноваційної політики, які на нинішньому етапі полягають у переході до функціональних засад у державному управлінні інноваційною сферою; у створенні та забезпеченні діяльності Національної комісії з питань інвестицій та інноваційного розвитку; у запровадженні системи державного стратегічного планування економічного розвитку; у формуванні національної інноваційної системи економіки; у створенні інноваційних структур (технологічних, наукових парків, інноваційних кластерів), а також у підвищенні інформаційно-інноваційної культури суспільства².

Також за дорученням Президії НАН України наукові співробітники СІАЗ особливу увагу в рамках роботи над темою: «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» приділяли аналізу проблеми інформаційного суверенітету в умовах посилення глобальних впливів, оскільки перехід суспільства до інформаційного етапу свого розвитку виводить на перший план проблеми зміцнення національного суверенітету, питання збереження та посилення його інформаційної складової. Саме актуальним аспектам інформаційного суверенітету Укра-

отношений. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 10. С. 31–43.

¹ Вітушко А. Застосування онтологій в аналітичних підрозділах бібліотечних установ. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 27. С. 266–273; Горова С. В. Становлення аналітичної роботи бібліотек в умовах інформатизації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 26. С. 173–181; Горовий В. Сучасна інформаційна діяльність: бібліотечний аспект. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. С. 12–20; Горовий В. Перспективи бібліотечної діяльності в контексті впровадження електронних інформаційних технологій. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформац. діяльність: Пробл. науки, освіти, практики* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.) Київ, 2010. С. 124–127.

² Кулицький С. П. Информационный потенциал научной библиотеки в сфере аналитической поддержки развития экономики. *Б-ки нац. акад. наук: Пробл. функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2011. Вип. 9. С. 121–131; Кулицький С. П. Потенційні конкурентні переваги наукової бібліотеки в інформаційному забезпеченні української економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 33–50.

їни в умовах глобалізації присвячено науковій праці співробітників СІАЗ НБУВ¹.

Наукові співробітники служби на основі аналізу великого обсягу інформаційних масивів електронних і друкованих ЗМІ, а також монографічної літератури дійшли висновку, що ЗМІ, експерти й дослідники у своїх публікаціях активно відображали стан різних галузей економіки України, вплив економічних негараздів на соціальні та політичні процеси в суспільстві. Характерною рисою публікацій науковців різних галузей у післякризові роки стало намагання відстежувати тенденції стосовно подолання кризових явищ у світовій і вітчизняній економіці. Позитивною ознакою публікацій у ЗМІ дослідники СІАЗ визначили доволі високий рівень об'єктивності для аналізу соціально-економічної ситуації відповідно до запитів різних категорій суспільно активних громадян України.

Окрема увага в дослідженнях, що проводилися службою, була прикута до аналізу оціночних і прогнозно-рекомендаційних матеріалів зарубіжних ЗМІ, що стосуються кризової ситуації в Україні та впливу на Українську державу загальних закономірностей перебігу подій, пов'язаних із світовою кризою. Спеціальним виданням СІАЗ із висвітлення цієї проблеми став бюлетень «Криза: шляхи подолання», а також матеріали в бюлетенях «Экономическая безопасность в документах стран СНГ», «Безпека підприємництва». Особливості впливу зарубіжних політтехнологів і політтехнологій на громадську думку України постійно відображалися в бюлетені «Політичні технологи та технології». Зазначена тематика також знаходила своє відображення і в аналітичних матеріалах журналу «Україна: події, факти, коментарі»².

Результатом аналізу зарубіжних джерел електронної інформації стало визначення оціночних і прогнозно-рекомендаційних характеристики. Це

¹ Горвий В. Проблеми збереження і розвитку сучасного інформаційного суверенітету. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 20. С. 59–70; Гранчак Т. Ю. Бібліотека і політична комунікація. Київ, 2012. 481 с.

² Половинчак Ю. Українсько-російське зближення: Захід занепокоєний? *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 10. С. 6–12; Тарасенко Н. Зарубежный взгляд на украинские выборы. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 2. С. 15–29; Тарасенко Н. Зарубежные отзывы о втором туре выборов Президента Украины. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 3. С. 12–31; Тарасенко Н. Кабинет Министров Н. Азарова в оценках зарубежных экспертов и СМИ. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2010. № 6. С. 13–27.

дало змогу відібрати масив інформаційних джерел різної політичної орієнтації, що у своїй сукупності дає можливість вийти на об'єктивне висвітлення подій і процесів.

Істотне значення має також і зроблений науковцями служби висновок про те, що вітчизняні ЗМІ використовують, як правило, зарубіжні інформаційні ресурси, не надаючи їм об'єктивних оцінок з точки зору національних інтересів. Відсутність такої форми адаптації призводить до некритичного їх сприйняття певними категоріями користувачів у нашій країні. Зазначене, у свою чергу, відкриває можливості для різного роду маніпулятивних впливів з використанням деструктивних інформаційних технологій, що здатне створювати всередині нашої країни підґрунтя для можливої реалізації ворожих політичних проєктів.

Основні публікації авторського колективу за проблематикою теми «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» нараховують понад 140 наукових праць. Більшість публікацій, що характеризують важливі напрями розвитку суспільства в умовах прояву кризових явищ і суспільної діяльності з їх нейтралізації, відображено в «Наукових працях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Вип. 26, 30, 32, 33), а також у журналі «Україна: події, факти, коментарі», періодичних ЗМІ ¹.

Особистим науковим досягненням і результатом багаторічної наполегливої праці завідувача відділу політологічного аналізу Т. Ю. Гранчак став успішний захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій ².

¹ Горовий В. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2015. 334 с.; Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація. Київ, 2012. 481с.; Ворошилов О. Розвиток бібліотечних установ в Україні: тенденції та перспективи. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 54–62; Кулицький С. Информационный потенциал научной библиотеки в сфере аналитической поддержки развития экономики. *Б-ки нац. акад. наук: Пробл. функционирования, тенденции развития*. Киев, 2011. Вып. 9. С. 121–131; Половинчак Ю. Бібліотечні консорціуми – перспектива ХХІ століття: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 51–61; Пальчук В. Сучасні інформаційно-аналітичні структури бібліотек як інтелектуально-комунікативні підсистеми бібліотечно-інформаційної інфраструктури. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 31–41 та ін.

² Бібліотека в системі політичної комунікації : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : спец.

Грунтовний науковий аналіз складного комплексу проблем забезпечення національного інформаційного суверенітету для України – і як для об'єкта глобальних інформаційних впливів, і як для повноправного суб'єкта міжнародної діяльності, міжнародних інформаційних обмінів – було проведено в колективній монографії, підготовленій співробітниками Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій»¹. До роботи над монографією разом з іншими науковцями долучилися керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горовий, старший науковий співробітник відділу політологічного аналізу, кандидат історичних наук О. В. Ворошилов. У колективній праці висвітлено поняття національного інформаційного суверенітету, інфраструктури його забезпечення, проблеми організаційно-методологічної бази використання, збереження й поповнення суверенних інформаційних ресурсів. Авторським колективом узагальнено набутий уже практичний досвід у сфері розвитку сучасних інформаційних комунікацій, організації інформаційної безпеки, зроблено спробу його наукового осмислення.

Крім того, співробітники СІАЗ у співавторстві з провідними науковцями інших підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського взяли участь у дослідженні основних тенденцій еволюції вітчизняного інформаційного середовища, пов'язаних, зокрема, з удосконаленням процесу дієвого використання в інформаційних обмінах медіа-ресурсів, продукції сучасних соціальних мереж, наукової періодики, архівної та книжкової спадщини, інтегрованості до цього середовища сучасних бібліотек. Результати дослідної роботи керівника СІАЗ, доктора політичних наук В. М. Горового, завідувача відділу політологічного аналізу Т. Ю. Гранчак та інших співробітників було узагальнено в колективній монографії «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища»².

27.00.03 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 392 с.

¹ Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак та ін. Київ, 2011. 154 с.

² Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна та ін. Київ, 2012. 194 с.

Дослідники дійшли висновку, що комп'ютеризація інформаційного обслуговування користувачів традиційними ресурсами сприяє підвищенню ефективності їх використання. У свою чергу електронні бібліотечні ЗМІ в процесі свого розвитку стають змістовим орієнтиром при використанні фондів бібліотек і великих масивів електронної інформації. Зростаючого значення в діяльності бібліотек набуває розвиток дистантних форм інформаційного обслуговування. Важливою формою інформаційного обслуговування сучасних користувачів стали електронні бібліотеки, які орієнтовано на активного користувача, що має можливість самостійно працювати з повнотекстовими матеріалами в електронних версіях.

Дослідження інформаційної складової соціокультурної трансформації українського суспільства було узагальнено в монографії «Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства»¹, підготовленої колективом авторів, до складу якого поряд з науковцями інших підрозділів НБУВ увійшли керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горовий, завідділу політологічного аналізу, доктор наук із соціальних комунікацій Т. Ю. Гранчак, старший науковий співробітник відділу політологічного аналізу, кандидат історичних наук О. В. Ворошилов. Авторський колектив провів аналіз основних напрямів розвитку інформаційної діяльності в політичній сфері, виявив шляхи забезпечення суспільно значущою інформацією наукових установ у контексті інноваційного розвитку України, а також обґрунтував зростаючу роль бібліотечної діяльності в інформатизації і в активізації міжнародних інформаційних обмінів.

Науково-дослідна робота у 2013–2015 рр. проводилася службою в рамках чергової планової теми «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів». Співробітниками Служби інформаційно-аналітичного забезпечення проводився аналіз науково-прикладних досліджень у сфері оптимізації використання електронної інформації в політичній, економічній і соціальній сферах. У практичній площині дослідниками служби проводилася робота з використання наукового доробку у сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності, а також матеріалів соціологічних досліджень для вдосконалення

¹ Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 202 с.

технологій застосування інформаційних ресурсів, необхідних для інформаційного розвитку українського суспільства, для урізноманітнення та підвищення дієвості інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ.

Теоретичний пошук наукових співробітників служби відбувався в напрямі розроблення конкретних шляхів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек з урахуванням одержаних даних щодо загальних тенденцій розвитку НТП, розвитку суспільних запитів на інформаційну продукцію та закономірності розвитку бібліотечної діяльності в контексті реалізації Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека-XXI».

Основними публікаціями авторського колективу за проблематикою теми стали індивідуальні монографії: «Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації»¹, «Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності»², «Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект»³, «Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади»⁴.

У своїх ґрунтовних дослідженнях науковці порушували актуальні проблеми розвитку сучасних інформаційних технологій. Зокрема, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук С. В. Горова у своїй монографії дослідила проблеми використання інтернет-ЗМІ в практиці бібліотечної діяльності та роботі з інформування всіх категорій користувачів про зміст наявних інформаційних ресурсів бібліотечних фондів; з'ясувала напрями ефективного використання суспільно корисної інформації, що міститься в масивах сучасної інтернет-інформації.

У процесі науково-дослідної роботи співробітниками СІАЗ було встановлено, що важливим фактором розвитку держав і націй в умовах посилення глобальних впливів є процес розвитку національних інформаційних

¹ Горювий В. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2015. 332 с.

² Горова С. Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності : монографія. Київ, 2013. 208 с.

³ Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.

⁴ Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ, 2014. 314 с.

комплексів як об'єднань суб'єктів інформаційної діяльності в масштабах країни, а координація їхньої діяльності має здійснюватися державою. Причому практичним працівникам треба мати на увазі, що структуризація глобальних інформаційних ресурсів за місцями їх зберігання в процесі міжнародної бібліотечної інтеграції трансформується в комплектування інформації за певними напрямами інтересів користувачів, тобто за напрямами діяльності ¹.

Отже, при комплектуванні вітчизняних інформаційних баз інформацією глобального інформаційного простору треба враховувати ці тенденції. Поряд із цим необхідно враховувати також і нині діючі засоби структуризації, до яких у цьому випадку правомірно внести наявну систему бібліотечних установ, яка за умов відповідної модернізації та пристосування до вимог часу цілком здатна ефективно забезпечувати користувачів необхідною інформацією з використанням усього спектра сучасних інформаційних технологій.

Разом з тим дослідження засвідчили, що вітчизняні інформаційні комунікації недостатньо насичені актуальною інформацією, що призводить у кінцевому підсумку до небажаних для України економічних, політичних і соціальних наслідків – до значного звуження наукового співробітництва з країнами світу; витіснення вітчизняних наукових установ з пріоритетних галузей у дослідження другорядної тематики і, як наслідок, поступової втрати науково-технічного потенціалу країни; до втрати рівних можливостей для реалізації наукового потенціалу вчених нашої країни, що ставить під сумнів участь України в розбудові спільного європейського науково-дослідного простору; до вимушеного від'їзду українських учених та фахівців на роботу за кордон, щоб отримати доступ до сучасних дослідницьких проектів і світових інформаційних ресурсів ².

Виходом у розв'язанні цієї проблеми за умов відповідного фінансування цілком здатні стати бібліотечні установи та інформаційно-аналітичні центри. Крім того, ефективне використання цих установ в акумуляції і використанні нових інформаційних ресурсів є також важливим фактором ор-

¹ Горвий В. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2015. 332 с.

² Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.

ганізації національної інформаційної безпеки, що набуває вкрай важливого значення в умовах інформаційного протистояння і використання гібридних військових технологій у вирішенні геополітичних завдань.

Таким чином, наукові співробітники дійшли переконливого й науково обґрунтованого висновку, що створення ефективних національних механізмів відбирання, адаптації, організації збереження і впровадження глобальних інформаційних ресурсів у практику суспільного життя України є життєво необхідним напрямом сучасної діяльності в інформаційній сфері. Разом з тим треба зауважити, що вирішення зазначеного надважливого завдання потребує відповідного технологічного забезпечення. Тому наукові співробітники відділу політологічного аналізу служби приділили значну увагу аналізу технологічних здобутків вітчизняної інформатизації, специфіки формування оптимальних обсягів інформаційно-інтелектуального ресурсу для суб'єктів, що беруть участь у процесі прийняття управлінських рішень¹.

Поряд з тим науковці СІАЗ займалися вивченням інформаційно-технологічних особливостей формування національного інформаційного простору в період інформаційного протистояння, функціонування національних бібліотек як суб'єктів формування національного інформаційного ресурсу, спрямованого на зміцнення інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки. У центрі уваги дослідників перебували також питання особливостей функціонування інформаційного простору української економіки та технологічних можливостей інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек у розв'язанні проблем інформаційного забезпечення економіки².

¹ Пальчук В. Сучасні тенденції розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 489–502.

² Кулицький С. Проблеми підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів з економічної тематики в умовах поширення цифрових технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 429–446; Кулицький С. Методичні аспекти аналітичної діяльності наукової бібліотеки в інформаційному просторі української економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 111–121; Кулицький С. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек – складова розвитку економічної аналітики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 331–345.

Наукові працівники СІАЗ проводили аналіз методик удосконалення процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції¹. Важливим і цікавим напрямом наукового пошуку деяких співробітників відділу політологічного аналізу Служби інформаційно-аналітичного забезпечення стали особливості впровадження інноваційних технологій – технологій мобільного доступу, використання платформ соціальних медіа – у системі надання доступу до національних інформаційних ресурсів, насамперед до бібліотечних фондів як основи формування інформаційного простору України, забезпечення бібліотеками доступу до інформації регіональної періодики в контексті специфіки розвитку регіонального сегмента ЗМІ².

Результати проведених досліджень дали підстави для таких висновків. По-перше, в умовах інформаційного протистояння та злочинності, ускладнених загальним процесом інформаційної глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору, які з поглибленням інформатизації функціонують як універсальні інфополіси, що використовують сучасні інтернет-технології³. По-друге, для зміцнення інформаційного суверенітету України дедалі більшого значення набуває інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек, спрямований на оперативне представлення суспільству результатів наукового аналізу подій і процесів, що перебувають у центрі суспільної уваги, специфіки їх відображення різними інформаційними ресурсами як результату інформаційної політики провідних політичних акторів⁴.

¹ Вітушко А. Проблема використання в бібліотечному інформаційному виробництві соціальних мереж з точки зору інформаційної безпеки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 181–191; Вишнеvsька І. Соціальні мережі як джерело підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 521–530.

² Бондаренко В. Дистантне обслуговування користувачів бібліотек: сучасні наукові підходи до питання. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 503–521; Тарасенко Н. Інноваційні аспекти бібліотечно-інформаційного виробництва. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 543–559.

³ Горова С. Специфіка бібліотечного комплектування в умовах активізації інформаційної злочинності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 112–123; Ворошилов О. Інформаційна аналітика як напрям роботи сучасної бібліотеки. *Бібл. вісн.* Київ, 2015. № 3. С. 12–17.

⁴ Дем'яненко М. Особливості використання популізму у вітчизняних засобах масової інформації. *Гілея : наук. вісн.* Київ, 2015. Вип. 103 (12). С. 319–322; Кулицкий С. Подолання прагматичного

Зазначені фактори істотно актуалізують проблеми фахового пошуку, відбору, оцінювання первинних джерел інформації. Приклад ефективної діяльності в цьому напрямі дає досвід відділу політологічного аналізу СІАЗ. Зокрема, в умовах розгортання суспільно-політичної кризи та «революції гідності» в Україні, українсько-російського протистояння на Донбасі співробітниками відділу було підготовлено й представлено в бюлетені оперативної інформації «Резонанс», що виходить двічі на тиждень, 106 аналітичних оглядів, у яких було висвітлено такі проблемні аспекти ситуації: євроінтеграційних рух України (два огляди), проблема російських впливів та агресії (20 оглядів), ситуація в Криму (три огляди) і на Донбасі (п'ять оглядів), «Майдан» (дев'ять оглядів) та його очікування (зокрема, проведення реформ і очищення влади – 10), небезпека розколу країни й проблеми сепаратизму та збереження територіальної цілісності України (10), зарубіжна реакція на події в Україні (чотири огляди), питання переформатування вітчизняного політичного поля в процесі проведення позачергових президентських і парламентських виборів (37), реформування політичної системи (чотири огляди), проблема використання інформаційних технологій у політичній боротьбі (два огляди).

Поряд із висвітленням актуальних проблем суспільно-політичного життя й підготовки науково-аналітичних та інформаційно-аналітичних матеріалів співробітники СІАЗ продовжували роботу над розвитком теоретичної й методичної бази інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек. Зокрема, у відповідь на стрімкий розвиток інформаційного середовища соціальних медіа наукові співробітники служби долучилися до відпрацювання методик залучення розміщеної в ньому інформації в процес підготовки інформаційно-аналітичної продукції, зокрема впровадження в практику інформаційно-аналітичної діяльності використання технологій моніторингу інтернет-інформації соцмереж¹. Інтернет-моніторинг є ефективним

шуму при підготовці аналітичних продуктів з економічної тематики. *Бібл. вісн.* Київ, 2015. № 1. С. 57–63; Рябоконт О. Інформаційна безпека в контексті розвитку сучасних інформаційних технологій. *Тенденції впливу глобального інформац. середовища на соціокультурну сферу України.* Київ, 2014. С. 34–48.

¹ Рудь І. Проблема оптимізації інформаційно-аналітичної та пошукової діяльності в умовах сучасних інформаційних процесів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2015. Вип. 41. С. 573–587.

інструментом при проведенні антикризових заходів, адже останнім часом реакція громадськості проявляється насамперед саме в Інтернеті, з огляду на що своєчасне виявлення електронних публікацій відповідного характеру дає можливість оперативно відстежити тенденції, які намічаються, і вжити необхідні заходи. Моніторинг соціальних мереж може здійснюватися в ручному режимі або автоматично за допомогою спеціальних програм і платформ. Моніторинг як у ручному, так і в автоматичному здійснюється за допомогою використання спеціальних сервісів, таких як, наприклад, Google Alert та «Яндекс.Блоги» – для ручного моніторингу, IQBuzz, YouScan, «Крібрум», Wobot, SemanticForce та ін. – для автоматичного.

Ще однією проблемою, яка потребує розв'язання в контексті пристосування бібліотечної діяльності до вимог сучасності, є той факт, що стрімкий розвиток інформаційного сегмента інтернет-середовища, з одного боку, та обмежені можливості вітчизняних бібліотек щодо архівування інформації мережевого простору – з іншого, обумовлюють необхідність широкого використання в бібліотечній практиці підготовки аналітичних продуктів бібліотек, створення консолідованої інформації, яка одержана з декількох джерел та системно інтегрованих різнотипних інформаційних ресурсів¹. Зазначені ресурси, що в сукупності наділені ознаками повноти, цілісності, несуперечності та становлять адекватну інформаційну модель проблемної сфери, дають змогу проводити аналіз, опрацювання та ефективно використання інформації в процесах підтримки прийняття рішень і відкривають можливість збереження та представлення науково обробленої мережевої інформації в консолідованому вигляді².

Наукові співробітники продовжили успішну співпрацю з іншими науковими підрозділами Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Так, заступник генерального директора з наукової роботи, керівник

¹ Тарасенко Н. Розкриття бібліотечних фондів засобами соціальних мереж як фактор наповнення інформаційного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 205–218; Тарасенко Н. Інноваційні аспекти бібліотечно-інформаційного виробництва. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 543–559.

² Ворошилов О. Бібліотеки в адаптації глобальних інформаційних ресурсів для потреб національного інформаційного простору. *Місце і роль б-к у формуванні нац. інформац. простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.)*. Київ, 2014. С. 215–217; Кулицький С. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек – складова розвитку економічної аналітики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 331–345.

СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горовий, завідувач відділу політологічного аналізу, кандидат історичних наук Т. Ю. Гранчак, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук С. В. Горова, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук О. В. Ворошилов, молодший науковий співробітник О. Д. Рябоконт та інші співробітники СІАЗ узяли активну участь як автори окремих розділів у підготовці ряду колективних монографій¹.

Значна увага в наукових дослідженнях фахівців СІАЗ приділялася питанням інформаційної безпеки. Результати їхньої роботи було включено як складові частини в колективну монографію НБУВ «Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж»². Монографію, авторами окремих розділів якої стали керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горовий і старший науковий співробітник СІАЗ, кандидат історичних наук О. В. Ворошилов, присвячено висвітленню значення соціальних мереж у суспільному розвитку. У праці досліджено технології та організаційні заходи суспільства й держави для протистояння негативним інформаційним впливам, що здійснюються через інноваційні канали інформаційних обмінів.

Дослідженню соціокультурних механізмів формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України присвятили свою працю учасники колективу авторів різних науково-дослідних підрозділів НБУВ за участі доктора історичних наук, професора В. М. Горового та кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника О. В. Ворошилова³. Автори монографії провели аналіз ментального імунітету як основи національної стійкості на тлі розвитку інформаційного суспільства та проблеми його збереження й зміцнення в умовах російсько-української

¹ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток : монографія. Київ, 2013. 206 с.; Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : монографія. Київ, 2013. 224 с.; Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія. Київ, 2013. 250 с.; Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія. Київ, 2014. 296 с.; Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства : монографія. Київ, 2014. 260 с.

² Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж : монографія. В. І. Попик, В. М. Горовий, О. С. Онищенко, А. В. Матвійчук та ін. Київ, 2015. 202 с.

³ Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України : монографія. В. М. Горовий, О. В. Ворошилов та ін. Київ, 2015. 228 с.

інформаційно-психологічної війни. Дослідники виявили передумови та характерні риси посилення впливу маніпулятивних технологій в інформаційних протистояннях, дослідили розвиток методик їх нейтралізації.

За результатами роботи над темою: «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» співробітниками СІАЗ було опубліковано ряд наукових статей, виголошено понад 40 доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, підготовлено і видано понад 400 інформаційно-аналітичних, реферативних, оглядово-прогностичних видань (у тому числі електронних). Фахівцями СІАЗ було опубліковано п'ять одноосібних монографій, а також науковці служби взяли участь у підготовці та виданні шести колективних монографій, підготовлених у співавторстві з науковими працівниками інших підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Дослідники дійшли висновку, що в сучасних умовах інформаційно-аналітична діяльність у бібліотеці в поєднанні з розвитком дистантних форм обслуговування користувачів, удосконаленням активних форм позиціонування бібліотечних структур на інформаційних ринках створює беззаперечні перспективи утвердження бібліотечної діяльності в суспільній практиці як важливого інструменту інформатизації в сучасній Україні.

Якісне всебічне наповнення національного інформаційного простору, що здійснюється бібліотеками з використанням дистантних форм, є важливою ланкою в розвитку інформаційного суспільства та представлення України в глобальному інформаційному просторі. Розвиток дистантного інтернет-обслуговування, зокрема шляхом широкого впровадження в бібліотечну практику мережових технологій, сприятиме демократизації бібліотечної діяльності, формуватиме в суспільній свідомості уявлення про установи інформаційної сфери як про гарантів демократії, центри освіти та культури, що забезпечують вільний і рівний доступ до накопичених людством знань.

Науково-дослідна робота Служби інформаційно-аналітичного забезпечення у 2016–2018 рр. відбувалася у рамках планової наукової теми «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів». Наукові співробітники проводили дослідження процесу управління інформаційно-комунікаційними потоками в умовах впливу на національний інфопростір

глобальних інформаційних ресурсів. Важливою складовою наукового пошуку та інформаційно-аналітичної роботи СІАЗ було вдосконалення методик використання національних інформаційних комунікацій в умовах глобальних інформаційних впливів.

У 2016 р. на посаду завідувача відділу політологічного аналізу було призначено кандидата історичних наук М. Б. Закірова. Доктор наук із соціальних комунікацій Т. Ю. Гранчак, яка керувала відділом з 2003 р., перейшла на посаду старшого наукового співробітника та зосередилася на підготовці та атестації наукових кадрів.

У контексті розв'язання проблем розвитку бібліотек в інформаційну епоху фахівцями служби досліджувалися питання оптимізації бібліотечної діяльності як чинника підвищення ефективності інформаційно-комунікаційних процесів національного інформаційного середовища. Разом з тим протягом останніх років не втрачає актуальності проблема протистояння відверто ворожим зарубіжним інформаційним впливам, що значною мірою зумовлює певну структуру й наповнення національного інформаційного простору. З огляду на зазначене, працівники СІАЗ активно досліджували широкий спектр проблем зміцнення інформаційного суверенітету України. За висновком дослідників, важливою складовою ефективної протидії інформаційній агресії є проведення своєчасного й компетентного наукового аналізу суспільно значущих подій і процесів, розкриття глибинних мотивів та цілей діяльності провідних політичних акторів, ключових інтересів інформаційної політики опонентів.

У цьому контексті однією з основних публікацій відділу стали індивідуальні монографії: завідувача відділу політологічного аналізу, кандидата історичних наук М. Б. Закірова «Феномен політичної думки російського зарубіжжя в контексті української державної ідентичності»¹; старшого наукового співробітника, кандидата історичних наук С. В. Горової «Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення»²; розділи колективної монографії «Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної

¹ Закіров М. Феномен політичної думки російського зарубіжжя в контексті української державної ідентичності : монографія. Київ, 2016. 582 с.

² Горова С. Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення : монографія. Київ, 2017. 467 с.

політики»¹, підготовлені співробітниками СІАЗ, а також ряд наукових статей дослідників СІАЗ².

У дослідження наукових співробітників СІАЗ засоби масової комунікації розглядаються як важливий чинник становлення громадянського суспільства. Невипадково останнім часом дедалі більше наукової уваги приділяється зростанню впливу мережевих засобів масової комунікації – інтернет-ЗМІ та соціальних медіа. На думку науковців служби, особливої уваги потребує вдосконалення методик роботи з інформацією, враховуючи специфіку саме мережевих засобів масової комунікації.

Разом з тим значний інформаційний ресурс для вивчення перебігу політичних процесів та особливостей державного розвитку мають дослідження діяльності партійних засобів масової комунікації. Розгалужена та різноманітна, орієнтована на смаки, звички й уподобання різної аудиторії мережа сучасних засобів масової комунікації для партій є найдоступнішим засобом пропаганди поглядів та ідей, а також активним учасником процесу масової комунікації. Чималий інтерес партійні засоби масової комунікації представляють і як об'єкт бібліотечно-інформаційної діяльності. Наукові розвідки в цьому аспекті передбачають розгляд таких питань, як комплектування бібліотечних фондів інформацією партійних засобів масової комунікації, її збереження та систематизація, організація доступу до неї, створення на її основі аналітичного продукту.

Дедалі більшої актуальності набирає вирішення завдання комплектування бібліотечних фондів інформацією електронних ЗМІ, зокрема інтернет-видань, розроблення ефективних методик використання інформації партійних засобів масової комунікації в аналітичній роботі. Це дає підстави більш глибоко вивчати проблему функціонування партійних

¹ Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики : монографія. В. Бондаренко та ін. Київ, 2016. 324 с.

² Кулицький С. Аналіз економіко-інформаційних аспектів гібридної війни на базі ресурсів наукової бібліотеки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 49. С. 133–145; Потіха А. Формування газетного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як відображення специфіки розвитку. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. V (23). Issue 139. С. 78–81; Закіров М. Міф як засіб інформаційного впливу та інструмент політичної комунікації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 630–644; Дем'яненко М. Протидія інформаційній агресії: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 50. С. 267–277 с.

засобів масової комунікації, аналізувати їхній зміст, опрацювати методику збереження необхідної інформації для подальшого використання.

Створення та розповсюдження відповідного інформаційно-аналітичного продукту через мережу бібліотечних сайтів забезпечить умови для ефективного задоволення суспільного запиту на якісний інформаційний продукт, що відповідатиме суверенним інтересам Української держави й суспільства. Найбільш повно та чітко вимоги до інформаційно-аналітичного продукту відображено в положеннях Кодексу етики бібліотекаря УБА: «...дотримуємося нейтральності й неупередженої позиції щодо збирання та організації доступу до інформації й надання послуг, розмежовуємо професійні обов'язки і власні інтереси, прагнемо до того, щоб особисті переконання не заважали вільному доступові користувача до інформації».

Виходячи із зазначених вимог, наукові працівники СІАЗ наголошують, що експертні матеріали мають створюватися на основі опрацювання якомога ширшого кола різноманітних джерел, які створюють інформаційну модель конкретного суспільно значущого явища. Науковий підхід до оброблення інформації з використанням широкого спектра відповідних методологічних принципів стане запорукою об'єктивності інформаційно-аналітичного продукту та дасть змогу уникнути впливу суб'єктивних орієнтирів дослідника на кінцевий результат. Разом з тим вирішальне значення має фаховий рівень пошуку, відбору й адекватного оцінювання первинних джерел інформації. Запорукою якісного підбору матеріалу має стати послідовний моніторинг інформаційного простору фахівцями високого рівня теоретичної й практичної підготовки, аналіз думок, що продукує експертне середовище з метою визначення основних тенденцій подання інформації та актуальних соціально-політичних й економічних трендів.

Наукові співробітники СІАЗ і надалі продовжили активну наукову співпрацю з іншими науковими підрозділами Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горючий і завідувач відділу політологічного аналізу, кандидат історичних наук М. Б. Закіров узяли участь у підготовці колективної монографії «Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності»¹. Монографію присвячено висвітленню актуальних питань інфор-

¹ Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності :

маційної сфери розвитку українського суспільства, що мають стати основою взаєморозуміння й толерантності, сприятимуть поверненню територій Донбасу та Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України, консолідації українців. Дослідники дійшли висновку, що особливо гострою для України залишається проблема боротьби наративів і контрнаративів, захист прав на власну історію, культуру та міжнародне визнання. Усе це потребує організації процесу вироблення змісту національного стратегічного наративу як невід'ємної інформаційної складової побудови сучасного суспільства. У таких умовах завданням національної ваги є розвиток національного інформаційного ресурсу, національної ідеології, національної науки, що сприятиме зміцненню нації та розвитку її перспектив.

Заступник генерального директора з наукової роботи, керівник СІАЗ, доктор історичних наук В. М. Горovий, завідувач відділу політологічного аналізу, кандидат історичних наук М. Б. Закіров узяли участь у підготовці окремих розділів до колективної монографії «Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст»¹. Працю присвячено дослідженню процесів удосконалення організації інформаційного ресурсу для ефективного використання в суспільній еволюції. Дослідники зосередили увагу на зростаючому значенні наративних інформаційно-аналітичних продуктів, у тому числі й тих, що пов'язані із застосуванням у протистояннях між державами в інформаційному просторі.

У підготовці колективної монографії «Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України»² узяли участь доктор історичних наук, професор В. М. Горovий і доктор політичних наук, доцент М. Б. Закіров. У монографії розглядаються основні напрями спільної культурної еволюції регіонів українського суспільства в умовах становлення євроінтеграційних орієнтирів розвитку об'єднаних процесів у рамках соціальних перетворень інформаційного суспільства. У праці, зокрема, підкреслено,

монографія. О. Онищенко, В. Горovий, В. Попик, М. Закіров та ін. Київ, 2016. 202 с.

¹ Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст : монографія. В. М. Горovий, О. С. Онищенко, Ю. М. Половинчак, Л. М. Галаган, С. В. Полтавець та ін. Київ, 2017. 212 с.

² Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України : монографія. О. Онищенко, В. Горovий, Л. Дубровіна та ін. Київ, 2018. 222 с.

що одним з найперспективніших векторів розгортання інформаційного забезпечення реформ серед молоді та найбільш активної частини суспільства має стати системна робота в царині соціальних мереж як альтернативного джерела інформації й особливого комунікативного простору, що забезпечує швидкий зворотний зв'язок і може бути засобом мобілізації суспільства для вирішення конкретних суспільно значущих завдань. Ключовими напрямами роботи має стати поширення інформації про реальні успіхи й досягнення. Створення позитивного іміджу країни не лише за кордоном, а й серед співгромадян має стати одним з основних напрямів діяльності ЗМІ.

Працівники відділу постійно та плідно працюють над підвищенням наукового рівня. Зокрема, завідділу політологічного аналізу М. Б. Закіров 22 березня 2018 р. успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за темою: «Політична думка російського зарубіжжя 1920–30-х рр. у контексті осмислення державної ідентичності». Науковий співробітник відділу політологічного аналізу В. В. Струнгар 17 травня 2018 р. успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за темою: «Бібліотечна складова в системі суспільного використання соціальних медіа». Старший науковий співробітник О. В. Ворошилов завершив підготовку тексту одноосібної монографії «Бібліотека як інтегратор глобальних інформаційних ресурсів» (14 д. а.).

Результати досліджень наукових працівників презентовано в 97 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях і доповідях на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зокрема, у доповідях на Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (НБУВ, жовтень 2016 р.); Всеукраїнську конференцію «Асоціація Україна – ЄС: історичні і політико-правові аспекти» (ДЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», лютий 2016 р.); Міжнародний круглий стіл на тему: «Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення АТО» (Національна академія прокуратури України, листопад 2016 р.); конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Київ, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 3–5 жовтня 2017 р.); VII Міжна-

родну науково-практичну конференцію «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: європейські орієнтири» (сmt Славське, Українська бібліотечна асоціація, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 1–4 березня 2017 р.); Міжнародну конференцію *Andragogy: virtual learning environment for librarians* (Вільнюс, Публічна бібліотека Вільнюського округу ім. А. Міцкевича, 7–8 червня 2017 р.); науково-практичну конференцію «Наука без кордонів – розвиток ХХІ столітті» (Будапешт, Товариство культурного та наукового прогресу Центральної і Східної Європи, 27 серпня 2017 р.); VIII Львівський міжнародний бібліотечний форум (Львів, Українська бібліотечна асоціація, 13–16 вересня 2017 р.); Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація», присвячену 100-річчю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Київ, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 6–8 листопада 2018 р.); Міжнародну наукову конференцію «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, Київський національний університет культури і мистецтв, 15 травня 2018 р.); VIII Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: стратегічні орієнтири» (сmt Славське, Українська бібліотечна асоціація, 27 лютого – 2 березня 2018 р.); круглий стіл «Українське націєтворення: між конфліктом і консенсусом» (ІСПП НАПН України, 19 квітня 2018 р.); Міжнародну наукову конференцію «Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення» (Київ, НБ КПІ, 6–7 грудня 2018 р.); IX Львівський міжнародний бібліотечний форум (Львів, Українська бібліотечна асоціація, 19–22 вересня 2018 р.); науково-практичний семінар «Медіа-грамотність у сучасному суспільстві» (Київ, Державна бібліотека України для юнацтва, 15 березня 2018 р.); II круглий стіл «Історія в нас і ми в історії: психологія історичної пам'яті» (з міжнародною участю) (Київ, СПП НАПН України, 8 листопада 2018 р.); II Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення» (Маріуполь, Донецький державний університет управління, 15 червня 2018 р.); Міжнародну науково-практичну конференцію «Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід» (Київ, 16 травня 2019 р.); Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху» (Київ, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 8–10 жовтня 2019 р.).

Спостерігається досить ефективна діяльність служби в інформаційно-аналітичному напрямі. Так, з урахуванням поточної ситуації, що характеризується масштабним реформуванням українського державного механізму, подоланням наслідків суспільно-політичної кризи, анексії Криму й українсько-російського протистояння, що триває на Донбасі, співробітниками відділу було підготовлено та представлено в бюлетені оперативної інформації «Резонанс» й інформаційно-аналітичному журналі «Україна: факти, події, коментарі» 584 аналітичні огляди, у яких було висвітлено такі проблемні аспекти: євроінтеграційних рух України; ситуація в Криму та на Донбасі; політичний процес у Європі – основні тенденції й перспективи; питання збереження і відновлення територіальної цілісності України; розвиток взаємовідносин України із зарубіжними партнерами; зарубіжна реакція на події в Україні; питання еволюції вітчизняного політичного поля; політична й соціально-економічна ситуація в регіонах України; реформування державного механізму та законодавче забезпечення; проміжні підсумки роботи органів державної влади; реформування системи місцевого самоврядування й децентралізації влади; проблема протистояння негативним впливам і забезпечення інформаційної безпеки; аналіз основних тенденцій розвитку української економіки.

У цілому силами працівників відділу політологічного аналізу в процесі роботи над плановою науковою темою «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» було підготовлено, видано й збережено в інформаційно-аналітичній базі даних: 94 випуски бюлетеня оперативної інформації електронних видань «Резонанс»; 72 номери інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі». Усього видано 166 випусків інформаційно-аналітичних видань загальним обсягом 701 ум. друк. арк. Результати досліджень презентовано в 25 наукових статтях і 42 доповідях на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях. Опубліковано п'ять колективних і дві індивідуальні монографії.

У 2019 р. працівники СІАЗ розпочали науково-дослідну роботу в рамках планової теми «Електронні інформаційні ресурси бібліотек – ресурс оновлення інформаційної основи національного розвитку». Протягом звітнього періоду співробітники відділу політологічного аналізу СІАЗ проводили науково-дослідну роботу з річної теми «Стратеми як каркас націо-

нального інформаційного простору. Адаптація технологій стратегічних комунікацій відповідно до соціокомунікативних структур суспільства й держави».

У рамках аналізу цих проблем відділ здійснював теоретичне осмислення феномену стратегічних комунікацій як чинника сучасного історичного процесу. Проводив дослідження процесу й результатів аналітичної діяльності (роботи) бібліотеки як засобу ідентифікації, верифікації та позиціонування стратегічних комунікацій національної економіки. Співробітники відділу вивчали можливості й переваги використання мережевих представництв бібліотек як платформ для розміщення фахових бібліотечних інформаційних ресурсів. Проводили аналіз характеристик особливостей і можливостей арсеналу інструментів та методів, що надає бібліотекам сучасний рівень розвитку інформаційних технологій тощо.

У результаті досліджень було встановлено, що складність такого явища, як стратегічні комунікації зумовлює різноманітність підходів до визначення сутності стратегічних комунікацій, інструментарію та методів практичної реалізації. Насамперед стратегічні комунікації мають на меті фахово організоване просування державою в національному та закордонному інформаційному просторі цінностей, інтересів і цілей шляхом узгоджених та планомірних дій усіх суб'єктів соціально-політичного процесу, а також створення ефективної системи запобігання й протидії деструктивним інформаційним впливам.

У провідних державах світу в царині стратегічних комунікацій працюють різноманітні державні установи та міждержавні оперативні групи, які розробляють і реалізують програми впливу на соціально-психологічні структури суспільства, вирішують завдання комунікації, сприяння свободі ЗМІ, розвитку діалогу та поваги між спільнотами, розроблення інформаційно-пропагандистських заходів і програм з надання підтримки журналістам та блогерам ¹.

У результаті проведених досліджень було визначено, що змістовні результати інформаційно-аналітичної роботи СІАЗ НБУВ органічно вписуються в процеси реалізації державою стратегій розвитку різних галузей та

¹ Закіров М. Стратегічні комунікації у сучасному світі *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 52. С. 24–35.

секторів української економіки. При цьому аналітична робота великої наукової бібліотеки може бути засобом належної ідентифікації, верифікації та позиціонування стратегічних комунікацій національної економіки¹.

Серед можливостей бібліотечних представництв у соціальних мережах щодо розміщення на їхніх сторінках інформаційних ресурсів, здатних сприяти професійному розвитку бібліотекарів, на думку співробітників СІАЗ, варто виокремити публікування або скеровування через систему гіперпосилань до матеріалів, які стосуються питань бібліотечної теорії та практики, висвітлюють досвід роботи українських і зарубіжних бібліотек, повідомляють про інновації в бібліотечному сервісі, інформаційних бібліотечних технологіях, зміни нормативно-правих аспектів бібліотечної діяльності тощо².

Науковці дійшли висновку, що бібліотека як соціально-комунікаційний інститут зберігає значний потенціал. Створення на базі бібліотек соціокультурних осередків об'єднаних територіальних громади сприятиме ефективній комунікації мешканців і формуванню ідентичності ОТГ. Важливим напрямом роботи бібліотеки вже на загальнонаціональному й навіть міжнародному рівні є розширене представництво бібліотек у соціальних медіа, а також створення на базі існуючих фондів цифрової бібліотеки, що забезпечить користувачів якісним і швидким онлайн-обслуговуванням. Значно підвищити значущість бібліотеки як соціально-комунікаційного інституту здатне використання краудсорсингу, що дасть змогу залучити людей до суспільно корисної роботи та сприятиме таким чином формуванню підвалин громадянського суспільства. Ефективне використання новітніх методів організації роботи сприятиме залученню бібліотеки в державну систему стратегічних комунікацій³.

Залучення до аналізу економіки інформації зі ЗМІ дає змогу виявляти мотивацію й логіку дій економічних акторів (підприємств, домогосподарств

¹ Кулицький С. Аналітична діяльність бібліотеки як засіб ідентифікації, верифікації та позиціонування стратегічних комунікацій національної економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 52. С. 199–215.

² Тарасенко Н. Представництва бібліотек у соціальних мережах як джерело професійних інформаційних ресурсів для бібліотечних фахівців. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 52. С. 313–329.

³ Закіров М. Актуалізація проблеми еволюції соціально-комунікаційної функції бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 53. С. 56–67.

і держави), досліджувати механізми інформаційно-психологічного впливу у сфері економічної діяльності, отримувати відомості стосовно процесів у «тіньовому» сегменті економіки тощо. Адже, продукуючи ті чи ті наративи, ЗМІ пропонують аудиторії певні ментальні схеми для пояснення різних економічних явищ і процесів. Аналіз, проведений з опором на досвід роботи СІАЗ НБУВ, засвідчив, що велика наукова (універсальна) бібліотека має значні переваги порівняно з іншими суб'єктами інформаційних відносин для дослідження змістовного наповнення публічного інформаційного простору для формування стратегічних комунікацій¹.

Формування вітчизняних засобів протистояння в інформаційній війні передбачає також масштабні зміни інституційного ландшафту та правил гри в інформаційній сфері, що позначилося на створенні органами державної влади структур, покликаних відстоювати проукраїнські позиції, шляхом надання об'єктивної інформації про події в Україні, протидії негативним інформаційним впливам на українських громадян і дискредитації міжнародного іміджу держави. Особистим досягненням і завершенням багаторічної наполегливої праці наукового співробітника відділу політологічного аналізу А. Л. Потіхи став успішний захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій. Захист дисертації «Засоби масової комунікації політичних партій в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України (1990–2010-ті рр.)» за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – соціальні комунікації) відбувся 5 березня 2019 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

Результати наукових досліджень працівників відділу було також презентовано в 20 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, у тому числі в доповіді на круглий стіл «Народи Російської Федерації: між асиміляцією та самовизначенням» (Київ, 15 квітня 2019 р.), що був організований Центром досліджень безпекового середовища «Прометей» за сприяння Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка та інформа-

¹ Кулицький С. Підходи до аналізу змістовного наповнення публічного інформаційного простору як складової формування стратегічних комунікацій у сфері економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 53. С. 136–147.

ційного партнера – журналу «Український тиждень»; Міжнародну науково-практичну конференцію «Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід» (Київ, 16 травня 2019 р.); Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху» (Київ, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 8–10 жовтня 2019 р.).

Крім плідної науково-дослідної роботи, відділ політологічного аналізу СІАЗ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського продовжував успішно забезпечувати інформаційно-аналітичний напрям діяльності. Так, з урахуванням поточної ситуації, що характеризується розширенням співробітництва України з країнами ЄС і США, диверсифікацією економічних відносин, масштабним реформуванням українського державного механізму, анексії Криму та українсько-російського протистояння, що триває на Донбасі, співробітниками відділу було підготовлено й представлено в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: факти, події, коментарі» 170 аналітичних оглядів, у яких, зокрема, було висвітлено такі проблемні аспекти: євроінтеграційних рух України (два огляди); ситуація в Криму (три огляди) і на Донбасі (шість оглядів); політичний процес у Європі та світі – основні тенденції й перспективи (13); питання збереження і відновлення територіальної цілісності України (п'ять оглядів); розвиток взаємовідносин України із зарубіжними партнерами (шість оглядів); зарубіжна реакція на події в Україні (п'ять оглядів); вибори в Україні (28); політична й соціально-економічна ситуація в регіонах України (14); діяльність українських партій (сім оглядів); реформування державного механізму та законодавче забезпечення (п'ять оглядів); проміжні підсумки роботи органів державної влади (вісім оглядів); реформування системи місцевого самоврядування й децентралізації влади (19); проблема протистояння негативним впливам і забезпечення інформаційної безпеки (три огляди); аналіз основних тенденцій розвитку української економіки (28).

Усього протягом року було підготовлено і видано 25 номерів інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події факти коментарі» загальним обсягом 125 ум. друк. арк.

2.1.2. Оперативне інформування користувачів

Наприкінці 90-х років соціальний попит на інтернет-інформацію в процесі реформування українського суспільства не лише змінює акценти в діяльності бібліотечних установ, а й ставить перед ними необхідність наукового переосмислення, уточнення ряду понять і термінів. Зокрема, стає очевидною тенденція до значного розширення сфери застосування поняття оперативної інформації.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій нові засоби доставки інформації (Інтернет, мобільний зв'язок) значною мірою розв'язали суперечність між швидкістю старіння оперативної інформації та швидкістю її доставки користувачу, забезпечили високий рівень поточності, оновлення інформації з усіх сфер життєдіяльності людини, що дало змогу розширити спектр інформації, яка використовується в процесах управління. З'являється дедалі більше підстав називати оперативною новинну інформацію з суспільно важливих питань та значну частину інформації, що лежить в основі інформаційних обмінів в Інтернеті. Висока швидкість доставки інформації практично з будь-якої точки світу, інтенсивні глобалізаційні процеси, вільне поширення інформації в Інтернеті, сервіси, що дають змогу користувачу продукувати і ментально поширювати інформацію – усе це змінює уявлення про роль і місце оперативної інформації в системі соціальної комунікації.

Поступово змінювалися й інформаційні запити замовників СІАЗ.

Вивчаючи ці тенденції в 90-х роках ХХ ст., В. М. Горовий першим серед фахівців в Україні наголосив на необхідності ширшого використання оперативної інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек та її ролі в ефективному реагуванні управлінських структур на поточні виклики¹. Тож логічним було рішення про створення в структурі СІАЗ відділу оперативної інформації.

Відділ оперативної інформації (ВОІ) – науково-дослідний структурний підрозділ Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів держав-

¹ Горовий В. ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України в інформаційному забезпеченні органів державної влади. Київ, 1994.

ної влади (СІАЗ) НБУВ був створений у червні 2002 р. Завідувачем призначено наукового співробітника СІАЗ Л. А. Чуприну.

Стратегічним напрямом науково-дослідної роботи відділу є дослідження ролі аналітичних підрозділів бібліотек у системі соціальних комунікацій та особливостей використання ними оперативної інформації в інформаційно-аналітичній діяльності.

Серед основних наукових завдань відділу – ведення наукових досліджень з питань функціонування і розвитку бібліотечно-інформаційної сфери, вивчення процесів інформатизації в українському суспільстві; аналіз оперативної інформації про діяльність НАНУ, досвід організації наукових досліджень в Україні та за кордоном; вивчення й узагальнення досвіду роботи аналогічних структур у системі наукових бібліотек, активного введення в обіг наукової інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади.

Практична діяльність підрозділу полягає в підготовці інформаційно-аналітичної продукції на базі використання оперативної інформації електронних і друкованих ЗМІ, всіх видів фондів НБУВ, а також масивів суспільно значущої електронної інформації глобального інформаційного простору.

Поміж пріоритетних напрямів – удосконалення дистанційного обслуговування користувачів на основі використання новітніх інформаційних технологій, зокрема передових методів моніторингу, обробки й доставки інформації, посилення аналітичної і прогнозної складової в інформаційно-аналітичних матеріалах.

Діяльність відділу оперативної інформації у період 2002–2006 рр. планувалася відповідно до наукової теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства». Співробітники вивчали характер запитів вищих владних структур, інших суспільних інститутів щодо аналізу реформування українського суспільства, на основі чого було визначено найактуальнішу тематику та форми її подання в інформаційно-аналітичних матеріалах. Також вивчалася специфіка аналогічних запитів регіональних та місцевих органів влади, рівень їх інформаційного забезпечення та проводилась робота щодо налагодження науково-координаційної роботи з цими суспільними інститутами. Напряцювання враховувались у методиці підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів.

Для забезпечення інформаційних потреб регіональних та місцевих органів державної влади налагоджується система їх інформування на таких рівнях:

- режим «сьогодні на сьогодні»;
- оперативна інформація про актуальні події;
- аналітичні розробки.

Враховуючи це, співробітники ВОІ підготували 141 щоденний огляд оперативної інформації з областей України «Україна регіональна сьогодні» та 216 випусків щоденного огляду оперативної інформації електронних видань «Резонанс» за такими основними рубриками: законодавча влада, виконавча влада, економіка, політичні структури, правові відносини.

Заввідділу Л. А. Чуприна у складі робочої групи під керівництвом доктора економічних наук, професора А. С. Гальчинського брав участь у підготовці Послання Президента України до Верховної Ради України – «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 рр.» та «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2001 році».

Співробітники відділу оперативної інформації у 2003 р. вивчали ставлення громадськості до перетворень у соціальній сфері українського суспільства.

З огляду на те, що вперше в історії України в урядовій програмі соціальні питання були винесені на перше місце, а зростання економіки розглядалося як засіб їх вирішення, саме діяльність Кабінету Міністрів України у соціальній сфері привертала основну увагу громадськості.

Серед багатьох питань, які стояли на порядку денному в цій галузі, посилені інтерес викликали такі:

- подолання бідності;
- ліквідація безробіття;
- розвиток системи соціального захисту населення;
- реформування системи пенсійного забезпечення;
- подолання кризового стану в галузі охорони здоров'я.

Тому значна увага була приділена інформаційно-аналітичному забезпеченню органів державної влади на базі оперативних матеріалів електронних засобів масової інформації. Співробітниками відділу було підготовлено 104 випуски оглядів оперативної інформації «Регіони сьогодні» у новому форматі за такими рубриками: діяльність місцевих владних структур, еко-

номіка, політика, соціальна сфера, право, акції протесту, наука й культура, проблеми безпеки життєдіяльності.

Підготовлено 226 щоденних оглядів оперативної інформації електронних видань «Резонанс». Розпочато випуск огляду оперативної інформації українських ЗМІ «Уряд: відгуки про діяльність» (58 номерів), огляду матеріалів українських регіональних ЗМІ, присвячених висвітленню діяльності уряду «Регіональні ЗМІ: відгуки про діяльність уряду» (26 номерів).

Заввідділу Л. А. Чуприна в травні 2003 р. брав участь у роботі круглого столу, який організували Управління стратегічних ініціатив Адміністрації Президента України, Інститут зовнішньої політики. На конференції він презентував виступ «Зміни в системі міжнародних відносин. Геоенергетичний аспект. Україна в “постірацькому” світі»¹.

У контексті планової наукової теми в 2004 р. співробітники відділу вивчали зарубіжний досвід організаційної та методичної роботи щодо інформаційного забезпечення управлінських рішень з метою впровадження в роботу СІАЗ. Було окреслено основні вимоги до діяльності служб, що здійснюють інформаційно-аналітичне обслуговування в режимі «запит – відповідь»: оперативність надання інформації, повнота, об’єктивність, точність, конфіденційність, висока якість, надання інформації у зручній для користувача формі й засобом доставки за вибором замовника. Дедалі більшого поширення набуває така послуга, як надання замовнику повного пакета документів, що включає: фактографічні довідки, бібліографію з зазначеної теми, інформаційно-аналітичні огляди, тексти документів.

Одним з пріоритетних напрямів роботи інформаційно-аналітичних структур стало формування на основі надходження оперативної інформації тематичних матеріалів за широким колом запитів:

- соціально-політична ситуація в країні та за кордоном;
- взаємодія керівників державної влади з політичними партіями, лідерами громадських організацій, національних рухів, релігійних конфесій;
- економічна ситуація в державі та за кордоном;
- досвід діяльності зарубіжного парламентаризму, міжнародних політичних та економічних організацій тощо.

¹ Чуприна Л. Зміни в системі міжнародних відносин. Геоенергетичний аспект. Україна в «постірацькому» світі. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2003. № 11. С. 25–34.

Для належного інформаційного забезпечення органів державної влади співробітники відділу оперативної інформації підготували 225 випусків щоденного огляду оперативної інформації з областей України «Регіони сьогодні», огляду оперативної інформації електронних видань «Резонанс» (130 оглядів) за такими основними рубриками: законодавча влада, виконавча влада, економіка, політичні структури, правові відносини, а також огляду оперативної інформації українських ЗМІ «Уряд: відгуки про діяльність» (149 випусків). Крім того, підготовлено шість випусків огляду «Політичні технологи і технології», а також двічі на місяць готувався «Експертно-аналітичний висновок за результатами моніторингу висвітлення в центральних газетах питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості» (22 випуски). Практикувався випуск таких продуктів, як «Рейтинг подій минулого тижня» та «Прогноз основних подій на наступний тиждень».

У межах Громадянського проекту розвитку недержавної системи безпеки спільно з Міжнародною громадською організацією «Міжнародна антитерористична єдність», Українським союзом промисловців та підприємців, рядом інших громадських організацій підрозділ брав активну участь у підготовці інформаційно-аналітичного бюлетеня «Проблеми безпеки: личности, общества, государства».

За рахунок отриманих напрацювань стало можливим урізноманітнення жанрів інформаційно-аналітичних матеріалів, які готуються СІАЗ. Зокрема, було організовано виготовлення хрестоматійного видання «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» на базі вивчення оцінок, відображених у найновішій монографічній літературі з конкретних напрямів наукових досліджень у цій галузі, що є ефективною формою введення в суспільний обіг наукових знань.

Завідділу Л. А. Чуприна взяв участь у роботі та висвітленні Міжнародного антитерористичного форуму «Міжнародний тероризм – сучасний стан, витоки і шляхи протидії» (м. Київ, 25–28 травня 2004 р.), а також Першого загальнонаціонального форуму «Майбутнє науки – майбутнє України» (м. Київ, 8 липня 2005 р.), підготував матеріали щодо виконання в Україні програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх».

У межах виконання планової відомчої наукової теми СІАЗ «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних

перетворень українського суспільства» у 2007–2009 рр. організовано роботу групи, яка аналізувала висвітлення центральними та регіональними ЗМІ демократичних процесів у регіонах. За підсумками випущено 110 оглядів оперативної інформації українських ЗМІ «Регіони сьогодні».

Продовжувалось у 2007 р. видання реферативного збірника матеріалів ЗМІ «Шляхи реформування української науки» (упорядник О. О. Натаров) у контексті реалізації визначених постановою Президії НАН України заходів, спрямованих на поліпшення сприйняття науки суспільством. Вийшло 10 номерів. Щоб матеріали збірника якнайповніше відповідали актуальним проблемам, що цікавлять наукову громадськість, започатковано нову рубрику «Суспільні виклики і потреби». Вона включає три підрубрики: «Українська наука і проблеми формування інформаційного суспільства», «Формування та впровадження інноваційної моделі економіки» і «Проблеми енергозбереження».

Одним із пріоритетних і перспективних напрямів роботи стала підготовка інформаційно-аналітичних продуктів «на випередження». Ідеться про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок та прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими. Зокрема, у 2007 р. започатковано випуск інформаційно-аналітичного бюлетеня «Прогнози», у якому висвітлювалася як ситуація в цілому (тобто прогнозування її перспективного розвитку, наукові рекомендації щодо розв'язання проблем), так і розгляд зустрічних процесів прийняття рішень відповідними структурами (зокрема органами державної влади), реалізації цих рішень та ефективності їхньої дії.

Спільно з Інститутом оперативної діяльності і державної безпеки організовано щотижневий випуск «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори». Також у складі редакційної колегії Л. А. Чуприна підготував довідково-інформаційний бюлетень «Проблемні питання в практиці конституційно-правового регулювання. Порівняльний аналіз конституційних положень зарубіжних країн». У межах Фестивалю науки Національної академії наук України в НБУВ у травні 2007 р. виступив на науковій конференції «Україна в глобалізованому світі» з темою «Етноглобалізаційний аспект нелегальної міграції».

Відповідаючи на запити замовників, у 2008 р. відділ готує інформаційно-аналітичні видання «Конфліктні ситуації в суспільстві у відображенні

ЗМІ», «Хід підготовки до Євро-2012 у відображенні ЗМІ», «Київ сьогодні» та інші як електронні додатки до основного видання СІАЗ «Україна: події, факти коментарі». Л. А. Чуприна та І. А. Вишневська у січні 2008 р. взяли участь у міжвідомчій науковій конференції «Глобальна модернізація і сталий розвиток. Соціальні та економічні імперативи і стратегії». Тема виступу – «Оперативна інтернет-інформація як чинник глобалізаційних впливів».

Співробітники відділу оперативної інформації (ВОІ) у 2009 р., продовжуючи роботу з виконання планової науково-дослідної теми, зокрема вивчали питання вдосконалення організації співробітництва з провідними державними та громадськими структурами у вивченні запитів та задоволенні інформаційних потреб регіональних користувачів. У зв'язку з цим значна увага приділялася подальшому розвитку форм дистанційного обслуговування замовників з використанням сучасних інформаційних технологій.

Це дало змогу розширити як абонентську мережу, так і тематику видань СІАЗ, урізноманітнити асортимент інформаційних послуг і продукції; упроваджувати в обіг високоякісну, актуальну інформацію, зокрема з фондів НБУВ. Розширенню дистанційного доступу до матеріалів, що готувалися ВОІ, сприяло активне використання веб-сторінки СІАЗ на порталі НБУВ. Згідно з результатами дослідження, проведеного в травні, щомісяця інтернет-користувачами скачується понад 30 тис. файлів продукції СІАЗ, виставленої на сторінці.

Протягом року підрозділ випускав ряд видань різної тематики та жанрів. Удосконалення їхнього наповнення пов'язано з організацією використання інформаційних ресурсів в інтересах конкретних замовників. Так, з урахуванням запитів управлінських структур було розширено тематику інформаційних матеріалів, зокрема у щоденних випусках «Регіонів сьогодні» (78 номерів) предметом постійної уваги було питання президентської виборчої кампанії в Україні.

У щотижневих бюлетенях «Політичні технологи та технології» (48 випусків) актуальною була тематика, пов'язана з відображенням зовнішніх політичних впливів на життя українського суспільства. Проблемам удосконалення взаємовідносин науки і влади, ефективності наукової діяльності, формування перспективних напрямів розвитку національної академічної науки присвячувався реферативний збірник «Шляхи реформування української науки» (8 випусків). Щомісячний бюлетень «Экономическая безо-

пасність в документах стран СНГ» (5 випусків) дає уявлення замовникам, насамперед представникам бізнесових кіл та управлінцям, про правове реагування на кризу в країнах СНД.

З огляду на важливість продовження роботи з прогнозування розвитку суспільних процесів і моделювання варіантів розв'язання політичних, соціально-економічних проблем започатковано випуск оглядового видання «Україна в XXI ст.: трансформаційні процеси і нові перспективи» (2 номери, 14 друк. арк.). Також побачили світ видання: «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та ін. фактори» (24 випуски); «Прогнози» (24 випуски); «Мониторинг антикризисного законодавства стран СНГ» (5 випусків); «Інформаційно-психологічні впливи на населення України»; «Загрози національній безпеці України».

Протягом року співробітники відділу опублікували понад 48 наукових статей та інформаційно-аналітичних матеріалів. Шість науковців відділу в 2009 р. взяли участь у Міжнародній науковій конференції «Бібліотечно-інформаційний комплекс у контексті розвитку суспільства знань» (м. Київ, НБУВ, 6–7 жовтня), виступивши з доповідями на теми НДР. Науковий співробітник І. А. Вишневська побувала на Міжнародному форумі «Проблеми розвитку інформаційного суспільства» у Львові в жовтні 2009 р. та виступила зі звітом на засіданні вченої ради НБУВ. Також Н. Г. Іванова і Л. А. Чуприна були у складі групи з підготовки Національної доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» за редакцією В. М. Гейця.

У процесі виконання планової науково-дослідної теми «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» протягом 2010–2012 рр. науковці відділу досліджували питання удосконалення методик аналізу електронної інформації, пов'язаної з відображенням кризових явищ та їх подолання в різних сферах суспільного життя. Удосконалення методик аналізу електронної інформації було пов'язано з уточненням, поглибленням концепції оновлення бібліотечних фондів через залучення ресурсів, пов'язаних із виходом з економічної кризи та інших найважливіших питань економічного, соціально-політичного життя українського суспільства.

Удосконалення комплектування електронними інформаційними ресурсами здійснювалось за напрямками, що відображають найважливіші для

українського суспільства події та реалізацію планів його економічного, соціально-політичного розвитку.

При відборі електронних інформаційних ресурсів особлива увага приділялась питанням економічної стабілізації, відновленню темпів сільськогосподарського виробництва, металургійної, гірничо-видобувної промисловості, сфери машинобудування та ін. Висвітленню цих питань присвячувалися такі видання: «Діяльність уряду в оцінках зарубіжних експертів та ЗМІ» (2 випуски), «Реакція на прийняття Податкового кодексу в регіонах» (3 випуски), «Українсько-російські відносини: досягнення та перспективи співробітництва» (12 випусків) тощо.

Для врахування характеристик кризових процесів важливим для замовників є відображення змісту великих масивів інформації, загальних тенденцій еволюції інформаційного ресурсу, що відображає перебіг суспільно значущих подій. На базі опрацювання таких масивів інформації у 2011 р. готувалися спеціальні видання, зокрема «Політичні технології та технології» (45 номерів) і «Євро-2012 у відгуках ЗМІ» (44 випуски). З огляду на важливість продовження роботи в напрямі прогнозування розвитку суспільних процесів і моделювання варіантів вирішення політичних, соціально-економічних проблем підготовлено 23 випуски бюлетеня «Аналітична думка в Україні». Важливим аспектом реалізації планової теми стало вивчення характерних проявів та особливостей інформатизації в українському суспільстві, закономірностей та розвитку цього процесу в цілому. Цей науковий доробок відображається в бюлетені електронної інформації «Проблеми інформатизації» (15 випусків).

Водночас особлива увага приділялась аналізу інформаційних ресурсів, що відображають розвиток української науки, міжнародне співробітництво в цій сфері, впровадження інноваційних технологій, зокрема в галузі інформатизації, проблеми енергоощадження. Протягом року випустили друком 11 номерів реферативного збірника «Шляхи розвитку української науки».

Принципово новим аспектом удосконалення методик аналізу електронної інформації у цей період стало вивчення соціальних мереж як суспільного явища, чинника інформаційної безпеки, джерела найоперативніших ресурсів електронної інформації. При розробці зазначеного аспекту планової теми розглядалися проблеми особливостей соціальних мереж, перспективи

їх розвитку, вплив цього виду інформаційних комунікацій на розвиток громадянського суспільства, на процес економічних перетворень в контексті виходу з економічної кризи, на проблеми суспільної безпеки, включаючи їх інформаційно-психологічний вплив, еволюцію маніпулятивних технологій, проблему захисту даних, вірусних атак на комп'ютерні системи тощо.

На базі здійснюваного комплектування електронними інформаційними ресурсами поряд з уже традиційними для СІАЗ виданнями, затребуваними основною масою користувачів, було підготовлено нові інформаційно-аналітичні бюлетені – «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (23 випусків) та «Соціальні мережі: резонансні теми тижня» (шість випусків).

Для вдосконалення наукової розвідки широко використовувалися прийоми вибіркового оцифрування монографічної літератури, щоб наукові працівники могли легко орієнтуватися в системі нових ідей, підходів, рекомендацій, гіпотез тощо. Зростаючого значення набувають також інтернет-ресурси монографічної літератури. Їх використання в науковому доробку стає не лише ефективним механізмом оперативного введення в наукову діяльність нових ідей, але є ще й важливим механізмом удосконалення процесу формування фондів наукової літератури в бібліотеці, інформації про неї для вітчизняних вчених. Такий підхід до організації наукової праці, не порушуючи нормативних положень про авторське законодавство, сприяє підвищенню ефективності планової науково-дослідницької роботи, вдосконаленню ефективності використання наукової інформації фондів НБУВ. Зокрема, досліджувалися такі теми:

- управління інформаційною безпекою;
- застосування інтелектуальних інформаційних систем;
- українська ідея: проблеми та перспективи формування;
- українсько-польські відносини: досягнення та перспективи співробітництва;
- українсько-російські відносини: досягнення та перспективи співробітництва.

У довідково-інформаційний обіг при цьому було введено 34,7 друкованих аркушів матеріалів монографічних досліджень. Інформація про них друкувалася у таких виданнях: «Україна: події, факти, коментарі», «Безпека підприємництва», «Аналітична думка в Україні», «Шляхи розвитку української науки» тощо.

Протягом року керівник СІАЗ та заввідділу проводили з працівниками організаційні та методичні заняття, спрямовані на удосконалення їхнього професійного рівня, розвиток фахових навичок (зокрема методів опрацювання масивів інформації, підготовки наукових статей, інформаційно-аналітичних матеріалів тощо). Підготовлено методичні поради інформаційним працівникам, аналітикам для роботи з оперативною інформацією в умовах інформаційних шумів, а також настанови науковцям щодо підготовки виступів, доповідей.

Науковці Л. В. Присяжна, Л. А. Чуприна, О. О. Натаров, В. М. Медведева, І. Ю. Терещенко, Т. П. Касаткіна, В. Ю. Касаткін стали учасниками наукової конференції «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища», яка проходила на базі НБУВ у жовтня 2011 р. та взяли участь в організації роботи секції № 3.

Співробітники відділу опублікували 19 наукових статей (вісім з них – у фахових виданнях) та 189 інформаційно-аналітичних матеріалів, взяли участь у написанні двох розділів до колективної монографії «Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій».

На сайті НБУВ виставлені такі матеріали, підготовлені співробітниками відділу: «ЧАЕС: “25 років після трагедії”»; «Шляхи розвитку української науки»; «ЄВРО-2012 у відгуках ЗМІ».

Досліджувались у 2012 р. роль та використання оперативної інформації у системі соціальних комунікацій, можливості й шляхи удосконалення дистанційного інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів через активізацію використання сайту НБУВ. Працівниками відділу опубліковано та підготовлено до друку 16 статей, з них 13 – у наукових фахових виданнях.

Розробляючи наукову тему «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища» та досліджуючи шляхи оптимізації застосування електронних інформаційних технологій, проаналізовано проблеми збалансованості використання національних інформаційних фондів і нових інформаційних ресурсів в інтересах суспільного розвитку. Було з'ясовано:

– подальше розгортання наукових досліджень проблем функціонування соціальних медіа дасть змогу осмислити як переваги, так і ризики впровадження нових форм соціальної комунікації на даній платформі, що

сприятиме прискоренню інтеграції українських інформаційних ресурсів у світову мережу;

– доцільно використовувати соціальні медіа з метою забезпечення постійного суспільно-політичного диспуту між владою і громадянами з можливістю електронного зворотного зв'язку в реальному часі;

– залучення українських науковців до участі в проведенні сучасних унікальних європейських і світових експериментів та комп'ютерної обробки їх результатів у віртуальних наукових співтовариствах сприятиме як розвитку української науки, так і поліпшенню її іміджу у світі;

– накопичений досвід використання мережевих ресурсів на базі Web.2 у сфері освіти дає підстави говорити про необхідність активного впровадження цих можливостей в освітянській галузі України;

– також варто скористатися тим, що розвиток соціальних мереж – це нові можливості маркетингової політики економічних суб'єктів і забезпечення перетворення ресурсу соціальних мереж на капітал, який сприятиме сталому розвитку суспільства на інноваційній основі;

– широке використання соціальних медіа як каналу інформаційно-психологічних впливів ставить перед органами державної влади в Україні завдання забезпечити моніторинг проблем у сфері інформаційної безпеки, пов'язаних з розвитком соціальних мережевих структур, та розробку шляхів їх розв'язання; розробити стратегію поведінки державних органів у нових умовах; широко використовувати у своїй діяльності можливості соціальних мереж.

За результатами аналізу до колективної монографії «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища»¹ Л. А. Чуприною підготовлено розділ «Особливості формування та використання соціокультурних ресурсів соціальних медіа в українському інфопросторі».

Усі співробітники підрозділу в жовтні 2012 р. взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI ст.», дев'ять з них виступили в обговоренні доповіді. Молодший науковий співробітник О. О. Натаров побував на Восьмій науково-технічній конференції-виставці з електронного документообігу та автоматизації

¹ Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. 246 с.

управління «DOCFLOW Україна 2012» (вересень 2012 р., Київ) та опублікував її результати у бюлетені «Шляхи розвитку української науки».

Зважаючи на актуальність запитів замовників, відділ підготував і видав 147 випусків інформаційно-аналітичних бюлетенів загальним обсягом 166 др. арк.:

- «Політичні технологи та технології» (47 вип.);
- «Євро-2012 у відгуках ЗМІ» (25 вип.);
- «Потенційні ризики у сфері суспільної безпеки» (5 вип.);
- «Проблеми інформатизації» (24 вип.);
- «Шляхи розвитку української науки» (11 вип.);
- «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (21 вип.);
- «Політичні партії в демократичному процесі» (31 вип.).

Також організовано:

– спільно з Центром практичної інформатики НАН України (О. Платонов) підготовку і розміщення на порталі НАНУ матеріалів на тему «Шляхи розвитку української науки»;

– розміщено на порталі НБУВ випуски «Шляхи розвитку української науки», «Євро-2012 у відгуках ЗМІ»;

– розміщення інформації про СІАЗ у Вікіпедії;

– участь у створенні, постійному оновленні та обговоренні сторінки СІАЗ у Facebook;

– моніторинг громадської думки щодо роботи Конституційної асамблеї в блогах та соціальних мережах для збірника «Конституційна асамблея: політико-правові аспекти діяльності».

Співробітники відділу оперативної інформації СІАЗ у 2013–2015 рр. проводили науково-дослідну роботу за плановою темою «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» з метою вироблення науково-методичних механізмів для фіксації інформації соціальних медіа в інформаційних базах бібліотеки та використання цієї інформації у виданнях СІАЗ.

Дослідження названої теми показало, що однією з характерних особливостей у розвитку інформаційних процесів є формування соціальних мереж, які в останні десятиліття набувають дедалі більшого значення в розвитку загальнодержавної інформаційної системи.

Соціальні медіа стають одним з інструментів горизонтального структурування суспільства і є, по суті, відображенням процесу формування громадянського суспільства на базі розвитку електронних інформаційних технологій. Процеси конвергенції мережевих технологій, мобільних засобів зв'язку, мобільних комп'ютерів і систем геопозиціонування сприяють повнішому залученню мільйонів людей у мережевий простір, що створює умови для використання їхнього творчого потенціалу для вирішення наукових, суспільно важливих проблем. При цьому формується новий рівень соціокультурної реальності, комплексний аналіз її як технологічних, так і соціокультурних засад стає сьогодні однією з найважливіших умов адекватного розуміння сучасного суспільства дослідниками будь-якої сфери суспільної діяльності.

Використання соціальних мереж з метою накопичення і передачі знань, економічної, соціально-політичної та іншої інформації стає суспільно значущим явищем. При цьому мережі впроваджуються на критично важливих ділянках процесу обробки знань – генерації ідей, опрацювання великих обсягів інформації, інноваційному менеджменті. Оскільки інтелектуальний контент, що міститься в соціальних наукових мережах є новим типом інформаційних ресурсів і становить частину національного інтелектуального капіталу, актуальним є завдання його всебічного вивчення, пошук оптимальних шляхів збереження і використання в інтересах розвитку суспільства.

Досвід використання інформації соціальних мереж у бібліотечній практиці НБУВ засвідчив необхідність:

- розробки стратегії входження бібліотечних структур у систему соціальних мереж, а також форм активної діяльності в мережах з урахуванням інтересів всіх категорій користувачів;
- налагодження постійного моніторингу вивчення інформаційних запитів користувачів мереж;
- розробки методик фіксації інформації соціальних мереж у бібліотечних фондах та використання даної інформації у бібліотечній інформаційно-аналітичній діяльності;
- вивчення проблеми інформаційної безпеки у соціальних мережах.

Інформація соціальних медіа активно використовується в роботі відділу, зокрема при написанні наукових статей, інформаційно-аналітичних

матеріалів, випуску інформаційних бюлетенів тощо. Результати цієї праці висвітлено в 14 публікаціях, 10 з них – у наукових фахових виданнях, а також були апробовані на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. У межах планової теми завідділу Л. А. Чуприна захистив дисертацію «Оперативна інтернет-інформація як чинник розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек України» на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій.

У дисертаційній роботі вперше:

– обґрунтовано необхідність нових підходів до визначення поняття «оперативна інформація» та розширення сфери його застосування, запропоновано визначення поняття оперативної інформації як інформації про поточний стан об'єкта, явища, процесу, що використовується для прийняття рішень в управлінні суспільними процесами, окреслено основні чинники зростання ролі оперативної інформації в системі соціальних комунікацій України;

– з'ясовано тенденцію до зростання суспільної потреби в інформаційно-аналітичному продукті, підготовленому на базі оперативної інформації, та обґрунтовано значення такого продукту для забезпечення необхідного інформаційного супроводу процесів управління;

– обґрунтовано, що на специфіку виробництва, функціонування та використання бібліотечними структурами оперативної інтернет-інформації в процесі інформаційно-аналітичної діяльності впливають сучасні тенденції розвитку інтернет-середовища;

– комплексно досліджено й узагальнено досвід використання оперативної інтернет-інформації у роботі інформаційно-аналітичних структур вітчизняних бібліотек, розкрито особливості використання оперативної інтернет-інформації соціальних медіа як джерела для підготовки інформаційно-аналітичного продукту, визначено методику нейтралізації дії інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації;

– доведено і охарактеризовано вплив використання оперативної інтернет-інформації інформаційно-аналітичними структурами бібліотек на розвиток їхнього ресурсного потенціалу – формування оперативних інформаційних ресурсів, розширення джерельної бази підготовки інформаційно-аналітичного продукту (зокрема, за рахунок нового напрямку інформаційної

аналітики – соціальної [аналітики соціальних медіа] та виникнення нового жанрового підвиду інформаційної аналітики – оперативної аналітики);

– запропоновано апробовані на практиці напрями вдосконалення використання оперативної інтернет-інформації, серед яких – упровадження сучасних методик роботи з оперативною інтернет-інформацією та інтерактивних форм взаємозв'язку з користувачами, забезпечення взаємодії бібліотек і соціальних медіа, поглиблення зв'язку аналітики з наукою і управлінням.

Результати дослідження були впроваджені в Інституті законодавства Верховної Ради України, а також при реалізації Програми сприяння Парламенту ІІ, у практичній діяльності Мережі пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках України.

На виконання науково-дослідної роботи «Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід і потенціал взаємодії» Л. А. Чуприна підготував розділ у колективну монографію «Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства» (1,9 ум. друк. арк.)¹.

Бібліотечно-інформаційне обслуговування спрямовувалося на оперативне забезпечення владних структур матеріалами суспільно значущої тематики, підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки, урізноманітнення форм інформаційно-аналітичної роботи. За цей час підготовлено і видано 939 випусків (загальним обсягом 3523,5 друк. арк.) таких інформаційно-аналітичних бюлетенів:

- «Політичні технологи та технології»;
- «Потенційні ризики у сфері суспільної безпеки»;
- «Проблеми інформатизації»;
- «Шляхи розвитку української науки»;
- «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки»;
- «Реформування академічної науки в РФ»;
- «Регіони сьогодні»;
- «Прояви негативної інформації в українському інформаційному просторі»;
- «Республіка Грузія: міжнародні відносини і внутрішнє життя».

¹ Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. 250 с.

Триває формування тематичної файлової бази, оброблення та систематизація документів відповідно до тематики інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених на замовлення органів державної влади.

Протягом 2014 р. співробітники відділу оперативної інформації вивчали проблеми використання інформаційного ресурсу соціальних мереж в інтересах інформатизації та соціально-економічного і культурного розвитку. Наприклад, ролі соціальних медіа у формуванні національного інформаційного ресурсу управлінської діяльності.

Під час наукової розвідки з'ясовано основні тенденції активної інтеграції управлінських структур у віртуальне середовище сервісів Web.2, що супроводжується напрацюванням нових форм і моделей інтенсифікації соціального партнерства, розбудовою системи електронного самоврядування, накопиченням соціального капіталу, формуванням національних інформаційних ресурсів.

Проаналізовано основні напрями взаємодії соціальних медіа і управлінських структур: їх взаємоінтеграція у віртуальному середовищі, активне використання соціальних медіа як джерела інформації для управлінської діяльності, розвиток електронного самоврядування на базі сервісів Web.2, пошук прийнятних форм реалізації ідей громадянського суспільства і соціального партнерства, зокрема через накопичення соціального капіталу. Розглянуто питання архівування інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж. Запропоновано основні шляхи вдосконалення роботи аналітичних підрозділів з інформаційними ресурсами управлінської діяльності та соціальних медіа.

Результати цієї праці висвітлено в 26 публікаціях співробітників відділу:

– у монографії Л. А. Чуприни «Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України»¹;

– монографії В. Е. Пальчук «Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади»²;

¹ Чуприна Л. Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія / наук. ред. В. М. Горovий. Київ, 2014. 208 с.

² Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / наук. ред. В. М. Горovий. Київ, 2014. 314 с.

– у розділі 3.2 колективної монографії «Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства»¹;

– у статтях співробітників відділу в науковому збірнику «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»².

На виконання науково-дослідної роботи «Гуманітарні технології формування єдності національного культурно-інформаційного простору» Л. А. Чуприна підготував розділ «Інформаційна протидія зовнішнім деструктивним впливам в українському інфопросторі» у колективну монографію «Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища» (1,8 ум. друк. арк.).

Підсумки роботи апробовані на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, зокрема всі співробітники долучилися до Міжнародної наукової конференції «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (м. Київ, НБУВ, жовтень 2014 р.).

Тези виступів наукових працівників відділу розміщено на сайті СІАЗ.

Відділ у 2015 р. працював над удосконаленням методології використання можливостей соцмереж у бібліотечній діяльності при роботі з дистантними користувачами, підвищенням прогностичної складової в інформаційно-аналітичній діяльності. У рамках цієї планової теми заввідділом Л. А. Чуприна написав матеріал «Проблеми прогнозування в умовах інформаційного протистояння» до колективної монографії «Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору»³.

Також результати дослідження відображено в 34 публікаціях, зокрема в науковому збірнику «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»⁴. Крім того, науковці взяли участь у Міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» (м. Київ, НБУВ, жовтень 2015 р.). Тези виступів розміщено на сайті СІАЗ.

¹ Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства : монографія. Київ, 2014. 260 с.

² Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. 488 с.

³ Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору : монографія / кер. проекту О. Онищенко. Київ, 2015.

⁴ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41.

Досліджуючи питання використання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах національного розвитку, роль оперативної інформації у системі соціальних комунікацій, підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки з'ясовано, що ряд тенденцій, які в контексті світових глобалізаційних процесів превалюють у розвитку українського інтернет-середовища (комерціалізація, концентрація, конвергенція), визначально впливають на якість оперативної інформації, умови її розповсюдження та використання, розширення й удосконалення джерельної бази. Ця праця здійснювалася в 2016–2018 рр.

Доведено, що соціальні медіа – ефективний інструмент інтеграції бібліотеки в глобальний інформаційний простір та як платформа для концентрації віддалених матеріальних й інтелектуальних ресурсів, один з інструментів формування й розвитку електронного самоврядування, інших окремих елементів громадянського суспільства. Запропоновано активніше використовувати в практиці бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності готові технологічні рішення, що їх надають соціальні медіа: від організації опитувань, ведення бібліотечних блогів до чат-обслуговування, які мають сприяти налагодженню оперативного зворотного зв'язку з користувачем.

Досліджено особливості використання можливостей інформаційного потенціалу сучасних бібліотек у наповненні соціальних комунікацій інформацією з питань електронного урядування. Результати цього дослідження стали частиною наукової роботи старшого наукового співробітника В. Е. Пальчук «Особливості використання бібліотечно-інформаційного потенціалу в розвитку електронного урядування в Україні», що ввійшла в колективну монографію «Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики».

Результати роботи в 2016 р. висвітлено в 19 публікаціях співробітників відділу, зокрема вісім з них – у фахових виданнях, а саме в науковому збірнику «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» та «Віснику Книжкової палати». Усі співробітники взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (м. Київ, жовтень 2016 р.). Тези виступів наукових працівників відділу розміщено на сайті СІАЗ.

Гострою темою наукової розвідки в 2017 р. стала нейтралізація зарубіжних негативних інформаційних впливів на систему національних інформаційних комунікацій, використання національних інформаційних ресурсів у системі комунікацій українського суспільства.

Зокрема, розглянуто місце і роль аналітичних підрозділів бібліотеки в системі стратегічних комунікацій, а також проблеми розвитку механізмів взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії проти України. Позитивний досвід співпраці СІАЗ НБУВ з РНБО України в протидії інформаційній агресії з боку РФ свідчить про значний потенціал аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку системи стратегічних комунікацій. Ідеться про можливості моніторингу та аналізу актуальних проблеми суспільства на базі відкритих джерел інформації, фондів бібліотеки для потреб державних органів та, з іншого боку, поширення суспільно важливої інформації серед населення, розширення вільного доступу до неї користувачів бібліотеки.

Здобутки цієї роботи представлено в 46 публікаціях вітчизняних та зарубіжних фахових видань, монографії «Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст», збірниках «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та «Вісник Книжкової палати».

Працівники відділу взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (м. Київ, жовтень 2017 р.). Тези та аудіозаписи виступів розміщено на сайті СІАЗ.

Працюючи в 2018 р. над темою про роль бібліотечних установ у піднесенні соціальної значущості інформаційних обмінів у соцмережах, серед факторів, що можуть посилити взаємодію бібліотек і соцмедіа, підвищити соціальну значущість інформаційних обмінів у соціальних мережах, виокремлено такі:

- подальша інтеграція бібліотечних сервісів з соцмедіа;
- виробництво та надання релевантної інформації користувачам (тематичної, структурованої);
- розвиток онлайн-сервісів (насамперед замовлення та отримання інформації через мережу);

- удосконалення практики використання інформації соціальних медіа для підготовки інформаційних продуктів бібліотек;
- активніше пропонування інформаційних послуг, пошук свого користувача – індивідуального, корпоративного;
- подальший розвиток інтерактивності бібліотечних сервісів;
- використання можливостей соціальних мереж для розширення контактів з громадськими організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування для формування комфортного культурного простору в бібліотеці.

Ці напрацювання висвітлено у 42 публікаціях співробітників відділу у вітчизняних і зарубіжних наукових фахових виданнях: «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»¹, Віснику Книжкової палати², *The Scientific heritage*³, а також у колективній монографії «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів»⁴ Результати досліджень були апробовані під час роботи таких міжнародних наукових конференцій: Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, КНУКіМ, 15 травня 2018 р.); Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (м. Київ, листопад 2018 р.). Тези виступів наукових працівників відділу розміщені на сайті СІАЗ, порталі НБУВ та в збірнику «Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»⁵.

Редакційний колектив бюлетеня «Шляхи розвитку української науки» в 2018 р. розширив рубрикатор додатковими розділами «Національна ака-

¹ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 49, 50.

² Вісник Книжкової палати. Київ, 2018. № 2, 5.

³ *The Scientific heritage*. Budapest, 2018. № 21.

⁴ Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів : монографія / кер. проекту В. Горвий. Київ, 2018. 319 с.

⁵ Бібліотека. Наука. Комунікація : 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 листоп. 2018 р., Київ) / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. 824 с.

демія наук України: віхи історії і сьогодення» та «Критичні зауваження та протестні акції».

За період виконання теми підготовлено і видано 443 випуски таких інформаційно-аналітичних бюлетенів:

- «Шляхи розвитку української науки»;
- «Політичні технологи та технології»;
- «Регіони сьогодні»;
- «Проблеми інформатизації»;
- «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки».
- «Децентралізація: реформа в дії».
- «Щоденник децентралізації: реформа в дії».
- «Політичні організації в демократичному процесі»;
- «Інформаційна ситуація в Україні».

Здійснюючи наукову розвідку «Страткоми як каркас національного інформаційного простору. Адаптація технологій стратегічних комунікацій відповідно до соціокомунікативних структур суспільства й держави» в 2019 р., співробітники відділу оперативної інформації СІАЗ констатували:

- особливістю інформаційно-аналітичного супроводу стратегічних комунікацій є розробка базових та альтернативних стратегій розвитку ситуації, які передбачають алгоритм дії при настанні не тільки можливих подій, а й таких, що видаються сьогодні неймовірними. Нинішня практика, при якій розглядаються три варіанти розвитку подій (песимістичний, помірний і оптимістичний), дає змогу скорегувати свій курс у разі виникнення не передбачених сценарієм розвитку варіантів;

- важливе значення має участь аналітичних структур у розробленні ефективної стратегії антикризових комунікацій – власне стратегії завоювання контролю над суспільно-політичним дискурсом;

- роль і важливість аналітичного супроводу стратегічних комунікацій було простежено при розгляді технології їх розробки в державному управлінні.

Доведено, що наслідками впливу технологічних чинників, які визначатимуть особливості організації аналітичної діяльності в перспективі, є такі:

- технологічна грамотність стає неодмінною вимогою до аналітика;

– зростає потреба користувачів не в окремих документах, а в синтезованих, тематичних, мультимедійних матеріалах, а отже, зростає роль інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек;

– у бібліотеках як в інтеграторах різноманітних носіїв інформації відбудуться зміни в комплектуванні бібліотечних фондів і сервісах надання інформації;

– основними у функціонуванні наукової бібліотеки стають онлайн-сервіси, орієнтовані на запити користувача. Значна частина інформаційної продукції бібліотеки – синтезована, тематична;

– зростає можливість аналітиків за допомогою мобільних пристроїв брати участь в інтерактивних заходах органів державної влади, інституцій громадянського суспільства тощо, оперативно готувати і передавати аналітичний матеріал, використовуючи при цьому будь-які джерела, хмарні сервіси, бази даних, автоматизований аналіз, моделювання;

– розширення можливостей для колективної аналітичної роботи завдяки засобам комунікативної взаємодії.

Ці тенденції рекомендовано враховувати при організації інформаційно-аналітичної роботи.

Також науковці відділу досліджували інші аспекти теми. Так, О. О. Натаров та В. М. Медведєва обрали питання важливості інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек у контексті наукової діяльності бібліотечних установ; О. Г. Пригорницька – роль бібліотек у мінімізації маніпулятивних інформаційних впливів; В. Е. Пальчук – про публічні бібліотеки громад у розвитку стратегічних комунікацій на регіональному рівні; І. А. Вишневська – роль і місце бібліотечних структур у формуванні системи стратегічних комунікацій в Україні; Н. М. Онищенко – особливості моніторингу інтернет-ЗМІ, соціальних мереж в аналітичній діяльності бібліотек.

Результати науково-дослідної роботи в межах планової теми висвітлено в 14 публікаціях співробітників відділу у вітчизняних фахових виданнях «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»¹.

Співробітники відділу взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову

¹ Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 52, 53.

епоху» (м. Київ, 8–10 жовтня 2019 р.). Тези виступів наукових працівників відділу розміщені на порталі НБУВ та в збірнику «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху»¹.

Для оперативного забезпечення користувачів, зокрема вищих органів державної влади матеріалами суспільно значущої тематики, крім уже традиційних видань («Проблеми інформатизації»; «Шляхи розвитку української науки»; «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки»), у 2019 р. випускалися такі інформаційно-аналітичні видання:

– «Аналіз чинників суспільних збурень у відображенні електронних ЗМІ». (Аналіз тижневого масиву регіональної електронної інформації – аналітичний проект у співпраці з Головним ситуаційним центром України при РНБО, спрямований на моніторинг та аналіз інформаційної картини українського медіаполя щодо ризиків і загроз національній безпеці країни. За визначеними інформаційними ресурсами щоденно здійснюється відбір і систематизація повідомлень з регіональної проблематики. Видається щотижня. Обсяг – 0,35 ум. друк. арк.);

– «Парламентські вибори-2019: політичний дискурс у Facebook». (Інформаційно-аналітичний бюлетень, у якому на базі матеріалів соціальної мережі Facebook простежувалася реакція її користувачів, експертів, лідерів думок на діяльність основних політичних партій та їх лідерів під час парламентських виборів 2019 р. Виходить двічі на місяць. Обсяг – 5 ум. друк. арк.).

Загалом відділ підготував 103 випуски інформаційно-аналітичних бюлетенів загальним обсягом 294,5 ум. друк. арк. Це «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (упорядник І. Ю. Терещенко); «Проблеми інформатизації» (В. М. Медведєва); «Шляхи розвитку української науки» (О. О. Натаров); «Аналіз чинників суспільних збурень у відображенні електронних ЗМІ» (І. А. Вишневська, О. Г. Пригорницька, О. М. Саморукова, Н. М. Онищенко, О. В. Петрашук, О. М. Пилипака); «Парламентські вибори-2019: політичний дискурс у Facebook» (І. Ю. Терещенко).

Відділ продовжує вивчати розвиток онлайн-сервісів, нове програмне забезпечення для удосконалення оперативного дистанційного обслуговування користувачів та інформаційних запитів органів державної влади.

¹ Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху : матеріали Міжнар. наук. конф. (8–10 жовт. 2019 р.) / *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Т. 2. 396 с.

2.1.3. Відділ бібліометрії і наукометрії в аналізі вітчизняної наукової діяльності

Науково-дослідна робота відділу бібліометрії і наукометрії у 2014–2015 рр. проводилась у рамках теми «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів». Основні зусилля виконавців (Л. Й. Костенко, Т. В. Симоненко, О. І. Жабін, Є. О. Кухарчук) були зосереджені на розробці теоретичної бази для створення інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки».

Проведенню робіт передував аналіз теоретико-методологічної бази зі створення бібліометричних технологій і проведення наукометричних досліджень. На основі аналізу було обґрунтовано доцільність використання при оцінюванні результативності дослідницької діяльності Лейденського маніфесту наукометрії та напрацювань Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України. Головний принцип цих основоположних робіт – пріоритет експертної оцінки над «номерологією», тобто формальні показники повинні збиратися і братися до уваги лише як частина відомостей, необхідних для професійного експертного аналізу. До методів наукометрії віднесено: бібліометричні, ймовірно-статистичні та експертні оцінки. Зазначено, що тільки професійна експертиза може дати всебічну об'єктивну оцінку наукових результатів, бібліометричні ж показники слугують інструментом підтримки прийняття рішень експертами. Тому наукометрія повинна фокусуватися не на підтримці адміністративних процесів реформування освіти та науки, а на сприянні їх розвитку, зокрема виявлення проривних фронтів дослідження, тобто її призначення – супровід вирішення наукових, а не «політичних» завдань.

Проведено уточнення терміносистеми наукометрії, зокрема визначень «бібліометричні та наукометричні бази даних і системи». Запропоновано використовувати термін наукометрична система для комплексу, що включає бібліометричну базу даних і спеціалізовану аналітичну надбудову – алгоритмічно-програмний інструментарій для одержання консолідованої інформації щодо наукового потенціалу країни, тенденціях і прогнозах його розвитку. Такому визначенню наукометричних систем відповідають комерційні продукти корпорацій Thomson Reuters (бібліометрична база даних Web of Science з аналітичною надбудовою InCites) і Elsevier (база даних Scopus

з надбудовою SciVal). Проаналізовано джерельну базу та функціональні можливості цих систем. Констатовано, з одного боку, їхню високу авторитетність, а з іншого – недостатню представленість у цих системах праць українських учених. Визначено глибинну причину суттєвих розбіжностей між науковим доробком українських вчених і ступенем його представлення в згаданих інформаційних продуктах, яка обумовлена комерційними інтересами їх розробників.

Досліджено некомерційні наукометричні платформи, серед яких виділено загальнодоступну пошукову та бібліометричну систему Google Scholar. Вона індексує всі доступні в мережі Інтернет тексти та анотації наукових публікацій у всіх регіонах світу, всіма мовами та з усіх галузей знань і забезпечує користувачів інформацією про показники цитування документів та списками семантично споріднених матеріалів. Відзначено, що за обсягами проіндексованої інформації Google Scholar суттєво перевищує аналогічні параметри комерційних систем. Оскільки достовірність статистичних результатів значною мірою визначається обсягом вибірки, можна стверджувати про більш об'єктивне представлення картини науки саме в цій системі. Водночас бібліометричні показники Google Scholar корелюються з аналогічними індикаторами інших наукометричних платформ. Відзначено, що необхідність об'єктивного оцінювання результативності дослідницької діяльності та виключення лобіювання певних бібліометричних систем вимагає наявності консолідованої інформації з різних наукометричних платформ.

Вивчено можливості сервісу цієї системи «Бібліометричні посилання», що забезпечує оприлюднення вченими результатів своїх інтелектуальних напрацювань у вигляді так званих бібліометричних портретів, де представлено впорядковані списки їх публікацій, індекси та діаграма цитувань тощо.

Обґрунтовано можливість забезпечення конвергенції міжнародних і національних бібліометричних проєктів. Визначено основні концептуальні положення конвергенції, до яких віднесено: вибір базової платформи консолідації бібліометричних даних з різних систем; розробка комунікативного формату подання бібліометричних даних; обґрунтування системи категорій і підкатегорій (класифікаційної схеми) для подання галузей знання; створення інструментарію аналітичних обчислень для експертного оцінювання та прогнозування розвитку науки; вибір системи управління базами даних.

Створено інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», у якій передбачено можливість її конвергенції з іншими системами.

Вона являє собою:

- реєстр учених України, які створили в Google Scholar свої бібліометричні профілі (11 тис. станом на листопад 2015 р.);
- єдине вікно доступу до бібліометричних показників учених, колективів і журналів у провідних наукометричних системах;
- джерельну базу для експертного оцінювання результативності наукової діяльності та виявлення тенденцій розвитку науки;
- національну складову міжнародного проекту Ranking of Scientists.

Обґрунтовано доцільність використання як лінгвістичне забезпечення системи «Бібліометрика української науки» 300 рубрик і підрубрик наукометричної системи Google Scholar, які визначено на основі опрацювання англomовних документальних потоків і гармонізовано з сучасним понятійно-категоріальним апаратом науки.

Розроблено інструментарій аналітичних обчислень «Бібліометрики української науки», що дає змогу отримати загальне уявлення про стан української науки та її галузевий, відомчий і регіональний розподіл. Показники галузевого розподілу свідчать про переважання фахівців економічного профілю – вони становлять близько 25 % від загальної кількості поданих в Google Scholar українських вчених. У відомчому аспекті домінують науково-педагогічні працівники Міністерства освіти і науки України (60 %), а в регіональному – вчені Києва (35 %). Серед високоцитованих дослідників (з індексом Гірша понад 25) більшість становлять співробітники Національної академії наук України (65 %).

Апробація системи «Бібліометрика української науки» протягом 2014–2015 років дає підстави стверджувати про можливість реалізації на її базі бібліометричних проектів, орієнтованих на подальшу конвергенцію. Вона може бути використана, зокрема, для створення проектів «Бібліометрика науки країн Східного партнерства / МААН / Слов'янських країн». Такі проекти сприятимуть налагодженню конструктивного діалогу між вченими, органами управління наукою і суспільством у цілому, а також підвищенню позитивного іміджу науки.

На основі досліджень зроблено такі висновки:

– визначення наукометрії як комплексу кількісних методів аналізу та оцінювання науки протягом тривалого періоду визначало «нумерологічний» шлях її розвитку. Розвиток теоретичного базису наукометрії призвело до нового осмислення цього терміна. Сьогодні це інструмент моніторингу та експертної підтримки розвитку науки;

– сутність сучасної методології оцінювання ефективності досліджень у концентрованому вигляді викладено в Лейденському маніфесті наукометрії, який націлює її на прозорий моніторинг наукової сфери для подальшого експертного оцінювання результативності дослідницької діяльності;

– принципам Лейденського маніфесту наукометрії відповідає розроблена інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки», яка стала національною складовою міжнародного проекту рейтингування науковців Ranking of Scientists (Cybermetrics Lab). Вона є інструментарієм для проведення наукометричних досліджень і джерельною базою для експертного оцінювання та прогнозування розвитку вітчизняної науки;

– існуючі міжнародні наукометричні платформи (Scopus, Web of Science) мають недостатнє мовне, географічне та тематичне індексування наукової продукції. У ряді країн (Китай, Іран, Іспанія, Росія та ін.) створюються національні бібліометричні проекти. Тому для отримання об'єктивної інформації та виключення лобювання певних систем представляється доцільною конвергенція міжнародних і національних бібліометричних проектів. Конвергенція на початковому етапі може бути здійснена шляхом консолідації бібліометричних даних з усіх наукометричних платформ, які представляють інтерес.

Науково-дослідна робота відділу бібліометрії і наукометрії у 2016–2018 роках здійснювалась у межах теми «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів. Основні зусилля виконавців (Л. Й. Костенко, Т. В. Симоненко, О. І. Жабін) зосереджувалися на аналізі критеріїв ефективності наукових досліджень в інформаційній сфері та системно-інтеграційній взаємодії бібліотечної і наукометричної діяльності.

В Україні методика оцінювання ефективності діяльності наукової установи базується на системі кількісних атестаційних параметрів, серед яких: рівень кваліфікації наукових кадрів (штатна чисельність осіб з науковими

ступенями), бюджет та інфраструктура, рівень тематики (кількість державних цільових і міжнародних програм), результативність (кількість монографій та інших публікацій), престиж (кількісні показники представленості у світовому інформаційному просторі). Сучасні напрацювання у сфері методології оцінювання результативності науки в систематизованому вигляді викладені в Лейденському маніфесті «Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics», прийнятому на 19-й Міжнародній конференції «Context Counts: Pathways to Master Little Big and Date» (Лейден, Нідерланди, 3–5 вересня 2014 р.) і опублікованому в журналі «Nature» у квітні 2015 р.

Серед його основоположних принципів пріоритет експертного висновку над «нумерологією» – формальні показники повинні збиратися і братися до уваги при оцінюванні, але лише як відомості, потрібні для професійного аналізу.

Відзначено невідповідність існуючих в Україні методик оцінювання результативності наукової діяльності другому принципу Лейденського маніфесту, у якому наголошується на необхідності встановлення відповідності критеріїв оцінювання статутним завданням інституцій. Так, Статут НАН України визначає, що метою її діяльності є «отримання нових та узагальнення наявних знань про природу, людину та суспільство; створення наукових основ науково-технічного, соціально-економічного та культурного розвитку країни; підготовка висококваліфікованих наукових кадрів». У чинних критеріях основним показником ефективності визначається кількість публікацій наукової установи. Якщо у вітчизняній інституції відкрито новий закон чи встановлена нова закономірність, то таке досягнення не надасть їй додаткових атестаційних балів.

Проведений аналіз чинних нормативних актів України щодо державної атестації та оцінки розвитку діяльності наукових установ свідчить про їх нумерологічну спрямованість. Розвиток наукової сфери України потребує сучасної нормативної бази оцінювання її результативності на засадах Лейденського маніфесту. Зокрема, в ній мають бути визначені: зіставні групи установ; критерії оцінювання, відповідні завданням інституцій зіставної групи; порядок оцінювання окремого вченого, підрозділу та установи; можливість перевірки даних дослідниками. Новим змістом мають бути наповнені форми карток експертного оцінювання.

Співробітники підрозділу здійснили аналіз зарубіжного досвіду оцінювання ефективності наукової діяльності. Він показує відсутність єдиної методології аналізу ефективності досліджень. Принципова відмінність підходів до створення вітчизняної методології полягає в проблемі відсутності діалогу (зворотного зв'язку) між науковим співтовариством, системою управління наукою і суспільством загалом. Це пов'язано з тим, що державна політика розвитку науки та освіти обмежується лише «оптимізаційними» заходами, орієнтованими на скорочення коштів, що виділяються на дослідження. Для налагодження конструктивного діалогу вченим треба надати суспільству об'єктивну інформацію про стан науки та її можливості сприяти розвитку економіки і вирішенню соціальних завдань.

У цілому констатовано, що для оцінювання ефективності наукових досліджень Україні потрібна національна бібліометрична система, у якій будуть представлені наукові установи, їхні структурні підрозділи та співробітники, напрацювання, а також виважена структура експертних груп.

Значна увага приділена оцінюванню якості наукового доробку вітчизняних вчених і колективів у системі соціальних комунікацій. Відзначено, що таку процедуру варто проводити із залученням як якісних, так і кількісних методів оцінювання. Серед якісних методів акцентовано увагу на методах експертного оцінювання, що відображають думку фахівців, які володіють необхідними знаннями про об'єкт дослідження. Суть цих методів полягає в тому, що на основі оцінок висококваліфікованого фахівця або групи експертів робиться висновок про шляхи розвитку науки, перспективні напрями наукових досліджень і розробок. У сучасних умовах, коли відбувається стрімке зростання обсягів наукової інформації, виконувати експертну оцінку стає все важче.

Кількісними методами оцінювання наукової діяльності є: методи аналізу кількісних характеристик первинних документів (контент-аналіз, метод підрахунку кількості публікацій, тезаурусний та сленговий методи тощо) і методи кількісного аналізу вторинних джерел інформації, зокрема метод наукового цитування.

Основні положення методу аналізу кількісних характеристик первинних документів базуються на підрахунку та консолідації даних про елементи документальних інформаційних потоків, що впливають один на одного в процесі їх циркуляції.

Зазначено, що більш доцільними є методи аналізу вторинних джерел інформації, оскільки вони дозволяють залучати бази даних. Переваги цих методів полягають в істотній економії часу при отриманні інформації, її обробці та представленні результатів у наочному вигляді. Використання вторинних джерел інформації у вивченні результативності науки дозволяє реалізувати широкі можливості бібліометричного аналізу, агрегування великих обсягів репрезентативних даних і консолідацію різноманітних даних для одночасного диференційованого підходу до вибору методів.

Методи аналізу вторинних джерел інформації засновані на класичних бібліометричних закономірностях. Вони дозволяють оперативно відстежувати та формувати інформаційну базу для оперативного аналізу сучасного стану науки та підготовки науково обґрунтованих загальнодержавних і регіональних програм розвитку науки в цілому, галузі або напряму, розробки якісних прогнозів і планів дослідницької діяльності.

Серед кількісних методів аналізу вторинних джерел інформації, що використовуються для оцінюванні результатів наукової діяльності, виокремимо метод наукового цитування. Суб'єктивність методу посилять нівелюється на великих масивах публікацій узагальненням експертиз різних авторів. В останні роки у системі соціальних комунікацій з'явився новий феномен для оцінювання результативності та якості діяльності вчених і наукових колективів, що отримав назву бібліометричні профілі. Внутрішньою причиною їх появи є відношення «суспільство – вчений».

Для визначення суспільних функцій бібліометричних профілів використано філософські категорії загального, особливого та індивідуального і визначено відповідну їм тріаду суспільних функцій. Першу з них запропоновано іменувати науковим декларуванням. Така назва логічно випливає з їх первинного призначення – інформування суспільства про результати наукової діяльності вчених. Другу суспільну функцію бібліометричних профілів названо аналітичною. Вона забезпечує впорядкування профілів за певними формальними ознаками для отримання цілісного уявлення про стан і структуру наукового середовища. Третій функції дано назву наукометричної. Вона сприяє переходу від формального (кількісного) до експертного (якісного) оцінювання та прогнозування розвитку науки на основі низки бібліометричних показників, що містяться в профілях. Формально-логічна структура двох перших суспільних функцій (наукового декларування та

аналітичної) допускає можливість їх автоматизованої реалізації. Наукометрична функція потребує надання пріоритету людині, а не комп'ютеру, тобто використання методології експертного оцінювання.

Зазначено, що соціальний інститут наукової бібліотеки зазнав істотних змін: так, з одного боку, вона трансформувалася з традиційної книгозбірні в сучасну інформаційну установу (електронні каталоги та зібрання повнотекстових е-документів мають усі загальнодержавні, обласні та значна частина спеціальних бібліотек), з іншого – престиж і роль бібліотеки в суспільстві постійно зменшуються. Це свідчить про те, що технологічна модернізація не стала гарантією збереження нею високого статусу, набутого впродовж століть. Однією з причин такої ситуації є недостатня увага до розробки теоретико-методологічних проблем, які визначають довгострокову перспективу розвитку наукової бібліотеки в суспільстві, що стрімко змінюється.

Визначенню напрямів розвитку бібліотек і їхнього місця в цифровій науці та суспільстві знань присвячено чимало публікацій. Однак у більшості з них розглядаються функціонально-структурні трансформації бібліотеки, пов'язані з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій. Констатовано, що в більшості публікацій бібліотека розглядається інфраструктурним (зовнішнім) елементом цифрової науки. Тому проблематика інтеграції бібліотечно-інформаційної діяльності з наукометричною та розвитку бібліотеки як учасника наукового процесу потребує поглибленого розгляду та аналізу.

Наявність у бібліотеці повнотекстових електронних ресурсів, значних обчислювальних потужностей створює передумови для активізації запровадження в ній бібліометричних технологій і наукометричних досліджень. Потреба об'єктивного оцінювання результативності дослідницької діяльності вимагає створення бібліометрики глобального виміру – інформаційно-аналітичної системи, яка б забезпечувала максимально повне покриття наявних наукових ресурсів і уможлиблювала отримання статистично достовірної картини стосовно стану світової науки.

Реалізувати глобальну бібліометрику запропоновано на синергетичних засадах через створення та наступної інтеграції національних інтероперабельних бібліометричних проєктів, яким є «Бібліометрика української науки».

Традиційно в наукометрії використовуються показники, що ґрунтуються на цитуванні публікацій. Запропоновано застосування додатково альтернативних метрик, які базуються на вимірі рівня уваги до результатів наукової праці (кількість обговорень, завантажень, переглядів) у соціальних мережах, авторських блогах, форумах, згадках у новинах, численних депозиторіях та універсальних бібліографічних менеджерах. До головних переваг такого підходу треба віднести можливість вимірювання соціального ефекту досліджень, а також оперативність отримання даних і гнучкість показників. Водночас альтернативні показники не позбавлені таких недоліків, як маніпулятивність. Тому, передчасно говорити про застосування альтернативних метрик в управлінні наукою, однак доцільно використовувати їх інформаційні функції.

Головною особливістю розвідок гуманітарних наук є те, що вони спрямовані на вирішення проблем, актуальних для конкретної країни. Кожна нація має свою, притаманну лише їй історію, мову тощо і місія гуманітарної науки – досліджувати цю проблематику. Гуманітаристика більшою мірою, ніж технічні чи природничі науки, потерпає від американоцентризму та лінгвістичної асиметрії найбільших бібліометричних баз, що виливається у дискримінацію публікацій національними мовами. Орієнтація цих баз, у першу чергу, на журнальні статті і меншою мірою на інші види друкованої продукції також обмежує соціогуманітарні дисципліни. Зроблено висновок, що при проведенні наукометричних досліджень у цифровій гуманітаристиці варто звертати увагу на альтернативні метрики.

Констатовано, що провідні бібліотеки вже освоїли інтегрований технологічний цикл наукометричних процесів, які включають бібліографування та реферування, формування репозиторіїв, проведення наукометричних досліджень. Перспективні напрями подальших розвідок – виділення з інформаційних масивів нових знань з використанням технологій Data Mining і Text Mining.

Інтеграційні підходи використовуються й при організації наукометричної діяльності бібліотечної системи. Їхня сутність полягає у взаємодії наукової спільноти, яка формує первинні бібліометричні дані, та інформаційних інституцій (а саме, бібліотек), що здійснюють їхнє аналітичне опрацювання. Результат такої співпраці – «Бібліометрика української науки» – загальнодоступна система оприлюднених результатів дослідницької

діяльності та програмно-технологічні засоби для її експертного оцінювання й прогнозування розвитку науки. Констатовано, що загалом методологія синергетики сприяла конвергенції науково-видавничих, бібліотечно-інформаційних, оглядово-аналітичних і наукометричних процесів й технологій.

У рамках поточної теми НБУВ проведено узагальнення емпіричних закономірностей Бредфорда, Лотки та Ципфа, що описують явища і процеси самоорганізації в різних сферах соціальних комунікацій. Відзначено масштабну інваріантність сімейства таких закономірностей і неможливість їх точного опису елементарними функціями. Обґрунтовано математичну модель процесів самоорганізації як вияв стійкого закону розподілу ймовірностей. Визначено характеристичний показник цього закону, що дорівнює константі золотого перетину.

Загальний висновок досліджень у сфері бібліометричних технологій і наукометричних досліджень – вектор розвитку бібліотеки треба спрямувати на її функціонально-структурну трансформацію з елемента наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності на всіх етапах – від збору та обробки первинних даних до отримання нових знань.

Основний прикладний результат викладених досліджень – інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки», що надана у загальний доступ на порталі «Центру досліджень соціальних комунікацій» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Станом на кінець 2018 р. вона містить понад 45 тис. профілів вітчизняних вчених на платформі Google Scholar і близько 5 тис. профілів науковців у системі Scopus.

«Бібліометрика української науки» є джерельною базою для отримання даних при експертному оцінюванні результативності професійної діяльності вчених, дослідницьких колективів і наукових установ. На основі її інформаційних ресурсів здійснювалась щоквартальна підготовка оглядово-аналітичних матеріалів про стан вітчизняного академічного середовища для управлінських структур.

2.2. Електронні ресурси НЮБ у національному інформаційному просторі

Становлення Національної юридичної бібліотеки припадає на початок 2000-х років. Цей підрозділ НБУВ створено в 1999 р. Указом Президента України¹. На цьому етапі діяльністю Національної юридичної бібліотеки керував кандидат історичних наук, заступник генерального директора НБУВ А. Г. Бровкін, який очолював наукові дослідження з питань організації бібліотечних документальних фондів та науково-пошукового апарату. Біля витоків формування документально-інформаційних ресурсів стояли завідувачі відділів Н. С. Вітушко, В. Ю. Вовк, М. В. Іванова, А. В. Вітушко, співробітники Л. В. Присяжна, О. С. Коночкіна, Н. Д. Олейніченко, С. В. Спіріна.

Інформаційна база Національної юридичної бібліотеки формувалася з розподіленого ресурсу у фондах НБУВ, а також електронних ресурсів, якими комплектувалася бібліотека та обсягів інформації, акумульованих інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ. У контексті цієї діяльності створювалися та популяризувалися бази даних, у яких представлено масив чинного та історичного законодавства; професійні коментарі та роз'яснення до міжнародного законодавства та законодавства України; статистична та інша інформація правового характеру; навчальна та монографічна юридична література, систематизована по галузях права; фахова наукова періодика та науково-практична література, матеріали судової практики тощо.

Таким чином було сформовано принцип, згідно з яким НЮБ функціонує на засадах інфополісу², що є формою втілення актуалізованої Кабінетом Міністрів України ідеї створення та державної підтримки розвитку технологічних, наукових та індустріальних парків, збираючи, систематизуючи, зберігаючи, виробляючи та поширюючи суспільно значущу інформацію, а також інформацію, потрібну для подальшого національного поступу, надаючи

¹ Указ Президента України «Про Національну юридичну бібліотеку» від 23 лип. 1999 р. № 921/99. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/921/99>.

² За концепцією акад. НАН України О. С. Онищенко, у XXI ст. бібліотеки України мають еволюціонувати в напрямі інфополісів – науково-дослідних, інформаційних, бібліотечних, видавничих і культурно-освітніх комплексів з розвинутою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичного опрацювання документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти та культури. *Бібл. вісн.* Київ, 2001. № 1. С. 9–49.

до неї доступ, є навігатором в інформаційному просторі, науково-дослідним та культурно-просвітнім центром. Сприяти цьому процесу й прискорювати його покликані інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотек, продукція яких у підсумку прискорює інтегрування бібліотеки в ланцюг «ідея – публікація – поширення – використання».

Важливим напрямом роботи стало розширення репертуару ресурсів і послуг в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні. Виходячи з вимог часу, НЮБ акумулює документально-інформаційні ресурси на всіх видах носіїв, здійснює систематизацію й обробку для ефективного використання та вироблення нових, потрібних суспільству і державі знань. Забезпечення доступності правової інформації базується на таких принципах: загальна відкритість для користувачів; високий рівень оперативності оновлення фондів правової інформації; тісна співпраця з державними органами, що публікують нормативні документи та суспільно-політичними організаціями; повнота та достовірність правової інформації, що надається¹.

Початок 2000-х років увиразнив тенденції у роботі бібліотек – стало очевидним, що бібліотечна діяльність не може обмежуватися лише наданням інформації (на сучасному інформаційному ринку це успішно виконують різноманітні структури). Особливого значення набув свідомий відбір інформації, формування інформаційних баз, організації максимальної оптимізації пошуку та ефективного використання електронних інформаційних ресурсів. Найактуальнішими напрямками використання електронного інформування, особливо в правовій сфері, в бібліотечній діяльності стали впровадження дистанційних форм обслуговування, а також можливість працювати з електронною інформацією в стінах бібліотеки².

Наукові пошуки та практична робота відділів НЮБ в цей час були зосереджені на проблемах інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади з вивчення соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України. Серед ряду механізмів підтримки управлінських рішень, ґрунтовно досліджувалася відповідна діяльність інформаційно-аналітичних служб наукових бібліотек – спектр інформаційних запитів

¹ Іванова Н. Г. Роль сучасних бібліотек у розвитку демократизації українського суспільства. Київ, 2010. С. 42–45. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000001636>.

² Там само.

владних структур у правовій сфері, серед яких надання допомоги центральним владним структурам у підготовці довідково-інформаційних матеріалів для розвитку міжнародних відносин; аналіз політичних, соціально-економічних процесів в період активних ринкових перетворень в Україні; дослідження законодавчої практики зарубіжних країн та співставлення їх із законодавством тощо.

Інформаційно-аналітична діяльність як складова будь-якого процесу управління виявилась, між іншим, ефективним інструментом сприяння законотворчій діяльності, а також налагодження конструктивного діалогу між владою та суспільством і впровадження нових форм взаємодії з громадськістю. Підтримка управлінських рішень у діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек стала основною сферою роботи спеціалістів-аналітиків. Надзвичайно актуальним напрямом виявився аналіз суспільної думки щодо ефективності законотворчих процесів, чинного законодавства та вивчення зарубіжного досвіду правотворення.

На цьому етапі активно досліджувалося використання механізмів зворотного зв'язку для вдосконалення інформування дистантних замовників. Під керівництвом завідувача відділу технологій електронної обробки інформації Н. С. Вітушко напрацьовувалось урізноманітнення застосовуваних електронних технологій, оптимізація наповнюваних баз даних шляхом удосконалення їхнього змісту, структури використовуваних матеріалів та розширення кола джерел, що залучаються. Здійснювався аналіз програмних продуктів, орієнтованих на автоматичний відбір і сортування інформації, перехід до використання сучасних високотехнологічних продуктів у виробничому процесі.

Помітне місце як у специфіці відбору інформації для обслуговування замовників, так і в контексті аналітичного забезпечення займало місцеве самоврядування – значний фактор розвитку демократичних суспільних перетворень у відображенні ЗМІ та, відповідно, удосконалення інформаційного забезпечення регіональних користувачів. Для якісного відбору інформації розгортався важливий для подальшої роботи аналітиків проект «Електронної карти регіонів України» – робочої бази даних про регіональні електронні ресурси, яка постійно оновлюється через виявлення, аналіз (умови використання матеріалів, періодичність оновлення новин; якість аналітичної інформації; можливості пошукового апарату сайтів, робота архіву тощо)

та введення в інформаційну обробку нових сайтів. Національна юридична бібліотека з 2010 р. входить в новий етап свого розвитку, що підштовхнуло до структурних та функціональних трансформацій, зміни керівного складу тощо. Зміни, що відбулися в цей період, були зумовлені зростанням про-дукування електронних ресурсів. Із цього часу діяльність Національної юридичної бібліотеки курує заступник генерального директора НБУВ, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України В. М. Горовий. Керівником призначено кандидата історичних наук, старшо-го наукового співробітника Ю. М. Половинчак.

На новому етапі було розширено основні завдання НЮБ. До них від-несено: акумуляцію та створення інформаційно-аналітичного ресурсу пра-вової та необхідної в реалізації правових відносин суміжної з нею іншої інформації; сприяння в оперативному отриманні потрібної інформації, що міститься у фондах бібліотек, з якими НЮБ підтримує партнерські зв'язки, усім категоріям користувачів управлінської сфери, економічних структур, громадських організацій, наукових та освітніх установ, усім громадянам, що мають потребу в правовій інформації та послугах, пов'язаних з орієнта-цією в ній; доведення до користувачів, у тому числі тих, які спеціалізуються у сфері правотворення, інформації про зміст правових ресурсів у фондах бібліотеки, про зарубіжний досвід розвитку правової сфери, здійснення аналітичного осмислення змістовної основи наукової літератури, публіка-цій з експертними висновками щодо функціонування правової сфери життя суспільства, а також інформації про видання з роз'ясненнями сучасного правозастосування; розширення номенклатури послуг, в тому числі дис-тантних форм обслуговування. Саме у цей період активними зусиллями Л. Й. Костенка, А. В. Струнгара, Т. І. Горенко, В. В. Струнгар розгортається робота із удосконалення представлення діяльності НЮБ та її аналітичних продуктів – розвивається напрям інформаційної підтримки інтернет-порта-лу «Інформаційно-аналітичні підрозділи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», який згодом був трансформований в єдиний пор-тал «Центр досліджень соціальних комунікацій». Ця робота була спрямо-вана на підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів через удосконалення дистанційного обслуговування користувачів електрон-ними версіями інформаційно-аналітичних продуктів, розширення бази ко-ристувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією. Наукове

осмислення процесів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, що є системною сукупністю інформаційно-аналітичних засобів вироблення інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, орієнтованою на задоволення потреб користувачів у інформаційних послугах і ресурсах правового характеру. Створення та активне використання науково-інформаційного порталу «Інформаційно-аналітичні підрозділи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», який є частиною загальної корпоративної інформаційної системи НБУВ, сприяло вдосконаленню забезпечення доступу користувачів до інформаційних ресурсів бібліотеки та створенню нових форм співробітництва структурних підрозділів НБУВ на рівні об'єднання цих підрозділів в єдиний механізм представлення вітчизняних інформаційно-аналітичних ресурсів. Таке співробітництво має сприяти більш ефективному використанню суспільно значимої інформації.

Бібліотека активізує творчу співдружність із науковими, освітніми установами, громадськими організаціями, серед яких – Український союз промисловців і підприємців, Видавничий дім «Україна Бізнес», Центр бізнес-стратегій «Перспектива», адвокатські компанії, Асоціація випускників, викладачів і друзів ХНУ, Львівський державний університет внутрішніх справ, Національна академія СБУ та багато інших. Важливий напрям співпраці – обмін інформаційними ресурсами, представлення напрацювань партнерів на порталі.

Увага науковців під керівництвом завідувачів відділів Н. Г. Іванової, Н. С. Вітушко, Т. П. Дубас, М. В. Іванової була зосереджена на удосконаленні системи аналізу електронних ЗМІ правової тематики через ефективне використання цих ресурсів для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів. Важливою ланкою залишається удосконалення методик аналізу правової інформації у фондах НБУВ, узагальнення інформації електронних пресових видань, електронної інформації сайтів за напрямками дослідження НЮБ і використання матеріалів зарубіжних інформаційних баз – загалом підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки через залучення електронних версій актуальних видань правового характеру. На цьому етапі актуалізується проблема залучення інформаційних ресурсів правового характеру соціальних медіа для задоволення запитів на правову інформацію. Водночас напрацьовуються техніки роботи – виявлення,

відбору, систематизації, аналізу та представлення такої інформації. Наукове осмислення процесів моніторингу та відбору з наступною систематизацією передбачало напрацювання матеріалу для розробки науково-методичних механізмів фіксації інформації соціальних мереж, блогосфери в інформаційних базах НБУВ, використання цієї інформації у виданнях НЮБ.

Важливе місце в роботі НЮБ займали дослідження особливостей інформаційно-аналітичного супроводу в електронних ЗМІ конфліктних ситуацій, відпрацювання методики обробки та систематизації матеріалів з визначеної тематики, їх структурування і реферування; підготовка інформаційно-аналітичних бюлетенів за результатами роботи. Ефективним прийомом одержання належної об'єктивності, яка вкрай потрібна аналітичним виданням правової тематики, став системний аналіз різнополярних за політико-правовою орієнтацією електронних видань, відсікання інформаційних шумів, узагальнення фактологічного матеріалу, аналіз одночасно з інформацією фахових видань офіційних видань і сайтів органів державної влади всіх рівнів і вітчизняної блогосфери.

Постійною сферою зацікавленості науковців залишалось дослідження питань та проблем, пов'язаних з підприємницькою діяльністю в Україні, відпрацювання методики обробки та систематизації матеріалів з визначеної тематики, їх структурування та реферування, створення та систематичне наповнення відповідної бази даних; підготовка на їхній основі інформаційно-аналітичних бюлетенів.

Результати постійного моніторингу, відбору, систематизації, аналізу правових інформаційних ресурсів усіх типів і продукуваних установами й організаціями різних рівнів стали основою для створення нового інформаційного продукту для забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації. Відібрана, проаналізована та структурована інформація стала базою для випуску як регулярної продукції, так і тематичних резонансних оглядів, зокрема: «Безпека підприємництва»; «Конфліктні ситуації в суспільстві»; «Потенційні ризики у сфері суспільної безпеки»; «Безпека інформаційної сфери», «Кримсько-татарська тематика у відображенні електронних ЗМІ», «Економічна діяльність: орієнтири і ризики».

Під керівництвом В. М. Горового активізувалася науково-дослідна робота, спрямована на дослідження комунікативних процесів, які відбува-

ються в межах функціонування правових інститутів та вбудовані в систему соціальних інформаційних комунікацій. Досліджується участь бібліотек у системі правової комунікації, що поглиблюється відповідно до еволюції системи соціальних комунікацій суспільства та значного розвитку політико-комунікативної взаємодії наукових бібліотек із владними структурами.

У контексті роботи над науково-дослідною темою «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві (2010–2012)» здійснювався аналіз організації інформаційних кампаній, пов'язаних із розвитком взаємовідносин українських суб'єктів економічної діяльності та їхніх зарубіжних партнерів у кризовий період. Досвід НЮБ продемонстрував, з одного боку, затребуваність управлінських структур в якісно новому рівні інформаційного забезпечення, спрямованого на вироблення специфічного інтелектуального інформаційно-аналітичного продукту, який дає осмислення тенденціям, що виникають у суспільстві та його підсистемах, і рекомендації для втілення їх у практичну діяльність, а з іншого – здатність таких структур проводити відповідну діяльність на необхідному рівні. Інформаційно-аналітичні структури в великих інформаційних системах, зокрема у великих бібліотечних закладах, здатні інтегрувати соціально-наукове знання та створити умови для спільної праці інтелектуально активних фахівців багатьох кваліфікацій, які мають безпосереднє відношення до вирішення комплексної проблеми підвищення рівня правової культури українського суспільства ¹.

У межах науково-дослідної теми «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» підрозділи НЮБ здійснювали аналіз актуальних проблем правотворення в Україні, ставлення громадської думки до правотворчої та правоохоронної діяльності в Україні; розвитку вітчизняної правової бази в інформаційній сфері в контексті НТП та вітчизняних інформаційних технологій.

У теоретичному плані було розглянуто комунікативні процеси, які відбуваються в межах функціонування правових інститутів та вбудовані в систему соціальних інформаційних комунікацій, їх особливості та роль бібліотек у системі правової комунікації, що поглиблюється відповідно

¹ Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 26. С. 81–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrbuimviv_2010_26_8.

до еволюційних процесів системи соціальних комунікацій суспільства та значного розвитку політико-комунікативної взаємодії наукових бібліотек з владними структурами. Загострення на інформаційному етапі розвитку суспільства проблем інформатизації, у тому числі правової, потребує мобілізації не лише матеріальних ресурсів, а й створення оптимальних умов реалізації творчих здібностей фахівців з різних галузей знань, і що дуже важливо – вносить якісно нові зміни в систему бібліотечного обслуговування, розширення її функцій. Саме бібліотека, яка має статус незалежної установи, зосереджує інтегровані інформаційні ресурси, має потенціал для забезпечення консолідованої інформаційної підтримки суспільства і фахівців, які спроможні проявляти ініціативу в організації та розвитку електронного правового інформування на якісно вищому рівні, ніж є сьогодні ¹.

Аналітично-прогностичний відділ, відділи аналізу періодичної преси НЮБ, баз даних правової інформації НЮБ вивчали наукову і науково-прикладну діяльність із вдосконалення електронно-інформаційних технологій для забезпечення інформаційного супроводу правових процесів в Україні. Велика увага приділялася визначенню форм адаптації нових технологій у процес збагачення фондів правової інформації НБУВ. Продовжувалася робота із практичних напрацювань та наукового осмислення залучення інформаційних ресурсів правового характеру соціальних мереж у задоволенні запитів на правову інформацію.

Національна юридична бібліотека активно відпрацьовувала організацію вивчення практики законотворчої роботи в Україні, яка спрямована на вдосконалення конституційного процесу. Було налагоджено роботу із задоволення інформаційних потреб практиків та вчених-конституціоналістів, фахівців Конституційного Суду України.

Постійною темою залишався аналіз нових тенденцій розвитку правового забезпечення економічної діяльності в Україні, зокрема – відображення у ЗМІ проблем безпеки бізнесу.

Початок 2010-х років актуалізував тему висвітлення в ЗМІ проблем інформаційної безпеки, негативних інформаційних впливів на вітчизняний інформаційний простір.

¹ Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 26. С. 81–87. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/prnbuimviv_2010_26_8.

Постійним напрямом роботи залишався аналіз актуальних проблем правотворення в Україні, ставлення громадської думки до правотворчої та правоохоронної діяльності; розвиток вітчизняної правової бази в інформаційній сфері. Оперативно аналізувалися найважливіші політичні, економічні, соціальні події в регіонах України.

Науковцями було обґрунтовано висновок про те, що необхідним напрямом сучасної діяльності в інформаційній сфері є посилення посередницької інформаційної функції бібліотеки як сучасного інформаційного центру в процесі правової комунікації, що зосереджена на висвітленні та аналізі правових норм, правовідносин, цінностей, правосвідомості, правових текстів, діяльності щодо їхньої інтерпретації та реалізації, дослідженні громадської думки. Створення ефективних механізмів відбору, адаптації, організації збереження та впровадження глобальних інформаційних ресурсів у практику суспільного життя, узагальнення досвіду результатів наукового аналізу вітчизняних та зарубіжних здобутків у правовій сфері посилюють практичне значення інформаційно-аналітичних ресурсів, продукуваних підрозділами НЮБ.

Тривала робота із формування електронної бібліотеки правової літератури.

У межах дослідження теми «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів (2016–2018 р.)» наукові співробітники НЮБ зосередились на питаннях організації інформаційної безпеки національного інформаційного простору, аналізі розвитку правової бази національної інформаційної сфери та вивченні діяльності з координації використання інформаційних ресурсів в Україні. Було проаналізовано ефективність вітчизняної нормативної бази з регулювання інформаційного обігу в інформаційному просторі України в умовах інформаційної війни. Значна увага приділялась основним тенденціям врегулювання проблем правового забезпечення функціонування національного інформаційного простору в умовах міжнародних інформаційних протистоянь. Тематика досліджень формувалася в контексті проблематики:

- функціонування інформаційного простору, інформаційних потоків, обмінів, специфіки інформаційного обігу;
- правового регулювання та аналізу нормативної бази;

– проблеми інформаційної безпеки, війни, інформаційних загроз, ризиків.

Також предметом досліджень є проблеми, що стоять перед Україною в контексті подальшого розширення міжнародного діалогу, співробітництва та координації, адаптації міжнародного політико-правового досвіду до українських реалій, розвитку механізмів взаємодії органів державної влади та суб'єктів гуманітарної сфери, інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії.

Сучасна політико-правова ситуація в Україні актуалізує дослідження проблеми інформаційної безпеки, зокрема, науково-інформаційної діяльності, спрямованої на виявлення, дослідження та вироблення рекомендацій для нейтралізації проявів негативних впливів та дестабілізаційних чинників, притаманних інформаційно-комунікаційним процесам національного інформаційного поля.

Посилення інформаційно-правової діяльності у сфері роз'яснення та оцінювання впливу нових соціальних процесів (глобалізація, інформатизація, трансформація загальнолюдських цінностей) на сприйняття правової реальності стала актуальною функцією інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, що має комплексний характер і виражає значущі соціально-, економіко-, політико-, культурно-правові інтереси, цінності та потреби суспільства. Крім того, ця діяльність опосередковує та організовує процеси формування громадської думки про правотворення. Динамічна, постійно еволюціонуюча система інформаційних обмінів актуалізує інформаційно-аналітичну діяльність бібліотек у сфері правового інформування, спонукаючи до створення нових моделей успішного партнерства із державою, інститутами громадянського суспільства, приватним сектором.

Зазначена проблематика розроблялася за участі таких провідних фахівців: кандидата історичних наук, керівника НЮБ Ю. М. Половинчак, кандидата історичних наук, завідувача відділу Н. Г. Іванової, завідувача відділу Т. П. Дубас, завідувача відділу М. В. Іванової, кандидата політичних наук, старшого наукового співробітника С. В. Полтавця, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника С. Г. Закірової, кандидата наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника В. І. Бондаренко, молодшого наукового співробітника І. О. Беззуб, молодшого наукового співробітника О. О. Пестрецової та інших науковців.

Найважливіші результати цих наукових розвідок закріплювалися в індивідуальних і колективних монографічних виданнях та наукових працях, де обґрунтовувався ряд важливих тез, зокрема щодо посилення в процесі правової комунікації посередницької інформаційної функції бібліотеки як сучасного інформаційного центру, зосередження її на висвітленні та аналізі правових норм, правовідносин, цінностей, правосвідомості, правових текстів, діяльності щодо їхньої інтерпретації, дослідження громадської думки^{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7}. Теоретичне осмислення проблем вдосконалення функціонування основних компонентів системи інформаційно-аналітичного супроводу правотворчих процесів в Україні зумовлено значним інформаційно-комунікативним потенціалом бібліотечних установ.

Розширюючи коло своїх послуг у сфері правового інформування, наукова бібліотека сьогодні здійснює підготовку й проведення ефективної комунікації з учасниками правових процесів. Представники органів влади різних рівнів, громадських організацій, юристи-практики виступають не лише замовниками і користувачами послуг НЮБ, а й співавторами та співвиконавцями низки проектів, а Національна юридична бібліотека у свою чергу – тим інформаційним майданчиком, що поєднує їх запити та ресурси.

Значна увага науковців НЮБ НБУВ відводиться дослідженню проблем інформаційної безпеки, які вкрай актуальні для сучасної політико-правової ситуації в Україні. Активно здійснюється, зокрема, науково-інформаційна діяльність, спрямована на виявлення, дослідження та вироблення рекомендацій для нейтралізації проявів негативних впливів та дестабілізаційних

¹ Горовий В. Правові проблеми інформаційного суверенітету. Київ, 2011. С. 61–66.

² Горовий В. Правові перспективи національного розвитку. Київ, 2015. С. 58–67.

³ Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип.26. С. 81–87.

⁴ Іванова Н. Правові аспекти інформатизації в соціокультурній сфері. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип.39. С. 69–83.

⁵ Половинчак Ю. Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип.33. С. 170–178.

⁶ Іванова М. Формування юридичних електронних інформаційних ресурсів у Національній юридичній бібліотеці НБУВ. Київ, 2014. С. 40–43.

⁷ Аксьонова Н. Нормативно-правове поле формування національного електронного газетного фонду України (стан і проблеми). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип.35. С. 126–132.

чинників, притаманних інформаційно-комунікаційним процесам національного інформаційного поля^{1, 2, 3, 4, 5}.

Актуальним напрямом досліджень НЮБ, що мають комплексний характер і задовольняють значущі соціально-, економіко-, політико-, культурно-правові запити і потреби суспільства є теоретичне осмислення активізації інформаційно-правової діяльності у сфері роз'яснення та оцінювання, прогнозування впливу нових соціальних процесів (глобалізація, інформатизація, трансформація загальнолюдських цінностей) на сприйняття правової реальності^{6, 7, 8, 9, 10, 11}. Крім того, ця діяльність опосередковує та організовує процеси формування громадської думки про правотворення.

Динамічна, постійно еволюціонуюча система інформаційних обмінів актуалізує наукове осмислення та узагальнення особливостей інформа-

¹ Горювий В. Соціальні мережі в контексті організації національної інформаційної безпеки. Київ, 2014. С. 194–199.

² Половинчак Ю. Аналіз інтерактивного інформаційного простору в контексті досліджень Східноукраїнської кризи. Монреаль, 2016. С. 262–265.

³ Полтавець С. Політика пам'яті як аспект інформаційної безпеки: ефективність вітчизняної нормативної бази та здійснюваних заходів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 473–485.

⁴ Іванова Н. Організаційні і правові питання забезпечення інформаційної безпеки держави. Київ, 2015. С. 261–263.

⁵ Горова С. В. Удосконалення національної безпеки в контексті розвитку електронних інформаційних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 50–58.

⁶ Іванова Н. Формування ціннісно-правових орієнтацій в інформаційному суспільстві. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 485–500.

⁷ Закірова С. Правова комунікація влади і суспільства як складова функціонування національної системи нормативно-правової інформації. *Розвиток нац. системи нормативно-правової інформації: комунікац. та правовий аспекти (у контексті децентралізації влади в Україні) : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 трав. 2017 р.)* / упоряд.: В. М. Фурашев, С. Ю. Петряев. Київ : КПІ ім. І. Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. С. 56–61.

⁸ Пестрецова О. Доступ громадян до офіційної інформації у діяльності сучасних бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 180–188.

⁹ Натаров О. Роль наукової бібліотеки в інформаційному забезпеченні розвитку правової культури. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 147–159.

¹⁰ Натаров О. Роль і місце сучасної бібліотеки в забезпеченні прав і свобод людини й громадянина. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 26. С. 285–290.

¹¹ Чернявська Л. Консолідований інформаційний сегмент із гендерних питань: специфіка створення. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 397–406.

ційно-аналітичної діяльності бібліотек у сфері правового інформування, оцінки та поширення досвіду реалізації найперспективніших напрямів практичної роботи, створення нових моделей успішного партнерства із державою, інститутами громадянського суспільства, приватним сектором. При розробці цього аспекту досліджувалось удосконалення методик аналізу правової інформації у фондах НБУВ, на інформаційних ресурсах всіх типів і продюкованих установами та організаціями різних рівнів.

Важливим аспектом наукової роботи НЮБ став розгляд проблем залучення інформаційних ресурсів соціальних медіа правового змісту в задоволенні запитів на правову інформацію, їх вплив на розвиток інформаційного середовища як невід'ємної частини будь-якого комунікаційного процесу, що дає змогу розкрити соціальні причини, соціальний ефект правотворчого процесу та, як його наслідку, правових реформ^{1, 2, 3, 4}.

У працях науковців НЮБ обґрунтовано, що однією з тенденцій розвитку сучасного інформаційно-комунікативного простору є активна інтеграція управлінських структур у віртуальне інформаційне середовище, що супроводжується напрацюванням нових форм і моделей інтенсифікації соціального партнерства, розбудовою системи електронного самоврядування, накопиченням соціального капіталу, формуванням національних інформаційних ресурсів. За таких умов напрацьовуються інформаційні ресурси, пов'язані з новими можливостями державного управління:

– відстежування громадської думки щодо проголошених реформ чи важливих для суспільства нормативних документів;

– упровадження сервісів, орієнтованих на наповнення не лише державними службовцями, а й громадянами із суспільно важливих питань;

¹ Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства : монографія. Київ : НБУВ, 2014. 258 с.

² Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж : монографія / кер. проекту В. І. Попик, Київ : НБУ, 2015. 199с.

³ Половинчак Ю. Стратегії дослідження соціальних медіа як дискурсивного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 43. С. 366–381.

⁴ Половинчак Ю. Особливості інтерактивного простору соціальних медіа в контексті реалізації маніпулятивних технологій. Київ, 2016. С.183–193.

– вироблення нормативно-правової бази та підходів до надання послуг державою з можливістю оперативної їх трансформації залежно від реальних потреб громадян.

Одним з результатів взаємодії управлінських структур і соціальних медіа є генерування значних інформаційних потоків як наслідок інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності та фіксація їх в інформаційних системах.

Сьогодні Національна юридична бібліотека здійснює свою діяльність у складі трьох науково-дослідних структурних підрозділів: аналітично-прогностичного відділу; відділу обслуговування інформаційними ресурсами; відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів.

Колектив Національної юридичної бібліотеки НБУВ реалізовує інформаційно-аналітичну роботу в інтересах та на замовлення органів державної влади (Офісу Президента України, Верховної Ради України, РНБО, обласних, міських та районних управлінських структур), а також громадських організацій, що тісно співпрацюють з органами державної влади (УСПП з системою його регіональних організацій, Конституційна Асамблея).

Ця наукова практика включає підготовку аналітичних матеріалів широкого спектра використання, оглядів, реферативних записок з визначеної проблематики, аналіз нормативних баз провідних країн світу, спрямований на інформаційний супровід процесу правотворення в Україні, моніторинг соціальних медіа (ЗМІ, форумів, соцмереж) за визначеною проблематикою. Результатом є новий специфічний інтелектуальний інформаційно-аналітичний продукт, що висвітлює ефективність діяльності управлінських структур та суспільну реакцію на неї, питання суспільної безпеки, в тому числі інформаційної, економічної, політичної тощо. Фахівці НЮБ здійснюють моніторинг та аналіз громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції, законодавчі ініціативи політичних партій та громадських організацій; дослідження правових процесів зарубіжних країн, узагальнення їхнього досвіду та представлення відповідно до запитів суб'єктів правотворчої діяльності в Україні.

У розв'язанні проблем правової інформованості суспільства в бібліотечних установах сьогодні особлива роль належить електронним інформаційно-аналітичним продуктам. Вони набули значного поширення, здійснюють

певний вплив на функціонування всіх суспільних інститутів, у своїй масі сприяють формуванню громадської думки, пов'язаної з утвердженням цінностей громадянського суспільства та свободи слова, усвідомленості населенням необхідності та бажаності вдосконалення національного законодавства. Характерними перевагами електронних продуктів бібліотек як інструменту поширення правової інформації є широка аудиторія користувачів і можливість її необмеженого розширення; висока швидкість і оперативність надання інформації; практично необмежений вибір джерел і видів інформації; можливість обговорення питань, що виникають у режимі реального часу. Мета діяльності інформаційно-аналітичних структур та бібліотечних установ загалом у сфері правового інформування полягає в здійсненні цілеспрямованого впливу правової інформації на всі прошарки суспільства і держави в цілому, тобто в створенні в масовій свідомості громадян мотивів визнання позитивного права, його цінності та життєву необхідність. Високий рівень відповідальності бібліотечних установ перед суспільством визначає такі основні завдання щодо поширення правових знань як активна участь у створенні правової держави на основі принципів доступності для кожного члена суспільства всієї сукупності нормативних актів та вільного отримання правової інформації у зручній формі та виконання ролі універсальної громадської служби правового інформування громадян¹.

Реалізація зазначених завдань здійснюється через підготовку і оперативну передачу замовникам з використанням електронних технологій ряду спеціалізованих тематичних бюлетенів, а саме: «Громадська думка про правотворення», «Економічна діяльність: орієнтири і ризики»; «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти», «Україна у зарубіжних ЗМІ», «Інформаційна картина тижня». Зокрема, бюлетень «Громадська думка про правотворення» висвітлює вітчизняну та зарубіжну експертну оцінку правових процесів в Україні, відображає загальні тенденції та реакції на процеси правотворення та застосування норм права в блогосфері, представляє аналітичні статті, записки, висновки, підготовлені безпосередньо співробітниками НЮБ та залученими експертами, що розкривають правові аспекти розв'язання кризових питань, перспективи та прогнози тощо.

¹ Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2010. Вип. 26. С. 81–87.

Бюлетень «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» орієнтований на задоволення інформаційних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів. Авторами бюлетеня є як учасники конституційного процесу, що робить видання інформаційним майданчиком для громадського обговорення (доступний для широкого загалу через електронну бібліотеку, сформовану на сайті НБУВ), так і фахівці аналітичних підрозділів Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) та НЮБ. На сторінках видання представлені також позиції політиків, громадських організацій та експертів, чії відгуки, висновки та рекомендації презентуються в режимі постійного моніторингу.

Електронні версії видань НЮБ розповсюджуються в бібліотеки України через Мережу пунктів доступу громадян до офіційної інформації (членом якої є НЮБ) та до вищих органів державної влади, обласних, районних держадміністрацій, спеціалізованих навчальних закладів. Підготовленими аналітичними матеріалами послуговуються, наприклад, Інститут законодавства Верховної Ради України, Комітет з питань освіти і науки Верховної Ради України, Національний інститут стратегічних досліджень та інші установи у своїй науково-дослідній роботі та при підготовці аналітичних записок для вищого керівництва держави.

Акумульовані документи проходять наукове опрацювання, результатом якого є створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату. У результаті формується система електронних інформаційних ресурсів, а саме повнотекстова, бібліографічна та фактографічна бази даних. На сайті «Центр досліджень соціальних комунікацій» та порталі НБУВ у режимі постійного поповнення представлено матеріали, що висвітлюють як історію конституційного процесу у світі, так і національну конституційну традицію; історичні тексти та чинні конституції країн світу; актуальні проблеми реформування Основного закону України.

Науковці НЮБ надають науково-експертні послуги, скажімо, окрім експертних висновків на замовлення органів державної влади, бізнесу, асоціацій тощо вони досить активно коментують у ЗМІ актуальні проблеми правотворення та правозастосування. Ю. М. Половинчак, С. Г. Закірова, С. В. Полтавець, О. Ю. Бусол, О. А. Аулін за запитом різних ЗМІ – телеканалів АТР, UA:Перший (Перший Національний), OBOZ TV, «Українське радіо»,

радіо «Голос Донбасу» (видання «Радіо Свобода») та інші коментували ряд важливих суспільних питань, пов'язаних зі статусом та адаптацією внутрішньо переміщених осіб, реформою децентралізації, ефективністю механізму електронних петицій, освітньою реформою тощо.

Таким чином, діяльність НЮБ, яка цілеспрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення правових процесів, є одним із напрямів інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. Інформаційно-аналітичні підрозділи НБУВ систематизують експертні оцінки, здійснюють моніторинг громадської думки, забезпечують інформаційний майданчик для обговорення.

Одночасно НЮБ надає розширений доступ всім категоріям користувачів до офіційної правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації. Ця функція забезпечує процес ефективного використання фондів правової інформації, а також електронних інформаційних потоків в інтересах розвитку вітчизняної правової системи. Для реалізації навігаторської функції у масивах правової інформації, яка представлена у різних фондах НБУВ, активно залучається принцип синтезу інформаційних ресурсів, забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до якісних та актуальних баз даних.

Організаційна структура НЮБ за час існування змінювалася відповідно до еволюції завдань підрозділу. Основним «ядром» НЮБ стали: відділ обслуговування інформаційними ресурсами, аналітично-прогностичний відділ та відділ синтезу соціокультурних мережевих ресурсів.

Для відділу обслуговування інформаційними ресурсами основними напрямами діяльності було визначено науковий аналіз ресурсного потенціалу бібліотек, враховуючи зростання як індивідуальних інформаційних запитів, так і збільшення потреб державних інститутів у постійному онлайн-оновленні правової бази та інформації аналітичного спрямування. Реалізація цих завдань передбачала забезпечення всіх категорій користувачів правовою інформацією на базі використання фондів НБУВ, а також Інтернет-ресурсів та інших ресурсів інформації, необхідних для якісного задоволення запитів замовників; популяризації інформації правового характеру; проведення моніторингу та аналізу правових процесів в Україні для отримання оперативної інформації про правове забезпечення актуальних проблем суспільного життя з метою підвищення рівня задоволення інфор-

маційних запитів замовників; представлення інформаційних ресурсів, що відображають національну правову традицію, розвиток сучасного національного правотворення і правозастосування через організацію розширеного доступу до електронних інформаційних ресурсів.

Вивчаючи інформаційний потенціал електронних ресурсів та друкованих наукових періодичних видань, відділ формує консолідовану базу матеріалів, сегментовану за тематикою та спрямуванням. Його співробітники здійснюють постійний моніторинг, відбір та систематизацію інформаційних ресурсів усіх типів. Інформаційний ресурс, вироблений установами та організаціями різних рівнів, є основою для створення нового інформаційного продукту соціально-економічного, політико-правового та економічного спрямування і який набирає все більшої популярності в широкій аудиторії користувачів.

Відділ здійснює інформаційно-аналітичний супровід науково-дослідних інституцій при підготовці ними документів стратегічного загальнонаціонального значення, органів державної влади та управління, законодавчої та судової влади і громадських організацій. В умовах лавиноподібного зростання кількості джерел інформації все актуальнішою стає потреба в ґрунтовному аналізі інформаційних потоків для виявлення необ'єктивної, викривленої інформації, маніпулятивних технологічних прийомів та запобігання поширенню таких інформаційних ресурсів в онлайн-просторі.

Початок у 2014 р. військової агресії Російської Федерації проти України, анексія Криму та збройна окупація частини Донецької та Луганської областей стали причиною кардинальної зміни тематики та напрямів наукових пошуків як співробітників відділу, так і наших колег по НЮБ та НБУВ. Результатом такої зміни пріоритетів став проект «Проблеми окупованих територій» на замовлення Ситуаційного центру РНБО. При реалізації цього проекту зусилля науковців відділу спрямовувалися на з'ясування як загальних економічних, громадсько-політичних тенденцій, які панують на неконтрольованих українським урядом територіях, так і причин та прикладів «легітимації» влади так званих «ДНР» та «ЛНР» і окупованого Криму. Аналіз процесів, які відбуваються на окупованих територіях, дав змогу насамперед з'ясувати, що РФ, вибудовуючи архітектуру «влади» на окупованих територіях, використовує вже випробувані нею сценарії в процесі відторгнення територій в Азербайджані, Молдові та Грузії. Отримані

результати були узагальнені на теоретичному рівні в колективних монографіях «Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України» (2015 р.), «Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності» (2016 р.), «Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст» (2017 р.).

Тематика наукових пошуків відділу сприяла підготовці наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів (довідей, звітів, оглядів, прогнозів, рекомендацій) з проблем правотворення в Україні, здійсненню моніторингу правової інформації у контексті євроінтеграційних процесів для узагальнення цієї інформації за напрямками дослідження НЮБ. Науковці відділу працювали над вдосконаленням інформаційно-технологічних способів моніторингу баз даних, враховуючи особливості запитів користувачів на отримання правової інформації як складової національних інформаційних ресурсів у період реформування конституційних засад держави.

Діяльність аналітично-прогностичного відділу спрямована на здійснення науково-дослідної, науково-інформаційної, науково-методичної, науково-організаційної, науково-видавничої діяльності з питань правової комунікації та розвитку бібліотечно-інформаційної сфери; забезпечення правовою інформацією всіх категорій користувачів, на аналіз громадської думки стосовно правотворчого процесу в Україні, ефективності законодавчої діяльності, співставлення вітчизняної законотворчості із відповідними процесами за кордоном.

Основними завданнями аналітично-прогностичного відділу було визначено:

- аналіз досвіду роботи бібліотек, наукове, науково-прикладне узагальнення проблем розвитку бібліотечної діяльності у сфері формування правових ресурсів та обслуговування користувачів інформацією названого спрямування;

- забезпечення інформаційно-правовою підтримкою на основі сучасних інформаційних технологій всіх категорій користувачів;

- моніторинг, аналіз громадської думки про правотворчу діяльність органів державної влади, законодавчі ініціативи політичних партій та громадських організацій, про процеси розвитку правової системи України;

– вдосконалення процесу ефективного використання фондів правової інформації НБУВ, а також інформаційних потоків електронної правової інформації, використовуваних в інтересах розвитку вітчизняної правової системи;

– регулярний аналіз оперативної інформації про стан, динаміку та тенденції розвитку правотворчого процесу в Україні та національного законодавства, підготовка на його основі інформаційно-аналітичних матеріалів, орієнтованих на задоволення запитів користувачів НЮБ;

– аналіз ставлення державних структур, громадської думки за кордоном до правових процесів в Україні;

– аналіз оперативної інформації про досвід організації наукових досліджень в правовій сфері в Україні та за кордоном;

– дослідження правових процесів та законодавства в країнах СНД та далекому зарубіжжі, узагальнення цього досвіду та представлення у відповідності із запитами суб'єктів правотворчої діяльності в Україні.

Вагома частка роботи відділу припадала на проведення наукових розвідок функціонування і розвитку бібліотечно-інформаційної сфери та наукове узагальнення з подальшим впровадженням у практику роботи кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичної діяльності. Здійснювалися відбір, систематизація, науковий аналіз публікацій періодичних видань та електронних інформаційних ресурсів з юридичних питань та правових проблем в Україні та за кордоном. Відділ виконував роботу зі сприяння законотворчій роботі органів державної влади та інших центрів законотворчості шляхом введення в обіг потрібної їм інформації, активно використовуючи наявні фонди правової інформації НБУВ та її електронні потоки. Аналітична робота спрямовувалася на вивчення інформаційних масивів і відбору матеріалів для оперативного аналізу в інтересах правового забезпечення розвитку українського суспільства та здійснювалося наукове узагальнення експертної думки щодо проектів нормативно-правових актів України, а також дослідження й аналіз перспектив правозастосовчої практики, підготовку аналітичних матеріалів з цієї проблематики.

У контексті моніторингової роботи відділу, а ще наукового опрацювання мережевого масиву інфоресурсів, здійснюється наповнення комп'ютерних баз даних актуальною інформацією з питань функціонування владних інститутів у країнах світу, розвитку електронного урядування, поширення

інформаційно-комунікативних взаємодій у системах сучасних соціальних медіа, а також впливу цих процесів на перспективи інформаційної безпеки та збереження національного інформаційного суверенітету. Це насамперед стосується електронних ресурсів офіційних інтернет-представництв, а також діяльності національних та урядових бібліотек і архівів з акумулювання, збереження та надання доступу до документальної спадщини владних органів у тій чи іншій країні.

Діяльність відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів полягає в здійсненні науково-дослідної, науково-інформаційної, науково-методичної, науково-організаційної, науково-видавничої діяльності; в акумуляції документально-інформаційних ресурсів і підготовці на їхній базі інформаційно-аналітичної продукції правового змісту та іншої інформації для задоволення потреб замовників, зокрема владних структур, підготовки тематичних матеріалів для дослідження науково-прикладних проблем, розвитку інформаційних технологій.

Основними функціями відділу стали постійне ведення наукових досліджень з питань розвитку інформаційних технологій, вивчення процесів інформатизації в українському суспільстві; лексико-семантичний аналіз корпусу текстів електронної інформації для науково-дослідної роботи; наукове редагування інформаційно-аналітичних продуктів правової та іншої інформації, створених на базі використання мережевих інформаційних ресурсів; участь у формуванні баз знань за напрямками наукової діяльності НЮБ; забезпечення системи соціальних комунікацій правовою інформацією відповідно до запитів дистантних замовників; підвищення рівня задоволення інформаційних запитів замовників; аналіз інформації про соціальні, політичні, економічні та інші процеси в Україні, її регіонах, правової та необхідної в реалізації правових відносин суміжної з нею іншої інформації; дослідження ефективності регіональної політики вищих владних структур; вивчення й узагальнення досвіду роботи аналогічних структур у системі наукових бібліотек з використання фондів, активного введення в обіг наукової та іншої інформації, необхідної для підвищення ефективності органів державної влади; виконання замовлень щодо укладених договорів.

У цьому контексті підрозділ забезпечував введення в обіг потрібної органам державної влади інформації, активно використовуючи джерела інформації, документально-інформаційні ресурси; у рамках наявних мо-

жливостей та виходячи з потреб владних структур, аналізував електронні потоки інформації, нові надходження, монографічну літературу та інші джерела у фондах НБУВ з питань, пов'язаних із правовою сферою; вивчав інформаційні запити замовників для вдосконалення системи організації інформаційно-аналітичної діяльності та підвищення якості й ефективності інформаційно-аналітичних продуктів.

Важливою складовою наукової практики НЮБ стало забезпечення доступу до інформаційних ресурсів як створених у результаті інформаційно-аналітичної діяльності підрозділу, так і навігації у фондах НБУВ, а також – партнерського доробку, представленого консолідовано через сайт «Центр досліджень соціальних комунікацій». Його розробкою, впровадженням та підтримкою займалися завідувачі відділів Т. І. Горенко та В. В. Струнгар.

Національна юридична бібліотека методично працює над забезпеченням наповнення каналів комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною науковою інформацією, яка була б здатною долати інформаційно-комунікативні шуми та бар'єри. Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями користувачів відбувається в площині пошуку оптимальних механізмів підтримки стійких інформаційних обмінів між суб'єктами суспільної діяльності, у тому числі через розвиток дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів, забезпечення умов щодо наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції.

Фахівці Національної юридичної бібліотеки постійно вдосконалюють організаційно-технологічні та інтелектуальні підходи, що забезпечують необхідний рівень контент-моніторингу з метою виявлення взаємозв'язків фактів, суспільних процесів та явищ, зокрема їх групуванню, візуалізації, отриманню статистичних даних. Моніторинг, що проводиться за джерелами інформації та заданими темами й підкріплений аналітичною обробкою інформаційних потоків, забезпечує ефективне визначення нових тенденцій і суспільних процесів, явищ у постійно оновлюваному мережевому інформаційному середовищі. Розроблені та успішно впроваджені власні методики контент-моніторингу, методики кількісної та якісної оцінки суспільних процесів у межах науково-практичних досліджень інформаційного поля України.

Узагальнюючи сказане вище, визначимо такі основні напрями бібліотечної політики у сфері здійснення правового інформування українського

суспільства: модернізація бібліотечних послуг у сфері правового інформування – розроблення моделей електронного правового інформування; розвиток програм підтримки правової культури, підвищення рівня правової обізнаності користувачів бібліотек; підготовка та реалізація програм щодо розширення фондів правової інформації, зокрема в електронному вигляді; забезпечення доступу населення до соціально значущої правової інформації шляхом впровадження на базі загальнодоступних бібліотек повсюдного доступу до інформаційно-правових баз інформації; розвиток інфраструктури бібліотечної справи, розширення учасників великих корпоративних проєктів у сфері правового інформування; розвиток міжнародної бібліотечної співпраці, участь у міжнародних бібліотечних і культурних проєктах у сфері правового інформування, у тому числі на основі нових форм і методів професійної бібліотечної діяльності; сприяння ефективному функціонуванню системи безперервної інформаційно-правової підтримки мало захищених верств населення України.

2.3. Фонд президентів України в інформаційно-аналітичній діяльності

Відділ організації та використання фондів Фонду президентів України у 1999 р. у рамках наукової теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України (1999–2001)» розробляв науковий напрям, пов'язаний з аналізом ставлення до інституту президентства в Україні на базі вивчення прес-моніторингів передвиборної кампанії. Головним завданням науковців відділу було відслідковування та аналіз висвітлення передвиборної кампанії в друкованих ЗМІ. Аналіз відповідних тематичних публікацій відбувався на основі понад 250 найменувань газетних видань, 158 найменувань обласних газет. Серед них є 13 донецьких видань, 12 одеських, по дев'ять львівських, вінницьких і рівненських, по вісім кримських, харківських, сумських, по сім запорізьких, кіровоградських, хмельницьких, по шість дніпропетровських, чернівецьких та чернігівських, по п'ять закарпатських, івано-франківських, тернопільських, житомирських, херсонських і миколаївських, по чотири волинські та полтавські, три луганські видан-

ня¹. У 1999 р. було сформовано інформаційно-аналітичний масив матеріалів на допомогу управлінським структурам і громадським організаціям, який містив близько 9 тис. найбільш інформативних для розгляду тем фрагментів публікацій. Результати узагальнення матеріалів інформаційно-аналітичної системи «Висвітлення президентських виборів у пресі» друкувалися у вигляді щоквартальних аналітичних оглядів.

Розглядаючи змістовні характеристики досліджуваних масивів інформації, фахівці відділу вдосконалювали як методики підготовки синтезованих інформаційних продуктів, так і форми їх представлення замовнику з огляду на максимальне задоволення його інтересів. Поряд з текстовим матеріалом дослідники дедалі більшою мірою впроваджували методики графічного інформування, найбільш затребувані при аналізі зростаючих обсягів електронної інформації. У зв'язку із цим пропонувався власний аналітичний продукт у вигляді таблиць, що передавали модальність публікацій преси до претендентів, характер висвітлення передвиборної кампанії конкретними газетами, їх ставлення до того чи іншого кандидата². Саме така форма подання матеріалу давала можливість визначити найбільш активні у висвітленні діяльності потенційних кандидатів видання та найбільш активні в політичному плані регіони, відслідковувати динаміку модальності публікацій преси. У цей період діяльності відділ організації та використання фондів ФПУ, сконцентрувавшись на вивченні медійного (з акцентом на публікації в друкованих ЗМІ) супроводу та відображення передвиборних президентських перегонів, фіксував як важливий політичний чинник «можливість впливу передвиборного штабу кожного кандидата як на окремі видання, так і на регіони в цілому»³. Наукові результати було представлено в матеріалах Міжнародної наукової конференції «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток»⁴.

¹ Звіт про наукову діяльність відділу пошуку та обліку документів Фонду президентів України у 1999 р.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток : програма міжнар. наук. конф. (Київ, 12–15 жовт. 1999 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ : [б.в.], 1999. 20 с.

У 2000 р. співробітники відділу організації та використання фондів Фонду президентів України продовжували розроблення наукової теми відділу «Дослідження проблем удосконалення бібліометричних систем із метою розширення їхніх можливостей для аналізу соціально-політичної інформації». Вони працювали над удосконаленням технології моніторингу друкованих ЗМІ та аналізом інформаційних потоків, що відображали тематику соціально-політичного характеру. Результати дослідження вкотре підтвердили обґрунтованість використання методу контент-аналізу в процесі оброблення матеріалів преси й підготовки інформаційно-аналітичних оглядів на актуальну суспільну тематику.

Спільно з фахівцями Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади фахівці ФПУ брали участь у підготовці аналітичних оглядів: «Діяльність центральних органів влади в оцінках преси» та «Діяльність місцевих органів влади в Україні». Науковці Фонду президентів України взяли участь у Міжнародній науковій конференції «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів ХХІ століття». У 2000 р. серед найважливіших наукових публікацій відділу організації та використання документального фонду ФПУ можна виділити статті, присвячені аналізу відображення президентських виборів у регіональних і загальноукраїнських ЗМІ¹. Співробітниками відділу В. О. Банновим, А. І. Діордицею, Т. К. Луценко, Н. О. Моршною, Г. О. Ритовою, С. В. Семенковою, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчуком, В. Г. Шишкіною було підготовлено ряд видань в електронному вигляді, присвячених висвітленню в пресі діяльності політичних діячів та політичних партій². Особливу увагу науковці відділу зосередили на проведенні прес-моніторингу теми референдуму, що відбувся в Україні у 2000 р.³, і відстеженні реакції ЗМІ на ініційований Президентом та альтернативний

¹ Танатар Н. Президентські вибори 1999 року: Контент-аналіз матеріалів преси. *Укр. періодика: Історія і сучасність* : доп. та повідомлення VI Всеукр. наук.-теорет. конф. (11–13 трав. 2000 р.). Львів, 2000. С. 351–354.

² Преса про політичних діячів України (січень – грудень 2000 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар; Преса про політичні партії на Україні (березень – грудень 2000 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

³ Всеукраїнський референдум 2000 (прес-моніторинг) (січень – грудень 2000 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

законопроекти, метою яких було внесення змін до Конституції України¹. У матеріалах аналізу наукової інформації цього періоду особлива увага приділялася розгляду процесу впровадження інструментів демократичного народовладдя в практику політичного життя українського суспільства.

Відповідаючи на сучасні виклики і зважаючи на загальносуспільний запит, працівники відділу Н. В. Танатар, В. Баннов, А. Діордиця, Т. Луценко, Н. О. Моршна, Г. Ритова, С. В. Семенкова, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчук, В. Г. Шишкіна вивчали ставлення політиків і громадськості до процесу обговорення та прийняття Державного бюджету на 2001 р. на нових, демократичних засадах². Окремо треба згадати дослідження А. Г. Федорчука в цей період – цикл публікацій, прес-рейтингів банківських установ³.

У період реалізації цієї планової теми співробітники відділу організації та використання документального фонду ФПУ В. Баннов, А. Діордиця, Т. Луценко, Н. О. Моршна, Г. Ритова, С. В. Семенкова вдосконалювали підготовку електронних щотижневих оглядів^{4,5}.

Фонд президентів України у період 2002–2006 рр. в рамках виконання науково-дослідного проекту «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» (науковий керівник – В. М. Горовий) займався розробленням теми «Удосконалення технології створення інформаційно-аналітичних продуктів ФПУ на основі вивчення користувацького попиту». У відділі організації та використання

¹ Реакція преси на президентський та альтернативний законопроект «Про внесення змін до Конституції України» (травень – грудень 2000 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

² Бюджет-2001: прес-моніторинг (жовтень – грудень 2000 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

³ Федорчук А. Прес-рейтинг українських банків: январь – февраль 2001 года. *Финансовые риски*. 2001. № 1. С. 89–96; Федорчук А. Прес-рейтинг українських банків: январь – май 2001 года. *Финансовые риски*. 2001. № 2. С. 67–71; Федорчук А. Прес-рейтинг українських банків: январь – сентябрь 2001 года. *Финансовые риски*. 2001. № 3. С. 69–72.

⁴ Преса про політичних діячів України (січень – грудень 2001 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар; Преса про політичні партії на Україні (січень – грудень 2001 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

⁵ Стосунки між парламентом та урядом: прес-моніторинг (березень – грудень 2001 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар; Обговорення законопроектів в пресі (жовтень – грудень 2001 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

документального фонду ФПУ у 2002 р. велася робота над розробленням і науковим обґрунтуванням автоматизованої технології формування електронного каталогу бібліотечно-архівних колекцій та повнотекстових баз даних на базі бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України».

У рамках виконання наукової теми співробітники Фонду президентів України здійснювали інформування владних структур щодо проблем формування фондів, що відображають розвиток інституту президентства в Україні. У 2002 р. діяльність було спрямовано на наукове обґрунтування процесів формування документного фонду бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України». У цьому напрямі наукову роботу було зосереджено на реалізації тематико-типологічного плану формування інформаційних ресурсів і науковій класифікації документів бібліотечно-архівної колекції. У структурі цього плану було розроблено проект «Профіль комплектування бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”».

З метою наукової класифікації документів Фонду президентів України велася робота над проектом «Предметно-тематичний рубрикатор Фонду президентів України» як складової частини «Предметно-тематичного рубрикатора НБУВ». Підготовлено проекти двох розділів рубрикатора: «Інститут президентства (загальні питання)» та «Інститут президентства в Україні». Було проведено науково-практичний семінар «Формування документного фонду бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”» (17 січня 2002 р.). У цей період співробітники відділу організації та використання документального фонду ФПУ здійснювали прес-моніторинг із застосуванням автоматизованих систем оброблення ключових фрагментів публікацій нового етапу в політичному житті країни – виборів до українського парламенту та висвітлення діяльності відомих політичних діячів на той час¹. На цьому етапі співпраці з управлінськими структурами всіх рівнів удосконалювалися інформаційно-аналітичні продукти для дистантного використання – тематичні інформаційно-аналітичні матеріали.

¹ Преса про вибори до Верховної Ради: щотижневий аналітичний огляд (січень – квітень 2002 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відповід. ред. Н. Танатар; Преса про політичних діячів України (січень – листопад 2002 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар; Преса про політичні партії на Україні (січень – листопад 2002 р.) / Баннов В., Діордиця А., Луценко Т., Моршна Н. та ін. ; відпов. ред. Н. Танатар.

З розвитком електронних інформаційних технологій, посиленням процесу впровадження в суспільну практику електронної інформації в національному інформаційному просторі значна частина бібліотечних установ без належної комп'ютеризації дедалі більшою мірою залишалася на узбіччі інтенсивних інформаційних обмінів. У зв'язку із цим у рамках реалізації планової теми було актуалізовано проблему вивчення суспільної думки про перспективи бібліотечної діяльності та піднесення іміджу бібліотекаря. У зв'язку із цим Н. О. Моршна, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчук, В. Г. Шишкіна в рамках окремого дослідження протягом січня – листопада 2002 р. проводили моніторинг друкованих ЗМІ¹. Аналітично-прогностичний продукт, підготовлений працівниками цього відділу, трансформувалася в наукові публікації², що вкотре підтвердило актуальність, новизну та затребуваність здійснюваних досліджень, їхніх висновків для коригування суспільної думки стосовно розвитку бібліотечної сфери³.

Подальший розвиток Фонду президентів України був пов'язаний з розробленням питань, пов'язаних з результатами проведених досліджень стосовно перспектив еволюції бібліотечної сфери як важливої ланки утвердження в суспільній думці інформації, що відображає процес розвитку інституту президентства. Детально цю проблему було розглянуто в публікаціях Я. О. Чепуренко, у яких значна увага приділялася вивченню досвіду функціонування президентських бібліотек у США⁴. На базі цього матеріалу під керівництвом дослідниці здійснювалося вдосконалення

¹ Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в пресі: щомісячний аналітичний огляд (січень – листопад 2002 р.) / Н. Моршна, Т. Третяк, А. Федорчук, В. Шишкіна ; відповід. ред. Н. Танатар.

² Польовик С. М. Формування документного фонду як процес управління. *Профес. імідж бібліотекаря інформац. сусп-ва : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2002 р.)*.

³ Танатар Н. В. Загальні принципи побудови інформаційно-аналітичної системи «Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в пресі. *Профес. імідж бібліотекаря інформац. сусп-ва : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2002 р.)*; Танатар Н. В. Використання інформаційно-аналітичних систем ключових фрагментів публікацій для прес-моніторингу соціально-політичних подій в Україні. *Формування документного фонду бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України»: стан та перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 17 січ. 2002 р.)*; Танатар Н. В. Створення іміджу бібліотек України через пресу. *Тенденції розвитку освітянських бібліотек: історія, сучасний стан і перспективи : матеріали всеукраїн. наук. семінару (Київ, 22–25 жовт. 2002 р.)*.

⁴ Чепуренко Я. О. Структура, формування та збереження документальних фондів президентських бібліотек США. *Бібл. вісн. Київ, 2002. № 2. С. 22–36.*

роботи ФПУ – вирішення науково-методичних і практичних питань організації, комплектування, облік, використання документів у Фонді президентів України¹. Водночас результати наукових пошуків науковців новоствореного відділу пошуку та обліку документів Фонду президентів України знайшли відображення в ряді публікацій. У 1998 р. вийшло друком видання, присвячене вивченню вітчизняної системи обов'язкового примірника (автор дослідження: Я. О. Чепуренко, завідувач відділу пошуку та обліку документів Фонду президентів України з листопада 1996 р.)². У 2001 р. дослідження правових основ функціонування президентських бібліотек у США отримало продовження³. У 2002 р. завідувач відділу Я. О. Чепуренко вивчала питання комплектування документального та особових фондів ФПУ⁴. Я. О. Чепуренко разом з І. Б. Усенком вивчали правові засади управління та використання інформаційних ресурсів бібліотек⁵.

У результаті наукового пошуку було отримано широкий спектр даних щодо інформаційних потреб інтернет-користувачів ФПУ, що дало змогу

¹ Чепуренко Я. О. Фонд президентів України як бібліотечно-архівна колекція. *Бібл. вісн.* Київ, 2002. № 4. С. 2–11; Чепуренко Я. О. Система видань правових актів (указів та розпоряджень) Президента України. *Вісн. Книжж. палати.* 2002. № 9. С. 9–11; Чепуренко Я. О. Правове забезпечення організації документального фонду, зберігання та використання інформаційних ресурсів (на прикладі бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України»). *Наук. зап. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2002. С. 477–483.

² Чепуренко Я. О. Державне забезпечення системи обов'язкового примірника творів друку України: етапи розвитку; відповід. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1998. 69 с.

³ Чепуренко Я. О. Законодавче забезпечення використання документних ресурсів президентських бібліотек США. *Архіви України.* 2001. № 5. С. 13–21; Чепуренко Я. Правові основи формування президентських бібліотек та архівів. *Законотворення в демократ. сусп-ві: матеріали наук. конф. (Київ, 20–31 жовт. 2001 р.)* / Акад. держуправління при Президентові України.

⁴ Чепуренко Я. О. Місія бібліотечних фахівців у формуванні і використанні інформаційних ресурсів, що відображають процеси державотворення. *Профес. імідж бібліотекаря інформац. сусп-ва: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2002 р.)*; Чепуренко Я. О. Питання комплектування документного фонду бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України». *Формування документного фонду бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України»: стан та перспективи розвитку: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 17 січ. 2002 р.)*; Чепуренко Я. О. Комплектування особових фондів бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України». Особові архівні фонди: актуальні проблеми дослідження та використання: матеріали IV архівознавчих читань (Київ, 19 груд. 2002 р.).

⁵ Усенко І., Чепуренко Я. Проблеми правового забезпечення управління та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Бібл. вісн.* Київ, 2002. № 1. С. 12–15.

зробити висновки про те, що хоча кількість користувачів з унікальними інтернет-адресами, що відвідують за добу сторінку ФПУ, у декілька разів перевищує кількість читачів залу ФПУ за той самий період, однак ефективність їх обслуговування знижується через низьку якість безпосередньо запитів користувачів. Отже, було виявлено істотну проблему дистантного спілкування з користувачами, яку в майбутньому співробітники відділу виправили.

Продовжуючи виконувати згаданий вище науково-дослідний проект, відділ пошуку та обліку документів Фонду президентів України у 2003 р. зосередив увагу на темі: «З'ясування ставлення громадськості до перебігу реформ в Україні, оцінки нею ефективності управлінських рішень». Науковці підрозділу працювали над дослідженням реакції української преси на соціально-політичні процеси в суспільстві із застосуванням інформаційних технологій на базі ключових фрагментів публікацій. Було завершено роботу над науково-методичними документами «Тематико-типологічний план комплектування бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”» та «Предметно-тематичний класифікатор документів бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”». Науковці продовжили роботу з науково-методичного забезпечення архівування інтернет-ресурсів тематики ФПУ, формування фонду електронних документів і створення власних інформаційних ресурсів. Вони брали безпосередню участь у підготовці пропозицій до науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1993–2002 рр.)» (Київ, 2003).

Наукові пошуки працівників відділу організації та використання документального фонду ФПУ ривали з метою відслідковування реакції української преси на політичні події в суспільстві та формування автоматизованих систем прес-моніторингу іміджу політичних партій і державних діячів. Задля цього тривало вдосконалення технології аналізу та оцінювання соціально-політичних процесів в Україні на основі розвитку системи інформаційних критеріїв прес-моніторингу, досліджувалися газетні публікації стосовно діяльності державних діячів України, політичних партій України. Результатом стало створення інформаційно-аналітичної системи на основі ключових фрагментів публікацій за такою тематикою:

1. Преса про політичних діячів України.
2. Преса про політичні партії України.

Було проведено за замовленням управлінських структур роботу із складання бази даних ключових фрагментів газетних публікацій; здійснювалися щотижневі тематичні огляди структурованих ключових фрагментів публікацій. Щоденний моніторинг газетних матеріалів відбувався на основі перегляду широкого кола джерел центральної та регіональної періодики (близько 300 видань).

Здійснюване під керівництвом Я. О. Чепуренко оброблення публікацій проводилося відповідно до напрацьованої в попередні роки двоетапної схеми. Важливо, що уведено в схему параметри оцінювання соціальних явищ і політичних процесів крізь призму преси та форма подання інформації в БД на першому етапі забезпечували якісний і кількісний автоматизований аналіз результатів прес-моніторингу досліджуваних тем на наступному етапі. Протягом 2003 р. тривав відбір і вивчення матеріалів для бібліотечної виставки «Інститут президентства», науковці відділу формували підбірку матеріалів щодо участі України в міжнародному житті.

У 2003 р. науково-методичні документи «Тематико-типологічний план комплектування бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”» та «Предметно-тематичний класифікатор документів бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”» було підготовлено для рецензування науковцями НБУВ і розгляду та затвердження вченою радою бібліотеки.

Водночас тривала робота з архівування інтернет-ресурсів за тематикою діяльності ФПУ шляхом формування фонду електронних документів і створення власних інформаційних ресурсів.

Співробітники пошуку та обліку документів ФПУ брали активну участь у міжнародних конференціях, науково-практичних семінарах, наукових читаннях. Результати наукових досліджень було викладено в наукових публікаціях співробітників відділу ¹. Під керівництвом завідувача відділу Я. О. Чепуренко в цей період вивчався процес формування та структурування

¹ Чепуренко Я. О. Формування президентських архівів у країнах СНД. *Архіви України*. 2003. № 1–3 (251). С. 230–247; Чепуренко Я. Система документопостачання бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України». *Бібл. вісн.* 2003. № 3. С. 2–7.

інтернет-ресурсів владних структур¹ і їх співвідношення з тематикою бібліотечно-архівної колекції ФПУ².

У 2004 р., продовжуючи наукові дослідження, Фонд президентів України відслідковував громадську думку стосовно ефективності роботи органів державної влади, перебігу виборчої кампанії на базі аналізу публікацій центральних і регіональних ЗМІ. Співробітники відділу організації та використання документального фонду ФПУ Н. О. Моршна, Г. О. Ритова, С. В. Семенкова, Т. І. Третяк разом з А. Г. Федорчуком і В. Г. Шишкіною під керівництвом Н. В. Танатар готували широкий спектр щотижневих аналітичних оглядів³, присвячених актуальним проблемам вітчизняної політики, зокрема виборам Президента України. Крім того, на основі аналізу газетних публікацій протягом значного проміжку часу (із січня по жовтень 2004 р.) тривало вивчення проблем вітчизняних бібліотек у період становлення інформаційного суспільства⁴.

Деякі висновки, зроблені співробітниками відділу у 2004 р., можна трактувати як довготермінові стратегічні прогнози. Так, зокрема, вони вказували на такі особливості: «Однією з головних особливостей нашого часу є постійне зростання темпів виробництва інформації. Однак прогрес у галузі виробництва інформації веде до зниження загального рівня інформованості через низький рівень освоєння більшістю користувачів нових інформаційних технологій. Ситуація різкого росту темпів виробництва інформації, крім збільшення обсягів інформації, до масштабів, що унеможливають їхнє безпосереднє опрацювання, викликала ряд проблем:

- непропорційний ріст “інформаційного шуму” через слабку структурованість інформації;
- поява паразитної інформації (одержуваної як “додатки”);

¹ Чепуренко Я. Інтернет-ресурси органів державної влади України: формування, структура, наповнення. *Студії з архів. справи та документознавства*. 2003. Т. 10. С. 91–95.

² Чепуренко Я. Краєзнавчі документи в бібліотечно-архівній колекції «Фонд Президентів України». *Студії з архів. справи та документознавства*. 2003. Т. 9. С. 193–194.

³ Імідж політичної еліти України в пресі: щотижневі аналітичні огляди / Н. Танатар, Н. Моршна, Г. Ритова, С. Семенкова та ін.; Політичні партії України в дзеркалі преси: щотижневі аналітичні огляди / Танатар Н., Моршна Н., Ритова Г., Семенкова С. та ін.; Вибори Президента України / Танатар Н., Моршна Н., Ритова Г., Семенкова С. та ін.

⁴ Сьогоднішня українських бібліотек: прес-моніторинг газетних публікацій: щомісячні аналітичні огляди / Танатар Н., Моршна Н., Третяк Т., Федорчук А. та ін.

– невідповідність формально релевантної інформації (тематично відповідної) дійсним потребам споживачів інформації;

– багатократне дублювання інформації (типовий приклад – публікація одного повідомлення в різних виданнях)... Охоплення, узагальнення великих динамічних інформаційних масивів, що безупинно генеруються в ЗМІ, потребує якісно нових підходів»¹.

«Формування іміджу універсальної бібліотеки в умовах інформатизації суспільства» у 2004 р. БД поповнилася значною кількістю важливих для розуміння нових інформаційних процесів записів, на їхній основі створювалися щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення універсальних бібліотек України: прес-моніторинг газетних публікацій»². Наукові публікації співробітників відділу організації та використання документального фонду Фонду президентів України відображали актуальну проблематику тогочасних дослідницьких пошуків (ідеться насамперед про статті Н. В. Танатар³; Т. І. Третяк, А. Г. Федорчука⁴; В. Г. Шишкіної⁵).

Інформаційно-аналітичний відділ є науково-дослідним структурним підрозділом із часу заснування Фонду президентів України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Основними напрямками його діяльності було визначено: науковий аналіз функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном, вивчення науково-інформаційних електронних ресурсів і друкованих джерел з питань функціонування інституту президентства, формування електронної бази документів та матеріалів

¹ Про наукову роботу відділу організації та використання документального фонду Фонду президентів України за 2004 рік : Звіт.

² Там само.

³ Танатар Н. В. Бібліотеки України у дзеркалі газетних публікацій 2003 року – року культури в Україні : (Стаття перша. Загальні положення. Робота з читачами. Ювілеї бібліотек). *Бібл. планета*. 2004. № 3. С. 24–27; Танатар Н. В. Українські бібліотеки у дзеркалі газетних публікацій 2003 року – року культури в Україні : (Стаття друга. Сучасний стан галузі. Комп'ютеризація бібліотек. З'їзди та конференції. Технічне оснащення). *Бібл. планета*. 2004. № 4. С. 17–22.

⁴ Третяк Т. І., Федорчук А. Г. Особливості методики опрацювання газетних публікацій для формування бази даних інформаційно-аналітичної системи «Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в газетній періодиці». *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2004. Вип. 13. С. 288–298.

⁵ Шишкіна В. Г., Федорчук А. Г. Проблеми розвитку бібліотечної справи в Україні (За матеріалами публікацій газетних видань Криму, надрукованих протягом 2002 року). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2004. Вип. 12. С. 44–57.

із цієї проблематики, підготовка інформаційно-аналітичної й аналітично-прогностичної продукції, орієнтованої на задоволення запитів структур, які забезпечують функціонування інституту президентства, а також популяризація наукових знань з проблематики інституту президентства. У травні 2004 р. старшому науковому співробітнику відділу С. В. Полтавцю було надано Стипендію Президента України.

Відділ пошуку та обліку документів Фонду президентів України у 2005 р. працював над науковим розділом «Вдосконалення технології створення інформаційно-аналітичних продуктів ФПУ на основі вивчення читачього попиту» як частини теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства». Науковцями відділу було проведено моніторинг інтенсивності використання онлайн-ресурсів ФПУ шляхом автоматизованого оброблення log-файлів, які формуються веб-сервером НБУВ (URL: <http://www.nbuv.gov.ua>). За результатами моніторингу було зроблено декілька принципових висновків, зокрема кількість користувачів з унікальними інтернет-адресами, що відвідують за добу сторінку ФПУ, у декілька разів перевищує кількість читачів залу ФПУ за той самий період.

Поряд із бібліографічною та повнотекстовою інформацією про діяльність президентів великим попитом серед відвідувачів користуються онлайн-виставки відділу: «Стратегії та технології виборчих кампаній», «Президент Карпатської України Августин Волошин», «Президент Української Народної Республіки Андрій Лівіцький», «Симон Петлюра: до 125-ї річниці від дня народження». Аналіз запитів до баз даних виявив значну кількість невірно сформульованих (синтаксично) користувачем запитів, що призводить до зменшення обсягів отриманої релевантної інформації. Значна частка запитів до повнотекстової бази даних «Президент України: Виступи, заяви, послання, доповіді, інтерв'ю, прес-конференції, звернення, привітання, співчуття» стосувалася пошуку ретроспективної інформації¹. Цього ж року співробітники відділу продовжили роботу над науково-методичними документами, зокрема було підготовлено до затвердження «Предметно-тематичний класифікатор документів бібліотечно-архівної колекції

¹ Про наукову та науково-організаційну роботу відділу пошуку та обліку документів Фонду президентів України за 2005 рік : Звіт.

«Фонд президентів України»», «Інструкція з обліку музейних документів бібліотечно-архівної колекції «Фонд президентів України»».

У 2005 р. співробітники ФПУ займалися відпрацюванням основних жанрів інформаційно-аналітичних продуктів у процесі задоволення запитів користувачів, їх подальшим удосконаленням через активний зворотний зв'язок із замовниками. Враховуючи той факт, що аналіз інформаційного потоку ЗМІ є одним із пріоритетних напрямів діяльності владних, політичних та інформаційних структур, діяльність відділу організації та використання документального фонду Фонду президентів України було спрямовано на вдосконалення технологічних засобів для формування інформаційних ресурсів на основі відслідковування реакції газетної періодики на резонансні події в Україні. Вивчення й узагальнення інформаційних потоків проводилося з використанням методології контент-моніторингу, суть якої полягала в безперервному обробленні документальних масивів методом контент-аналізу. Технологія мітила такі процедури: виділення ключового фрагмента публікації для формування текстового інформаційного масиву; індексацію кожного фрагмента з використанням багатофасетної класифікаційної схеми та формування, а також подальшого форматування вхідних масивів відповідно до побажань замовників. Удосконалення програмних засобів надало можливість більш різнобічно використовувати багатофасетний принцип класифікації документального масиву, розширити перелік досліджуваних питань і створити нові можливості для контент-аналізу документального масиву.

Протягом звітнього періоду вівся безперервний прес-моніторинг із таких соціально-політичних проблем:

- імідж політичної еліти України в пресі (БД за 11 місяців 2005 р. поповнилася 3 тис. 19 записами);
- політичні партії України в дзеркалі преси (1 тис. 464).

Контент-моніторинг було використано також для дослідження іміджу українських бібліотек у пресі, на основі якого створювалися щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення наукових бібліотек України: прес-моніторинг газетних публікацій», розміщених на сайті НБУВ. За результатами проведеного дослідження було оформлено сім публікацій, зроблено доповіді на секції «Наукове забезпечення інформаційно-бібліотечної діяльності» II Міжнародної науково-практичної конференції «Документознавство.

Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики» (Київ, 17–19 травня 2005 р.) та на секції «Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки» Міжнародної наукової конференції «Інтелектуальні інформаційні технології у бібліотечній справі» (Київ, 11–12 жовтня 2005 р.). Так, молодший науковий співробітник С. М. Польовик взяла участь у роботі секції і виступила з доповіддю «Використання документних ресурсів Фонду президентів України в процесі обслуговування користувачів». Вона ж брала участь у роботі VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: Проблеми і перспективи» (Київ, 16–18 березня 2005 р.), розкривши у виступі тему «Специфіка документного фонду бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України”».

Співробітник відділу організації та використання документального фонду ФПУ А. Г. Федорчук виголосив доповідь на тему: «Бібліотечно-інформаційна технологія обробки газетних матеріалів» на Міжнародній науковій конференції «Інтелектуальні інформаційні технології у бібліотечній справі» (Київ, 11–12 жовтня 2005 р.).

Науковцями відділу у 2005 р. було підготовлено ряд видань в електронному вигляді: «Імідж політичної еліти України в пресі: щотижневі аналітичні огляди» (автори: Н. В. Танатар, Н. О. Моршна, Г. Ритова, С. В. Семенкова, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчук, В. Г. Шишкіна); «Політичні партії України в дзеркалі преси: щотижневі аналітичні огляди» (автори: Н. В. Танатар, Н. О. Моршна, Г. Ритова, С. В. Семенкова, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчук, В. Г. Шишкіна); «Сьогодення українських бібліотек: прес-моніторинг газетних публікацій: щомісячні аналітичні огляди» (автори: Н. В. Танатар, Н. О. Моршна, Г. Ритова, С. В. Семенкова, Т. І. Третяк, А. Г. Федорчук, В. Г. Шишкіна).

У 2006 р. Фондом президентів України разом із СІАЗ відповідно до запитів управлінських структур було підготовлено комплекс різножанрових інформаційно-аналітичних продуктів. Зокрема, варто згадати підготовлений «Експертно-аналітичний висновок за результатами моніторингу висвітлення в центральних газетах питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості» (п'ять випусків); серед наукових публікацій статтю С. М. Польовик і Г. Г. Нежурбіди¹. Співробітники

¹ Польовик С. М., Нежурбіда Г. Г. Бібліотечна статистика як основа планування розвитку

ФПУ брали активну участь у підготовці та виданні інформаційно-аналітичних збірників: «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» (огляд наукової літератури, три випуски); «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» (огляд матеріалів ЗМІ) (33 випуски).

Фонд президентів України у 2007 р. зусиллями співробітників приймав участь у дослідженні розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства. Головними напрямками наукових пошуків були аналіз відображення в ЗМІ діяльності вищих владних структур у демократичному процесі; висвітлення центральними й регіональними ЗМІ демократичних процесів у регіонах; місцеве самоврядування як фактор розвитку демократичних суспільних перетворень у відображенні ЗМІ; ефективність правової основи демократичних перетворень у відображенні ЗМІ. Так, зокрема, співробітники інформаційно-аналітичного відділу ФПУ підготували 21 випуск електронних інформаційних збірників за результатами моніторингу регіональних і центральних ЗМІ та інтернет-видань: щоденні «Президентська влада у відгуках опонентів» – 17 випусків, щотижневі «Президентська влада у відгуках регіональних ЗМІ» – один випуск, «Президентська влада у коментарях регіональних ЗМІ» – три випуски.

Цього ж року було започатковано випуск оглядів «Президентська влада в особливих ситуаціях: зарубіжний досвід» та «Актуальні питання президентського управління: зарубіжний досвід». Серед наукових публікацій заслуговують на згадку публікації завідувача інформаційно-аналітичного відділу В. М. Удовика, присвячені вивченню досвіду розвитку інституту президентства за кордоном¹, трансформаціям владних повноважень Президента в Україні²; А. В. Матвійчука³, присвячених еволюції громадських організацій;

фонду. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформац. діяльність: Проблеми науки, освіти та практики : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–18 трав. 2006 р.)*. Київ, 2006. С. 71–72.

¹ Удовик В. М. Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства в країнах СНД. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ, 2007. № 19. С. 88–94.

² Удовик В. М. Інформаційно-аналітична діяльність Фонду президентів України в умовах конституційної трансформації інституту президентства в Україні. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2007. Вип. 18. С. 210–215.

³ Матвійчук А. В. Громадські організації в Україні: історія та сучасність. *Політ. вісн.* 2007. № 28.

О. Я. Дудніка – інституту президентства в країнах СНД¹; С. В. Стоєцького – міжнародному українсько-польському співробітництву². Натомість відділ пошуку та обліку документів (завідувач відділу І. А. Павлуша) працював над науковим розділом «Формування електронних інформаційних ресурсів щодо діяльності Президента України та функціонування інституту президентства». Науковці зосереджували свої зусилля на введенні в суспільний обіг інфопродуктів, одержаних на базі структурованих тематичних ресурсів, у тому числі за допомогою інтернет-технологій. Було продовжено роботу над модернізацією онлайн-ресурсів відділу. Зокрема, оновлено та структуровано за тематичними розділами інформаційну складову інтернет-сторінки відділу (URL: http://www.nbu.gov.ua/s_fpu.html). Було також вивчено (досліджено історію предметів, творчість їхніх авторів, історичні події, за яких той чи інший предмет було подаровано президентам тощо), створено пояснювальні матеріали, науково опрацьовано (обліковано, систематизовано, проведено наукову інвентаризацію предметів, створено паспорти на кожний з експонатів), оцифровано (зроблено фото музейних предметів у декількох ракурсах), створено науково-довідковий апарат музейної колекції ФПУ (у традиційному й електронному вигляді).

Діяльність Фонду президентів України у 2008 р. пов'язана з виконанням відомчої НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства». У цьому році було продовжено видання, зокрема, таких інформаційно-аналітичних продуктів, як «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» (огляд матеріалів ЗМІ, спільно з Інститутом оперативної діяльності і державної безпеки, 42 випуски); «Шляхи реформування української науки» (реферативний збірник матеріалів ЗМІ, 10 випусків); «Прогнози» (інформаційно-аналітичний бюлетень з прогнозами найважливіших

С. 194–205; Матвійчук А. В. Основні способи взаємодії громадських організацій з державою. *Сучас. укр. політика: політики і політологи про неї*. 2007. № 12.

¹ Дуднік О. Я. Трансформація інституту президентства в країнах СНД (2005–2006 рр.). *Політ. менеджмент. Спец. вип.* 2007. С. 214–227; Дуднік О. Я. Конституційний процес в Киргизії (2005–2006 рр.) в контексті причин та наслідків «революції тюльпанів». *Укр. орієнталістика : вісн. Київ. нац. лінгвістич. Ун-ту. Сер. «Філологія-історія»* / гол. ред. І. В. Срібняк. Київ: ННЛУ, 2007. Вип. 2. С. 49–58.

² Стоєцький С. В. Торговельно-економічне співробітництво України з Польщею після приєднання Польщі до ЄС. *Політ. менеджмент*. 2007. № 4 (25). С. 93–102.

суспільно значущих подій на наступний тиждень і близьку перспективу, 47 випусків). Крім того, готувалися інформаційні продукти: «Експертно-аналітичний висновок моніторингу ЗМІ з питань зайнятості населення та ринку праці» (спільно з Міністерством праці та соціальної політики, 23 випуски); «Проблеми споживчої політики у владному вимірі» (40 випусків, електронна версія); «Конфліктні ситуації в суспільстві у відображенні ЗМІ» (236 випусків, електронна версія).

Науковці ФПУ розширювали та поглиблювали розуміння сучасних суспільно-політичних процесів через оприлюднення наукових публікацій таких авторів, як В. М. Удовик¹, А. В. Матвійчук², С. М. Польовик³, Н. В. Танатар, А. Г. Федорчук⁴.

У 2009 р. було завершено відомчу НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства», яку Фонд президентів України виконував разом із науковцями СІАЗ. Практичним утіленням отриманих результатів стала підготовка ряду вже традиційних та започаткування видання нових інформаційно-аналітичних збірників: «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори» (огляд матеріалів ЗМІ, спільно з Інститутом оперативної діяльності і державної безпеки, 24 випуски), «Шляхи реформування української науки» (реферативний збірник матеріалів ЗМІ, вісім випусків), «Конфліктні ситуації в суспільстві (за матеріалами ЗМІ)» (135 випусків), «Криза у суспільних вимірах» (38 випусків). Специфіку

¹ Удовик В. Н. Информационно-аналитическая деятельность Фонда Президентів України НБУВ. *Б-ки нац. акад. наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку : науч.-практ. и теор. сб.* Киев, 2008. Вып. 6. С. 122–131.

² Матвійчук А. В. Основні способи взаємодії громадських організацій із державою. *Сучас. укр. політика*. 2008. № 13. С. 213–223; Матвійчук А. В. Деякі тенденції розвитку громадських організацій в сучасній Україні. *Дні науки філософ. ф-ту*. 2008. Ч. XI. С. 46–47; Матвійчук А. В. Громадські об'єднання як інститути громадського суспільства. *Наук. парадигма*. 2008. № 74. С. 97–108.

³ Польовик С. Використання документно-інформаційних та онлайн-ресурсів Фонду Президентів України. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 22. С. 7–18.

⁴ Танатар Н. В., Федорчук А. Г. Интеллектуальные поисково-аналитические системы мониторинга СМИ. *Б-ки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теор. сб.* Киев, 2008. Вып. 6. С. 205–222; Федорчук А., Танатар Н. Використання інтернет-ресурсів для контент-моніторингу передвиборних кампаній. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 227–236.

створення аналітичних матеріалів на основі матеріалів ЗМІ було висвітлено в публікаціях А. Г. Федорчука та Т. І. Третяк ¹.

У 2010 р. Фондом президентів України та СІАЗ було розпочато реалізацію нового науково-дослідного проекту «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві». Цього року було започатковано випуск нових інформаційних видань, таких як «Українські ЗМІ про корупцію» (один випуск), «Проблеми інформатизації» (дев'ять випусків), «Місцеві вибори» (16 випусків), «Кримськотатарська тематика у відображенні електронних ЗМІ» (220 випусків). Пріоритетним напрямом роботи була підготовка прогнозно-аналітичних матеріалів – експертних оцінок, аналітичних довідок, прогнозів із зазначеної вище тематики. Розгортання цієї тематики відбувалося також у наукових публікаціях О. Я. Дудніка ², присвячених міжнародним відносинам; А. М. Кушерського ³, темою яких було вивчення досвіду представлення президентських бібліотек в інформаційному просторі; С. М. Польовик ⁴, яка висвітлювала роль президентських бібліотек у формуванні суспільних настроїв; В. М. Удовика ⁵, який вивчав роль молоді в популяризації української науки; Л. М. Галаган і В. М. Удовика ⁶, які присвятили дослідження Нобелівській премії Миру.

Фонд президентів України у 2011 р. започаткував видання двох щомісячних бібліографічних бюлетенів «Україна у відгуках зарубіжної преси»

¹ Федорчук А. Г. Особливості створення інформаційних ресурсів на основі традиційних та електронних ЗМІ. *Бібл. вісн.* 2009. № 4. С. 21–25; Федорчук А. Г., Третяк Т. І. Дослідження політичного впливу газетної періодики на суспільство. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2009. Вип. 23. С. 173–185.

² Дуднік О. Я. Нафтопровід Одеса – Броди (2005–2006 рр.): знову реверс чи аверс? *Вісн. Київ. нац. авіац. ун-ту. Сер. «Міжнар. відносини».* Київ, 2009. Вип. 2. С. 101–109; Дуднік О. Я. Українсько-узбецькі міждержавні стосунки: історія і сучасність. *Ін-т історії України : укр. іст. зб.* 2010. Вип. 13, Ч. 2. С. 64–76; Дуднік О. Я. Участь та роль Греції в НАТО в період режиму «чорних полковників» (1967–1974). *Вісн. Київ. міжнар. ун-ту. Сер. «Міжнар. відносини».* Київ, 2010. Вип. 10. С. 228–260.

³ Кушерський А. Президентські бібліотеки у світовому інформаційному просторі (на прикладі США). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2010. Вип. 27. С. 68–81.

⁴ Польовик С. Роль президентських бібліотек США у формуванні суспільної думки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2010. Вип. 28. С. 95–102.

⁵ Удовик В. М. Роль молоді в представленні української науки у світовій мережі. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2010. Вип. 27. С. 7–13.

⁶ Удовик В. М., Галаган Л. М. Нобелівська премія Миру в контексті розвитку соціогуманітарної дійсності. *Вісн. Нац. акад. наук України.* 2010. № 12. С. 72–77.

(шість випусків), «Беларусь в отзывах украинской прессы» (електронний, виходить у рамках спільного проекту НБУВ і Президентської бібліотеки Республіки Білорусь). З ініціативи Фонду президентів України у 2011 р. розпочато формування електронної повнотекстової колекції «Інституту президентства в Україні» (наукові дослідження, статті, спогади, щоденники, виступи, інтерв'ю, у яких висвітлюється процес становлення та розвитку української державності наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.). Публікаційна активність науковців ФПУ відобразилася в статтях Л. М. Галаган¹, присвячених вивченню ролі Президента за різних форм правління, становленню системи влади в незалежній Україні; О. Я. Дудніка, присвячених імпічменту президента Литви², сучасним українсько-турецьким міждержавним відносинам³; А. М. Кушерського, присвячених політиці президента США щодо популяризації науки⁴; В. М. Удовика⁵ та Л. М. Галаган⁶, присвячених інституту президентства; А. Г. Федорчука⁷. Тематика наукових пошуків співробітників ФПУ

¹ Галаган Л. М. Інформаційне забезпечення як метод діяльності органів державної влади. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 149–153; Галаган Л. М. Президент у системі влади за різних форм державного правління. *Політ. менеджмент*. № 4 (49). 2011. С. 8–17; Галаган Л. М. Специфіка становлення та розвитку системи державної влади в незалежній Україні. *Сучас. укр. політика*. Київ, 2011. Вип. 24. С. 168–178; Галаган Л. М. Сучасні тенденції розвитку інституту президентства в Україні. *Гілля* : зб. наук. пр. Київ, 2011. Вип. 51 (№ 9). С. 456–461.

² Дуднік О. Я. Імпічмент президента Литви Р. Паксаса 2004 р.: демократичний інструмент політичного контролю чи механізм політичної боротьби. *Наук. зап. : зб. пр. молодих вчених та аспірантів / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського*. Київ, 2011. Т. 22. С. 114–129.

³ Дуднік О. Я. Українсько-турецькі міждержавні відносини в контексті геополітичної ситуації в Чорноморському регіоні на початку ХХ–ХХІ століття. *Україна – Туреччина: історія культур. зв'язків та співробітництво на сучасному етапі: зб. наук. пр.* Київ, 2011. С. 13–27.

⁴ Кушерський А. Президентська політика підтримки та популяризації науки серед молоді (на прикладі політики президента США Барака Обами). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 165–173.

⁵ Удовик В. М. Інститут президентства в Україні: джерела дослідження. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 134–142; Удовик В. М. Матеріали президентських виборчих кампаній в системі документної комунікації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 30–35.

⁶ Удовик В. М., Галаган Л. М. Інститут президентства в Україні й зарубіжних країнах як об'єкт сучасних науково-теоретичних досліджень. *Вісн. Книжк. палати*. 2011. № 6. С. 47–48.

⁷ Федорчук А. Г. Інформаційно-аналітичні ресурси соціально-політичної проблематики: технологічний аспект. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 193–199.

оприлюднювалася на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо. Так, наприклад, науковий співробітник О. Я. Дуднік взяв участь у засіданні круглого столу «Актуальні проблеми державної служби в Україні», де виступив із доповіддю.

Фонд президентів України у 2012 р., продовжуючи виконувати спільний із СІАЗ та НЮБ проект «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві», серед важливих ланок власної діяльності визначив сприяння процесу розвитку національної системи електронного урядування в контексті вдосконалення взаємовідносин з усіма сферами життєдіяльності українського суспільства. Бо саме інформаційно-аналітичні структури бібліотек мають можливість широко використовувати механізми зворотного зв'язку при вирішенні питань загальносуспільного значення для інформування управлінських структур про ефективність їхньої діяльності, про недостатньо охоплені цією діяльністю аспекти суспільного життя. Зростання техніко-технологічного ресурсу сучасних бібліотек спонукає останні в інтересах суспільного розвитку приділяти особливу увагу представленню інформаційного ресурсу України в глобальному інформаційному просторі; організації відбору інформації, необхідної для розвитку українського суспільства; забезпеченню національного інформаційного суверенітету, удосконаленню інформаційної безпеки України. Перелічений спектр проблем, які намагалися розв'язати науковці ФПУ у 2012 р., частково відображено у публікаціях Л. М. Галаган про еволюцію органів державної влади ¹, інформатизацію державного управління ², електронне урядування ³; О. Я. Дудніка – про перспективи розвитку Євразійсько-

¹ Галаган Л. М. Специфіка інформаційно-аналітичних систем органів державної влади в контексті впровадження технології електронного урядування. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 268–276.

² Галаган Л. М. Особливості функціонування електронних інформаційних ресурсів на сучасному етапі інформатизації державного управління. *Учений інформац. покоління: інновації, традиції та перспективи: зб. матеріалів III міжнар. наук. конф. молодих учених (17 трав. 2012 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. С. 61–62.

³ Галаган Л. М. Специфіка інформаційно-аналітичних систем органів державної влади в контексті впровадження технології електронного урядування. *Б-ка і розвиток доступу до правової і соц. значущої інформації: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI ст.»* (Київ, 9–10 жовт. 2012 р.). Додаток до зб. наук. пр. «Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 33». Київ, 2012. С. 93–96.

го союзу та вплив його на Україну¹, про виборчі президентські перегони в РФ², ставлення пострадянських країн до перспектив євразійської інтеграції³; І. А. Павлуші – про музейну колекцію Фонду президентів України⁴; В. М. Удовика – про очільників держав і сучасний інфопростір⁵.

У 2013 р. ФПУ разом із СІАЗ та Національною юридичною бібліотекою почав розроблення нової відомчої НДР «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів». За результатами дослідження вийшла монографія Л. М. Галаган «Вищі органи державної влади в Україні (1991–2012 рр.): формування та взаємодія»; С. М. Польовик захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій на тему: «Формування та розвиток бібліотечно-архівної колекції “Фонд президентів України” як спеціалізованого документного фонду».

У наукових публікаціях співробітники Фонду президентів України, зокрема, досліджували проблеми е-урядування. Ідеться насамперед про цикл тематичних статей Л. М. Галаган⁶; потенційні загрози Євразійсь-

¹ Дуднік О. Я. Євразійський союз: реальна необхідність чи загроза? *Ін-т президентства в системі міжнар. відносин: інформ.-аналіт. бюл.* 2012. № 1. С. 43–57.

² Дуднік О. Я. Начало предвыборной президентской кампании в России 2012 г.: развитие, анализ, прогнозы. *Ін-т президентства в системі міжнар. відносин: інформ.-аналіт. бюл.* 2012. № 2. С. 56–57; Дуднік О. Я. Перспективи реалізації Євразійського союзу (ЄАС) після обрання В. Путіна президентом. *Ін-т президентства в системі міжнар. відносин: інформ.-аналіт. бюл.* 2012. № 3. С. 38–44.

³ Дуднік О. Я. Позиції пострадянських держав щодо євразійської інтеграції. *Наук. вісн. Дипломат. акад. України.* 2012. Спец. вип. С. 43–52.

⁴ Павлуша І. А. Музейна колекція Фонду Президентів України. *Ми і Президент.* 2012. № 20. С. 64–65.

⁵ Удовик В. М. Представлення глави держави в сучасному інформаційному просторі: досвід провідних країн. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2012. Вип. 33. С. 30–35.

⁶ Галаган Л. М. Інформаційний потенціал е-урядування в забезпеченні комунікативних зв'язків органів державної влади з громадськістю. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Київ, 2013. Вип. 36. С. 56–63; Галаган Л. М. Роль документальних ресурсів електронного урядування в забезпеченні прозорості діяльності органів державної влади. *Адаптація завдань і функцій наук. б-ки до вимог розвитку цифрових інформац. ресурсів: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 134–136; Галаган Л. М. Специфіка документальних ресурсів електронного урядування та забезпечення доступу до них. *Наук. молодь в умовах розвитку соціокомунікаційної сфери: зб. матеріалів IV міжнар. наук. конф. молодих учених (16 трав. 2013 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 31–33; Галаган Л. М.

кого союзу в статтях О. Я. Дудніка¹, його ж публікації про геополітичну стратегію РФ щодо країн Центрального Кавказу² та України³; статті А. В. Матвійчука про етапи становлення громадянського суспільства в Україні⁴; про статті С. М. Польовик про ФПУ в системі соціальних комунікацій⁵; В. М. Удовика – про авторські роботи президентів⁶ і їхні публічні промови⁷. Як бачимо, з фокусу науковців почасти випала проблема перспектив підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, хоча в експертному колі ця проблема порушувалася неодноразово. Власне, вона була чи не єдиною, яку так чи інакше зачіпали представники всього спектра вітчизняної політики.

Серед чи не найголовніших здобутків 2014 р. можна вказати таке: саме 2014 р. на базі спеціального веб-сайту інформаційно-аналітичних підрозділів науково-інформаційного порталу НБУВ розгорнув роботу Центр

Особливості електронного урядування в сучасній бібліотечно-інформаційній сфері. *Міжнар. наук. конгрес «Інформац. сусп-во в Україні»: тез. доп.* Київ : Український дім, 2013. С. 22–23.

¹ Дуднік О. Євразійський союз: для кого реальна необхідність, а кому реальна загроза? *Гіллея: наук. вісн.* 2013. Вип. 75 (№ 8). С. 548–558; Дуднік О. Євразійський проект інтеграції В. Путіна і пострадянські держави Південного Кавказу. *Інформац. забезпечення Транскордонного співробітництва України: матеріали I міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (14–15 трав. 2013 р., м. Луцьк)*. Луцьк, 2013. Т. 1. С. 59–73.

² Дуднік О. Проект залізничної магістралі Баку – Тбілісі – Карс (БТК) в геополітиці країн Центрального Кавказу, Турції і Росії. *Кавказ&Глобалізація*. 2013. Т. 7. Вип. 1–2. С. 65–74. URL: http://www.ca-c.org/c-g/2013/journal_rus/c-g-1-2/00.shtml.

³ Дуднік О. Що обирає Україна: Європейський Союз, Митний союз чи третій шлях? *Ін-т президентства в системі сучас. міжнар. відносин: інформ.-аналіт. бюл.* 2013. № 3. С. 55–69; Дуднік О. Августовские события 2013 г. в ретроспективе украинско-российских отношений, евроинтеграционной политики Украины и геополитической ситуации в Европе. *Ін-т президентства в системі сучас. міжнар. відносин: інформ.-аналіт. бюл.* 2013. № 8–9. С. 42–56.

⁴ Матвійчук А. В. Громадянське суспільство в сучасній Україні як відкрите соціальне утворення: проблема легітиматії. *Політолог. вісн.* 2013. № 69. С. 383–394; Матвійчук А. В. Основні напрямки та форми взаємодії самоврядних організацій з державою в регулюванні соціальних процесів. *Політолог. вісн.* 2013. № 70. С. 335–346.

⁵ Польовик С. М. Місце та роль Фонду Президентів України в системі соціальних комунікацій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 423–432.

⁶ Удовик В. М. Авторские работы президентов как часть национального наследия. *Китай патшалыгы*. 2013. № 3. С. 18–24.

⁷ Удовик В. М. Публічні промови президентів як складова документальної спадщини політичної історії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 30–37.

дослідження соціальних комунікацій. Усі наукові та аналітико-прогностичні матеріали Фонду президентів України, а також СІАЗ і НЮБ стали більш доступними як для відвідувачів бібліотеки, так і віддалених користувачів. Така трансформація в разі підняла цінність аналітико-прогностичної продукції, яку готували та продовжують створювати науковці й експерти ФПУ та інших аналітичних підрозділів НБУВ.

У травні 2014 р. відбулася V Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь. Наука. Інновації», у роботі якої взяли активну участь науковці ФПУ. Так, зокрема, В. О. Волковинська, молодший науковий співробітник Фонду президентів України НБУВ, представила проект «Відкритий науковий простір», створений як площадка для оприлюднення та поширення результатів наукової роботи з метою розвитку наукового співтовариства й сприяння полегшенню доступу до опублікованих у друкованих виданнях наукових праць. На сайт <http://beingcrystal.ucoz.ua> кожний бажаючий може викласти власні статті, тези виступів на конференціях тощо. Крім того, В. О. Волковинська опублікувала цикл статей, присвячених вивченню «феномену соціальності»¹. Тематику вивчення механізмів запровадження е-урядування продовжила Л. М. Галаган²; О. Я. Дуднік вивчав позицію екс-президентів щодо євроінтеграційних перспектив України³; А. М. Кушер-

¹ Волковинська В. О. Концепт «суспільство споживання» у перспективі досліджень соціальності. *Філософсько-гуманітарне читання: зб. наук. пр.* / редкол.: О. В. Добридень, Є. А. Врадій, В. Ю. Кравченко, А. І. Лівенко. Дніпропетровськ : ДЗ «ДМА», 2014. С. 138–143; Волковинська В. О. Пошуки феномену соціальності. *III Міждисциплінарне гуманітарне читання: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (6–7 черв. 2014 р., м. Київ)*. Київ, 2014. С. 110–112; Волковинська В. О. Публічне і приватне у феноменологічному пошуку смислу соціальності. *Гіллея: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 88. С. 182–185.

² Галаган Л. М. Специфіка інформаційного забезпечення органів державної влади в Україні в контексті впровадження електронного урядування. *Місце і роль б-к у формуванні нац. інформац. простору: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. С. 198–202; Галаган Л. М. Сучасна інженерія інформаційних ресурсів в контексті розвитку систем електронного урядування. *Молодь. Наука. Інновації: зб. матеріалів V міжнар. наук. конф. молодих учених (15 трав. 2014 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. С. 18–20.

³ Дуднік О. Я. Екс-президенти України і формування громадської думки щодо євроінтеграційної політики керівництва держави напередодні Вільнюського саміту «Східного партнерства» (листопад 2013 р.). *Ін-т президента України в системі держ. влади України: матеріали наук. конф.* Київ : Київ. ун-т, 2014. С. 158–163.

ський проаналізував освітньо-інформаційні ресурси Президентської бібліотеки Ф. Рузвельта ¹; А. В. Матвійчук досліджував самоврядні організації як складові громадянського суспільства ²; М. М. Степченко темою власних публікацій обрала електронні інформаційні ресурси з питань державотворення ³; В. М. Удовик вивчав інформаційний супровід інституту президентства в країнах світу ⁴.

Фондом президентів України у 2015 р. розроблялася тема «Вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності ФПУ в напрямі інформаційного супроводу ініціатив Президента України, моніторингу відображення владних структур у зарубіжних та українських ЗМІ та представлення консолідованого інформаційного ресурсу з питань інституту президентства в сучасному інфопросторі». На основі вищезазначеного було підготовлено цикл інформаційно-аналітичних та інформаційно-бібліографічних бюлетенів, що стосувалися діяльності інституту президентства в Україні. На основі моніторингу зарубіжної та української преси (80 інтернет-версій періодичних видань іноземною мовою, з них 67 – електронні версії щоденних газет з усього світу) співробітниками ФПУ аналізувалася та узагальнювалася інформація щодо висвітлення державної політики України й реакції на українські актуальні події закордоном. Результатом цієї роботи став випуск реферативних бюлетенів «Україна у відгуках зарубіжної преси» (20 випусків), у якому подається оперативна інформація про Україну, опублікована на сторінках зарубіжних ЗМІ. Практичне впровадження результатів науководослідної діяльності співробітників ФПУ відбувалося також шляхом організації тематичних виставок. Протягом звітнього періоду було організовано

¹ Кушерський А. М. Мережеві освітньо-інформаційні ресурси Президентської бібліотеки-музею Франкліна Делано Рузвельта. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 417–428.

² Матвійчук А. В. Самоврядні організації як елементи громадянського суспільства та принципи їх створення. *Гіллея : зб. наук. пр.* 2014. Вип. 82, № 3. С. 397–401.

³ Степченко М. М. Електронні інформаційні ресурси з питань історії державотворення в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2014. Вип. 4. С. 23–26; Степченко М. М. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з питань державотворення в Україні. *Вісн. Книжк. палати*. 2014. № 10. С. 24–29.

⁴ Удовик В. М. Матеріали аналітичних організацій у інформаційному супроводі функціонування інституту президентства в країнах світу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2014. № 1. С. 81–87.

41 виставку, на яких представлено 1 тис. 456 документів із фонду ФПУ, що відображають різні аспекти діяльності президентів країн світу та України, а також розкривають специфіку президентської влади загалом.

У рамках вивчення вищезгаданої тематики в публікаціях В. М. Удовика було, зокрема, розглянуто такі аспекти проблеми, як вивчення президентських бібліотек як прикладу специфічних документальних фондів. Співробітники ФПУ Л. М. Галаган, А. В. Матвійчук, С. В. Горова, В. М. Удовик брали участь у написанні чотирьох колективних монографій.

При розробленні чергової планової теми «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» (2016–2018 рр.) фахівці підрозділів ФПУ, СІАЗ і НЮБ виходили з постулату про зростаючий вплив бібліотечних установ у процесі інформатизації українського суспільства, забезпечення доступу всіх категорій користувачів до національних і глобальних інформаційних ресурсів. Доробок науковців трьох підрозділів становить понад 350 наукових публікацій у фахових виданнях і в п'яти випусках «Наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (випуски 43, 46, 48–50).

Щодо безпосередньо Фонду президентів України, то найважливішими публікаціями за цей період є монографія старшого наукового співробітника інформаційно-аналітичного відділу С. В. Горової «Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення»¹. Серед наукових публікацій С. В. Горової варто виокремити ті, у яких вона досліджує комунікативні особливості інформаційного суспільства² та інформаційні потреби особи на сучасному етапі розвитку суспільства³.

На окрему увагу заслуговує монографічне дослідження Л. М. Галаган «Електронне урядування в системі сучасних соціальних комунікацій України» (Київ, 2018).

¹ Горова С. Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення : монографія / наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 467 с.

² Горова С. В. Розвиток комунікативних особливостей інформаційного суспільства у відображенні соціокультурних процесів сучасності. *Розвиток інформац. культури як умова єдності укр. сусп-ва*. О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. 2017. С. 123–160.

³ Горова С. В. Інформаційні потреби особи в умовах сьогодення. *Sciences of Europe*. Прага, 2018. Т. 2, № 24. С. 17–21.

У 2016–2018 рр. результати виконання науково-дослідної роботи Фонду президентів України було відображено в індивідуальних дослідженнях науковців, що стосувалися особливостей реалізації е-урядування в сучасній бібліотечно-інформаційній сфері; перспектив розвитку періодичних електронних видань бібліотек у сучасному інформаційному середовищі; місця та ролі мережевих технологій у суспільному розвитку; електронних ЗМІ як джерела комплектування національних інформаційних ресурсів та ін. На основі цього було опубліковано 82 статті (заг. обсяг 49,4 друк. арк.) у наукових фахових виданнях (із них 15 у зарубіжних фахових виданнях).

Активна популяризація наукової діяльності ФПУ, науково-інформаційних ресурсів і надання доступу до них відбувалося шляхом представлення роботи ФПУ на телевізійних каналах (UA Перший, «1+1», ICTV, радіо «Свобода», «ГРК Україна» та ін.), а також на сторінках електронних ЗМІ («BBC-Україна», «DW Україна», «Голос України», «Урядовий кур'єр» та ін.) – усього 21 інтерв'ю.

Результатом вдалих наукових пошуків стали чотири завершені дисертаційні дослідження співробітників ФПУ: у 2018 р. – «Глобальна інформатизація і розвиток бібліотечної сфери у формуванні особи інформаційного суспільства» (С. В. Горова – на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій); «Делоський поліс у IV – першій половині III ст. до Р. Х.» (Л. І. Кукоба – на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук); у 2017 р. – «Законодавча функція Верховної Ради України: практика реалізації в умовах президентсько-парламентської та парламентсько-президентської республіки» (Т. В. Черпак, спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси, кандидат політичних наук).

На особливу увагу заслуговує також той факт, що з початку неоголошеної війни Російською Федерацією проти України, анексії Криму, окупації частини Донбасу об'єктивно змінилася тематика наукових пошуків співробітників ФПУ. Окремі дослідження було підготовлено співробітниками ФПУ до колективних монографій:

1. «Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні» (Київ, 2016): Л. М. Галаган – «Інформаційний простір окупованих територій – арена боротьби за національну свідомість українців»; А. В. Матвійчук – «Інформаційні чинники боротьби за окуповану свідомість»; С. В. Горова – «Основні тенденції російсько-українського ін-

формаційного протистояння в національному інформаційному просторі України». Загалом досліджено проблеми розвитку національного консенсусу в Україні в контексті входження її в інформаційне суспільство, трансформації національного інформаційного простору, зростаючого впливу цього чинника на внутрішньоукраїнські та міжнародні інформаційні обміни.

2. «Інформаційні чинники інтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України» (Київ, 2016): А. В. Матвійчук – «Інформаційна ситуація на окупованих територіях Донбасу та в анексованому Криму»; С. В. Горова – «Нейтралізація впливу сучасних інформаційних технологій в інформаційній війні». Колективом авторів ФПУ (Л. М. Галаган, А. В. Матвійчук, С. В. Горова) було також досліджено ряд актуальних питань утвердження інформаційного суспільства в глобалізованому світі, їх прояв у російсько-українському протистоянні, а також можливостей удосконалення організації захисту національного інформаційного простору в контексті цього протистояння [«Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору» (Київ, 2015): С. В. Горова – «Об’єкт інформаційної агресії – свідомість», А. В. Матвійчук – «Сучасні медіа-інструменти впливу на розвиток національного культурного простору»]. Заслуговує на згадку наукова публікація В. М. Удовика¹ про ФПУ як спеціальну колекцію, яку опубліковано у виданні, що індексується базою Scopus².

Дослідницькими програмами інформаційно-аналітичного відділу ФПУ у 2016–2018 р. були: у 2016 р. – «Вивчення відображення у сфері сучасних інформаційних комунікацій процесів реформування українського суспільства, відповідно до “Стратегії-2020” та реакції владних структур на актуальні виклики сьогодення».

У рамках реалізації цієї програми науковці ФПУ підготували ряд інформаційно-аналітичних і реферативних видань, статей, присвячених, зокрема, вивченню різноманітних аспектів застосування інформаційних технологій

¹ Udovyk V. The special collection «Fond of the Presidents of Ukraine» as the integrated informational resource research institute of presidency. *Slavic & East European Information Resources*. 2016. Vol. 17 (1–2). (Прим. авт. – видання індексується базою Scopus).

² Президентські музеї в країнах світу: особливості створення та принципи функціонування. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 166–179.

у бібліотеці (С. М. Польовик ¹); структурним особливостям вітчизняного парламенту (Т. В. Черпак ²); інформаційній безпеці ³.

У 2017 р. Фонд президентів України вивчав тему «Вдосконалення моніторингу суспільних настроїв щодо відображення у сфері сучасних інформаційних комунікацій процесів реформування українського суспільства, відповідно до “Стратегії-2020”». Продовжуючи роботу над згаданими вище інформаційно-аналітичними бюлетенями, співробітники ФПУ, зокрема автор-упорядник видання «“Стратегія-2020” практика суспільних перетворень» Л. Г. Дем’яненко особливу увагу звертала на трансформаційну складову реформ державно-управлінського апарату в умовах гібридної війни Російської Федерації проти України (вийшло 27 випусків бюлетеня, відповідальний редактор: Л. М. Галаган); бюлетень «Україна у відгуках зарубіжної преси» (вийшло 19 випусків).

У 2018 р. фахівці ФПУ разом із фахівцями СІАЗ розробляли наукову проблему «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів». Водночас співробітники Фонду президентів України працювали над темою «Дослідження інформаційно-комунікативних потоків управлінських структур щодо процесу імплементації реформ в Україні в умовах інформаційної війни та відкритої збройної агресії проти України, їх вплив на інформаційний супровід демократичних перетворень в країні». Науковці ФПУ здійснювали системний аналіз актуальних викликів міждержавного протистояння, сучасної ситуації на Донбасі та в Криму, розкриття специфіки інформаційних процесів у контексті розвитку національного інформаційного простору в умовах збройної та інформаційної агресії проти України, виявлення шляхів оптимізації впливу вітчизняних інформаційних комунікацій в окупованих регіонах. Окремий напрям досліджень фонду стосувався питань активного впровадження сучасних ІКТ у державному управлінні – як

¹ Польовик С. Гендерные аспекты применения информационных технологий в библиотеке. *Международ. науч. журн. = International Scientific Journal*. 2016. Вып. 2. С. 28–32; Польовик С. Характерні особливості гендерної сегрегації в бібліотеці. *Вісн. Книжк. палати*. 2016. № 8. С. 27–29.

² Черпак Т. Коаліційна структурованість парламенту як обумовлюючий чинник законодавчого процесу. *Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Сер. 22*. 2016. Вип. 19. С. 128–132.

³ Черпак Т. В. Проблеми інституційного забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Філософія та політологія в контексті сучас. культури*. 2016. Вип. 5–6. С. 98–104.

на рівні вищих органів державної влади, так і в межах локальних проектів окремих громадських ініціатив, зокрема реалізації ініціатив у сфері інформатизації, електронного урядування, ефективних методів протидії корупції тощо, а також думки експертів та прогнози щодо специфіки застосування ініційованих проектів у практиці державного регулювання суспільних процесів.

РОЗБУДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО (2008–2018 рр.)

3.1. Діяльність відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж (2009 р.), Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій (2015 р.), Інституту інформаційних технологій (2016 р.)

У кінці 2008 – на початку 2009 р. у НБУВ розпочався новий етап автоматизації, пов'язаний з необхідністю впровадження інтегрованих рішень. Попередній етап автоматизації, який забезпечував автоматизацію лише окремих ланок бібліотечної технології, уже відходив у минуле. На свій час ці рішення були прогресивними й дали змогу бібліотечному колективу засвоїти основи комп'ютерної грамотності та машиночитаної каталогізації, але в сучасних реаліях виявилися морально застарілими.

З розгортанням масштабів робіт з електронними бібліотечно-інформаційними ресурсами та необхідністю організації ефективної взаємодії багатьох підрозділів бібліотеки в процесі формування єдиного електронного бібліотечного простору такий стан речей призвів до «локально-шматкової», або «клаптевої» автоматизації (за умов такої «фрагментарної» автоматизації процеси організації автоматизовано лише частково; функціонує кілька різних інформаційних систем, які вирішують окремі групи завдань; частина завдань виконується одночасно декількома підрозділами; частина завдань зовсім не автоматизована; за «клаптевої» автоматизації кожен процес підприємства автоматизовано незалежно, а обмін даними між фрагментами не стандартизовано).

Нове бачення розвитку інформаційно-комунікаційної системи НБУВ передбачало впровадження комплексних централізованих рішень, які мали забезпечувати як автоматизацію традиційних «паперових» технологій, так

і розгортання нових цифрових технологій опрацювання документів та обслуговування користувачів на єдиній платформі й за єдиними стандартами.

Поява у 2008 р. нового покоління автоматизованої бібліотечної інформаційної системи «ІРБІС-64», яка надавала можливість організувати роботу бібліотечних фахівців не в локальному, а в мережевому клієнт-серверному режимі, а також мала розвинуті інструменти користувацького веб-інтерфейсу, дала змогу розпочати реалізацію цього нового етапу автоматизації НБУВ. Перші проекти з комплексної автоматизації роботи підрозділів бібліотеки було реалізовано в корпусі по вул. Володимирська, 62, де зосереджено спеціалізовані бібліотечні й архівні фонди, зокрема рукописні, архівні фонди та колекції, газетний, нотний, образотворчий, історичні колекції та зібрання.

Протягом 2009 р. для апробації нової інформаційної платформи в корпусі по вул. Володимирська, 62, за дорученням адміністрації НБУВ співробітниками бібліотеки (К. В. Лобузіною та І. В. Лобузіним) було організовано сервер баз даних і розгорнуто роботи з підключення до нього робочих місць користувачів. Впровадження інтегрованої інформаційної системи виявило ряд завдань, які мали бути вирішені для її ефективного функціонування. Серед них треба виокремити дві головні: підвищені вимоги до стабільної роботи комп'ютерної мережі та її інформаційної безпеки; відсутність у типових рішеннях бібліотечної платформи інструментів, необхідних для підтримування роботи спеціалізованих бібліотечних та архівних підрозділів. Перший клас завдань потребував змін підходів до використання можливостей комп'ютерних мережевих сервісів та організації ефективної системи сервісної ІТ-підтримки; другий – передбачалося вирішити за рахунок здійснення власних програмно-технологічних розробок.

Першочергові завдання, що виникли на початкових етапах впровадження АБІС у масштабах такої великої організації, якою є НБУВ, були пов'язані з адмініструванням комп'ютерної мережі та закладенням правильних засад функціонування й адміністрування баз даних АБІС. Було розроблено і впроваджено «Інструкцію для користувачів комп'ютерної мережі НБУВ» (І. В. Лобузінін), що заклала основні принципи взаємовідношення системних адміністраторів і користувачів, визначила їхні права, обов'язки, обмеження й заборони. Наведені в інструкції правила мали на меті донести до свідомості користувачів, що ситуація з роботою за комп'ютером змінилася – вони

вже не є користувачами окремого персонального комп'ютера, а є ланками загальної інформаційної системи, що потребує від них дотримання більш жорстких правил інформаційної безпеки, певної інформаційної культури та дбайливого ставлення до комп'ютерної техніки, мережевої інфраструктури, вони відповідають не тільки за особисту інформацію на комп'ютері, а також за стійку роботу колег, які працюють поруч.

З метою оптимізації взаємодії системних адміністраторів та адміністраторів баз даних із користувачами АБІС, оперативного визначення кола проблемних питань і швидкого реагування на поточні замовлення користувачів інформаційної системи було розроблено спеціалізовану базу даних «Комп'ютерна підтримка» (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін). Електронний журнал замовлень може бути доступний будь-якому користувачу й доступний також в оперативному режимі, що надає можливість швидко під час роботи поінформувати адміністраторів системи про поточні робочі питання й проблеми. На етапі автоматизації підрозділів історико-культурної спадщини в корпусі по вул. Володимирська, 62, залишалася проблема відсутності зв'язку з комп'ютерною мережею центрального корпусу НБУВ по просп. Голосіївський, 3¹.

Проблема створення інтегрованого електронного інформаційного ресурсу полягала насамперед у тому, що фонди НБУВ є унікальним зібранням різновидових джерел інформації, що містить книги, журнали, продовжані видання, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети, документи на нетрадиційних носіях інформації; має найповніше в державі зібрання пам'яток слов'янської писемності та рукописних книг, архіви та книжкові колекції видатних діячів української і світової науки й культури. Опис різних видів документів регулюється різними стандартами опису, впорядкування документів спеціалізованих фондів здійснюється на наукових засадах, які враховують зовнішню специфіку документів, час їхнього створення та функціонування. Тому під час визначення описових метаданих на архівні документи, рукописи, стародруки, листівки, картографічні документи, ноти, образотворчі матеріали, газети, музейні експонати виникають певні труднощі. Кожен із цих видів документів має свої особливості опису (специфічну зону, де відображаються характеристики

¹ Лобузін К. В., Лобузін І. В. Проблеми адаптації, впровадження та адміністрування сучасної автоматизованої бібліотечної інформаційної системи. *Бібл. вісн.* 2011. № 5. С. 14–21.

документа): карти (масштаб, колір, розмір, спосіб виготовлення, географічна рубрика), ноти (форма подання нотного тексту, тональність, засоби виконання, музичні жанри), стародруки (індивідуальні особливості при мірника, печатки, автографи, засоби виготовлення, папір, філіграні, оправа), образотворчі матеріали (спосіб виготовлення, розмір, живописна техніка, образотворчі жанри, колір, папір, видавничі знаки, монограми художників, фізичний стан документів), листівки (гасла, лозунги, підписи, печатки, політичні партії), газети (наявність випусків за роками, зміна назви видання, періодичні додатки, спецвипуски), газетні та журнальні публікації (джерело публікації, анотація, дата виходу, тема публікації), рукописи (фонд, опис, заголовок документа, види рукописів (рукописні книги, історичні документи, літературні та інші твори, листи, поштові відправлення тощо), особливо детально описуються рукописні книги, де подається повний зовнішній опис блоку, оправи, паперу та філіграней, типів письма і почерків, записів, текстологічна та зовнішня характеристики документа), архівні документи (фонд, опис, номер справи, заголовок справи, вид і спосіб відтворення документа тощо).

Інше завдання було пов'язано з тим, що спеціалізовані підрозділи бібліотек мають власний науково-довідковий і пошуковий апарат, що зберігається безпосередньо в цих підрозділах. Більшість із каталогів не входять до складу загального електронного каталогу бібліотек, що пов'язано зі змістовною специфікою технології наукового опису та характером організації фондів. Це стосується рукописів та стародруків, рідкісних видань, архівних джерел, історичних колекцій. Така ситуація пов'язана з історичною долею вітчизняних бібліотек, які впродовж ХХ ст. відчували на собі всі наслідки соціальних катаклізмів та політичної історії України, зазнавали значних втрат, переміщень, забуття. Найбільш уразливими стали національні історико-культурні фонди, що були визнані неактуальними або потрапили до спецфондів, заборонених або обмежених у доступі.

Для створення повноцінних описів документів спеціалізованих фондів було застосовано засоби каталогізації на платформі з клієнт-серверною архітектурою, що дало змогу організувати спільну роботу великого колективу кваліфікованих бібліотечних фахівців, оскільки в стандартному наборі елементів формату UNIMARC, який постачається як типове рішення для публічних бібліотек, відсутні багато з необхідних елементів для опису

нестандартних матеріалів спеціалізованих фондів історико-культурної спадщини. У 2009 р. було створено комплексні робочі групи, у які ввійшли наукові експерти спеціалізованих підрозділів і фахівці відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж (завідувач відділу К. В. Лобузін). До складу таких груп увійшли фахівці за видами бібліотечних ресурсів: вуд Інституту рукопису відділу кодикології та кодикографії та відділу фондів рукописної спадщини – кандидати наук О. М. Гальченко, О. А. Іванова, І. С. Корчемна, Л. В. Гарбар, О. П. Бодак; від фонду юдаїки – О. Ю. Горшихіна, Г. А. Ривкіна, Н. О. Щеколдіна; від відділу стародруків та рідкісних видань – Г. І. Ковальчук, І. О. Римарович, Н. П. Бондар, Ю. К. Рудакова, О. М. Тихненко, Н. В. Заболотна; від відділу газетних фондів – О. С. Залізнюк, О. В. Клименко, І. М. Швець; від відділу образотворчих мистецтв – Г. М. Юхімець, О. М. Донець, Л. М. Гутник, Т. А. Галькевич; від відділу музичних фондів – Л. В. Івченко; від сектору картографічних видань – А. Л. Герус, О. І. Осталецька; від Інституту архівознавства – С. В. Старовойт.

Упродовж 2009–2013 рр. фахівцями цих робочих груп у співпраці з К. В. Лобузінюю, яка виконувала роль системного аналітика та програміста, було здійснено кропітку роботу з адаптації стандартних бібліографічних описів з урахуванням вимог міжнародних стандартів метаданих для можливості описування різних видів документів, деякі з яких можуть бути прирівняні до музейних експонатів і можуть бути атрибутовані лише фаховим експертом, репрезентують рукописну (XI–XX ст.) та книжкову спадщину (XV–XX ст.), спеціалізовані види документів (карти, ноти, гравюри, плакати, листівки, газети тощо).

Опрацьовані та підготовлені фахівцями робочі аркуші для опису документів (формуляри наукового опису) створили відповідну інфраструктуру для формування різновидових електронних інформаційних ресурсів та управління електронним фондом бібліотеки. Було передбачено багатofункціональність інформації в електронних записах, що дало змогу надалі багатократно використовувати для службових та інформаційних цілей: як пошуковий апарат, для описової частини метаданих електронних колекцій, з метою ідентифікації документів у процесах реставрування та консервації тощо. Структура записів для всіх баз даних передбачає сумісність основних пошукових елементів метаописів (автори, назва, рік видання, ключові слова,

індекси рубрикатора), що створює необхідні передумови для формування єдиного інформаційного простору всіх фондів і документів бібліотеки (раніше це було неможливо за відсутності інтегрованих рішень у попередній період), розроблення комплексних профільних та спеціалізованих інформаційних ресурсів з інтегрованим пошуковим апаратом і користувацьким інтерфейсом¹.

Проведені роботи також сприяли організації на платформі автоматизованої бібліотечної інформаційної системи трудомісткої бібліографічної роботи. Сервісні можливості системи вирішують весь спектр питань, пов'язаних із підбором, введенням, редагуванням, упорядкуванням і публікацією бібліографічних матеріалів. Крім друкованого варіанта бібліографічного каталогу з багатоаспектним довідково-допоміжним апаратом, система також має можливості для онлайн-публікації бібліографічних баз даних на бібліотечному сайті з можливостями пошуку інформації за авторами, назвами, роками видання, вихідними відомостями, мовою, країною, предметним показником. Проведена робота забезпечила можливість ефективного розподілу технологічних операцій із введення бібліографічних записів між відповідними фахівцями, створила передумови для швидкого редагування інформації та кумуляції експертних знань кожного з фахівців у бібліографічному ресурсі. Усі ці заходи значно підвищили якість бібліографічної інформації, надали можливість забезпечити користувачів інтелектуальним пошуковим апаратом. Для отримання різнопланових вихідних форматів друкованих бібліографічних видань було розроблено програмні рішення, що забезпечили виведення сортованих бібліографічних описів відповідно до заданих параметрів (за хронологією, алфавітом, мовами видання, схемою каталогу тощо) та спектра спеціалізованих показників: іменного, назв, місць видання, видавництва, хронологічного, предметного тощо. На основі автоматизованої технології за програмно-технологічної підтримки К. В. Лобузіню в НБУВ протягом 2007–2016 рр. було підготовлено ряд бібліографічних видань: «Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах НБУВ» (2007), «Українські нотні видання 1923–1934 років у фондах НБУВ (інструментальна музика)» (2009), «Бібліографія праць В. І. Вернадського.

¹ Лобузіню К. В. Інформаційні технології у створенні національних бібліографічних ресурсів. *Бібл. вісн.* 2013. № 1. С. 9–15.

Література про життя та діяльність» (2012), «Газети України 1935–1940 років у фондах НБУВ» (2012), «Українські нотні видання 1924–1930 [років] у фондах НБУВ (вокальна музика)» (2012), «Газети України 1946–1950 років у фондах НБУВ» (2012), «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840–2014» (2014), «Київські газети 1838–1940 років у фондах НБУВ» (2015), «Український друкований плакат 1950–1992 років із фондів НБУВ: каталог: у 3 випусках» (2014–2017) ¹.

Крім того, запропоновані технологічні рішення та підходи до організації єдиного інформаційного середовища створили передумови для впровадження загальнобібліотечних проєктів: ведення єдиної бази даних наукових співробітників НБУВ, створення електронного довідника «Історико-культурні фонди НБУВ» (інформація про колекції та зібрання, що зберігаються в різних за видами та призначенням фондах НБУВ). Також у цей період К. В. Лобузіню та І. В. Лобузіним разом із фахівцями Центру консервації та реставрації (Л. В. Муха [керівник], Л. П. Затока, Т. В. Крікова) було також здійснено роботи з організації інформаційних ресурсів моніторингу стану бібліотечного фонду та окремих колекцій, у тому числі моніторингу температурно-вологісного стану книгосховищ (зокрема, територіально розподілених) з інтерактивним щоденним графічним відображенням даних тощо.

У 2010–2012 рр. для повноцінного представлення інформації про історико-культурні фонди НБУВ за ініціатииви К. В. Лобузіню разом із фахівцями спеціалізованих підрозділів НБУВ було розроблено і впроваджено інформаційний онлайн-ресурс, на якому комплексно представлено інформацію про структуру спеціалізованих підрозділів, наукових співробітників і їхні публікації, напрями науково-дослідної та науково-методичної роботи, фонди, специфіку роботи читальних залів, послуги користувачам, інформаційні ресурси (онлайн-каталоги й бази даних, електронні колекції і виставки), новини. На сторінках інформаційного ресурсу також надано доступ до імідж-каталогів (скановані каталожні картки) спеціалізованих підрозділів НБУВ, подано інформацію про архівні фонди НБУВ (рукописний фонд та архів Національної академії наук України). Водночас організацію та

¹ Лобузіню К. В. Електронне середовище як засіб формування комплексних бібліографічних ресурсів національної бібліотеки. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. «Книгознавство, бібліотекознавство та інформац. технології»*. 2012. Вип. 7. С. 254–260.

підтримку веб-матеріалів історико-культурних фондів здійснювали К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, С. Г. Клочок. Було налагоджено стандартизоване подання матеріалів електронних виставок і віртуальних експозицій, співробітництво з міжнародними бібліотечними цифровими проектами «Золота колекція Євразії» (БАС), «Всесвітня цифрова бібліотека» (Бібліотека конгресу США)¹. Цей інформаційний ресурс став основою інформаційного блоку «Історико-культурні ресурси» нового порталу НБУВ, який стартував у 2013 р.

Успішна реалізація проектів, пов'язаних з автоматизацією спеціалізованих підрозділів бібліотеки, переконала адміністрацію НБУВ у необхідності масштабування цих рішень на технологічні процеси всієї бібліотеки. Для вирішення цих завдань у кінці 2009 р. було утворено відділ програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж під керівництвом кандидата технічних наук К. В. Лобузіню.

Обговорення на нарадах з адміністрацією НБУВ проблем упровадження комплексної автоматизації бібліотечних процесів виявило такі основні напрями роботи:

- конвертування даних, створених на різних платформах – Allegro, ISIS, MARK, FoxPro, Excel, Access, Word, «Бібліотека 4.x», у формат нової бібліотечної АБІС;

- переведення «шляху документа НБУВ» на нову інформаційну платформу, інтеграція роботи ланок комплектування, каталогізації, систематизації, основного фонду, обслуговування в читальних залах;

- адаптація бази даних читачів до функціонування в інтегрованих рішеннях;

- розроблення рішень для підтримки комплексу бібліотечного лінгвістичного забезпечення: рубрикатор НБУВ, національні авторитетні файли імен осіб і назв установ;

- розроблення комплексу програмно-технологічних рішень для формування наукової електронної бібліотеки;

- створення онлайн-сервісів обслуговування користувачів, на базі організації віртуальної довідки;

¹ Лобузін К. В. Онлайн-інформаційний ресурс «Історико-культурні фонди». *Рукопис. та книжк. спадщина України*. 2012. Вип. 15. С. 125–136.

- автоматизація комплексу робіт, пов'язаних зі створенням інформаційних ресурсів національної бібліографії;

- створення цифрового комплексу з метою оцифрування бібліотечних фондів та формування цифрової бібліотеки.

Підсумком проведених у межах виконання наукових тем «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» (2008–2010), розділ «Управління технологією формування інформаційних ресурсів наукової бібліотеки» та «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (2011–2013), розділ «Оптимізація інформаційної діяльності наукової бібліотеки в умовах впровадження АБІС “ІРБІС”», а також у межах дослідних і програмно-технологічних робіт з розроблення, адаптації та впровадження нової бібліотечної інформаційної платформи протягом 2010–2013 рр. стали такі основні здобутки:

- повністю переведено опрацювання нових надходжень на нову АБІС, розроблено й адаптовано програмно-технологічні рішення для підтримки діяльності всіх ланок «Шляху документа НБУВ» для всіх видів видань: автореферати, дисертації, книжкові видання, компакт-диски, журнали, продовжувані видання (програмісти: К. В. Лобузін, А. Г. Клочок, Є. І. Сидиченко; бібліотечні фахівці: Є. М. Білько, Т. І. Клочок, І. П. Антоненко, О. В. Ісаєва, Т. П. Павлуша);

- розроблено онлайн-інтерфейс для публікації на порталі НБУВ електронних каталогів і баз даних; впроваджені рішення дали змогу реалізувати багатомовний пошуковий інтерфейс 52-ма мовами світу (засобами Google Translate), предметний пошук через рубрикатор НБУВ (реалізовано пошук за тематичними рубриками), щоденне оновлення інформації електронного каталогу НБУВ та інформації про нові надходження; у 2011 р. відвідування електронного каталогу НБУВ становили 1,5 тис. відвідувань на день, у тому числі 10 % іноземних користувачів (з понад 82 країн світу) (К. В. Лобузін);

- організовано формування ретроспективних каталогів та каталогізацію нових надходжень газет на єдиній платформі з іншими каталогами НБУВ (програмісти: К. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: О. С. Залізнюк, О. В. Клименко, І. М. Швець);

- на платформу нової АБІС переведено формування бази даних читачів НБУВ, що створило передумови для організації читачьких онлайн-

сервісів (програмісти: І. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: Т. П. Павлуша, І. В. Шевченко, Л. В. Коновал);

– розпочато роботи з автоматизації бібліографічних процесів у відділі національної бібліографії, стартував пілотний проект з підготовки в автоматизованому режимі бібліографічного видання «Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність» (програмісти: К. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: В. Ю. Омельчук, Л. С. Новосьолова, Е. П. Євженко);

– створено програмно-технологічні рішення для формування наукової електронної бібліотеки, що включають увесь цикл бібліотечних процесів: комплектування повнотекстовими ресурсами, каталогізація, систематизація, публікація на порталі НБУВ (програмісти: К. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: Н. Ф. Самохіна, С. С. Гарагуля);

– організовано цифровий технологічний комплекс для проведення робіт з оцифрування документів бібліотечного фонду: організовано електронний облік робіт, формування страхового фонду цифрових копій на UDO-дисках і загальнодоступної цифрової бібліотеки історико-культурної спадщини (ІТ-фахівці: К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, С. Г. Клочок, Є. Ю. Коцюба);

– розроблено та організовано підтримку інформаційної служби «Віртуальна довідка» у вигляді інтерактивного онлайн-сервісу для віддалених користувачів НБУВ. Запропоноване рішення передбачає також формування архіву виконаних довідок, яким можуть скористатися інші користувачі інформаційних ресурсів НБУВ (ІТ-фахівці: К. В. Лобузін, А. Г. Клочок, І. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: Н. Ю. Каліберда);

– закладено принципові основи та розроблено програмні рішення для формування на порталі НБУВ політематичного «Інтернет-навігатора» (ІТ-фахівці: К. В. Лобузін, А. Г. Клочок, І. В. Лобузін; бібліотечні фахівці: Н. Ю. Каліберда, Н. В. Добра).

Пілотним проектом, що сприяв подальшому розгортанню роботи з електронними бібліотечними ресурсами, стала Наукова електронна бібліотека (далі – НЕБ) НБУВ, яка формується на платформі загальнобібліотечної АБІС. Рішення, що базується на класичній АБІС, призначений для комплексної автоматизації бібліотеки, мало насамперед ту перевагу, що в інформаційній системі вже було накопичено значний досвід з упорядкування документальних інформаційних ресурсів. Адаптація такого рішення для форму-

вання електронного фонду бібліотеки не потребувала перенавчання бібліотечних фахівців і дала змогу використовувати вже налагоджений пошуковий апарат традиційної бібліотеки (К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна). Комплектування повнотекстового зібрання НЕБ здійснюється за рахунок: електронних аналогів друкованих видань або електронних видань, наданих правласниками: авторами або видавництвами; документів, запозичених із вільнодоступних мережевих інтернет-ресурсів; оцифрованих традиційних документів бібліотечного фонду. Пріоритетною тематикою накопичення електронних інформаційних ресурсів є: науково-технічна (у тому числі проблеми сучасного матеріалознавства), науково-природнича (зокрема, фізико-математичні науки, хімічні науки), інформаційні та комунікаційні технології, енергетика, природокористування, науки про життя (у тому числі ресурси медичного спрямування), біотехнології, нові речовини і матеріали (у тому числі нанотехнології та технології наноматеріалів), суспільні й гуманітарні науки. Широко представлена в НЕБ НБУВ довідкова література: словники, енциклопедії, довідники з усіх галузей знань. Поповнення наукової НЕБ новими матеріалами відбувається за рахунок відбору інформаційних ресурсів із джерел відкритого доступу, співпраці з авторами і видавництвами з метою отримання від них електронних аналогів видань. Систематизація електронних документів здійснюється професійними систематизаторами, що дає змогу представити розширений тематичний пошуковий образ документа. Під час розроблення автоматизованого робочого місця каталогізатора електронних ресурсів враховувалися три ключові аспекти: сумісність ресурсів електронної бібліотеки з іншими електронними ресурсами НБУВ; вимоги до пошукового апарату електронних каталогів бібліотек нового покоління (Next-Generation Library Catalogues); розмежування доступу до електронних документів відповідно до їхнього статусу (авторських та інтелектуальних прав): доступ до документів онлайн або лише в читальних залах НБУВ. Відповідно до цих сучасних вимог було реалізовано додаткові можливості, яких не передбачає традиційний електронний каталог: завантаження обкладинок видань, вказівка на джерело інформації про електронний документ, автоматичне визначення формату та обсягу файлів електронних документів, іконографічна інтуїтивно зрозуміла візуалізація форматів файлів, можливість за гіпертекстовими посиланнями від категорій розділів знань, ключових слів, тематичних рубрик відбирати

списки необхідних документів; веб-інтерфейс каталогу електронної бібліотеки забезпечено автоматичним безкоштовним перекладачем веб-сторінок на 52 мови світу (у тому числі перекладаються бібліографічні описи й тематичні рубрики). Спільна інформаційна платформа електронної бібліотеки з іншими ресурсами НБУВ (електронний каталог, реферативна база даних, інтернет-навігатор тощо) забезпечила також користувачам можливість проведення інтегрованого пошуку, де за одним запитом можна отримати інформацію про наявність необхідного документа в інших базах даних бібліотеки або інформацію про наявність електронної версії друкованого видання¹.

Показником змін у традиційному довідково-бібліографічному обслуговуванні є створені в бібліотеках віртуальні довідкові служби, які часто називають «віртуальною довідкою». Для віртуального довідково-бібліографічного обслуговування характерним є те, що воно реалізує механізми спільної діяльності бібліографа та користувача в процесі пошуку необхідної інформації. На зустріч цим сучасним тенденціям у НБУВ було розроблено та впроваджено у 2011 р. оригінальну службу віртуальної бібліографічної довідки (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, А. Г. Клочок, Н. Ю. Каліберда), яка належить до класу бібліографічно-орієнтованих сервісів, що ґрунтуються на використанні професійних знань і фахової підготовки бібліотечних фахівців високого рівня. Розроблено онлайн-сервіс із використанням можливостей АБІС, що дало змогу реалізувати роботу автоматизованих робочих місць бібліотекарів віртуальної довідки у єдиному інтерфейсі з іншими бібліографічними сервісами НБУВ. Відповіді на запити користувачів надходять в асинхронному режимі й можуть бути знайдені після оформлення їх бібліотекарями в архіві виконаних довідок на сайті бібліотеки за темою запиту або адресою електронної пошти користувача. АРМ бібліографа віртуальної довідкової служби надає можливості оформити відповідь у таких основних форматах: текстова описова інформація, бібліографічна довідка про наявність видань у НБУВ (бібліографічний опис + шифр або каталожна картка зі сканованого карткового каталогу), бібліографічні посилання на видання,

¹ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. Київ, 2012. 252 с.; Самохіна Н. Ф. Організація повнотекстових електронних ресурсів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібл. вісн.* 2014. № 6. С. 13–17.

яких немає в НБУВ, посилання до відповідних веб-сторінок інформаційних джерел Інтернету, посилання до повних текстів з електронного архіву НБУВ або інших інформаційних сервісів глобальної мережі, переадресація запиту до відповідних структурних підрозділів НБУВ із вказівкою URL-адреси спеціалізованого читального залу на сайті бібліотеки (де є адреса, телефон, контакти, інформація про напрями роботи й бібліотечні послуги).

Окремим важливим результатом стало розроблення під загальним керівництвом наукового керівника напряму доктора із соціальних комунікацій К. В. Лобузінної оригінальних програмно-технологічних рішень і впровадження ієрархічної архівної моделі даних для формування електронних каталогів рукописних й архівних документів, сумісних із бібліотечними бібліографічними каталогами.

Підсумком плідної кооперативної співпраці фахівців архівної та інформаційної сфери діяльності стало розроблення інтелектуального середовища для підтримання роботи дослідника архівного фонду. Розроблене автоматизоване робоче місце оптимізує зусилля зі створення науково-довідкового апарату, зменшує кількість рутинної роботи, дає змогу запобігти зайвому дублюванню інформації – інформація один раз введена в систему може бути використана багатократно (для роздрукування комплекту карток, паспортів фондів, опису фонду, підготовки наукових каталогів, формування цифрових ресурсів й електронних колекцій, створення електронних виставок).

Для здійснення розроблення та наукової підготовки матеріалів для баз даних було створено науковий колектив археографів, архівістів і фахівців у галузі інформаційних технологій. Серед них значна кількість наукових співробітників Інституту рукопису – О. П. Степченко, О. А. Іванова, О. М. Гальченко, С. В. Мусель-Драгомирецька, І. С. Корчемна, Т. А. Добрянська, О. А. Скрипка та Інституту архівознавства – Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, Ю. В. Булгаков, а також археографісти, архівісти та фахівці в галузі інформаційних технологій відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж – К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, С. Г. Ключок, Є. Ю. Коцюба.

У цей період створюються складні бази даних рукописного та архівного фонду, що вирішували питання обліку й наукового дослідження фондів (рівня фонд, колекція), документ «Рукописний фонд», а також конвертуються та уточнюються метадані БД «Кодекс» на рукописні книги XII–XVII ст.,

науково описується ресурс і готуються метадані для цифрових історико-культурних об'єктів (І. С. Корчемна, О. А. Іванова, Л. А. Дубровіна, Е. С. Клименко, Л. А. Гнатенко, Т. А. Бургомістренко [Добрянська]).

Досвід роботи з архівними фахівцями забезпечив підґрунтя для розроблення метаданих об'єктів цифрового страхового фонду НБУВ, який включає різнотипні та мультимедійні ресурси. Записи на документи рукописного фонду вже стали частиною пошукового апарату цифрового фонду НБУВ як метадані оцифрованих рукописів. Спільна бібліотечна платформа з бібліографічними ресурсами бібліотеки створила умови для ефективного використання накопичених корпоративних бібліотечних знань¹.

Успішній реалізації всіх цих проектів також сприяли заходи з організації єдиної комп'ютерної мережі НБУВ, зокрема підключення комп'ютерів до контролера домену, впровадження мережевої версії антивірусного програмного забезпечення (І. В. Лобузін). У 2012 р. було проведено роботи з оптимізації мережевого підключення корпусу по вул. Володимирська, 62, до основного корпусу НБУВ (просп. Голосіївський, 3), що дало змогу провести підключення робочих станцій спеціалізованих підрозділів до загальнобібліотечних мережевих сервісів і баз даних. Проведення цих робіт з модернізації комп'ютерної мережі НБУВ забезпечило ефективне передавання даних і впровадження сучасних мережевих сервісів у технологічні процеси наукової бібліотеки.

На кінець 2013 р. для формування в мережевому клієнт-серверному режимі бібліотечних електронних каталогів і баз даних було підключено понад 300 комп'ютерів та зареєстровано 450 співробітників НБУВ (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, А. Г. Клочок)².

Результатом узагальнення проведених науково-дослідних робіт і набутого науково-практичного досвіду стала публікація у 2012 р. монографії «Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності» (К. В. Лобузін), яку було присвячено дослідженню наукових

¹ Лобузін К. В. Формування електронних інформаційних ресурсів рукописної та архівної спадщини. *Рукопис. та книжк. спадщина України*. 2012. Вип. 16. С. 234–245.

² Лобузін К. В. Створення інтегрованого бібліотечного простору: основні проблеми та шляхи вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 2. С. 34–41; Лобузін К. В., Клочок А. Г. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. *Бібл. вісн.* 2011. № 4. С. 3–10.

засад створення цілісної системи інтелектуального доступу до документально-інформаційних ресурсів наукових бібліотек на базі розроблення ефективного механізму інтеграції інформаційно-комунікаційних і бібліотечних технологій з метою створення інтелектуально упорядкованих інформаційних комплексів, здатних оперативно задовольнити дедалі зростаючі потреби користувачів у джерелах наукової, освітньої та соціокультурної інформації. Монографія заклала методологічні основи для розгортання нового напрямку бібліотекознавчих досліджень у частині реалізації концепції семантичної Бібліотеки 3.0, інформаційно-технологічних проблем управління знаннями в бібліотеках і формування бібліотечних баз знань. Монографія стала основою докторської дисертації К. В. Лобузіню, яку було захищено у 2012 р.¹

У 2012 р. відбувся черговий етап створення зведеної електронної бібліотеки наукових ресурсів у єдиний пошуковий апарат інформаційних ресурсів інтегровано електронну бібліотеку «Авторефератів дисертацій», створену в НБУВ протягом 1998–2011 рр. (під керівництвом Л. Й. Костенка), а також реферативну базу даних (далі – РБД) «Україніка наукова». Пошукові засоби підключених інформаційних ресурсів узгоджено з вимогами Інституту проблем реєстрації інформації НАН України (далі – ІПРІ) і вимогами НБУВ з урахуванням потреб користувачів бібліотеки. Проведено роботи з інтеграції реферативної бази даних із пошуковим апаратом електронного каталогу «Журналів та періодичних видань», де автоматично вказується, що періодичне видання розписується в реферативній базі даних. Реалізовано пошук за видом документів і спеціальностями ВАК України (сьогодні – ДАК МОН України). Роботи проводили спільно відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж (К. В. Лобузіню) і відділом наукового формування національних реферативних ресурсів (Н. Я. Зайченко). Наразі відділ наукового формування національних реферативних ресурсів входить до структури Інституту інформаційних технологій НБУВ. РБД «Україніка наукова», започаткована 1998 р. НБУВ (під керівництвом академіка НАН України О. С. Онищенка) та ІПРІ (під керівництвом директора ІПРІ

¹ Лобузіню К. В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних, експерти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 1. С. 26–35.; Лобузіню К. В. Знач. твір. 252 с.

члена-кореспондента НАН України В. В. Петрова та його заступника, члена-кореспондента НАН України, доктора технічних наук А. А. Крючина) у рамках корпоративного проекту НАН України зі створення національної системи реферування наукової літератури, на сьогодні є єдиною вітчизняною загальнодоступною універсальною базою даних, що містить інформацію про наукові публікації з усіх галузей знань. РБД служить для висвітлення та доведення до світової спільноти результатів наукової діяльності вітчизняних учених; пропагування доробку українських дослідників з найновіших напрямів наукового знання; розкриття теоретичного надбання та досвіду в галузі наукових розробок сучасних вітчизняних наукових шкіл, колективів, науково-дослідних й освітніх інституцій. Загальна кількість джерел, відображених у РБД «Україніка наукова», станом на кінець 2017 р. становить 650 тис.

Значна увага приділялася роботі з конвертування сканованого генерального алфавітного каталогу на платформу САБ «ІРБІС-64», що створило передумови для подальшої ретроконверсії сканованого масиву карток до електронного каталогу НБУВ і створення електронних ресурсів традиційних каталогів ретроспективного характеру. Було також створено спеціалізоване програмне забезпечення та проведено конвертування імідж-каталогів спеціалізованих фондів НБУВ (К. В. Лобузін, Є. Ю. Коцюба).

Успішна реалізація проектів з інтеграції електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів і створення комплексних пошукових інтерфейсів виявили необхідність переведення на загальнобібліотечну інформаційну платформу накопиченого масиву електронних версій наукових періодичних видань України. Електронну бібліотеку «Наукова періодика України» – інтегровану політематичну наукову електронну бібліотеку публікацій, опублікованих у наукових фахових виданнях України, було започатковано у 2008 р. відповідно до наказу ВАК України і НАН України № 436/311 від 07.07.2008 р. «Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». Підтримку та наповнення інформаційного ресурсу здійснював Центр бібліотечно-інформаційних технологій (під керівництвом Л. Й. Костенка). Наявний масив електронних версій наукових публікацій було реалізовано як лінійний веб-архів, без необхідних бібліографічних атрибутів (автор, назва, рік видання тощо), пошук в архіві

здійснювався засобами пошукової системи Google (Л. Й. Костенко, Т. В. Симоненко, Д. В. Соловяненко).

Протягом 2012–2014 рр. відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж було здійснено дослідження та проведено комплекс робіт з переведення електронних ресурсів «Наукової періодики України» на бібліотечну технологію опрацювання (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін) спільно зі співробітниками відділу наукової організації електронних інформаційних ресурсів (Н. Ф. Самохіна, І. З. Пелюховська, С. С. Гарагуля). Наразі співробітники відділу наукової організації електронних інформаційних ресурсів здійснюють наповнення та наукове опрацювання інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», який вміщує електронні версії періодичних фахових видань наукових установ і навчальних закладів. Керівник групи організації електронних періодичних наукових видань відповідає за загальну координацію роботи групи, проводить первинну експертизу комплектності та відповідності отриманого пакета документів встановленим вимогам і подальше опрацювання та ведення документації інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», вносить до переліку фахових видань нові назви наукових журналів, урегульовує проблеми, що виникають у взаємовідносинах бібліотеки з редакціями тощо.

Впровадження бібліотечної технології опрацювання ресурсів «Наукової періодики України» та розроблені принципово нові технологічні рішення надали користувачам системи (автори, редакції, бібліотекарі, читачі) такі можливості: користувацький інтерфейс електронної бібліотеки надає доступ до бібліографічних даних, реферативної інформації та повних текстів наукових публікацій, має багатоаспектні можливості пошуку інформаційних джерел, орієнтовані на наукову аудиторію користувачів:

- перегляд списку наявних періодичних видань, посилання на сайт видавництва журналу, інформація про редколегію, тематичний профіль і контакти;

- наявність повної інформації про публікацію: журнал, випуск, рік тощо;

- можливість наводити правильний бібліографічний опис наукових публікацій відповідно до ДСТУ;

- можливість проводити пошук публікацій за покажчиками авторів і назв публікацій; за авторським індексом є можливість підібрати всі публікації зазначеного автора, наявні в електронному вигляді;

- проводити розширений пошук за ключовими словами з назв публікацій;
- зі знайденого бібліографічного опису за гіперпосиланням добирати всі публікації певного автора;
- від бібліографічного опису наукової публікації за гіперпосиланням переходити до повного опису журналу для з'ясування його фахової спрямованості та спеціальності ДАК України;
- від бібліографічного опису наукової публікації за гіперпосиланням переходити до змісту журналу для перегляду всіх публікацій випуску;
- можливість попереднього перегляду тексту без його завантаження на комп'ютер користувача (має бути встановлено програму для перегляду PDF-файлів);
- інтеграція з реферативною базою даних «Україніка наукова», що надає розширені пошукові можливості;
- для авторів наукових публікацій є можливість перегляду їх пошукових профілів на інформаційному порталі «Наука України: доступ до знань»;
- знаходження повного тексту наукової публікації в пошуковій системі Google (синонімія, нечіткий пошук) у межах усього архіву наукової періодики України з можливістю перегляду бібліографічного опису знайденої публікації;
- запобігання плагіату (можливість відшукати будь-яку фразу та порівняти тексти), запобігання передруку одного й того ж матеріалу в декількох виданнях;
- індексування всіх публікацій та інтеграція з аналітичним сервісом «Google Академія»;
- автоматичний перехід до бібліометричного портрету публікації в системі «Google Академія», перегляд індексу цитування публікації і її авторів, пошук подібних публікацій.

Наукові установи та навчальні заклади виявляють зацікавленість і активність у розміщенні електронних версій власних фахових періодичних видань в електронній бібліотеці «Наукова періодика України» на веб-порталі НБУВ, що дає можливість вести активний обмін науковою інформацією з вітчизняними й зарубіжними установами. З точки зору видавництва наукових журналів інтеграція їхніх публікацій до єдиного науково-інформаційного ресурсу «Наукова періодика України» надає такі переваги:

– реклама наукового фахового видання, обов’язкове посилання на сайт видавництва журналу, інформація про редколегію, тематичний профіль і контакти;

– інтегрований ресурс працює на розвиток науки та користувачів, що опосередковано сприяє використанню наукової продукції видавництв, її цитованості й затребуваності, що як наслідок підвищує рейтинг видань і їхніх видавництв;

– наукові видавництва мають серед потенційних споживачів їхньої інформації щодобово понад 5 тис. сеансів відвідування – це щоденне читання наукових фахових видань та цитування їхніх публікацій, яке не може бути забезпечено самостійно окремими сайтами журналів;

– у рейтингах пошуку Google запити з порталу НБУВ надаються першими й містять необхідні метадані про публікацію (автор, назва, журнал), посилання веде з пошукової системи Google до персональної сторінки публікації на порталі НБУВ, де на неї можна коректно послатися (у тому числі вказати видання, у якому опубліковано статтю);

– завдяки проіндексованим «Google Академія» метаданим публікацій (які обов’язково містять назву журналу) з’явилася можливість створити наукометричний профіль журналу та стежити за цитованістю опублікованих у ньому статей;

– сервіси для авторів і видавництв надаються в межах інформаційної платформи НБУВ безкоштовно на умовах вільного доступу до повних текстів публікацій.

Створення професійної електронної бібліотеки періодичних видань вирішило завдання обліку та наукового опису електронних публікацій, забезпечило стабільне щоденне бібліографічне опрацювання 700–1000 електронних текстів окремих статей. Станом на 1 листопада 2017 р. електронна бібліотека «Наукова періодика України» містить 2 тис. 588 журналів, 29 тис. 872 випусків і 784 тис. 807 повних текстів статей.

Іншим важливим завданням була інтеграція наукової періодики України до глобальних наукових інформаційних систем, зокрема «Google Академії». У 2014 р. відділом програмно-технологічного забезпечення комп’ютерних мереж було узгоджено технологічні рішення та розпочато щоденне передавання метаданих наукових публікацій з бази даних «Наукова періодика України» до інформаційної системи «Google Академія». Індексуння по-

шуковими роботами «Google Академії» величезного інтегрованого масиву наукової періодики України забезпечило постачання до глобальної наукової інформаційної системи якісних метаданих, необхідних для аналізу публікаційної активності та наукових зв'язків українських учених. Попереднє оцінювання результатів індексування дає змогу стверджувати, що персональні профілі вчених, які публікуються в журналах, що перебувають у вільному доступі на порталі НБУВ і значно збагатилися бібліографічною інформацією (кількість бібліографічних посилань зросла у три-чотири рази). Спостерігається також зростання показників цитування публікацій і виявлення раніше недоступних семантичних зв'язків представлених результатів наукової діяльності українських учених ¹.

Під час проведеного дослідження було також виявлено, що реалізувати сучасні форми інтерактивного спілкування з користувачами бібліотеки можливо лише за умов впровадження динамічної платформи для порталу наукової бібліотеки, реалізованої на базі CMS-технологій (технологій керування змістом сайту, Content Management Systems). Було встановлено, що головним у реалізації саме бібліотечних веб-проектів є організація інтеграції головних технологічних CMS-рішень з пошуковим апаратом бібліотечних онлайн-каталогів. К. В. Лобузіню було ініційовано та рекомендовано оновити і впровадити нову платформу порталу НБУВ. У 2013 р. було впроваджено нову платформу веб-порталу НБУВ, розроблену на основі системи керування змістом сайту Drupal (К. В. Лобузін, А. Г. Ключок). Визначено головні структурні елементи веб-порталу НБУВ: головне меню, інформаційні банери, типи матеріалів і блоки, дизайн сторінок, система таксономії. Розгорнуто систему підтримки новин, розроблено спеціалізовані види матеріалів та інтерактивні форми на порталі НБУВ для підтримки різних видів бібліотечно-інформаційної діяльності: електронні виставки, віртуальна довідка, дари, партнери НБУВ, прес-служба. Закладено основу для організації системи зворотного зв'язку з користувачами НБУВ через інтерактивні форми. Узгоджено структуру та інформаційне наповнення веб-сторінок структурних підрозділів НБУВ, проведено ретроконверсію й

¹ Лобузін К. В. Бібліотечні та семантичні веб-технології в організації доступу до наукової періодики. *Наука України у світовому інформ. просторі*. 2015. Вип. 11. С. 75–80; Лобузін К. В. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек. *Бібл. вісн.* 2015. № 3. С. 18–23.

оновлення відповідних матеріалів та інформаційних комплексів, організовано на основі системи тегів автоматичне групування матеріалів новин й електронних виставок у тематичні комплекси на веб-сторінках структурних підрозділів НБУВ.

Інтегровано матеріали сайту з каталогами й базами даних НБУВ: розроблено новий веб-дизайн і навігаційні інструменти пошукового інтерфейсу веб-ІРБІС, створено систему гіпертекстових зв'язків записів бібліотечних баз даних із матеріалами сайту.

Розроблено спеціалізований інформаційний сервіс для підтримки онлайн-реєстрації на наукові конференції НБУВ (А. Г. Клочок). Інформаційний сервіс має такі функціональні можливості: підтримка бази даних доповідачів, можливість реєстрації декількох наукових форумів одночасно, онлайн-реєстрація тез доповідей конференції, модерування матеріалів конференції, формування програми конференції, можливість розміщення презентацій, відео- та фотоматеріалів за підсумками конференції, перегляд матеріалів конференції за доповідачами й назвами доповідей¹.

Отже, за короткий період з 2009–2013 рр. за ініціативи К. В. Лобузіної та за підтримки наукового й бібліотечного професійного колективу НБУВ на єдиній інформаційній платформі було реалізовано завдання створення комплексу електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів (який станом на кінець 2013 р., налічував понад 90 баз даних, що містять 2,5 млн записів, наразі 76 із них опубліковано на порталі НБУВ і до них є вільний доступ). Він заклав фундамент для ефективного управління базою знань наукової бібліотеки (див. розд. 3.5). Опрацювання завдання сумісності стандартів формування бібліотечних електронних ресурсів дало змогу ефективно поєднувати абсолютно різні за видом і складом бази даних у проблемно-орієнтовані інформаційні комплекси. За цим комплексним принципом на порталі НБУВ було організовано спеціалізовані е-бібліотеки: бібліотекознавча, юридична та філософська. Налаштування е-бібліотек автоматично

¹ Клочок А. Створення порталу наукової бібліотеки: структура, національні вимоги та сучасні веб-технології. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 38. С. 350–365; Лобузіна Е. В. Интернет-комплекс научной библиотеки как средство интеграции информационных ресурсов. *Науч. и техн. б-ки*. 2012. № 12. С. 20–28; Лобузіна К. В. Онлайнві бібліотечні послуги: нові підходи та технології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 30–35; Лобузіна К. В. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайнного середовища. *Вісн. Книжк. палати*. 2012. № 7. С. 30–35.

виокремлюють інформацію за відповідною галуззю знань з таких інформаційних ресурсів порталу НБУВ, як електронний каталог, реферативна база даних, наукова електронна бібліотека, інтернет-навігатор¹.

Окремим напрямом діяльності сьогодні є створення меморіальних колекцій. За принципом комплексного подання інформації було створено, триває актуалізація та поповнення персональних меморіальних електронних колекцій видатних діячів науки й культури України: у 2012 р. – до 150-річчя від дня народження В. Вернадського (Л. А. Дубровіна, Л. М. Яременко, К. В. Лобузін, Л. В. Коновал), у 2016 р. – до 150-річчя від дня народження М. Грушевського (О. В. Юркова, Інститут історії України; К. В. Лобузін, І. В. Лобузін). Ці персональні електронні колекції містять біографічні матеріали, бібліографію, архівну інформацію, повнотекстові ресурси, галереї зображень, аудіо- і відеоматеріали, інтернет-ресурси, інтерактивну меморіальну карту, тематичні предметні покажчики тощо. Завдяки сумісним форматам опису бібліотечних документів і матеріалів для їх формування можна використовувати інформацію різних баз даних НБУВ².

У тому числі в електронну вернадскіану та шевченкіану увійшли бібліографічні бази даних, підготовлені у відділі національної бібліографії (В. Ю. Омельчук [керівник], Л. С. Новосолова, І. Д. Войченко), які є електронними аналогами видань, підготовлених відділом національної бібліографії «Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність» (2012) та «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840–2014» (2014). Завдяки здійсненню цих локальних проектів із формування в автоматизованому режимі персональної бібліографії було відпрацьовано програмно-технологічні рішення створення електронних ресурсів національної бібліографії та автоматизованої підготовки складних структурованих бібліографічних видань з комплектом необхідних покажчиків. Надалі записи бібліографічних баз даних можуть використовуватися для

¹ Лобузін К. В. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посіб. Київ, 2016. 103 с.; Лобузін К. В. Технологія організації комплексних бібліотечних юридичних інформаційних ресурсів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 190–199.

² Лобузін К. В. Інтегрований меморіальний ресурс «Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського». *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. статей. Випуск спец.* Київ, 2013. Вип. 18. С. 25–30; Лобузін К. В. Меморіальна електронна колекція «Т. Г. Шевченко» у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібл. вісн.* 2014. № 5. С. 46–50.

поповнення пошукового апарату електронних бібліотечних ресурсів, ретроконверсії карткових каталогів і підготовки планів оцифрування¹.

У 2014–2016 рр. відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж під керівництвом К. В. Лобузіної в напрямі розвитку досліджень у галузі інтелектуальних бібліотечних технологій і бібліотечних баз знань спільно з іншими підрозділами НБУВ виконувалася науково-дослідна тема «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки».

З метою ефективного виконання завдань наукової теми й оптимізації наукового співробітництва між структурними підрозділами НБУВ, діяльність яких пов'язана з інформаційними технологіями та формуванням електронних ресурсів, у 2015 р. на базі відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж (далі – відділ інформаційно-комунікаційних технологій) було утворений Центр бібліотечних електронних ресурсів і технологій (під керівництвом К. В. Лобузіної). До складу центру увійшли відділ інформаційно-комунікаційних технологій, відділ наукової організації електронних інформаційних ресурсів, відділ технологій дистанційного обслуговування (сучасна назва: відділ технологій електронного науково-інформаційного обслуговування). Нова структура відображала інноваційні стратегії подальшого формування електронних ресурсів НБУВ у комплексі завдань розвитку глобального інформаційного суспільства.

У межах виконання наукової теми на основі чинних міжнародних стандартів було розроблено систему взаємопов'язаних метаданих бібліотечної бази знань, яка включає науковий опис колекцій, документів і науководовідковий апарат (довідкові й авторитетні записи). Було також здійснено модернізацію структури та технології формування семантичних бібліотечних інструментів: авторитетних файлів і рубрикатора наукової бібліотеки.

Сьогодні увагу світового співтовариства притягнуто до створення цифрових бібліотек культурної спадщини та бібліотечних колекцій. Вона займає значне місце в стратегії розвитку країн ЄС, національних бібліотек світу. Тому у відділі було започатковано спеціальні дослідження питання створення цифрових бібліотек на базі фондів НБУВ і ресурсів спеціалізованих відділів (відповідальний виконавець І. В. Лобузін). Було розроблено

¹ Лобузіна К. В. Інформаційні технології у створенні національних бібліографічних ресурсів. *Бібл. вісн.* 2013. № 1. С. 9–15.

ряд технологічних рішень, спрямованих на вдосконалення структури та користувацького інтерфейсу «Цифрової бібліотеки історико-культурної спадщини», разом із відділами-фондоутворювачами розпочато формування ряду цифрових колекцій: тематичних, персональних, видавничих, книжкових пам'яток, історичних фондів і зібрань. І. В. Лобузіним було обґрунтовано основні підходи до формування наукової електронної бібліотеки на основі інтеграції сучасних бібліотечних і веб-технологій та розроблено оригінальні технологічні рішення організації цифрового комплексу наукової бібліотеки. Результати проведеного дослідження узагальнено в монографії «Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій»¹.

Окремий ґрунтовний напрям присвячено виконанню функції головної бібліотеки НАН України – створенню пілотного проекту «Корпоративного каталогу бібліотек установ Національної академії наук України». Для реалізації проекту «Корпоративний каталог бібліотек установ Національної академії наук України» в НБУВ організовано корпоративний сервер бібліотечних баз даних, до якого мають авторизований доступ бібліотеки наукових установ НАН України, введені дані оновлюються щоденно на порталі НБУВ (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, Є. І. Сидиченко). Проект створення зведеного електронного каталогу мережі бібліотек НАНУ України передбачає два основні підходи: представлення на порталі НБУВ уже створених електронних каталогів бібліотеками мережі НАН України; надання можливості бібліотекам вести власні каталоги на корпоративному сервері НБУВ. Крім того, протягом звітної періоду було також апробовано можливість розроблення спеціалізованого користувацького інтерфейсу електронного каталогу бібліотеки, створеного в дизайні основного сайту наукової установи. Інтегрований пошуковий профіль електронних каталогів бібліотек установ НАНУ дає змогу проводити пошук у всіх базах даних одночасно (URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/nas_corp).

Учасники корпоративного проекту мають можливість запозичувати записи електронного каталогу НБУВ. У 2015–2016 рр. до проекту приєдналося 20 бібліотек науково-дослідних установ НАНУ: Інститут археології,

¹ Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія. Київ, 2016. 216 с.

Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії, Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного, Інститут географії, Інститут гідробіології, Інститут економіки та прогнозування, Інститут електродинаміки, Інститут зоології, Інститут історії України, Інститут клітинної біології та генетичної інженерії, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут математики, Інститут проблем кріобіології і кріомедицини, Інститут проблем міцності ім. Г. С. Писаренка, Інститут соціології, Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова, Інститут фізики напівпровідників, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця.

Протягом 2016 р. було також здійснено спільні роботи Інституту історії України (Г. В. Боряк) і НБУВ (К. В. Лобузін, І. В. Лобузін) з модернізації інформаційної архітектури порталу Інституту історії України та електронного каталогу наукової бібліотеки інституту. Зокрема, на сучасну пошукову платформу було переведено інформаційні ресурси національної ваги: енциклопедія історії України та електронна бібліотека історичної тематики. Ці роботи надають можливість здійснювати інтегрований пошук історичних ресурсів на порталах інституту та бібліотеки.

Накопичений досвід формування ресурсу рукописної та книжкової спадщини України дав змогу виокремити та розвивати важливий для виконання функцій НБУВ національного бібліотечного книгосховища проєкт «Книжкові пам'ятки України» та ув'язання його з реалізацією завдань формування Державного реєстру національного культурного надбання. Базу даних «Книжкові пам'ятки НБУВ» спрямовано на науково-бібліографічну реєстрацію пам'яток, і сьогодні вона є доступною на порталі НБУВ у тематичному блоці «Історико-культурні ресурси». Органічним доповненням представленої інформації є «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини», у якій є можливість переглянути повні тексти унікальних пам'яток із фондів НБУВ, що полегшує завдання ідентифікації та атрибуції книжкових пам'яток для регіональних бібліотек України.

Перспектива використання бази даних «Книжкові пам'ятки НБУВ» як інформаційного ресурсу про особливо цінні та унікальні документи найбільшої книгозбірні України вбачається, крім того, у залученні до формування зведеної бази книжкових пам'яток інших бібліотек та установ України – музеїв і архівів. Такий підхід розкриває перспективи загальнонаціо-

нальної цифрової бібліотеки, яка створюється в багатьох країнах світу як пріоритетна в державній культурній політиці.

Потенційні можливості інформаційної платформи, налагодженої в НБУВ, дають змогу організувати розподілене формування реєстру книжкових пам'яток в онлайн-режимі через веб-інтерфейс. Так, у 2015 р. було релізовано пілотний проект із розподіленого збирання інформації про примірники рідкісних видань Т. Шевченка (1840–1923 рр., у тому числі прижиттєвих) у бібліотеках України. До проекту приєдналися 11 наукових бібліотек, серед яких: Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, Національна бібліотека України для дітей, Національна історична бібліотека України, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна ¹.

У напрямі вдосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень було сформовано комплекс наукових інформаційних сервісів на порталі НБУВ: інтернет-навігатор «Джерела наукової інформації» (К. В. Лобузін, Н. Ю. Каліберда, Н. В. Добра) та система електронних наукових реферативних оглядів із пріоритетних напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень Національної академії наук України; створено електронний реєстр баз даних НБУВ, доступних онлайн на порталі НБУВ, для покращення навігаційних можливостей електронні ресурси згруповано в декілька тематичних блоків: «Наукові ресурси», «Історико-культурні ресурси», «Спеціалізовані е-бібліотеки», «Бібліографічні ресурси», «Біографічні ресурси» (К. В. Лобузін) ².

¹ Ковальчук Г. І., Лобузін К. В. Проблеми створення інтегрованого веб-ресурсу книжкових пам'яток України. *Матеріали III Міжнар. книгознавчих читань «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці» (Одеса, 15–17 вересня 2015 р.)*. 2016. С. 8–17.

² Лобузін К. В. Проблемно-орієнтовані бази знань бібліотек як джерельна база соціогуманітарних досліджень. *Спец. іст. дисципліни: питання теорії та методики. Електрон. інформац. ресурси*. 2015. Число 25. С. 115–123.

Тематична класифікація знань для наукової бібліотеки є головним інструментом доступу до її інформаційних ресурсів. З метою покращення тематичного пошуку інформаційних ресурсів і тематичного упорядкування бібліотечних колекцій у 2016 р. розроблено базу даних та підготовлено до публікації «Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант» (К. В. Лобузін, С. В. Галицька, Н. Я. Зайченко), у якому було значно оновлено розділи, пов'язані з комп'ютерними науками та історією України. Розпочато роботи із взаємоузгодження тематичних рубрик Рубрикатора НБУВ з міжнародною бібліотечною класифікацією УДК. Створення бази даних Рубрикатора НБУВ ґрунтується на проведеному у 2000–2010 рр. К. В. Лобузіню дослідженні, яке стосувалося використання бібліотечних класифікацій у сучасних інформаційних сервісах та розробок електронного інтерфейсу лінгвістичних бібліотечних засобів. У 2007 р. за цією темою дослідження К. В. Лобузін захистила кандидатську дисертацію (технічні науки), у 2010 р. опублікувала монографію «Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах», у 2011 р. підготувала оригінальну розробку розділів Рубрикатора НБУВ «Кібернетика», «Інформаційна та обчислювальна техніка»¹.

Статус НБУВ як національної та наукової бібліотеки диктує напрями діяльності: наразі бібліотека концентрує свої технологічні та інтелектуальні зусилля на відображенні в електронному середовищі комплексної інформації про Україну, її науку та науковців. З 2016 р. багаторічна робота з фондами та узагальнених наукових підходів до формування бібліотечної бази знань дала змогу відкрити два нові проекти НБУВ: електронна бібліотека «Україніка» та інформаційний портал «Наука України: доступ до знань», метою яких стало створення інтегрованого інформаційного простору української науки в цифровому суспільстві, популяризація, підвищення рейтингу та доступності інформаційних ресурсів українознавчої тематики та наукових здобутків учених України за рахунок використання сучасних бібліотечних і веб-технологій. Розроблено платформу, інформаційну архітектуру та науково-довідкові засоби для розгортання цих проектів (К. В. Лобузін)².

¹ Лобузін К. В. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах : [монографія]. Київ, 2010. 132 с.; Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. «381 Кібернетика», «397 Інформаційна та обчислювальна техніка». Київ, 2011. 249 с.

² Лобузін К. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Б-ки нац. акад. наук: пробл. функціонування, тенденції розвитку*. 2017. Вип. 14. С. 35–46. URL: <http://maan>.

У 2017 р. проведені дослідження та перспективи подальшої реалізації фундаментальних проектів сприяли перетворенню Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій в Інститут інформаційних технологій та розпочато виконання науково-дослідної теми «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів». До Інституту інформаційних технологій також приєднався відділ наукового формування національних реферативних ресурсів (керівник Н. Я. Зайченко).

Взаємодія структурних підрозділів у межах Інституту інформаційних технологій дала змогу вивести на новий рівень роботу з інтегрованим бібліотечним порталом знань, у формуванні якого задіяно всіх співробітників інституту. Основними пошуковими інструментами порталу «Наука України: доступ до знань» є авторитетні файли наукових установ і науковців. Ці інструменти призначено насамперед для ідентифікації авторів наукових публікацій (індивідуальних і колективних) та включають такі традиційні елементи авторитетних файлів, як взаємопов'язана система різночитань імен осіб і назв установ. Новим у запропонованій моделі порталу знань (knowledge portal) є наявність, крім суто лінгвістичної пошукової інформації, також і довідкових елементів, які полегшують процес наукового пошуку, покращують видимість публікацій автора в мережі та сприяють науковій комунікації.

Станом на кінець 2017 р. на порталі зареєстровано інформаційні профілі 205 наукових бібліотек, 257 наукових електронних ресурсів бібліотек, 388 наукових установ і 132 тис. 327 науковців.

Протягом 2015–2017 рр. було проведено роботи в напрямі розроблення і впровадження технологічних рішень формування національних авторитетних файлів наукових установ та науковців України (К. В. Лобузін, І. П. Антоненко, О. В. Ісаєва, Т. Ю. Власова). Розпочато створення авторитетного файлу наукових установ з усіма перейменуваннями установи та історичною довідкою щодо зміни назв. Для наукової установи на порталі НБУВ реалізовано пошук видань через авторитетний файл. Знайдений інформаційний масив сортується за роками видання. Станом на кінець 2017 р. на порталі зареєстровано 391 наукову установу (зокрема, 193 науково-дослідні установи [з них 157 – НАН України], 150 вищих навчальних закладів), інформацію,

про які супроводжує авторитетний файл, що містить 2 тис. 878 записів (варіантів назв).

У 2017 р. стартував новий важливий інформаційний блок «Науковці України». Пошуковий профіль автора-науковця на порталі містить таку інформацію: ім'я особи, альтернативні імена (українською та іноземними мовами), місце(я) роботи, науковий ступінь, спеціалізацію, інформацію про галузь наукової діяльності, вчене звання, персональні веб-сторінки, довідкові веб-ресурси та лінки до профілів в інших науково-інформаційних системах, пов'язані персоналії. Наявний реєстр науковців України систематизовано за кодами спеціальностей ДАК України. Паралельно розпочато роботи зі створення авторитетних записів варіантів імен науковців України, насамперед для академіків НАН України. Ресурси інформаційного блоку «Науковці України» формуються автоматично – відповідно до наявного масиву авторефератів захищених в Україні дисертацій, що надійшли до фонду НБУВ, авторизовано створюються, редагуються та доповнюються співробітниками відділу технологій електронного науково-інформаційного обслуговування (під керівництвом Л. В. Коновал).

Пошукові та інформаційні можливості створеної системи надають змогу:

- автоматично проводити пошук публікацій персоналії за всіма різноманітними іменами (українською та іноземними мовами); переглядати список публікацій науковця: автореферати, дисертації, книги, наукові статті;

- завантажувати наявні повні тексти наукових публікацій; здійснювати пошук публікацій одночасно в таких електронних інформаційних ресурсах НБУВ: «Електронний каталог: книжкові та періодичні видання», «Реферативна база даних “Україніка наукова”», електронна бібліотека авторефератів дисертацій, електронна бібліотека «Наукова періодика України» (пошуковий алгоритм використовує предметну галузь науковця для налаштувань результатів пошуку);

- знайти колег, що займаються відповідним напрямом наукових досліджень; добирати списки науковців за місцем роботи, місцем захисту дисертації, установою, відомством, містом;

- отримувати інформацію щодо наявних інформаційних джерел довідкового й біографічного характеру;

– визначати коло науковців, пов'язаних науковими та родинними зв'язками; переглядати інформацію бібліометричних профілів учених; користуватися автоматично створеним списком співавторів;

– за умов наведення інформаційного профілю науковця в науково-інформаційній системі «Google Академія» є можливість продовжити пошук публікацій автора, які відсутні у фондах НБУВ;

– за наявності пошукового профілю науковця в системі він автоматично з'являтиметься під час пошуку наукових публікацій для отримання додаткової інформації про авторів публікації;

– для отримання докладнішої інформації про автора наукових публікацій на порталі НБУВ є можливість заповнити опитувальну «Анкету науковця»¹.

Треба зазначити, що інформація про науковців України користується значним попитом у користувачів порталу НБУВ (у середньому на добу переглядається понад 500 с. пошукових авторських профілів науковців України на порталі НБУВ).

До 100-річного ювілею НАН України в Інституті інформаційних технологій розпочато формування довідково-пошукового навігатора «Національна академія України», у якому подано більш детальну інформацію про установи НАН України, відповідно до структури секцій, відділень та академіків НАНУ (К. В. Лобузін, Є. В. Руденко, В. В. Коцюба). Інформація навігатора пов'язана з пошуковими профілями наукових установ і науковців на порталі «Наука України: доступ до знань».

Ще одним значним проектом Інституту інформаційних технологій, який стартував у жовтні 2017 р., є електронна бібліотека (далі – ЕБ) «Україніка». ЕБ задумано й побудовано як портал знань про Україну (В. І. Попик, Л. А. Дубровіна, К. В. Лобузін). Основними завданнями цього проекту є:

– надання широкій громадськості доступу до документів державно-національної ваги;

– забезпечення користувачам єдиної точки входу для пошуку різномірних за видами й тематичною спрямованістю ресурсів «Україніка»;

¹ Лобузін К. В. Авторський профіль на порталі Національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. *Б-ка. Наука. Комунікація. Стратег. завдання розвитку наук. б-к* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 289–293.

- збирання та архівування мережевих електронних ресурсів України (насамперед електронні версії книг і періодичних видань);
- забезпечення збереження рідкісних бібліотечних й архівних фондів «Україніки» в електронному форматі;
- створення на базі ресурсів ЕБ персональних, тематичних і проблемно-орієнтованих електронних колекцій;
- популяризування української мови й культури, поширення української літератури для україномовних зарубіжних користувачів;
- створення можливостей використання фондів ЕБ у наукових дослідженнях, в освітніх процесах, а також з метою популяризації іміджу України у світі.

Для порталу знань «Україніки» розроблено спеціальні семантичні інструменти: тематичне древо знань і довідково-предметні рубрики (К. В. Лобузін, І. П. Перенесієнко). Основними блоками древа знань «Україніки» визначено такі поняття: «Біографістика», «Верстви населення», «Військова справа», «Демографія», «Держава і право», «Джерелознавство», «Друк. Книгознавство», «Економіка», «Етнографія», «Здоров'я та фізична культура», «Інженерна думка та винахідництво», «Історія України», «Краєзнавство», «Культура. Мистецтвознавство», «Літературознавство», «Мовознавство», «Наука», «Освіта та виховання», «Пам'ятки культури», «Політологія», «Природознавство», «Психологія», «Сільське господарство», «Соціальні комунікації», «Соціологія», «Фізико-математичні науки», «Філософія», «Церква. Релігія». Ряди предметних рубрик становлять такі поняття: «Географічні об'єкти», «Держави», «Історичні події», «Мистецтво», «Мови», «Народи», «Населені пункти», «Організації», «Органи державної влади», «Пам'ятки культури», «Пам'ятки природи», «Персоналії», «Суспільно-політичні рухи», «Території», «Установи». Довідкові записи містять стислу дефініцію поняття, семантичні зв'язки між поняттями (ієрархія, синонімія, асоціація), гіперпосилання до інформаційних інтернет-джерел («Вікіпедія», «Енциклопедія історії України», Internet Encyclopedia of Ukraine, «Ізборник», «Український національний біографічний архів» тощо), електронних виставок, електронних каталогів і документів електронного фонду «Україніки». База знань також надає можливість формувати окремі електронні колекції будь-якого напрямку. Побудована модель бази знань «Україніки» створила передумови для проведення на основі масиву документів і довід-

кових записів різноманітних додаткових досліджень у хронологічному, персональному й територіальному розрізі.

Основними джерелами поповнення ЕБ є електронні ресурси НБУВ, вільнодоступні мережеві електронні ресурси, українознавчі сайти та веб-ресурси наукових установ і установ культури, оцифровані видання з фондів НБУВ. Інтернет-ресурси включено у єдину пошукову систему ЕБ разом з іншими електронними документальними інформаційними джерелами. Ядром фонду електронної бібліотеки є оцифровані документи українознавчої тематики з фондів НБУВ. У тому числі значним інформаційним масивом є подання повнотекстового електронного ресурсу національної бібліографії України: «Книга в Україні (1861–1972)» (у 20 томах) та «Україномовна книга (1798–1923)» (у трьох томах). Розпочато також формування електронної повнотекстової колекції оцифрованих видань з фондів НБУВ «Україномовна книга», яка на кінець 2017 р. уже містить 390 документів, доступних в онлайн-режимі користувачам Інтернету.

Станом на кінець 2017 р. електронна бібліотека «Україніка» містить 5 тис. 208 довідкових записів і 4 тис. 963 описів окремих документів.

Основний масив ресурсів електронної бібліотеки «Україніка» сформовано в період 2015–2017 рр. співробітниками відділу інформаційно-комунікаційних технологій під керівництвом К. В. Лобузіню: формування та інтеграції ресурсів цифрової україніки (К. В. Лобузіню, Л. В. Коновал, І. П. Перенесієнко, І. В. Данильченко, О. О. Хоменко, А. В. Незвещук), сектор технологій оцифрування фондів (С. Г. Клочок, Є. Ю. Коцюба), сектор програмних і мережевих технологій (І. В. Лобузіню)¹.

Серед важливих перспективних завдань нової наукової теми Інституту інформаційних технологій також заплановано дослідження нової моделі розвитку діяльності наукових (академічних) бібліотек (Бібліотека 3.0, семантична бібліотека) та розгортання робіт з ретроконверсії карткових каталогів НБУВ, яка передбачає вироблення науково-методичних принципів ретроконверсії й проведення робіт із введення в активний електронний обіг масиву ретроспективних бібліографічних записів. Уже розпочато відпрацю-

¹ Лобузіню К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Б-ка. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.)* : у 2 ч. Ч. 1. Київ, 2015. С. 18–23.

вання технології ретроконверсії на прикладі бібліографії наявних у фондах НБУВ видань перших 12 академіків НАН України.

Із старту нової платформи інформаційного порталу НБУВ у 2013 р., за даними моніторингу використання веб-ресурсів, загальна кількість відвідувань (сеансів роботи) нового порталу НБУВ за шість років (2013–2018) зросла в середньому у п'ять разів (2018 р. – 22,2 млн, 2017 р. – 22,2 млн, 2016 р. – 19,7 млн, 2015 р. – 17,7 млн, 2014 р. – 13,7 млн, 2013 р. – 4,3 млн) та сукупно становила 99,8 млн (рис. 3.1.1).

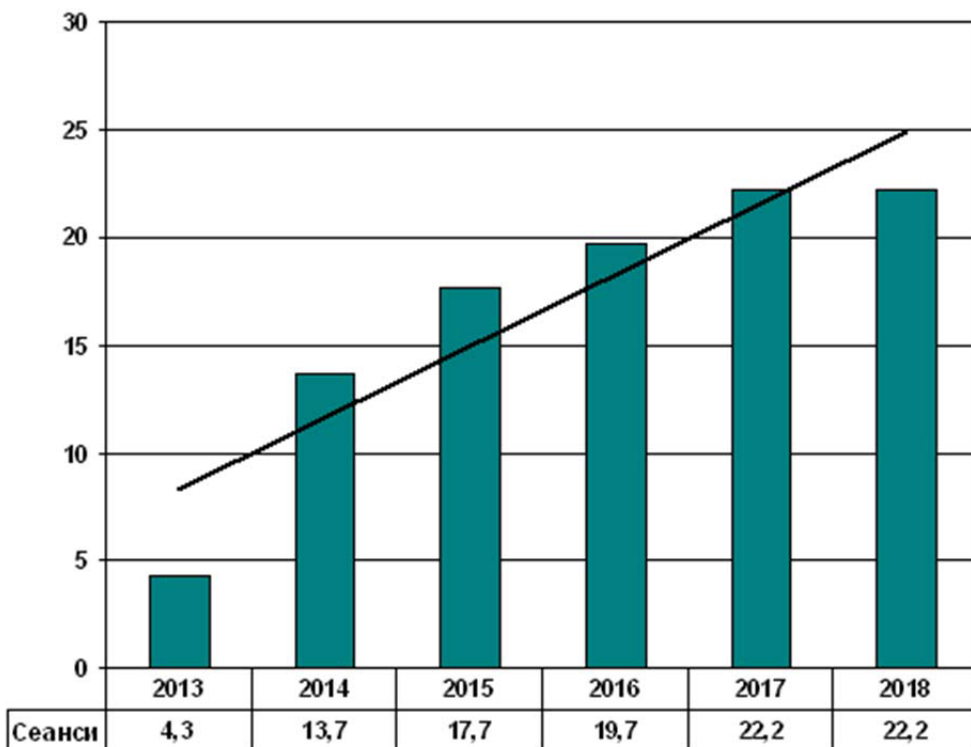

Рис. 3.1.1. Статистика та динаміка сеансів роботи з онлайнним бібліотечно-інформаційним комплексом науково-довідкових баз даних НБУВ (за даними вебметричної системи GoogleAnalytics, 2013–2018)

Серед відвідувачів порталу 10 % є віддаленими користувачами (приблизно 1 млн відвідувань щорічно). Лідерами, за даними незалежної веб-метричної системи Google Analytics, є такі країни: Росія, Польща, Сполучені Штати Америки, Німеччина, Білорусь, Казахстан, Велика Британія, Індія, Чехія, Ізраїль, Канада, Італія, Франція, Молдова, Литва, Болгарія, Азербайджан, Армєнія, Іспанія, Турція, Словачія, Австрія, Угорщина, Латвія, Естонія, Узбекистан, Китай, Словенія, Грузія, Румунія (див. рис. 3.1.2, 3.1.3).

Рис. 3.1.2. Усі країни світу (відвідування порталу НБУВ користувачами з різних країн)

Отже, у період 2008–2018 рр. відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж, Центром бібліотечних електронних

ресурсів і технологій, Інститутом інформаційних технологій було проведено масштабні роботи з формування єдиного електронного наукового бібліотечного простору України, організації ефективної взаємодії багатьох підрозділів бібліотеки в процесі формування інтегрованих електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, які сьогодні набули значення загальноукраїнських та розвиваються, продовжують поповнюватися новою інформацією. Тим самим розвиваються й академічні установи у створенні загальноукраїнського наукового ресурсу. Так, у межах проекту електронної бібліотеки «Наукова періодика України» Інститут інформаційних технологій співпрацює з понад 500 установами, які подають інформацію про більше, ніж 2 тис. 590 періодичних видань (зокрема, з них 360 видань НАН України).

Рис. 3.1.3. Україна (відвідування порталу НБУВ користувачами з різних міст)

Формується реферативна БД на засадах корпоративної співпраці НБУВ та ІПРІ НАН України з бібліотечними, інформаційними,

науково-дослідними, освітніми та іншими установами, серед яких – Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В. О. Сухомлинського, Національна наукова медична бібліотека України, Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії. Упродовж 2015–2017 рр. залучено до співпраці Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Міжрегіональну академію управління персоналом, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Херсонський державний університет та ін. На порталі «Наука України: доступ до знань» протягом 2016–2017 рр. зареєстровано 205 наукових бібліотек (у тому числі 94 бібліотеки наукових установ НАН України), які подали інформацію про наявні в них понад 250 наукові електронних інформаційних ресурсів, зокрема електронні каталоги та інституційні репозиторії. У межах проекту «Корпоративний каталог бібліотек установ НАН України» створено й подано користувачам на порталі НБУВ електронні каталоги 20 бібліотек (загальним обсягом понад 350 тис. записів).

Триває плідна співпраця НБУВ та Інституту історії України в напрямі створення електронних інформаційних ресурсів національно-державної ваги. Передбачається залучення наукових установ, навчальних закладів, установ культури та історичної пам'яті до формування інтегрованого цифрового ресурсу загальнонаціональної фундаментальної бібліотеки «Україніка».

Концепція стратегічних напрямів діяльності НБУВ у галузі формування електронних ресурсів виходила з функцій НБУВ як головного наукового бібліотечно-інформаційного центру, який узяв на себе відповідальність за формування інтегрованого наукового ресурсу України в мережевому суспільстві й сьогодні реалізує ряд масштабних проектів, що інтегрують і створюють сучасний простір наукової інформації. Це насамперед електронний каталог НБУВ (який надає користувачам інформацію про обов'язковий примірник видань, опублікованих в Україні), реферативна БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело», електронна бібліотека «Наукова періодика України», Інформаційний портал «Наука України: доступ до знань», електронна бібліотека «Україніка».

3.2. Відділ наукової організації електронних інформаційних ресурсів Інституту інформаційних технологій НБУВ

Відділ формування та обліку документально-інформаційних ресурсів створено 05.05.2010 р. як науково-дослідний структурний підрозділ Національної юридичної бібліотеки НБУВ; з 02.09.2013 р. – відділ наукової організації електронних інформаційних ресурсів Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ; з 02.02.2015 р. – науково-дослідний структурний підрозділ Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій НБУВ; з 01.11.2016 р. – науково-дослідний підрозділ Інституту інформаційних технологій НБУВ).

Діяльність відділу наукової організації електронних інформаційних ресурсів (завідувач – Н. Ф. Самохіна) спрямовано на наукову організацію, централізоване наукове опрацювання та забезпечення використання науково-інформаційних вітчизняних і зарубіжних повнотекстових електронних ресурсів, створення системи авторитетних файлів, індексацію фахових наукових видань НБУВ у міжнародних інформаційно-аналітичних та пошукових системах для популяризації наукових здобутків співробітників, присвоєння цифрових ідентифікаторів DOI науковим виданням НБУВ.

Наукові дослідження співробітників відділу охоплювали такі наукові теми: упродовж 2011–2013 рр. – «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (керівник – кандидат історичних наук О. М. Василенко); протягом 2014–2016 рр. – «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (керівник – доктор наук із соціальних комунікацій К. В. Лобузін); «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (керівник – кандидат історичних наук О. М. Василенко); «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (керівник – доктор історичних наук Н. В. Стрішенець); у 2017 р. розпочато роботу над темою «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів» (керівник – доктор наук із соціальних комунікацій, директор Інституту інформаційних технологій НБУВ К. В. Лобузін).

Реалізація стратегічних напрямів діяльності відділу:

1. Накопичення та наукове опрацювання електронних книжкових повнотекстових інформаційних матеріалів, що становлять базу даних «Наукова електронна бібліотека», яку було створено у відділі у 2010 р. Основним завданням інформаційного ресурсу НЕБ НБУВ є формування повнотекстового фонду електронних документів у частині електронних книг на базі опрацювання вітчизняних інформаційних ресурсів та актуальних для держави зарубіжних інформаційних матеріалів. Фонд електронних документів формується за пріоритетними напрямками науки, освіти, культури, економіки, виробництва, управління, що визначаються рядом законів України, постанов Кабінету Міністрів України, Президії Національної академії наук України. На кінець 2018 р. інформаційний ресурс НЕБ містив 36 тис. 640 бібліотечно-бібліографічних записів на електронні книжкові повнотекстові інформаційні матеріали. Зібрання тематично упорядковано за основними розділами знань, є можливість пошуку за ключовими словами, типом ресурсу, автором, назвою, роком видання, місцем видання. Також представлено інформацію про формат завантаженого повнотекстового документа, наводиться розмір файлів ¹. Електронні документи НЕБ НБУВ приводяться до стандартних форматів, загальноприйнятих для використання в електронних бібліотеках (PDF, DJVU, CHM, FB2) (виконавці – Н. Ф. Самохіна, С. С. Гарагуля, О. М. Мартинюк).

На веб-порталі НБУВ (URL: <http://www.nbuv.gov.ua>) представлено у вільному доступі довідково-бібліографічну інформацію НЕБ НБУВ (бібліографічні описи та анотації документів), доступ до повних текстів НЕБ НБУВ є диференційованим відповідно до ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (№ 3793-ХІІ від 23 грудня 1993 р.):

– вільний доступ є до повних текстів документів, офіційно переданих правовласниками для розміщення на порталі НБУВ;

– усі інші повні тексти доступні лише в локальній мережі НБУВ (у читальних залах бібліотеки) ².

¹ Самохіна Н. Ф. Організація повнотекстових електронних ресурсів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібл. вісн.* 2014. № 6. С. 13–17.

² Лобузін К. В. Авторський профіль на порталі національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. *Б-ка. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2017 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. С. 289–293.

2. Наповнення, наукове опрацювання та наукове редагування інформаційного ресурсу «Наукова періодика України» (вміщує електронні версії періодичних фахових наукових видань наукових установ та навчальних закладів), який є унікальним інформаційним продуктом НБУВ, що не має аналогів в Україні. На базу даних «Наукова періодика України» (далі – НПУ) від Державної служби інтелектуальної власності України було отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 68020 від 28.09.2016 р. (автори: К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна, І. З. Пелюховська, С. С. Гарагуля, І. В. Лобузін)¹.

НБУВ розпочала формування інформаційного ресурсу НПУ у 2008–2009 рр. Нормативною базою для реалізації цього проекту стали: Закон України № 537-V від 09.01.2007 р. «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р. «Порядок формування Переліку наукових фахових видань України» та наказ ВАК України і НАН України № 436/311 від 07.07.2008 р. «Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», що передбачали передавання до НБУВ засновниками наукових журналів і збірників наукових праць електронних копій видань, при цьому НБУВ безоплатно розміщує ці копії на своєму сайті та забезпечує до них безкоштовний доступ. У зв'язку з реконструкцією старого сайту НБУВ інформаційний ресурс НПУ з вересня 2013 р. переведено на нову пошукову платформу (САБ «ІРБІС-64») для реалізації сучасних інформаційних можливостей ресурсу, у тому числі інтеграції НПУ до міжнародних науково-інформаційних систем.

На кінець 2018 р. інформаційний ресурс НПУ вміщував 2 тис. 660 електронних аналогів наукових фахових видань (серед них 95 наукових журналів, що мають тільки електронну форму, 365 назв наукових журналів НАН України). Здійснювався постатейний розпис номерів електронних версій періодичних наукових видань. На кінець 2018 р. електронна бібліо-

¹ Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 68020 Україна. База даних «Наукова періодика України». К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна, І. З. Пелюховська, С. С. Гарагуля, І. В. Лобузін / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Дата реєстрації: 28.09.2016. Київ : Держ. служба інтелект. власності України. 1 арк.

тека НПУ включала 941 тис. повних текстів наукових статей, внесених до змісту відповідних номерів журналів.

Співробітниками відділу постійно проводилося спілкування та листування з вітчизняними й зарубіжними авторами, видавничими організаціями, науковими установами, навчальними закладами, бібліотеками з питань організації електронних інформаційних ресурсів НБУВ; надання інформаційних довідок для ДАК МОН України про прийняття на репозитарне зберігання та представлення на порталі НБУВ електронних версій наукових фахових видань ¹ (виконавці – Н. Ф. Самохіна, І. З. Пелюховська, І. М. Матвієнко, Ж. В. Мехед, В. А. Ковальчук, О. Ю. Ільїна, О. М. Руденко, Ю. В. Ковальова).

Усі наукові періодичні видання, представлені в інформаційному ресурсі НПУ, коректно індексуються пошуковою системою «Google Академія». Таким чином, є можливість створювати наукометричний портрет наукових журналів України. Впровадження інтеграції НПУ з міжнародною інформаційною системою «Google Академія» викликає зацікавленість зарубіжних видавництв наукових журналів щодо представлення їхніх публікацій на порталі НБУВ ². Так, у рубриці «Партнери» інформаційного ресурсу НПУ на кінець 2018 р. представлено 13 зарубіжних періодичних видань з Польщі, Чехословаччини та Великої Британії.

До 100-річчя НБУВ у 2018 р. Інститут інформаційних технологій НБУВ (директор – К. В. Лобузїна) підготував новий унікальний інформаційний ресурс, що репрезентує науковий доробок колективу НБУВ, – Репозитарій НБУВ (eVerLib). Репозитарій НБУВ – це електронний архів, що систематизує та зберігає в електронному вигляді копії документів наукового, довідкового, освітнього й методичного призначення: присвячені історії НБУВ; що відповідають основним напрямкам наукової діяльності НБУВ; створені науковими співробітниками, аспірантами НБУВ або у співпраці з іншими

¹ Самохіна Н. Ф. Організація повнотекстових електронних ресурсів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. С. 13–17; Самохіна Н. Ф., Пелюховська І. З. Форми організації та технології доступу до електронних ресурсів бібліотеки у веб-середовищі. *Б-ка. Наука. Комунікація: 100-річчя Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: матеріали міжнар. наук. конф. (6–8 листоп. 2018 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 370–375.

² Лобузїна К. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек. *Бібл. вісн.* 2015. № 3. С. 18–23.

особами. Репозитарій НБУВ забезпечує постійний безкоштовний доступ до електронного архіву засобами інтернет-технологій¹. На кінець 2018 р. інформаційний ресурс «Репозитарій НБУВ» містив електронну бібліотеку «Публікації співробітників НБУВ» – 2 тис. 132 записів, кожен з яких розкриває науковий доробок співробітників НБУВ; БД «Співробітники НБУВ» – 387 записів (виконавець – О. М. Мартинюк).

Значну увагу приділено створенню системи файлів авторитетних записів (далі – АЗ) для надання інформації про наукових співробітників (академіків НАНУ, докторів і кандидатів наук), наукових організацій та ВНЗ з метою наповнення інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». Авторитетна робота з колективним автором почалася у 2013 р. Поточний стан: узагальнений авторитетний файл (далі – АФ) на колективного автора (БД «Колективні автори») становить 3 тис. 141 АЗ із урахуванням необхідності їх постійного доповнення та редагування. Продовжено формування файлу АЗ (стартового) найменувань організацій з метою узгодження точок доступу в електронному каталозі з авторитетним файлом найменувань організацій. Тривало редагування записів авторитетного файлу найменувань установ та організацій щодо узгодженості занесення найменувань колективів в АФ найменувань установ і організацій та в базу даних «Науковці України».

Авторитетна робота з індивідуальним автором – створення АЗ на особу для практичного використання в каталогізаційному процесі: формулювання заголовків і точок доступу на персоналії шляхом копіювання з АЗ, що підвищує якісний рівень бібліографічного запису та прискорює процес каталогізування. У співпраці з відділом комплексного опрацювання документів НБУВ триває розширення зони впровадження авторитетної роботи (стосовно імен осіб) на інформаційні масиви зарубіжних книжкових видань, вітчизняних і зарубіжних журналів та продовжуваних видань. Продовжено роботу зі створення АЗ із інформацією про історичні, наукові сімейства, роди, династії. Відпрацьовується оригінальна методика формулювання точок доступу на імена осіб під псевдонімами. Авторитетну роботу за модел-

¹ Мартинюк О. М. Репозитарій НБУВ: інтеграція наукового доробку в сучасні інформаційні комунікації. *Б-ка. Наука. Комунікація: 100-річчя Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: матеріали міжнар. наук. конф. (6–8 листоп. 2018 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 380–382.

лю FRAD (Функціональні вимоги до авторитетних даних) було зосереджено на створенні АЗ на науковців: академіків з необхідним набором бібліографічної атрибутики, що служитиме інформаційним стандартом для формування точок доступу на особу в бібліографічному масиві під час рекаталогізації¹. Поточний стан узагальненого АФ на особу (БД «Індивідуальні автори», сформована у 2015 р.) становить 1 тис. 560 АЗ із урахуванням необхідності їх постійного доповнення та редагування (виконавці – О. В. Ісаєва, Т. Ю. Власова, М. В. Дорош).

З 2017 р. відділ зосередив увагу на індексуванні фахових наукових видань НБУВ у світові інформаційно-аналітичні та пошукові системи. Для популяризації наукових здобутків співробітників НБУВ та подальшої їх реєстрації в міжнародних наукометричних базах даних на сайти фахових бібліотечних видань НБУВ («Рукописна та книжкова спадщина України: археографічне дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», «Українська біографістика», «Бібліотечний вісник», «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського») було внесено метадані та бібліографічні описи наукових статей двома (трьома мовами), починаючи з 2010 р.

Постійно проводиться моніторинг найвідоміших міжнародних інформаційно-аналітичних і пошукових систем та аналізуються умови співпраці з ними. Так, наукове видання НБУВ «Рукописна та книжкова спадщина України: археографічне дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів» індексовано в таких наукометричних БД: Academic Resource Index (Research Bib) (Японія); Scientific Indexing Service (SIS) (США); Directory of Open Access Journals (DOAJ) (Швеція); Bielefeld Academic Search Engine (BASE) (Німеччина); Cite Factor (міжнародна система індексування); Directory of Research Journal Indexing (DRJI) (Індія); International Institute of Organized Research (I2OR) (Індія/Австралія); Open Access Infrastructure for Research in Europe (OpenAIRE), європейський репозитарій; Index Copernicus (Польща); розміщено в каталозі World Catalogue of Science Journals WCOSJ (Польща); на стадії підписання угоди із Slavic Humanities Index (SHI) (Чехія), Central and Eastern European Online Library

¹ Лобузін К. В. Авторський профіль на порталі національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. С. 289–293.

(CEEOL, Німеччина), J-Gate (база даних журналів відкритого доступу, Індія). Заявки надіслано до найавторитетніших міжнародних систем: Web of Science, EBSCO, Ulrichsweb.

Наукове видання НБУВ «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica» індексовано в таких наукометричних БД: Academic Resource Index (Research Bib) (Японія); Scientific Indexing Service (SIS, США); DOAJ (Швеція); BASE (Німеччина); Cite Factor (міжнародна система індексування); DRJI (Індія); I2OR (Індія/Австралія); Index Copernicus (Польща); розміщено в каталозі World Catalogue of Science Journals WCOSJ (Польща); на стадії підписання угоди із Slavic Humanities Index (SHI, Чехія), Central and Eastern European Online Library (CEEOL, Німеччина), J-Gate (база даних журналів відкритого доступу, Індія). Заявки надіслано до найавторитетніших міжнародних систем: Web of Science, EBSCO, Ulrichsweb. Щодо наукового видання НБУВ «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» – подано заявки до DOAJ, Academic Research Index, Scientific Indexing Service¹. На стадії підготовки для розміщення в міжнародних наукометричних БД інші наукові видання НБУВ (виконавець – Л. Г. Кудименко).

Перспективним напрямом діяльності відділу з 2016 р. стало проведення роботи зі створення сайтів фахових бібліотечних видань НБУВ, внесення на сайти метаданих та бібліографічних описів наукових статей фахових видань як підготовка до процесу присвоєння цифрових ідентифікаторів DOI для статей і списків пристатейної літератури наукових періодичних видань НБУВ (виконавці – Н. Ф. Самохіна, Л. Г. Кудименко, О. М. Мартинюк, В. В. Литвиненко).

Основним напрямом досліджень у найближчі роки залишатиметься наукова організація, централізоване наукове опрацювання та забезпечення використання науково-інформаційних повнотекстових електронних ресурсів. Планується відпрацювання методичних і технологічних засад централізованого шляху опрацювання електронних документів НБУВ. У найближчі роки заплановано поглиблення корпоративної взаємодії з нау-

¹ Кудименко Л. Г. Інтеграція бібліотечних видань до світового наукового простору: основні аспекти. *Б-ка. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: матеріали міжнар. наук. конф. (6–8 листоп. 2018 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 375–379.

ковими установами та навчальними закладами України й зарубіжжя для подальшого продовження роботи з наповнення архіву електронних версій наукових фахових періодичних видань інформаційного ресурсу НПУ; надалі однією зі складових діяльності відділу буде наукове опрацювання повнотекстових електронних інформаційних ресурсів зібрання НЕБ (електронні книги); розвиток інформаційного ресурсу «Репозитарій НБУВ», що репрезентує науковий доробок колективу НБУВ.

Актуальним напрямом наукової діяльності відділу залишається подальше створення системи файлів авторитетних записів для надання інформації про наукових співробітників (академіків НАН України, докторів і кандидатів наук), наукових організацій та ВНЗ з метою наповнення інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». Важливою ділянкою наукової роботи підрозділу буде індексування фахових наукових видань НБУВ у світових інформаційно-аналітичних і пошукових системах та отримання для них, а також для книжкових видань, що вийшли друком у НБУВ, цифрового ідентифікатора DOI.

Загалом створення та наукова організація електронних інформаційних ресурсів НЕБ, НПУ, Репозитарію НБУВ, системи авторитетних файлів як складових частин бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ стало однією з пріоритетних форм організації електронної інформації та однією з найважливіших складових інформаційних ресурсів суспільства. У відділі з'явилися такі нові актуальні напрями діяльності, як індексація фахових наукових видань НБУВ у міжнародних інформаційно-аналітичних та пошукових системах для популяризації наукових здобутків співробітників НБУВ і подальшої їх реєстрації в міжнародних наукометричних БД, а також присвоєння цифрових ідентифікаторів DOI для статей та списків пристатейної літератури наукових видань НБУВ, завдяки чому розв'язується одна з найважливіших проблем – надійний зв'язок автора і його творів.

3.3. Відділ наукового формування національних реферативних ресурсів Інституту інформаційних технологій НБУВ

У 2008 р. – сектор реферування наукової літератури у складі відділу розробки та підтримки електронного каталогу; 2009–2011 рр. – відділ наукового реферування правової інформації Національної юридичної бібліотеки НБУВ; 2012–2016 рр. – відділ реферування наукової інформації Центру формування бібліотечно-бібліографічних ресурсів НБУВ.

Науково-інформаційну діяльність, спрямовану на кумуляцію національних реферативних ресурсів, у 2008 р. здійснював сектор реферування наукової літератури (завідувач – Н. Я. Зайченко), що функціонував у складі відділу розробки та підтримки електронного каталогу НБУВ. Поглиблювалася корпоративна взаємодія з традиційними партнерами проекту – Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України, Національною медичною бібліотекою України, Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського. Оприлюднення реферативних ресурсів здійснювалося у трьох формах: через РБД «Україніка наукова», розміщену на веб-сайті бібліотеки (регулярні щомісячні оновлення), через УРЖ «Джерело» (чотири галузеві серії, періодичність виходу – раз на два місяці) та через кумулятивний компакт-диск, який містив щорічний сегмент реферативної інформації.

У 2009 р. новостворений відділ наукового реферування правової інформації увійшов до структури Національної юридичної бібліотеки НБУВ. Діяльність відділу було сфокусовано на питаннях інформаційно-аналітичного забезпечення інформаційних потреб органів влади та розвитку системи реферування юридичної літератури, що є складовою частиною Національної системи реферування наукової літератури.

Активно розгалужувалася мережа розподіленого наповнення реферативного ресурсу. Протягом 2009 р. до корпоративного проекту зі створення РБД «Україніка наукова» долучилися Житомирський державний університет, Харківська академія дизайну і мистецтв, Одеський національний політехнічний університет та ін.

Відділ постійно проводив наукові розвідки, вивчаючи досвід зарубіжних і вітчизняних реферативних ресурсів, зокрема з питань інформаційно-

аналітичного обслуговування науково-дослідних установ, органів влади, окремих учених, дослідників тощо, а також упровадження результатів досліджень у практику роботи відповідних відділів НБУВ, наукових бібліотек, інформаційних центрів.

Розпочалося у 2011 р. формування юридичної реферативної БД як складової загальнодержавної РБД «Україніка наукова» (виконавці: Н. О. Гриценко, О. В. Ключнікова, О. Г. Сандул)¹. Правничий сегмент реферативних ресурсів, виокремлений за Рубрикатором НБУВ, містив актуальну інформацію щодо наукових видань у царині юриспруденції та авторефератів захищених дисертацій зі спеціальності.

Було започатковано проведення регулярних вебметричних досліджень ступеня інтегрованості загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» в систему наукових комунікацій на основі проведених статистичних досліджень її використання (виконавець – Л. В. Савицька).

Оптимізація організаційно-управлінської структури бібліотеки дала змогу в 2012 р. вийти відділу реферування наукової інформації як дослідного й науково-виробничого підрозділу до новоствореного Центру формування бібліотечно-бібліографічних ресурсів НБУВ.

У контексті завдань бібліотекознавчих досліджень відділ зосередив увагу на вдосконаленні інформаційно-аналітичного забезпечення наукових розробок та інформаційних потреб наукових працівників, учених, дослідників, науково-дослідних установ НАН України та галузевих академій наук, навчальних закладів та інших установ – організацій з усіх галузей знань через розширення спектра реферованих вітчизняних наукових періодичних і продовжуваних видань, із залученням редакцій цих видань до кооперативного співробітництва зі створення національних реферативних ресурсів.

У роботі відділ у 2013 р. відзначився впровадженням нової автоматизованої технології реферування наукових видань на базі нового програмного комплексу «ІРБІС». Співробітники відділу (О. Й. Соболевський та А. В. Романюк) під керівництвом завідувача відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж К. В. Лобузіної здійснили його адап-

¹ Ключнікова О. В., Сандул О. Г. Моніторинг джерельної бази публікацій з правових аспектів ведення сільського господарства на основі реферативних ресурсів НБУВ. *Матеріали міжнар. семінару-практикуму (29 трав. 2009 р.), присвяченого 10-річчю видання рефер. журн. «Агропромисловий комплекс України»*. Київ, 2009. С. 63–66.

тацію до потреб процесів реферування й редагування, впровадження в практику роботи реферативних служб усіх учасників взаємодії зі створення національних реферативних ресурсів, що дало змогу в перспективі, крім формування, зберігання та надання доступу до загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова», здійснювати науко-, інформо-, бібліо- та вебметричні дослідження, готувати в автоматизованому режимі інформаційно-аналітичні й прогностичні матеріали.

У межах теми науково-дослідної роботи «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки», розпочатої у 2014 р., основними напрямками роботи відділу було розроблення та адаптація програмно-технологічних рішень щодо інтеграції реферативної бази даних у технологічну систему електронних інформаційних ресурсів НБУВ, розвиток й удосконалення системи інтелектуального доступу до реферативної інформації. Зокрема, це передбачало вдосконалення діалогового інтерфейсу користувача для здійснення складних пошукових запитів у реферативній БД «Україніка наукова»; розроблення модуля формульного набору для оптимального збереження і відображення математичних, фізичних та хімічних виразів (формул і спецсимволів) у реферативній БД (виконавець – А. В. Ніколаєв); створення моделі рейтингів наукових публікацій, авторів наукових видань та наукових журналів (Н. Я. Зайченко)¹.

Здійснювалася теоретичне розроблення інтеграції вітчизняних реферативних ресурсів до глобальних наукометричних сервісів. Постачання науково опрацьованої реферативної інформації до світових агрегаторів наукових знань визнано нагальною вимогою часу для забезпечення відповідного до міжнародних вимог представлення доробку українських вчених у світових наукових комунікаціях.

У межах міжгалузевої взаємодії з формування національних реферативних ресурсів у 2014 р. налагоджено тісну співпрацю з Національною медичною академією післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика. Медичний сегмент РБД «Україніка наукова» було представлено на сайті установи-партнера.

¹ Зайченко Н. Я. Розвиток національної системи реферування (до 20-річчя Українського реферативного журналу «Джерело»). *Вісн. Нац. акад. наук України*. Київ, 2015. № 10. С. 71–74.

У контексті науково-методичної підтримки бібліотечних досліджень відділом у 2015 р. розроблено ряд інструктивних матеріалів для співробітників НБУВ та учасників корпоративного реферативного проекту, зокрема «Правила оформлення наукових статей і складання рефератів (анотацій) до статей за міжнародними вимогами та нормами», «Рекомендації з оформлення статей для наукових журналів за міжнародними вимогами та правилами», «Рекомендації зі складання рефератів (анотацій) на статті з періодичних і продовжуваних видань» (виконавець – В. О. Корнієнко).

Упродовж 2014–2016 рр. одним із трендів корпоративного реферування стала активізація інформаційної взаємодії з науково-дослідними установами галузевих академій наук (Академії медичних наук України, Національної академії аграрних наук України, Академії педагогічних наук України тощо) у сфері створення національних реферативних ресурсів.

Відділ у 2017 р. увійшов до Інституту інформаційних технологій (директор – К. В. Лобузін) і було залучено до виконання науково-дослідної теми «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів». Необхідність входження відділу до інституту була зумовлена логікою організації інтегрованих електронних ресурсів НБУВ у трикомпонентний комплекс, що включає бібліографічні дані (електронний каталог), аналітико-синтетичний масив реферативної інформації (РБД «Україніка наукова») та корпус повнотекстових джерел (БД «Наукова електронна бібліотека», «Наукова періодика України»).

У межах наукової теми співробітники відділу брали активну участь у формуванні джерельної бази дослідження і вивчали можливості застосування сучасних інструментів технологічної моделі Веб 3.0 для організації наукових бібліотечних веб-ресурсів, нових форм бібліотечного електронного науково-інформаційного обслуговування, визначали перспективи розвитку РБД «Україніка наукова» в контексті світової наукознавчої практики, акцентували на бібліометричному напрямі розвитку РБД (С. Е. Кириленко)¹.

Багато уваги працівники відділу приділили удосконаленню редагування реферативних текстів, використанню сучасної наукової термінології²,

¹ Кириленко С. Е. Перспективи розвитку реферативної бази даних «Україніка наукова» в контексті світової наукометричної практики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 302–314.

² Ейсмонт Ю. В. Термінотворення на сучасному етапі: чи є загрози українській мові (за

оскільки це дає змогу максимально повно відобразити картину сучасного наукового знання, відстежувати появу нових понять, дефініцій і відповідно розширює можливості тематичного та предметного пошуку в РБД «Україніка наукова» (виконавці – Ю. В. Ейсмонт, Т. В. Поліщук).

Протягом 2018 р. відділ (під керівництвом т. в. о. завідувача відділу С. С. Гарагулі) здійснював оптимізацію технологічного процесу аналітико-синтетичного оброблення реферативної інформації, зокрема уніфікацію форматів метаданих установ – учасників корпоративного проекту. Під орудою директора ІТ К. В. Лобузної проводилося вдосконалення інформаційної архітектури та інтелектуальних засобів доступу до національних реферативних ресурсів, а також розроблялася нова модель формування ресурсів реферативної бази даних «Україніка наукова».

Перспективним напрямом діяльності стало вивчення цифрової наукової комунікації, дослідницької інфраструктури світової і вітчизняної науки¹, що втілюється в проведення ряду науково-практичних семінарів щодо авторських та інституційних профілів у міжнародних наукометричних сервісах (виконавець – С. С. Гарагуля).

Станом на кінець 2018 р. загальна кількість джерел, відображених у РБД «Україніка наукова», становить майже 700 тис., які за видами розподіляються таким чином: книги – 14 %, автореферати дисертацій – 15 %, статті з періодичних і продовжуваних видань – 71 %.

Завданнями відділу на найближчі роки є поглиблення міжінституційних зв'язків, а також залучення нових корпоративних партнерів у контексті створення загальнонаціонального електронного бібліотечного ресурсу; поліпшення інформаційної інфраструктури держави через сприяння якнайповнішому відображенню здобутків вітчизняної науки в міжнародних наукометричних базах (Google Scholar, Scopus, Web of Science тощо); забезпечення інтелектуальних засобів доступу до реферативної інформації із залученням технологій Бібліотеки 3.0 (семантичний пошук, бібліотечні онтології тощо).

матеріалами УРЖ «Джерело»). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. С. 184–190.

¹ Гарагуля С. С. Семантичні технології організації реферативної інформації. *Б-ка. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: матеріали міжнар. наук. конф. (6–8 листоп. 2018 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 434–439.

Загалом РБД «Україніка наукова» вже пройшла шлях первинного накопичення даних і може використовуватися для бібліо- та наукометричних досліджень поточного стану вітчизняної науки й окремих авторів і наукових колективів.

Ресурси РБД, інтегровані до загальнобібліотечного комплексу електронних ресурсів, дають змогу проводити ґрунтовний аналіз сучасного стану наукових досліджень в Україні, здійснювати цільове прогнозування розвитку наукового знання.

3.4. Відділ технологій електронного науково-інформаційного обслуговування Інституту інформаційних технологій (2008–2018 рр.)

Відділ обслуговування читачів літературою природничого і технічного профілю (2008 р.), відділ технологій дистантного обслуговування (2010 р.), технологій дистанційного обслуговування (2014–2016 рр.).

Пріоритетними напрямками діяльності відділу з обслуговування читачів літературою природничого й технічного профілю як невід'ємної частини системи обслуговування читачів НБУВ у 2008–2010 рр. були питання вдосконалення інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки, впровадження новітніх електронних технологій та сучасних сервісних послуг, створення інформаційних ресурсів, орієнтованих на потреби всіх категорій користувачів. Систематично здійснювався моніторинг інформаційних запитів читачів та ефективності використання фондів (на базі підсобного фонду відділу, дисертаційного фонду НБУВ, залу нових надходжень) і проведено дослідження за темою: «Користувач електронних ресурсів у системі бібліотечно-інформаційного обслуговування».

Вивчення користувачів бібліотеки та ефективності використання ресурсів дало змогу виявити основні категорії користувачів, їхні інформаційні запити, особливості інформаційної поведінки та рівень інформаційних компетентностей. Результатом таких інтегративних досліджень стали пропозиції щодо вироблення ефективних управлінських рішень для вдосконалення існуючих компонентів системи обслуговування, введення в бібліотечну практику нових інформаційних технологій і послуг,

прогнозування пріоритетних напрямів розвитку всієї установи¹. Відповідно до наказу генерального директора бібліотеки з травня 2010 р. відділ обслуговування читачів літературою природничого й технічного профілю було реорганізовано у відділ технологій дистантного обслуговування, до складу якого увійшли: сектор обслуговування індивідуальних і дистантних користувачів, сектор навігації по інтранет-, екстранет-, інтернет-середовищам, сектор архівування виконаних довідок. Аналіз загально-світових тенденцій у сфері бібліотечно-інформаційних сервісів показав необхідність й актуальність здійснення «організації розгалуженої системи адресно-цільового інформування віддалених користувачів із використанням сучасних динамічних веб-технологій, які забезпечують оперативне інформування, індивідуалізацію в обслуговуванні та доступність для всіх категорій споживачів інформації»². Відповідно до нових завдань і напрямів роботи, увагу було зосереджено на впровадженні та апробації АБІС «ІРБІС-64» у технологію обслуговування дистантних користувачів; розробленні структури електронного галузевого каталогу-навігатора, наповнення галузевих і тематичних пошукових блоків для здійснення користувачами оперативного онлайн-пошуку інформації.

Завдяки активній співпраці з відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж у 2011 р. було адаптовано і впроваджено інформаційний сервіс «Віртуальна довідка» на основі АБІС «ІРБІС-64» для забезпечення оперативного обслуговування індивідуальних та колективних дистантних користувачів на базі електронних ресурсів НБУВ, зовнішніх мережеских ресурсів шляхом підготовки й надання всіх видів довідок і розпочато наповнення архіву виконаних довідок як ресурсної бази висококваліфікованої бібліографічно-консультативної інформації. Дослідження ефективності роботи нової онлайн-технології з обслуговування віддалених користувачів, особливостей цієї аудиторії з точки зору інформаційних

¹ Ісаєнко О. О., Каліберда Н. Ю. Комплексне інформаційне обслуговування віддалених користувачів НБУВ: концепція, регламентуюча документація. *Вісн. Книжк. палати*. 2012. № 11. С. 16–20.

² Каліберда Н. Ю. Сучасні тенденції розвитку інформаційного обслуговування в електронному середовищі. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матеріали міжнар. наук. конф. (8–11 жовт. 2013 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 76–78.

пріоритетів і рівня інформаційної культури дало змогу визначити позитивні фактори в роботі онлайн-сервісу «Віртуальна довідка»: збільшення аудиторії віддалених користувачів, предметність і конкретизація роботи з користувачем щодо надання інформації довідкового, тематичного, консультативного та орієнтуючого характеру, забезпечення повноти й оперативності в задоволенні особистісних інформаційних потреб. Досить важливим фактором, що істотно впливає на ефективність роботи онлайн-сервісу «Віртуальна довідка», є рівень інформаційної культури віддалених користувачів¹. Оскільки онлайн-обслуговування не передбачає безпосереднього спілкування з користувачем, то некоректне формулювання запиту значно ускладнює пошук релевантної інформації. Зважаючи на це, актуальним напрямом роботи НБУВ є організація заходів, «основною метою яких є формування в користувачів навичок у галузі бібліотечно-інформаційних та інформаційно-комунікативних знань»².

Традиційно здійснювалося комплексне дослідження інформаційних потреб читачів та ефективності використання електронних ресурсів. Тема дослідження у 2011–2013 рр. була: «Ефективність використання електронних ресурсів та сервісних послуг (на базі залу електронних ресурсів)». Основою дослідження стало анкетування користувачів залу. Для здійснення реєстрації користувачів читальних залів та послуг, що їм надавалися, фахівцями відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж була розроблена БД «Послуги читальних залів» на основі САБ «ІРБІС-64». Облік електронних інформаційних послуг, які надаються користувачам залу, подальший аналіз та узагальнення результатів дослідження ведеться за категоріями та спеціальностями користувачів, за джерелом інформації, за тематикою інформаційних запитів, за результативністю та причинами

¹ Добрая Н. В., Коновал Л. В., Корнилова Е. А. Онлайнное сервисное обслуживание для обеспечения информационных потребностей украинской науки и образования. *Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития*. Киев, 2018. Вып. 16. С. 63–75. URL: http://maan.nbu.gov.ua/doc/bnan_2018_16_84; Калиберда Н. Ю., Корнилова Е. О. Эффективность работы онлайн-сервиса «Виртуальная довідка» Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 38. С. 246–263. URL: http://np.nbu.gov.ua/doc/npnbuimviv_2013_38_20.

² Калиберда Н. Ю., Корнилова Е. А. Онлайнный информационный сервис в научной библиотеке. *Б-ки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. 2016. Вып. 13. С. 107. URL: http://maan.nbu.gov.ua/doc/bnan_2016_13_13.

незадовільного пошуку інформації на порталі НБУВ, за типом та формою виконання бібліографічних довідок, за результативністю та причинами їх незадовільного виконання. Статистичні форми БД дають змогу оперативно отримувати статистичні зведення за місяць, квартал, рік та кілька років і проводити багатоаспектний аналіз інформаційних запитів користувачів електронних ресурсів. Подібні дослідження дають можливість вивчати і виявляти інформаційні потреби користувачів, впроваджувати нові форми інформаційно-бібліографічного обслуговування, знаходити шляхи підвищення попиту на інформаційні ресурси та послуги.

Результати дослідження підтвердили, що одним з основних критеріїв оцінювання досконалості бібліотечно-інформаційних технологій є аналіз ступеня задоволення інформаційних потреб споживачів та ефективності використання різних джерел інформації як прямого відображення відповідності ресурсної бази потребам усіх верств суспільства й сприяння розвитку його професійного, інтелектуального та духовного потенціалу.

Втіленням сервісно-орієнтованої моделі обслуговування стало впровадження у 2012 р. нової послуги – адресно-цільового інформування індивідуальних і колективних користувачів про нові щотижневі надходження книжкових та періодичних видань до фондів НБУВ через надсилання тематичних добірок на електронні адреси установ й індивідуальних замовників. Формування тематичних добірок здійснювалося шляхом відбору бібліографічних записів з електронного каталогу бібліотеки з використанням АБІС відповідно до профілю діяльності установи, а також комбінованих замовлень, які було надіслано від адміністрації установ та індивідуальних замовників. Тематичні добірки формувалися за 29 галузями знання, відповідно до структури Рубрикатора НБУВ. Крім переліку бібліографічних записів, тематичні добірки вміщують скановані копії обкладинок і змісту видань, які можуть представляти найбільший інтерес для користувачів (монографій, навчальних посібників, довідників).

Супроводження тематичних добірок сканованими копіями викликало значну зацікавленість серед замовників цієї послуги, що, у свою чергу, зумовило фахівців відділу додатково ввести послугу зі сканування за замовленням обкладинок на зміст тих видань, які експонуються впродовж тижня в залі виставки нових надходжень. До переліку замовників увійшли наукові установи та бібліотеки системи НАНУ, бібліотеки

закладів вищої освіти України, індивідуальні користувачі. Відповідно до пріоритетів в інформаційних запитах віддалених користувачів і напрямів інноваційної діяльності в Україні (які визначено Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 2003 р. та постанови Президії НАН України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року») на базі програмного забезпечення «ІРБІС-64» здійснювалася робота з формування анотованого тематичного інтернет-навігатора, інтегрованого в комплексні електронні інформаційно-бібліографічні ресурси НБУВ на базі САБ «ІРБІС-64». Призначення названого ресурсу – оперативна веб-навігація віддалених і локальних користувачів НБУВ у масиві електронних зовнішніх мережевих ресурсів шляхом представлення на сайті бібліотеки тематично згрупованої інформації у вигляді анотацій та гіперпосилань на найбільш актуальні й інформативні ресурси мережі Інтернет. Наповнення галузевих розділів здійснюється відповідно до структури Рубрикатора НБУВ шляхом представлення у відповідних тематичних рубриках найбільш актуальних та інформативно значущих веб-сайтів офіційного, галузевого й універсального характеру, що створені установами, організаціями та фірмами, інформаційна діяльність яких (створення інформаційних ресурсів) є вторинною щодо основних напрямів роботи: сайти державних установ, наукових і бібліотечно-інформаційних центрів, великих книжкових видавництв, журналів, газет, новинних агенцій, музеїв, туристичних фірм, промислових корпорацій, а також веб-сайти, які змістовно наповнені великими обсягами довідкової інформації, оснащені системою посилань на довідкові джерела (енциклопедії, словники, довідники, адресно-довідкові матеріали тощо). Серед розділів анотованого Тематичного інтернет-навігатора виокремлено розділ «Джерела наукової інформації», відмінною особливістю якого є представлення посилань на ресурси наукової інформації відкритого доступу з більшості галузей сучасної вітчизняної та світової науки. Джерелознавчою базою для формування цього розділу є електронні та довідкові видання, які представлено в мережі Інтернет: енциклопедії, словники, електронні бібліотеки, електронні каталоги бібліотек, електронні колекції карт, бібліографічні покажчики, реферативні огляди, інституційні репозитарії тощо. Структуру розділу «Джерела наукової інформації» зорієнтовано на

тематику наукових напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук НАН України¹.

Відділ технологій дистанційного обслуговування у 2015 р. увійшов до Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій (під керівництвом К. В. Лобузіню).

Під час виконання науково-дослідної теми «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» у 2014–2016 рр. пріоритетними напрямками діяльності відділу були:

- вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, формування джерельної бази дослідження системного розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек в умовах формування суспільства знань;

- визначення основних напрямів удосконалення й форм розвитку інфраструктури дистанційного обслуговування;

- створення цілісної системи адресно-цільового інформування користувачів як невід’ємної складової системи дистанційного обслуговування НБУВ, зорієнтованої на випереджувальне та оперативне забезпечення матеріалами тематичного й інформаційно-орієнтованого характеру з урахуванням їхнього цільового призначення;

- визначення підходів щодо популяризації інформаційних ресурсів і бібліотечно-інформаційних сервісів бібліотек у соціальних мережах та їх впровадження в практику роботи відділу;

- комплексне дослідження інформаційних потреб користувачів.

У напрямі адресно-цільового інформування установ НАН України було розпочато формування та представлення на порталі НБУВ наукових тематичних реферативних оглядів. Формування цього ресурсу здійснюється на основі АБІС відповідно до затверджених Президією НАН України «Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 рр.». Реферативні огляди вміщують бібліографічні описи документів із фондів НБУВ з рефератами до

¹ Добра Н. В. Тематичний інтернет-навігатор для забезпечення інформаційних потреб української науки і освіти. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матеріали міжнар. наук. конф. (8–11 жовт. 2013 р.)* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 375–377.

них і зображеннями обкладинок, бібліографічні описи електронних ресурсів із гіперпосиланнями.

Відділ працював у 2017–2018 рр. над науково-дослідною темою Інституту інформаційних технологій «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів».

Основними завданнями відділу в межах виконання теми було:

– вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, формування джерельної бази дослідження нових форм бібліотечного електронного науково-інформаційного обслуговування та бібліотечних інформаційних сервісів, зорієнтованих на задоволення потреб користувачів наукових бібліотек;

– удосконалення доступу до наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів через персональні профілі науковців України, популяризація здобутку українських учених і наукових установ у сучасних наукових електронних комунікаціях шляхом формування ресурсів корпоративного інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань»;

– удосконалення обслуговування віддалених користувачів на базі електронних ресурсів бібліотеки, зовнішніх мережевих ресурсів шляхом підготовки та надання довідок з використанням веб-технологій у межах роботи інформаційного сервісу «Віртуальна довідка», «Зворотний зв'язок», електронної пошти;

– удосконалення й оптимізація доступу віддалених користувачів до джерел наукової інформації шляхом формування електронного бібліографічного науково-інформаційного ресурсу «Тематичний інтернет-навігатор» для забезпечення оперативного онлайн-пошуку інформації користувачами;

– формування електронного бібліографічного науково-інформаційного ресурсу «Наукові реферативні огляди» за пріоритетними напрямками наукової діяльності НАН України.

Співробітниками відділу з 2016 р. розпочато формування інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». У рамках цього проекту наповнювалися БД «Наукові установи», «Реєстр бібліотек» і «Науково-інформаційні ресурси бібліотек України». Головною метою формування загальнонаціонального наукового порталу є «надання інтегрованого досту-

пу до наукового надбання України, використовуючи науково-інформаційні ресурси бібліотек»¹.

Розпочато у 2017 р. впровадження нового сегмента «Науковці України» інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». Основні напрями роботи:

- реєстрація науковців на основі анкет, заповнених на порталі, створення пошукових профілів авторів-науковців;
- поповнення інформації про докторські ступені за поточними надходженнями авторефератів до фонду НБУВ;
- редагування профілів науковців, отриманих із бази бібліометричних профілів науковців, створених на основі інструментів «Google Академія»;
- редагування профілів науковців після зміни форм імені;
- встановлення родинних та наукових зв'язків зареєстрованих науковців і внесення ретроспективної інформації.

Для уточнення біографічних відомостей про науковців, бібліографічних даних про наукові праці, зокрема дисертаційні роботи, співробітники активно використовували карткові та електронні каталоги НБУВ, друковані й електронні енциклопедичні ресурси, наукометричні та реферативні БД, портали наукових спільнот і довідкові ресурси Інтернету.

Створення нового сегмента «Науковці України» сприяє вдосконаленню доступу до наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів через персональні профілі науковців України, популяризує здобуток українських учених і наукових установ у сучасних наукових електронних комунікаціях. Поєднання персональних профілів науковців, наповнених біографічною інформацією, з електронними ресурсами НБУВ дає змогу представити цілісну картину української науки. Робота над БД «Наукові установи» тісно пов'язана зі створенням персональних профілів науковців, зокрема для якісного та повного відображення профілів учених проводилася робота зі створення і доповнення інформації про установи – місця роботи та захисту науковців України.

Проведення досліджень інформаційних потреб користувачів, а також вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду впровадження нових форм біб-

¹ Лобузина Е. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Б-ки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2017. Вып. 14. С. 37. URL: http://maan.nbuv.gov.ua/doc/bnan_2017_14_6.

ліотечного електронного науково-інформаційного обслуговування та бібліотечних інформаційних сервісів, зорієнтованих на задоволення потреб користувачів із застосуванням сучасних інструментів технологічних моделей Веб 1.0 – Веб 4.0 зумовлюють планування роботи відділу за такими напрямками:

- продовження дослідження інформаційних потреб користувачів з метою вивчення пріоритетних напрямів розвитку науки й розроблення інструментів інформаційної підтримки науки, культури, освіти;

- продовження роботи з формування інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань» для надання інтегрованого доступу до національних джерел наукової інформації, пропагування проекту та залучення до співпраці наукових й освітніх установ, бібліотек;

- переорієнтація бібліотекаря як активного учасника наукової комунікації, який здійснює аналіз і представлення наукової інформації, а також формування середовища комунікацій між ученими;

- впровадження нових видів бібліотечного мультисервісу через персоналізацію користувачів шляхом надання віртуального особистісного простору.

3.5. Онлайн-комплекс баз даних і знань порталу НБУВ

1. «е-Архів Михайла Грушевського». Електронний ресурс поєднує всі відповідно систематизовані праці М. Грушевського; видання, редаговані М. Грушевським або видані за його участі; праці про М. Грушевського, у тому числі рецензії на його роботи, на редаговані ним видання; систематизовані реєстри архівних документів і матеріалів; різноплановий ілюстративний матеріал (фотографії, портрети, шаржі/карикатури), зображення меморіальних побутових речей, меморіальних місць тощо.

2. Автореферати дисертацій. БД є повнотекстовою анотованою колекцією авторефератів дисертацій, захищених в Україні в 1998–2011 рр.

3. Авторитетний файл імен осіб. БД призначено для здійснення пошуку документів в електронних ресурсах бібліотеки за всіма варіантами імені автора. Різні варіанти імені автора (різними мовами, різні варіанти написання однією мовою, псевдоніми, зміни прізвища, чернече або дівоче ім'я тощо) об'єднуються в один пошуковий запит, за яким здійснюється пошук документів.

4. Авторитетний файл «Коллективні автори». БД призначено для здійснення пошуку документів в електронних ресурсах бібліотеки за всіма варіантами назви колективу. Різні варіанти назви колективу (різними мовами, різні варіанти написання однією мовою, зміни назви тощо) об'єднуються в один пошуковий запит, за яким здійснюється пошук документів.

5. Архів виконаних довідок «Запитай бібліотекаря». БД призначено для виконання довідок, які надходять до сервісу «Віртуальна довідка», формування Архіву виконаних довідок. Читачі мають доступ до Архіву довідок, який представлено на сайті.

6. Архівний фонд Національної академії наук України. БД містить інформацію про особові архівні фонди Інституту архівознавства (назва, кількість описів, кількість справ). Представлено повні тексти описів фондів.

7. Архівні фонди Інституту рукопису. Оригінальна розробка НБУВ у галузі архівознавства, що не має аналогів у вітчизняних і зарубіжних бібліотеках. До БД закладено всю облікову та науково-пошукову документацію на особові архівні фонди та колекції ІР (назва, кількість описів, кількість справ, повні тексти описів фондів). Облікова документація тут тісно пов'язана з процесами комплектування, рухом фондів, відомостями про фондоутворювачів, відображає склад наукових описів фондів і допоміжну інформацію. Запис «Окремий документ» виконує функції електронного каталогу на архівні описи, що надає наукову інформацію про подокументний склад рукописних фондів. Підготовка містить архівний пошук, виявлення та редагування інформації; уточнення назв фондів, видів фондів; дати першого надходження; визначення меж фондів і крайніх дат документів, складу документів; їхню характеристику; обсяг.

8. Бібліографічна база даних Фонду президентів України. БД містить бібліографічні описи документів підручного фонду спеціалізованого читального залу з питань історії, теорії та організації інституту президентства в Україні й за кордоном.

9. Бібліометрика української науки. БД представляє єдиний реєстр наукових декларацій (бібліометричних профілів) учених і дослідницьких колективів. Систематизація напрямів дослідницької діяльності вчених у «Бібліометриці української науки» здійснюється за рубриками Google Scholar.

10. Бібліотекознавча література. Комплекс баз даних, що представляє акумульовані документальні джерела з питань бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, книгознавства. Ресурс містить інформаційні блоки (електронний каталог, публікації співробітників НБУВ, наукова електронна бібліотека, реферативна інформація, автореферати дисертацій, інтернет-навігатор, віртуальна довідка тощо), які забезпечують зручну навігацію та пошук необхідних документів.

11. Бібліотечні електронні ресурси та технології. Метою ресурсу є надання доступу до знань і поширення інформаційних матеріалів у галузі бібліотечних електронних ресурсів та технологій.

12. Бібліотечні зібрання та історичні колекції. БД містить інформацію про бібліотеки, колекції та зібрання із фондів відділу бібліотечних зібрань й історичних колекцій Інституту книгознавства (бібліотека II Київської гімназії, бібліотека Почаївського повітового училища, бібліотека Інституту шляхетних дівчат, родова бібліотека Урбановських і Стажинських, бібліотека Варвари Ханенко та ін.).

13. В. І. Вернадський. Бібліографія. БД містить бібліографічні матеріали українською, російською, іноземними мовами за період 1885–2012 рр.; зібрання наукових праць і монографії вченого, публікації в періодичних виданнях, епістолярну спадщину, літературу про життя. Науково-допоміжний апарат видання представлено системою покажчиків, що сприяє повнішому розкриттю змісту бібліографії, зручності пошуку та користування.

14. Видання громадянського друку. БД відділу стародруків і рідкісних видань, яка презентує видання XVIII – першої чверті XIX ст., надруковані нововведеним громадянським шрифтом. Колекція нараховує близько 14 тис. примірників. У ній зберігаються так звані петровські видання (надруковані за життя Петра I), які вважаються надзвичайно рідкісними.

15. Газети: нові надходження. Каталог нових надходжень ведеться з 2010 р. Довідково-пошуковий апарат представлено системою покажчиків, які забезпечують інтегрований пошук джерел за назвами газет, місцем і роком видання, тематикою, типами видань, мовою. БД доповнюється інтерактивною картою «Газети регіонів України».

16. Газети Росії 1732–1916 рр. БД створено у 2012 р., опубліковано на сайті НБУВ у 2013 р. Вона є доступною для всіх категорій користувачів. Колекція є найповнішою в Україні, у ній 904 назви газет, складається з повних

комплектів газет та окремих номерів деяких видань. Найбільше в колекції губернських газет, що в той час були головною газетою певного регіону – офіційним органом губернської влади. Відображаючи офіційну точку зору, газета виступала як провідник державної політики та ідеології.

17. Газети України 1816–2016 рр. БД відбиває наявність у фондах НБУВ газетних видань, що виходили на території сучасної України в період з 1816 по 2016 рр., та репрезентує весь спектр вітчизняної газетної періодики за 200 років. Наповнення БД триває. Найдавніший часопис – *Dodatek do Gazety Lwowskiej* (1816).

18. Генеральний алфавітний імідж-каталог. БД представляє сканований генеральний алфавітний каталог, конвертований на платформу САБ «ІРБІС-64».

19. Дослідження рукописних та архівних фондів. Формування БД здійснюється співробітниками Інституту рукопису. Основою БД є каталог підручного фонду, що виконує функції науково-довідкового апарату і є важливим джерелом інформації для науковців. Фонд налічує близько 11 тис. книг та журналів, що висвітлюють історію письма та друку і є необхідними в процесі опрацювання рукописних матеріалів.

20. Електронна бібліотека «Україніка». «Україніка» – національний довідково-інформаційний і документальний ресурс архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах. – про Україну, її історію, економіку, культуру, що ґрунтується на засадах обліку та акумуляції документальної спадщини українського народу.

21. Електронна колекція «Володимир Іванович Вернадський». БД містить матеріали, які відображають життєвий шлях ученого та його наукову спадщину. Матеріали колекції об'єднано в інформаційні блоки: «Біографічні матеріали», «Бібліографія», «Матеріали про діяльність», «Листування», «Наукові матеріали», «Пов'язані імена», «Галерея», «Медіа-матеріали», «Архівні документи». Є можливість перегляду БД у режимі покажчиків: ключові слова, назви творів, імена, дати. Матеріали БД доповнює інтерактивна карта пам'ятних місць, пов'язаних з іменем академіка В. І. Вернадського, – пам'ятників, меморіальних місць, будівель, фотоматеріалів, музеїв.

22. Електронна колекція «Тарас Григорович Шевченко». БД є зібранням електронних шевченкознавчих документів (електронних версій документів або оцифрованих друкованих документів) та інтернет-джерел, що відо-

бражають життєвий шлях митця, його творчу спадщину, зокрема прижиттєві видання, вшанування пам'яті Кобзаря, бібліографію його творів, медіа-матеріали тощо. Інструментом перегляду матеріалів електронної колекції є іконографічний навігатор.

23. Електронна колекція газет України. БД є складовою «Цифрової бібліотеки історико-культурної спадщини» та представляє оцифровані газети, що видавалися на території сучасної України у ХІХ – першій половині ХХ ст.

24. Електронна колекція карт. БД є структурованою, систематизованою колекцією картографічних документів з фонду картографічних видань.

25. Електронний архів науково-довідкових видань. БД є повнотекстовим зібранням наукового доробку співробітників НБУВ про дослідження унікальних архівних і бібліотечних фондів. Реалізована можливість навігації у БД за підрозділами та характером видань.

26. Електронні виставки. БД презентує фонди та колекції НБУВ у форматі електронних виставок, приурочених до пам'ятних дат, виставки нових надходжень, тематичні виставки документів актуальної проблематики.

27. Імідж-каталоги історико-культурних фондів. БД представляє сканований алфавітний каталог історико-культурних фондів, конвертований на платформу САБ «ІРБІС-64». Імідж-каталог містить скановані зображення каталожних карток розташованих, як у каталожних шухлядах, за роздільниками.

28. Інкунабули. БД відділу стародруків і рідкісних видань містить стародруки другої половини ХV ст., що об'єднано в колекцію інкунабул, яка нараховує 525 пр. У ній представлено видання знаменитих друкарів ХV ст. П. Шьоффера, А. Кобергера, Й. Ментеліна, Е. Ратдольга та ін.

29. Іноземні стародруки. БД містить бібліографічні описи документів, надрукованих іноземними мовами із середини ХV ст. – від початку запровадження друкарства у Європі до 1830 р. включно. БД формується співробітниками відділу стародруків та рідкісних видань на основі колекції, що зберігається у відділі.

30. Інформаційно-аналітичні матеріали. БД відображає змістове наповнення інформаційно-бібліографічної продукції, представленої у виданнях СІАЗ, Національної юридичної бібліотеки, Фонду президен-

тів України. Матеріали присвячено висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній і соціальних сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні. Користувачі можуть здійснювати пошук за допомогою покажчиків, а також повнотекстовий пошук серед матеріалів наукових видань.

31. Історія Австрії. Бібліографія. Інформаційний ресурс присвячено проблемі дослідження та висвітлення подій різних періодів історії Австрії. Основу БД становлять видання з фонду Австрійської бібліотеки. Довідково-пошуковий апарат реалізовано через систему покажчиків – назва видань, рік видання.

32. Картографічні видання. БД є електронним довідково-пошуковим апаратом загального фонду спеціалізованого читального залу картографії. БД вміщує бібліографічні записи на видання з 1820 р. і до сьогодні. Система покажчиків забезпечує пошук за різними параметрами. Реалізовано можливість перегляду нових надходжень до підручного фонду за обраний рік і місяць.

33. Картоотека книгознавчих статей. БД відділу стародруків і рідкісних видань. Основу БД становлять бібліографічні описи публікацій, присвячених дослідженням у галузі історії книги та книговидання, історії бібліотечної справи й книжкового пам'яткознавства.

34. Каталог журналів та продовжуваних видань. Електронний каталог містить інформацію про надходження ресурсів до фондів НБУВ, відображає шлях проходження документів, кількість примірників і місце їх зберігання.

35. Каталог залу бібліотекознавчої літератури. У БД представлено літературу з питань бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, що розміщено в спеціалізованому фонді читального залу Інституту бібліотекознавства. Фонд нараховує понад 18 тис. 500 документів. Можливе здійснення пошуку за ключовими словами, авторами, роками видання, назвами та рубрикаторм.

36. Каталог книжкових видань. Електронний каталог містить інформацію про надходження ресурсів до фондів НБУВ, відображає шлях проходження документів, кількість примірників і місце їх зберігання.

37. Каталог музичного фонду. БД відображає склад спеціалізованого фонду документів Відділу музичних фондів: музичні твори вітчизняних і

зарубіжних композиторів, музичний фольклор, довідкову профільну літературу, монографії з питань музикознавства, фахові періодичні видання, навчальні посібники, звукозаписи. Система покажчиків забезпечує пошук за одним чи поєднанням кількох параметрів.

38. Каталог фонду зарубіжної україніки. БД містить бібліографічні джерела зі спеціалізованого фонду документів Відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства. Це твори українською мовою, праці авторів-українців, українських установ, організацій та об'єднань в оригіналі й перекладах, видання про Україну та українців усіма мовами. Основне призначення фонду – дати користувачам якомога повнішу інформацію про суспільно-політичне, культурне, духовне, релігійне, мистецьке життя і творчість наших співвітчизників за кордоном, розкрити роль українства в світовій культурі, життя українського слова, української думки у світовому співтоваристві.

39. Каталог фонду образотворчих мистецтв. БД виконує функції електронного науково-довідкового апарату і є важливим джерелом інформації з питань теорії та історії українського й зарубіжного мистецтва. Книжково-альбомний фонд відділу хронологічно охоплює видання XVIII–XXI ст.

40. Кириличні стародруки (церковнослов'янським шрифтом). БД відділу стародруків і рідкісних видань, до складу якої входять книжки, надруковані слов'янським кириличним шрифтом протягом XV–XVIII ст. Таких видань у фонді НБУВ нараховується близько 8 тис.

41. Книжкові пам'ятки НБУВ. Електронний ресурс містить описи найцінніших і найдавніших книжкових пам'яток: рукописних книг; інкунабул; палеотипів; стародруків кириличним, гражданським, латинським шрифтом; українських видань до 1860 р. включно. Державний реєстр «Книжкові пам'ятки України» має стати складовою частиною Державного реєстру національного культурного надбання.

42. КОДЕКС (Рукописні книги). У БД реалізовано унікальну інформаційну археографічну та кодикологічну модель опису українських рукописів, розроблену співробітниками Інституту рукопису. БД призначено для зберігання описів кириличних рукописних кодексів XII–XVI ст. з метою введення до широкого наукового обігу нових даних і підтримки наукових досліджень у галузі кодикології, палеографії, філігранології, текстології та інших гуманітарних дисциплін. У БД уперше запроваджено до наукового

обігу цей масив інформації, підготовлений науковцями ІР НБУВ. Це єдина БД в Україні, присвячена рукописній книзі як об'єкту культурної спадщини. Наукове значення цих наукових розробок і, власне, БД визнано науковим здобутком національного масштабу.

43. Конституційна асамблея: електронна бібліотека. БД створено з метою забезпечення інформаційного супроводу діяльності Конституційної Асамблеї України, сприяння утвердженню й розвитку національної конституційної традиції, якісному вдосконаленню чинної Конституції України та орієнтовано на задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників, експертів і громадян у сфері конституційного процесу. Метою цього бібліографічного проекту є формування інтегрованого онлайн-ресурсу із сучасним пошуковим апаратом, який забезпечить користувачам доступ до інформаційних джерел.

44. Листівки (аркушеві видання) періоду 1880–1945 рр. БД відділу стародруків і рідкісних видань містить описи листівок ХІХ – початку ХХ ст., періоду Другої світової війни.

45. Література з книгознавства. Основою БД є спеціалізована колекція підручного фонду відділу стародруків і рідкісних видань, присвячена загальним питанням книгознавства, історії книгодрукування, вивченню книжкових пам'яток та історичних бібліотек, книжкових колекцій.

46. Мініатюрні видання. БД презентує книжки, надруковані впродовж ХІХ–ХХ ст., розміри яких не перевищують 10 см.

47. Наукова електронна бібліотека. Повнотекстова анотована БД передбачає онлайн-доступ лише до бібліографічних описів та анотацій документів, безпосередньо повні тексти доступні лише в читальних залах НБУВ у локальному режимі.

48. Наукова періодика України. Повнотекстова БД містить електронні копії періодичних наукових фахових видань України. Система покажчиків забезпечує розширений перелік пошукових можливостей інформаційного ресурсу. БД пов'язана системою гіпертекстових зв'язків з реферативною БД «Україніка наукова», БД «Науковці України». Реалізовано перегляд цитувань публікацій через інформаційні сервіси «Google Академія».

49. Наукові бібліотеки України. БД призначено для формування порталу «Наука України: доступ до знань», вміщує інформацію про бібліотеки та їхні фонди, місцезнаходження, адресу, підпорядкування.

50. Наукові ресурси бібліотек. БД служить для представлення на порталі «Наука України: доступ до знань» систематизованого анотованого інтернет-навігатора науково-інформаційних ресурсів бібліотек України.

51. Наукові реферативні огляди. БД призначено для формування тематичних реферативних оглядів. Реферативні огляди вміщують бібліографічні описи документів із фондів НБУВ з рефератами до них і зображеннями обкладинок, бібліографічні описи електронних ресурсів із гіперпосиланнями. Тематика наукових реферативних оглядів обирається відповідно до затверджених Президією НАНУ «Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 рр.».

52. Наукові установи. БД є реєстром наукових установ України, систематизованих за типами, регіонами, галузями знань і представлена на порталі «Наука України: доступ до знань».

53. Науковці України. Систематизований за галузями знань, науковими ступенями, регіонами, реєстр науковців, пов'язаний з електронними бібліотечно-інформаційними ресурсами.

54. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на сторінках газет. Електронне інтерактивне видання є результатом дослідження, проведеного співробітниками Відділу пресознавства у 2008–2018 рр., і доповненням до покажчика «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на сторінках газет (1918–2008)». Видання присвячено 100-річчю Національної академії наук України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

55. Палеотипи. БД відділу стародруків і рідкісних видань представляє стародруки, що побачили світ упродовж першої половини XVI ст., об'єднані в колекцію палеотипів.

56. Персоналії НАН України. Метою ресурсу є відображення в історичному розрізі найбільш значних досягнень академічної науки України через постаті академіків НАН та їхній науковий доробок. Кожен запис має інформаційні блоки «Основні біографічні відомості», «Бібліографія праць науковця та літератури про нього», «Галерея вшанування пам'яті». Профілі академіків містять посилання на відповідні профілі у БД «Науковці України», «Архівному фонді НАН України» та «Рукописному фонді».

57. Поштові листівки. Колекція поштових листівок Відділу образотворчого мистецтва НБУВ становить окрему компактну бібліотеку аркушевих матеріалів, що нараховує близько 50 тис. од. зб. та охоплює хронологічний період кінця XIX – початку XXI ст.

58. Преса про бібліотеку. БД є повнотекстовим анотованим покажчиком публікацій про НБУВ у газетних, періодичних та інтернет-виданнях за 2002–2015 рр.

59. Пряма мова президентів України. Інформаційний ресурс містить інформацію про всі виступи президентів України, які відображено в ЗМІ. Система покажчиків забезпечує пошук ресурсів за автором, роком видання, назвою та ключовими словами. Є можливість попереднього перегляду документів і їх завантаження.

60. Публікації співробітників НБУВ (2003–2018). БД є каталогом наукових публікацій співробітників у збірниках наукових праць і наукових фахових виданнях. Бібліографічні записи публікацій доповнено посиланнями до повних текстів, анотаціями та ключовими словами.

61. Репозитарій НБУВ. Електронний архів, що систематизує та зберігає в електронному вигляді копії документів наукового, довідкового, освітнього та методичного призначення, присвячені історії НБУВ, що відповідають основним напрямам наукової діяльності НБУВ, створені науковими співробітниками, аспірантами НБУВ або у співпраці з іншими особами.

62. Реферативна база даних «Україніка наукова». БД є результатом корпоративного аналітико-синтетичного оброблення вітчизняних наукових видань і складовою Національної системи реферування української наукової літератури. Пошуковими елементами БД є: автори публікацій, редактори, укладачі та інші особи; назва публікації; ключові слова (пошук за будь-яким словом із бібліографічного опису або тексту реферату); галузі знання, назва періодичного видання; індекс Рубрикатора НБУВ; рік видання; вид видання.

63. Рідкісні видання. БД відділу стародруків і рідкісних видань містить інформацію про рідкісні та цінні видання XIX–XX ст., серед яких є прижиттєві видання творів класиків української літератури, велика добірка прижиттєвих друків визначного українського історика М. Грушевського. Широко представлено українські періодичні видання, літературні альманахи та збірники XIX – початку XX ст.

64. Рукописна та книжкова спадщина України. БД є електронним архівом видання та представлена на сайті збірника. У збірнику висвітлюються різні аспекти вивчення історії та побутування рукописної книги, стародруків, спеціалізованих бібліотечних й архівних фондів з метою реконструкції історії книжної культури України; репрезентуються наукові дослідження зі спеціальних історичних дисциплін; представлено публікації документів, науково-довідкові та науково-інформаційні матеріали, статті з проблем зберігання, реставрації й консервації рукописних і книжкових фондів, а також із питань створення автоматизованих технологій описування рукописних та друківаних документів, використання інформаційно-пошукових систем у бібліотечній й архівній справі тощо. Репрезентовано й зарубіжний досвід.

65. Рукописні карти. БД картографічних рукописів вміщує документи з XVI ст. до 1960 р. Обсяг БД – 637 записів. Документи є базовими першоджерелами, що вміщують унікальну інформацію про історичні події та стан довкілля, динаміку природних і соціально-політичних процесів.

66. Стародруківані карти. БД картографічних стародруків вміщує видання з XVI ст. до 1830 р., які є продукцією потужних європейських центрів картовидавництва. Бібліографічні записи здійснено мовою оригіналу з перекладом назви та описом матеріалу, на якому виготовлено карту. Подано опис кожного примірника карти з урахуванням його особливостей і стану збереження.

67. Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840–2014. Навігатор БД містить бібліографічні відомості про видання творів Т. Шевченка мовою оригіналу та мовами народів світу з 1840 до 2014 р. Науково-бібліографічний апарат представлено системою з 11 покажчиків, що сприятиме повнішому розкриттю змісту, зручності пошуку та користування.

68. Тематичний інтернет-навігатор. БД призначено для формування анотованого Тематичного інтернет-навігатора. Наповнення структурних розділів БД здійснюється відповідно до структури Рубрикатора НБУВ шляхом представлення у відповідних тематичних рубриках найбільш актуальних та інформативно значущих веб-сайтів офіційного, галузевого, універсального характеру.

69. Україна у відгуках зарубіжної преси. Інформаційний ресурс виконує функції довідково-пошукового апарату матеріалів однойменного інформаційно-аналітичного бюлетеня. БД дає можливість здійснювати пошук за

ключовими словами, авторами, датами та назвами серед публікацій збірника. Бібліографічні записи подаються мовою оригіналу зі збереженням особливостей бібліографічного опису, з анотацією українською мовою. Матеріали, подані в бюлетені, містять публікації ЗМІ країн світу, у яких висвітлюються події та подається аналіз процесів, що відбуваються в Україні, зокрема діяльність органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, актуальні питання міжнародного співробітництва й суспільно-політичного життя, економічний стан і правові відносини, події в соціальній сфері та проблеми науки, культури.

70. Україніка в датах. Інформаційний ресурс є інтерактивною хронологічною колекцією, що репрезентує події, постаті й артефакти україніки, актуалізує історичні факти на щодень.

71. Українська музична періодика (1923–1931). Повнотекстовий інформаційний ресурс відображає змістове наповнення щомісячних журналів «Музика» (1923–1927), «Музика – масам» (1928–1930) та «Музика мас» (1931) – перших україномовних журналів із проблем і питань музичного мистецтва, які видавалися Музичним товариством ім. Леонтовича.

72. Український плакат. В основу колекції плакату Відділу образотворчих мистецтв покладено плакати з фондів Українського наукового інституту книгознавства після його ліквідації у 1930-х роках, дарунків окремих установ, організацій та осіб. Хронологічні межі видань: 1914–2008 рр. Переважну більшість зібрання становлять плакати культурно-видовищної, фінансово-економічної та сільськогосподарської тематики.

73. Українські стародруки. БД відділу стародруків і рідкісних видань, до складу якої входять книжки з галузі історії книги та книговидання, історії бібліотечної справи, книжкового пам'яткознавства.

74. Філософська література. Комплекс баз даних акумулює інформаційні ресурси НБУВ з питань філософських наук. Ресурс містить інформаційні блоки: «Електронний каталог» (представляє літературу з фонду НБУВ, з можливістю пошуку за ключовими словами, авторами, роками видання, назвами та рубрикаторм, перегляду нових надходжень), «Наукова електронна бібліотека» (повнотекстова колекція літератури філософської тематики), «Інформаційні ресурси Інтернет» (анотований тематичний навігатор ресурсами Інтернету для філософів), «Бібліографічна довідка» (архів відповідей бібліотекарів на запити філософської тематики віддалених користувачів).

75. Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини. Повнотекстове зібрання оцифрованих документів з історико-культурних фондів НБУВ. БД структуровано за колекціями, видами документів, предметно-тематичними рубриками.

76. Юридична література. Комплекс баз даних представляє акумульовані документальні джерела з питань юриспруденції та права. Ресурс містить інформаційні блоки (електронний каталог, наукова електронна бібліотека, реферативна інформація, автореферати дисертацій, інформаційні ресурси Інтернет, електронні колекції, інформаційно-аналітичні матеріали), які забезпечують зручну навігацію та пошук необхідних документів.

ВИДАННЯ ЦЕНТРУ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ (2000–2018 рр.)

«Україна: події, факти, коментарі»

Інформаційно-аналітичний журнал. Видання присвячене висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальній сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні. Містить огляди ЗМІ, аналітику, оціночні та прогнозні матеріали, а також довідкову інформацію, орієнтовану на управлінські структури. Значна його частина базується на матеріалах з регіональної проблематики.

«Резонанс»

Бюлетень матеріалів оперативної інформації електронних видань. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Висвітлювалася діяльність органів виконавчої, законодавчої та судової влади, місцевого самоврядування. Аналізувалися актуальні питання міжнародного співробітництва та суспільно-політичного життя, економічний стан та правові відносини в Україні.

«Аналітична думка в Україні» (експерти інформаційно-аналітичних центрів про найактуальніші проблеми українського суспільного життя)

Оглядове видання. Містить експертні оцінки політичних, економічних та соціальних процесів в Україні в розрізі аналізу законів, реформ, міжнародного співробітництва, перспектив розвитку різних сфер суспільного життя.

«Українські ЗМІ про корупцію»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Висвітлює інформацію про корупцію в політичній, економічній, соціальній сферах українського суспільства та факти нечесності в інших країнах світу.

«Інформаційно-аналітичні ресурси наукової бібліотеки»

Матеріали для учасників секції № 3 Міжнародної наукової конференції «Інтернет/Екстранет-ресурси в наукових бібліотеках» (Київ, 9–10 жовтня 2007 р.). Збірник містить статті про вдосконалення діяльності бібліотечних установ шляхом підвищення ефективності дистантних форм обслуговування користувачів та запровадження нових і перспективних видів бібліотечної комунікації.

«Увага! Рейдери...»

Огляд матеріалів, що надійшли на розгляд апарату віце-президента УСПП.

Висвітлюється інформація про факти рейдерських атак, реакція українських владних структур щодо них, зокрема законотворча діяльність у цій сфері, оцінка подій та спроби втручання в них. Надається огляд зарубіжних правових актів стосовно проблем рейдерства та рекомендації для боротьби з цим явищем.

«Міжнародний тероризм – сучасний стан, витоки і шляхи протидії»

Матеріали IV Міжнародного антитерористичного форуму (Київ, 7–8 червня 2007 р.). Надається інформація про роботу міжнародної конференції, основні меседжі її учасників та пропозиції щодо вироблення нових механізмів протидії тероризму. Обґрунтовуються шляхи реалізації проблем протидії міжнародному тероризму на території України.

«Життя мегаполісів»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. У виданні висвітлювались питання міського управління, у тому числі проблеми інфраструктури, екології. Також розглядався зарубіжний досвід керування міськими територіями, підвищення якості життя місцевих громад.

«Газова галузь: проблеми енергозбереження»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Матеріали підготовлено на базі аналізу оперативної інформації електронних та паперових ЗМІ. Висвітлюється робота владних структур у газовій галузі, а також стан та характеристика енергетичної галузі. Видання узагальнює наукові дослідження, нові технології та технічний прогрес.

«Влада для громадян»

Бюлетень, в якому узагальнено відповіді на запитання, що цікавлять громадян у соціальній, правовій, житлово-комунальній сферах.

«Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності»

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. Видання орієнтоване на задоволення інформаційних запитів членів Конституційної Асамблеї, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів. Аналітичні матеріали присвячено актуальним питанням конституційного процесу в Україні. В інформаційній частині подається моніторинг політико-правових питань позицій влади, політичних партій, громадських і експертних організацій в Україні та огляд конституційних процесів зарубіжних країн.

«Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори»

Огляд матеріалів ЗМІ. Видання подає періодичний моніторинг процесів зарубіжних політтехнологічних впливів та оцінку діяльності зарубіжних політтехнологів в Україні.

«Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Огляд інтернет-ресурсів з питань розвитку соціальних мереж в Україні та їх впливу на громадянське суспільство, бізнес, суспільну безпеку.

«Проблеми інформатизації»

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Огляд матеріалів ЗМІ.

Видання подає періодичний моніторинг відображення в ЗМІ процесів розвитку інформаційних технологій, соціальних, інформаційних комунікацій, забезпечення інформаційного суверенітету та захисту інформаційних ресурсів в Україні на фоні глобальних інформаційних впливів.

«Бібліотека в соціальних медіа. Панорама досвіду у відображенні соціальних медіа»

Оглядове видання. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Видання має на меті періодичний моніторинг вітчизняних і зарубіжних ЗМІ на теми досвіду впровадження новітніх бібліотечних технологій, трансформації системи роботи бібліотек у сучасних умовах, участі бібліотек у системах електронного урядування тощо.

«Інститут президентства в системі сучасних міжнародних відносин»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Видання містить структурований аналітичний матеріал: думки й прогнози провідних українських і зарубіжних експертів, політологів, політиків щодо геополітичних процесів і широкого спектра питань міжнародних відносин.

«Проблеми суспільної стабільності»

Бюлетень матеріалів на базі аналізу електронної інформації. Висвітлюються питання інформаційної безпеки та протидії кіберзлочинності. Представлено аналітичні матеріали щодо розвитку соціально-політичної ситуації у регіонах України і висвітленню феномену «кольорових революцій» у різних країнах світу.

«Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) у 1999 році»

Збірник знайомить з анотованим переліком видань СІАЗ у 1999 р. Розраховане на спеціалістів, залучених до прийняття важливих рішень у політичній та економічній сферах, а також можливих партнерів для співпраці

в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів влади, економічних і громадських структур в Україні.

«Криза: шляхи подолання»

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». У бюлетені висвітлено офіційну інформацію щодо зусиль органів влади в подоланні кризи в державі, наводяться коментарі й експертні оцінки, а також окреслюються перспективи та даються прогнози щодо цього питання.

«Політичні технологи та технології»

Реферативний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Висвітлюються думки вітчизняних та зарубіжних експертів щодо зарубіжних політтехнологічних впливів, а також питання формування громадської думки про ситуацію в Україні зарубіжними ЗМІ.

«Прогнози»

Інформаційно-аналітичний бюлетень за матеріалами національних, регіональних ЗМІ та інтернет-ресурсів, у якому представлені повідомлення з питань прогнозування перебігу актуальних проблем в Україні. Бюлетень виходить щотижнево українською мовою. Матеріали випусків структуровано за рубриками, що висвітлюють події наступного тижня. Перспективні прогнози стосуються діяльності органів державної влади, політики, економіки та соціальної сфери. Бюлетень містить згруповані за рубриками додатки.

«Адаптація переселенців в Україні»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. У виданні представлено матеріали національних, регіональних ЗМІ та інтернет-ресурсів з актуальних проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні. Бюлетень, підготовка якого здійснюється співробітниками Національної юридичної бібліотеки, виходить з 2015 р. щотижнево українською мовою. Матеріали випусків структуровано за рубриками, що висвітлюють нормативно-правові аспекти проблеми переселення громадян, соціальні сторони діяльності ВПО, забезпечення процесу їх соціальної адаптації, ефективність державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб. Випуски містять інформацію найбільш

резонансних новин з електронних видань щодо статистики та соціологічних опитувань переселенців, актуальні матеріали про міжнародну підтримку переселенців з Донбасу і Криму.

«Політичні партії в демократичному процесі»

Інформаційний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Готується за матеріалами національних та регіональних ЗМІ, інтернет-ресурсів. Бюлетень, над підготовкою якого працюють співробітники Національної юридичної бібліотеки, виходить з 2012 р. щотижнево. Матеріали структуровано за рубриками: «Позиціонування партій», «Фракційна діяльність у Верховній Раді», «Регіональні партійні організації в політичному процесі», «Партійні акції, заходи», «Громадські організації у підтримці діяльності партій», «Оперативні прогнози». Видання аналізує виборчі кампанії в Україні.

«Шляхи розвитку української науки»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Висвітлюються проблеми підвищення ефективності наукової діяльності, реформування української науки, подається інформація про здобутки вітчизняних науковців та зарубіжний досвід розвитку наукових досліджень. Видається щомісяця.

«Ринок праці»

Експертно-аналітичний бюлетень за результатами моніторингу висвітлення в центральних та регіональних газетах питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості, зокрема, питання, пов'язані з внутрішньою та зовнішньою трудовою міграцією громадян України; проблеми безробіття в цілому по Україні і в окремих регіонах тощо. Огляд публікацій виконано фахівцями Служби інформаційно-аналітичного забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

«Інформаційна ситуація в Україні»

Щотижневий інформаційно-аналітичний бюлетень за матеріалами масиву регіональної електронної інформації про події, що можуть мати особливий суспільний резонанс. Проект спрямований на моніторинг та аналіз

інформаційної картини медіаполя регіонів. Такий підхід дозволяє відстежувати інформаційний «пульс» регіонів держави з додатковими маркерами – тегами і ключовими словами.

«Безпека підприємництва»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі».

Висвітлюються правові основи розвитку безпеки підприємництва в Україні, співробітництво підприємців і влади у вдосконаленні Податкового кодексу та пропонуються оцінки, прогнози і пропозиції. Бюлетень виходить з 2008 р. щомісяця.

«Криза в суспільних вимірах»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». Висвітлюються питання соціології, економіки, соціальні проблеми в умовах міжнародної і економічної кризи, подаються коментарі, експертні оцінки, новини зарубіжжя та прогнози розвитку подій. Бюлетень виходить з 2009 р. щотижня.

«Президентська влада в особливих ситуаціях: зарубіжний досвід»

Електронний інформаційно-аналітичний бюлетень. Підбір матеріалів здійснювався за рубриками: «Внесення змін до Конституції», «Створення двопалатного парламенту», «Депутатська недоторканність». Вивчалися ініціативи законодавчих органів та виконавчої влади зарубіжних країн.

«Актуальні питання президентського управління: зарубіжний досвід»

Електронний інформаційно-аналітичний бюлетень. Матеріали подавалися за темами: «Пільги державних службовців та депутатів парламентів», «Заробітна плата, привілеї та пільги президентів країн світу», «Механізми реалізації конституційної реформи: європейський та світовий досвід» тощо. Особлива увага приділялася вивченню принципів та механізмів створення парламентсько-урядових коаліцій у європейських країнах та ініціатив президентів у сферах політики, економіки, культури.

«Інститут президентства в системі демократичного управління: порівняльний аналіз законодавчої практики зарубіжних країн»

Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів. Присвячено вивченню зарубіжного досвіду вирішення актуальних суспільно-політичних питань, які безпосередньо пов'язані з еволюцією інституту президентства за кордоном.

«Беларусь в отзывах украинской прессы»

Електронний бюлетень. Готувався в рамках проекту співробітництва між НБУВ та Президентською бібліотекою Республіки Білорусь.

«Інститут президентства в системі сучасних міжнародних відносин»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Висвітлювалася діяльність президентів та проблеми функціонування інституту президентства в країнах світу; бібліографічно-реферативна база новітньої зарубіжної та вітчизняної літератури з проблематики інституту президентства; аналітична, бібліографічна інформація щодо президентських виборів у провідних країнах світу тощо.

«Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства»

Інформаційно-бібліографічний бюлетень. Присвячений дослідженню бібліографічно-реферативної бази новітньої зарубіжної та вітчизняної літератури з проблематики інституту президентства, державотворення та конституціоналізму.

«Україна у відгуках зарубіжної преси»

Інформаційно-бібліографічний бюлетень, в якому подавалася оперативна інформація про Україну, опубліковано на сторінках зарубіжних засобів масової інформації.

«“СТРАТЕГІЯ – 2020”: практика суспільних перетворень»

Щотижневий огляд матеріалів ЗМІ, присвячений впровадженню в Україні єдиної державної політики реформ та їх реалізації, відновленню

інфраструктури звільнених територій, а також відображенню в соціальних медіа найбільш актуальних та резонансних подій суспільно-політичного значення. Окремий розділ подає моніторинг соціальних медіа з питань постмайданівського політичного розвитку держави, проявів сепаратизму на Сході України, міждержавних векторів розвитку щодо окупованих територій, а також зовнішніх чинників впливу на Україну.

«“СТРАТЕГІЯ – 2020”: інформаційні технології в державному управлінні»

Інформаційно-бібліографічний бюлетень. Щотижневий огляд матеріалів ЗМІ, присвячений модернізації державного управління на базі новітніх інформаційно-комунікативних технологій, розвитку систем електронного урядування та перспективам його впровадження в управлінські процеси України, а також відображає моніторинг кращих практик електронного урядування в країнах світу.

«Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики»

Інформаційно-аналітичний бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу електронної інформації. Адресований керівникам підприємств, підрозділів та усім, хто в силу своїх професійних обов’язків стежить за розвитком правової, податкової та інших законодавчих баз.

«Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ»

Огляд зарубіжних інтернет-ресурсів. Розкриваються проблеми функціонування інституту президентства на сучасному етапі як владної інституції, запровадженої в ряді країн Америки, Європи, Азії, Африки та пострадянського простору.

«Громадська думка про правотворення»

Бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації. Висвітлює експертну оцінку вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо правових процесів в Україні, відображає загальні тенденції та реакції на процеси правотворення й застосування норм права в блогосфері, представляє аналітичні статті, записки, висновки, прогнози, підготовлені співробітниками НЮБ та залученими експертами.

«Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності»

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. Орієнтований на задоволення інформаційних запитів суддів Конституційного Суду України, законодавців, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Аксьонова Н. Д. 216
Антоненко І. П. 265, 284
Аулін О. А. 103, 221
Баннов В. О. 230–232
Беззуб І. О. 122, 127, 215
Белл Д. 62
Берегельський А. В. 104, 105
Білько Є. М. 265
Бодак О. П. 261
Бондар Н. П. 261
Бондаренко В. І. 40, 51, 71, 83, 89,
94, 97, 98, 120, 156, 162, 215
Боряк Г. В. 281
Бровкін А. Г. 206
Булахова Г. І. 94
Булгаков Ю. В. 269
Бургомістренко (Добрянська) Т. А. 270
Бусол О. Ю. 71, 221
Валлерстайн І. 62
Василенко О. М. 41, 293
Вернадський В. І. 262, 266, 278, 316,
317
Вишневська І. А. 127, 156, 178, 179,
194, 195
Вітушко А. В. 90, 148, 156, 206
Вітушко Н. С. 32, 40, 43, 53, 127, 144,
206, 208,
210
Власова Т. Ю. 284, 298
Вовк В. Ю. 53, 206
Войченко І. Д. 278
Волковинська В. О. 250
Волошин А. 239
Ворошилов О. В. 26, 27, 40, 51, 56, 74,
125, 126, 134, 135, 138, 140, 147,
150, 152, 156, 158, 159, 165
Врадій Є. А. 250
Галаган Л. М. 71, 75, 83, 85, 164,
245–248, 250, 252–255
Галицька С. В. 283
Галькевич Т. А. 261
Гальченко О. М. 261, 269
Гальченко С. А. 214, 231
Гальчинський А. С. 174
Гарагуля С. С. 2, 266, 273, 294, 295, 305
Гарбар Л. В. 261
Гейць В. М. 179
Герус А. Л. 261
Гнатенко Л. А. 270
Голодрига Є. О. 127
Горбань С. М. 52
Горбань С. Ф. 127
Горбань Ю. О. 20
Горенко Т. І. 92, 209, 227
Горова С. В. 71, 83, 98, 148, 153, 156,
159, 161, 217, 252–254
Горовий В. М. 2, 14, 24, 26, 27, 32, 39,
42, 43, 51, 53, 54, 57, 62, 67, 71, 72,
74, 84, 85, 91–93, 97, 107, 115, 116,
120, 121, 125, 126, 131, 133, 135,
136, 140, 144–146, 148–154, 159,
163, 164, 172, 188, 192, 209, 211,
216, 217, 231, 252
Горшихіна О. Ю. 261

- Гранчак Т. Ю. 32, 39, 40, 43, 51, 53, 56, 62, 83, 92, 99, 127, 131, 133, 135, 136, 138, 141, 144, 146, 149, 150–154, 159, 161
- Гриценко Н.О. 302
- Грушевський М. С. 278, 314, 323
- Гутник Л. М. 261
- Данильченко І. В. 288
- Дем'яненко Л. Г. 255
- Дем'яненко М. М. 156, 162
- Діордиця А. І. 230–232
- Добко Т. В. 32, 41, 43, 52, 53
- Добра Н. В. 266, 282, 308, 311
- Добридень О. В. 250
- Добрянська Т. А. 269, 270
- Донець О. М. 261
- Дорош М. В. 298
- Дубас Т. П. 2, 71, 94, 101, 210, 215
- Дубровіна Л. А. 14, 57, 85, 93, 97, 98, 107, 120, 151, 164, 270, 278, 286
- Дуднік О. Я. 243–250
- Ейсмонт Ю. В. 304, 305
- Євженко Е. П. 266
- Жабін О. І. 196, 199
- Жангожа Р. Н. 27, 126
- Желай О. П. 2
- Заболотна Н. В. 261
- Зайченко Н. Я. 271, 283, 284, 301, 303
- Закіров М. Б. 2, 74, 93, 98, 120, 161–165, 168, 169
- Закірова С. Г. 103, 215, 217, 221
- Залізнюк О. С. 261, 265
- Затока Л. П. 263
- Зернецька О. В. 19
- Іванова М. В. 206, 210, 215, 216, 217
- Іванова Н. І. 91
- Іванова Н. Г. 93, 95, 97, 98, 99, 120, 179, 207, 210, 212, 213, 215–217, 220
- Іванова О. А. 261, 269, 270
- Івченко Л. В. 261
- Ільїна О. Ю.
- Ісаєва О. В. 265, 284, 298
- Ісаєнко О. О. 307
- Каліберда Н. Ю. 266, 268, 282, 307, 308
- Калініна Ю. С. 15
- Карплюк О. В. 52
- Касаткін В. Ю. 182
- Касаткіна Т. П. 182
- Кириленко С. Е. 304
- Клименко Е. С. 270
- Клименко О. В. 261
- Климовський С. 20
- Клочок А. Г. 265, 266, 268, 270, 276, 277, 288
- Клочок С. Г. 264, 266
- Клочок Т. І. 265
- Клюшнікова О. В. 302
- Кобергер А. 318
- Ковальова Ю. В. 296
- Ковальчук В. А. 296
- Ковальчук Г. І. 2, 261, 282
- Козуля О. Я. 127, 131, 138
- Колесніченко А. М. 52
- Коновал Л. В. 2, 266, 278, 285, 288, 308
- Коночкіна О. С. 206
- Корнієнко В. О. 304
- Корнілова Є. О. 308
- Корчемна І. С. 261, 269, 270
- Костенко Л. Й. 2, 75, 106, 196, 199, 209, 271–273

- Коцюба В. В. 286
Коцюба Є. Ю. 266, 269, 272, 288
Кравченко В. Ю. 250
Крікова Т. В. 263
Крючин А. А. 272
Кудименко Л. Г. 299
Кукоба Л. І. 253
Кулаковська Т. Л. 14
Кулицький С. П. 27, 40, 51, 127, 130,
132, 138, 141, 142, 147, 148, 150,
155, 156, 158, 162, 169, 170
Кухарчук Є. О. 196
Кушерський А. М. 245, 246, 250, 251
Литвин В. М. 16, 18
Литвиненко В. В. 299
Лівенко А. І. 250
Ливицький А. 239
Лобузин І. В. 258, 259, 263, 264, 266,
268–270, 273, 278–281, 288, 295
Лобузін К. В. 2, 258, 259, 261–273,
276–284, 286, 288, 293–296, 298,
302, 304, 305, 311
Луценко Т. К. 230–232
Мазур М. В. 103, 104
Мартинюк О. М. 294, 297, 299
Матвієнко І. М. 296
Матвійчук А. В. 84, 159, 242–244, 249,
251–254
Медведев В. М. 182, 194, 195
Ментелін Й. 318
Мехед Ж. В. 296
Мищак І. М. 2
Моїсеєнко Н. І. 52
Моїсеєв М. М. 62
Моргенштерн І. Г. 89
Моршна Н. О. 230–233, 237, 241
Муха Л. В. 14, 263
Натаров О. О. 94, 120, 144, 177, 182,
183, 194, 195, 217
Нежурбіда Г. Г. 42, 241
Незвещук А. В. 288
Ніколаєв А. В. 303
Новосьолова Л. С. 266, 278
Олейніченко Н. Д. 206
Омельчук В. Ю. 266, 278
Омельянчик Н. І. 127
Онищенко Н. М. 194, 195
Онищенко О. С. 14, 28, 57, 71, 72,
83–85, 98, 103, 107, 126, 151,
152, 159, 164, 189, 206, 234, 252,
271
Осталецька О. І. 261
Павлуша І. А. 32, 243, 248
Павлуша Т. П. 265, 266
Пальчук В. Е. 56, 57, 142, 150, 153, 155,
188, 190, 194
Пелюховська І. З. 273, 295, 296
Перенесієнко І. П. 287, 288
Пестрецова О. О. 96, 97, 215, 217
Петлюра С. 239
Петров В. В. 272
Пилипак О. М. 195
Платонов О. 184
Поліщук Т. В. 305
Половинчак Ю. М. 2, 40, 51, 56, 71, 75,
84, 85, 91, 93, 95, 97, 98, 103–105,
114, 120, 127, 131, 134, 147, 149–
151, 164, 209, 215–218, 221
Полтавець С. В. 2, 94, 103, 105, 120,
164, 217, 221, 239

- Польовик С. М. 94, 120, 233, 241, 244, 245, 248, 249, 255
 Порхун О. В. 90
 Попик В. І. 57, 71, 72, 84, 151, 152, 159, 164, 218, 286
 Потапенко Я. 20
 Потіха А. Л. 127, 134, 138, 144, 147, 162, 170
 Пригорницька О. Г. 194, 195
 Присяжна Л. В. 27, 51, 126, 130, 182, 206
 Пухлій В. 132
 Радченко В. Ю. 52
 Ратдольт Е. 318
 Ривкіна Г. А. 261
 Римарович І. О. 261
 Ритова Г. О. 230, 231, 237, 241
 Романенко Ю. 20
 Романюк А. В. 302
 Рудакова Ю. К. 261
 Руденко Є. В. 286
 Руденко О. М. 296
 Рудь І. М. 157
 Рузвельт Ф. Д. 251
 Рябоконт О. Д. 127, 157, 159
 Савицька Л. В. 302
 Саморукова О. М. 105, 195
 Самохіна Н. Ф. 2, 266, 267, 268, 273, 293–296, 299
 Сандул О. Г. 302
 Семенкова С. В. 230, 231, 237, 341
 Сидиченко Є. І. 265, 280
 Симоненко Т. В. 196, 199, 273
 Скрипка О. А. 269
 Соболевський О. Й. 302
 Соловяненко Д. В. 273
 Спіріна С. В. 206
 Стажинські 316
 Старовойт С. В. 261, 269
 Степченко Л. М. 94, 121
 Степченко М. М. 251
 Степченко О. П. 269
 Стоєцький С. В. 243
 Стрішенець Н. В. 293
 Струнгар А. В. 89, 91, 108, 209
 Струнгар В. В. 2, 92, 112, 114, 165, 209, 227
 Танатар Н. В. 32, 43, 230–233, 237, 238, 241, 244
 Тарасенко Н. В. 127, 131, 147, 149, 156, 158, 169
 Терещенко І. Ю. 182, 195
 Тимошенко Ю. В. 131
 Тихненко О. М. 261
 Тоффлер Е. 62
 Третяк Т. І. 230, 231, 233, 237, 238, 241, 245
 Трохименко О. О. 94, 121
 Удовик В. М. 43, 53, 94, 120, 127, 242, 244–246, 248, 249, 251, 252, 254
 Урбанські 316
 Усенко І. Б. 234
 Федорчук А. Г. 230, 231, 233, 237, 238, 241, 244–246
 Ханенко В. 316
 Хоменко О. О. 288
 Чепуренко Я. О. 42, 233, 234, 236, 237
 Чернявська Л. П. 130, 217
 Черпак Т. В. 253, 255
 Чиж М. А. 41, 52

- Чупріна В. М. 32, 43, 53
Чуприна Л. А. 2, 32, 40, 43, 51–53, 57,
70, 74, 92–94, 98, 99, 120, 173–179,
182, 183, 186–189
Швець І. М. 261, 265
Шевченко І. В. 266
Шевченко Т. Г. 263, 278, 282, 317, 324
Шишкіна В. Г. 230, 231, 233, 237, 238,
241
Шьоффер П. 318
Щеколдіна Н. О. 261
Юркова О. В. 278
Юхімець Г. М. 261
Якушко Б. П. 32, 43, 53
Яременко Л. М. 269, 278
Ясулайтіс В. А. 90

Н354 **Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018)** : [монографія] / В. М. Горовий, В. В. Струнгар, К. В. Лобузін [та ін.] ; відп. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2019. – 344 с., 24 арк. іл.
ISBN 978-966-02-9154-6

На прикладі розгортання наукової та науково-практичної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2000–2018 рр. у монографічному дослідженні обґрунтовано зростаюче суспільне значення бібліотечних установ в реалізації завдань, передбачених законами України «Про Національну програму інформатизації», «Про концепцію Національної програми інформатизації», Постановою Верховної Ради України «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації» та іншими нормативними документами. Поряд з розглядом важливих теоретичних проблем адаптації бібліотечної системи і всіх категорій користувачів, у тому числі дистанційних, до розвитку і зростаючих можливостей електронних інформаційних технологій у дослідженні розглядається проблема активізації інформаційних працівників бібліотеки безпосередньо у роботі з ефективного використання інформаційних ресурсів розвитку: в аналізі нових масивів інформації глобального інформаційного простору, у тематичному відборі затребуваної інформації, організації її використання, в утвердженні орієнтирів національної інформаційної традиції у вітчизняному інфотворенні, підтримці інтерактивних зв'язків з віддаленими користувачами.

Монографія орієнтована на науковців, практиків у сфері інформатизації, широкого загалу читачів, які цікавляться цією проблемою.

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]"2000/2018"

Наукове видання

ГОРОВИЙ Валерій Микитович, СТРУНГАР Валерія Валеріївна,
ЛОБУЗІНА Катерина Вілентіївна

**НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
В НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ
(2000–2018)**

Редактори: Т. П. Дубас, Є. Г. Кабаренкова,
Я. В. Маленко, Ю. С. Шлапак
Технічний редактор Т. П. Дубас
Комп'ютерне верстання Г. І. Булахової

Підп. до друку 18.12.2019. Формат 70x100/16.
Ум. друк. арк. 27,74. Обл.-вид. арк. 18,18.
Наклад 300 пр. Зам. № 40.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
03039, Київ, Голосіївський просп., 3.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.